

YMPÄRISTÖKANSALAISUUDEN

KYLÖ- SEPÄT

ESA KONTTINEN

KEITÄ OVAT JA MISTÄ TULEVAT YMPÄRISTÖAKTIVISTIT?
Miten kaupunkien aktivismi eroaa maaseudun vastaavasta?
Mikä on vakiintuneen ympäristöliikkeen suhde radikaaleihin
iskuryhmiin? Kuka on yhteistyökumppani, kuka vastustaja?

SoPhi

YMPÄRISTÖKANSALAIKUUDEN

KYLÄSEPÄT

ESA KONTTINEN

SoPhi 32

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Olli-Pekka Moisio
PL 35 (MaB)
40351 Jyväskylä
puh. 014-260 3123, fax 014-260 3101
e-mail olmoisio@cc.jyu.fi
<http://www.jyu.fi/yhtfil/sophi>

SoPheja myy:
Kampus Kirja
PL 377, 40101 Jyväskylä
puh. 014-2603157, fax 014-611143,
e-mail kirjamyyni@kampusdata.fi
sekä tasokkaat kirjakaupat.

ISBN 951-39-0423-7

ISSN 1238-8025

Copyright © Esa Konttinen ja SoPhi 1999

Paino Kopijyvä Oy, Jyväskylä 2001

Kansipaino ER-Paino Ky, Lievestuore

Kansi Tuija Tarkiainen

Taitto Juha Virkki

SISÄLLYS

Esipuhe	5
I UUSIEN LIIKKEIDEN NÄKÖKULMA	
Kansalaisuus murroksessa	9
Uudet liikkeet kansalaisuuden tuottajina	15
Uutta liikettä vanhassa järjestössä?	31
Tutkimusaineisto	40
Keitä tutkittiin?	45
II YMPÄRISTÖKANSALAISUUDEN PAJAT	
Toiminnan rakennuspuut	55
Muodollinen toiminnallisuus	57
Sykkivää kansalaisyhteiskuntaa	61
Toiminnan muodot ja sisällöt	65
III TOIMINTAVERKOSTOT	
Sosiaaliset verkostot ja toimintaverkostot	75
Yhdistysten toimintaverkostot	80
Puheenjohtajien osallistumiskenttä	86
IV POLIITTISTA, EPÄPOLIITTISTA VAI ELÄMÄNPOLIITTISTA?	
Uutta poliittisuutta rakentamassa?	95
Yhdistyksen merkitys	97
V MEIDÄN PUOLELLA JA VASTAPUOLELLA	
Julkinen valta ja ympäristökansalaisuus	107
Tunnustusta ja tuomioita	111
Päätöksentekijäin kritiikkiä	120
Mukaanko kunnalliseen ympäristönsuunnitteluun?	122

VI SOVELIAAT TOIMINTAMUODOT – KEINOVALIKOIMAN RAJAVYÖHYKE

Suora toiminta	133
Mielenosoituksen kansallinen malli	135
Lain sylissä vai sivussa?	139
Protestin esikuvat	152

VII SEPÄT

Millaiset ihmiset toimivat?	161
Teorianäkökulmia uusien liikkeiden toimijoihin	162
Naisia ja miehiä, keski-ikäisiä koulutettuja	168
Ammatilliset taustat	172
Historiallinen näkökulma ammattimukaiseen rekrytoitumiseen	180
Ammattitoiminnan ympäristösuuntautuneisuus osallistumisen selittäjänä	196
Toimijat ja toiminta	198

VIII YMPÄRISTÖKANSALAIKUUTTA KANSALLISESTI

Uusien liikkeiden tunnuspiirteitä	203
Vanhan ja uuden välittäjä	210
Ympäristöliikkeen sukupolvihalkeama	214
”Aalokkomaista” kansalaisyhteiskuntaa	217

Liite. Luettelo taulukoista, kuvioista ja kaavioista	221
Kirjallisuus	224

ESIPUHE

Suomessa, kuten muuallakin, ympäristöliike on hajaantunut tai smonipuolistunut lukuisiin osiin sitten 1960-luvun lopun nousunsa. Ympäristöliikkeiden kenttä on nykyisin sekalainen kooste kauan sitten vakiintuneita luonnonsuojelujärjestöjä, poliittisen puolueen muotoon järjestäytynyttä liikettä, yhden asian kampanjoita ja protestiliikkeitä, harrastusjärjestöjä ja rakennetun ympäristön esteettisiä ja muita arvoja tähdentäviä toimintaryhmiä. Uusimpana valtahaarana tähän sekalaiseen seurakuntaan on tullut nuorten keskuudessa laajaa kannatusta nauttiva eläinoikeusliike.

Niin elävää ja muutosaltista kuin ympäristöliikkeen viime vuosikymmenten historia onkin ollut, yksi on vakaa. Vastikään 60. juhlatuottaan viettänyt Suomen luonnonsuojeluliitto on säilyttänyt vankasti asemansa suomalaisten ympäristöjärjestöjen kentällä, vaikka onkin kokenut kärkeviäkin murrosjaksoja. Liiton jäsenmäärän kasvu on ollut jatkuvaa ja tasaista. Se on saanut laajan yleisön hyväksynnän ja viime vuosina liitto on jopa tullut jonkinlaiseen puoliviralliseen asemaan niin valtakunnallisella kuin paikallisella tasolla. On sangen kiinnostava kysymys, mihin perustuu SLL:n vahva asema ja jatkuvuus suomalaisessa vapaaehtoisessa ympäristötoiminnassa.

Suomen luonnonsuojeluliitto kuuluu itseoikeutetusti sellaisen tutkimuksen kohteisiin, joka koettaa piirtää vähänkin kokonaisvaltaisempaa kuvaa suomalaisesta ympäristöliikkeestä ja sen toimijoista. Tässä tutkimuksessa luonnonsuojeluliittoa tarkastellaan sammakko-perspektiivistä, paikallisosastojen toimijoiden näkökulmasta. Tavoitteena on paikallistaa luonnonsuojeluliittolaista ympäristötoimintaa

vapaaehtoisen kansalaistoiminnan paikallisilla kentillä, kuntatasolla. Mahdollisesti tältä suunnalta myös löytyy avaimia kysymykseen luonnonsuojeluliiton vahvasta ja pysyvästä asemasta tällä vapaaehtoistoiminnan sektorilla.

Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa hankettani ”Ympäristöliikkeiden ydintoimijat”, joka nimensä mukaisesti pyrkii hahmottamaan ympäristöliikettä aktivistien kokemuksen kautta. Tämän osatutkimuksen tiedot olen hankkinut lomakekyselyllä. Olen lisäksi voinut käyttää hyväksi tekemiäni ympäristöaktivistien haastatteluja, vaikka ne eivät viittauksina juuri näykhään tulevilla sivuilla.

Kiitän kaikkia ympäristöaktivisteja, jotka ovat mahdollistaneet tutkimukseni arvokkailla tiedoillaan. Kiitos käsikirjoitusluonnoksen lukeneille Timo Järvikoskelle ja Tapio Litmaselle hyödyllisistä huomioista ja kommentista työni viimeistelyä varten, kuten myös Suomen luonnonsuojeluliiton pääsihteerille Esko Joutsamolle liittoa koskevien asiatietojen tarkistamisesta. Kiitokset myös anonyymille referee-lukijalle viimeistelyä auttaneista kommentista. Kiitokset tutkimussihteerilleni Martti Kaunismaalle kyselyn käytännön järjestelyistä ja aineiston koodaamisesta. Kiitos SoPhin toimittajalle Juha Virkille ja siviilipalvelusmies Jukka Peltokoskelle heidän avustaan tutkimuksen julkaisukuntoon saattamisessa.

Esa Konttinen

I

UUSIEN LIIKKEIDEN NÄKÖKULMA

Kansalaisuus murroksessa

Länsimaailma on todistanut yhteiskunnallisten liikkeiden uutta nousua 1960- ja 1970-luvuilta lähtien. Ne ovat vaatimuksineen tunkeutuneet vakiintuneen poliittisen järjestelmän rinnalle. Usein puhutaan poliittisen järjestelmän täydentymisestä yhteiskunnallisilla liikkeillä. Ilmiö on ollut kyllin laajamittainen, jotta sen merkitystä yhteiskunnan toimintatapaan on eritelty jo varsin laajalti. Erästä tähän liittyvää teoreettista perinnettä nimitetään uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusperinteeksi.

Uusilla liikkeillä viitataan noin 30-35 viime vuoden aikana kehkeytyneisiin liikehdinnän muotoihin, joissa keskeistä osaa ovat esittäneet opiskelijat ja koulutettuihin keskiluokkiin kuuluvat ihmiset. Sellaisia liikkeiden ja liikehdinnän muotoja ovat esimerkiksi ympäristöliike, opiskelijaliike, naisliike, elämäntapaliikkeet, paikallisautonomiaa puolustavat liikkeet, seksuaalisten vähemmistöjen oikeuksia puolustavat liikkeet, rauhanliike, ydinvoiman vastainen liike, ydinaseiden vastainen liike, jne. Nähdään, etteivät monet näistä liikkeistä itse asiassa ole ”uusia”, mainittuun ajanjaksoon rajoittuvia. Kuitenkin ennen muuta viime vuosikymmenten ilmiöt ovat olleet uusien liikkeiden teoriaperinteen kiinnostuksen kohteena. On eritelty liikkeiden merkitystä myöhäismodernissa yhteiskunnassa ja etsitty niistä uusia piirteitä ja tekijöitä yhteiskuntamme nykyisessä kehitysvaiheessa. Tutkittavan ilmiön laadusta ja uutuudesta käydään vilkasta keskustelua, mutta joka tapauksessa suuntaus on luonut oman käsitteistönsä, jonka perustalta liikkeitä tutkitaan.

Tarkastelen kansalaisten vapaaehtoista ympäristötoimintaa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden käsitemaailman perustalta. Tutki-

mukseni kohteena ovat *Suomen luonnonsuojeluliiton* 205 paikallisyhdistystä alkuvuonna 1998. Erittelen paikallisyhdistysten toiminnan luonnetta ja sisältöä, toimintaverkostoja, sitä kuinka tämä paikallinen ympäristöääni kokee paikallisen toimintaympäristönsä merkittävät toimijaosapuolet. Erittelen myös kollektiivisen toiminnan herkkää raja-aluetta: miten yhdistysten ydinaktivistit suhtautuvat ulko-parlamentaarisiin kollektiivisen toiminnan muotoihin, millaiset muodot määritellään soveliaiksi vaikuttamisen keinoiksi ja mitkä taas suljetaan toiminnan ulkopuolelle. Lisäksi tarkastelen itse toimijoita, keitä he ovat ja millaisia merkityksiä he antavat toiminnalleen ja yhdistykselleen.

Uusien liikkeiden teoria tarjoaa tutkimukselle *näkökulman* ja sen mukaisen perustan eriytyneille kysymyksenasetteluille. Tässä tapauksessa tuo käsitteellinen välineistö ulotetaan liikkeeseen tai järjestöön, joka itse on paljon vanhempi kuin ilmiökenttä, johon käsitteellä viitataan. Suomen luonnonsuojeluliitto täytti 60 vuotta vuonna 1998. Tutkimuksen kohteena olevat paikallisyhdistykset toki ovat paljon nuorempia. Laajemmassa mittakaavassa niitä on perustettu 1970-luvulta lähtien. Paikallisyhdistysten määrä ylitti viidenkymmenen vuonna 1978 ja sadan 1980-luvun taitteessa (Litmanen 1990, 29), jonka jälkeen kasvu on ollut hitaampaa. Millaisina nämä yhdistykset näyttäytyvät uusien liikkeiden teoriakehyksessä, on tämän tutkimuksen keskeinen intressi. Tehtävä ei asetu yksioikoisena kysymyksenä siitä, ovatko tutkittavat järjestöt uusien liikkeiden osallisryhmiä vai eivät, vaan, kuten sanottu, millaisina nämä ryhmät näyttäytyvät kyseisestä teoreettisesta näkökulmasta, mitä uusien liikkeiden kaltaista (ja mitä erottavaa) kenties voidaan löytää.

On hyödyllistä aloittaa perustavimmista käsitteistä. *Kansalaisuuden* ja *kansalaisyhteiskunnan* käsitteet tarjoavat laajan tarkastelukulman kansalaisten vapaaehtoisen ympäristötoiminnan ja sen kautta tämän tutkimuksen ongelmien kehittelyyn. Näitä käsitteitä ja niiden kuvaamia ilmiöitä koskeva keskustelu on ollut varsin vilkasta 1980-luvun puolivälistä lähtien (esim. Turner 1993; Janoski 1998, 1-27; Roche 1995). Käsitteellinen kirjo¹ on ollut laaja niin meillä kuin muuallakin (Helander 1998, 48-51).

¹ Kansalaisyhteiskuntaa koskeva käsitteellinen työ on erityisen kirjavaa. Löytyy lukuisia uudelleenmuotoiluja (kuten tässä tutkimuksessa hyödyn-

Kansalaisuudessa on kysymys kansalaisten oikeuksista ja heihin kohdistuvista vastuista ja velvollisuuksista.² Nämä oikeudet ja velvollisuudet on yhtäältä muotoiltu laeissa, mutta ne esiintyvät myös epävirallisina ”sopimuksina”. Kansalaisuuden määrittelyt ovat moninaisten neuvotteluprosessien ja kollektiivisten vaatimusliikkeiden tulosta. Julkinen alue, valtio ja virallisesti legitimoitu poliittinen järjestelmä eivät siis yksin määrittele kansalaisuutta; siihen osallistuvat myös kansalaiset omaehtoisella kollektiivisella toiminnallaan ja sitä harjoittavilla vapaaehtoisryhmillään.

Kansalaisuus on sekä passiivista etujen nautintaa että aktiivista osallistumista. Kummassakin tapauksessa kansalaisuus osallistuu itsensä määrittelyyn, kansalaiset luovat käytännön arkielämässään kansalaisuutta niin etujen nauttijoina kuin aktiiveina osallistujina. Aktiivisessa osallistumisessa kansalaisuus nousee selkeämmin itsensä subjektiksi ja osallistuu itsensä määrittelyyn politiikan kentällä (vrt. Turner 1993, 3). Tässä tutkimuksessa on kysymys kansalaisten aktiivisesta osallistumisesta.

Kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa koskevan pohdiskelun syyt liittyvät kansalaisyhteiskunnan itsensä piirissä syntyneisiin uusiin ilmiöihin sekä sen ”vastapuolen”, valtion ja koko virallista valtaa edustavan julkisen sektorin muutostekijöihin. Erityisesti hyvinvointivaltion palvelukoneistojen rapautuminen ja siihen liittyvät uhkakuvat ovat ajankohtaistaneet jälleen kysymyksen kansalaisten oikeuk-

---

netty Janoskin kansalaisyhteiskunnan määrittelmä). Klassisissa määrittelyissä pitäytyvät ovat saattaneet hylätä käsitteen tyystin. Näin tekee esimerkiksi gramscilaista kansalaisyhteiskunnan käsitettä edustava Manuel Castells (1997, 6-12), joka katsoo kansalaisyhteiskunnan olevan purkautumisen tilassa siirryttäessä verkostoyhteiskuntaan. Tilalle hän nostaa yhteisöllisen vastarinnan (*communal resistance*) käsitteen. Vanhat vastarinnan perustat (kuten työn alistussuhteisiin perustunut työväenliike) murenevät ja uudenlaiset yhteisöt, esimerkiksi uusien liikkeiden osallisyhdyt nousevat vastarinnan subjekteiksi.

² Bryan S. Turner (1993, 3) katsoo, että kansalaisuutta koskevan yleisen teorian tulee huomioida seuraavat alueet: (1) kansalasiin kohdistuvien sosiaalisten oikeuksien ja velvollisuuksien sisältö, (2) kyseisten oikeuksien ja pakotteiden tyyppi tai muoto, (3) sosiaaliset voimat, jotka tuottavat kyseisiä käytäntöjä, (4) erilaiset sosiaaliset järjestelyt, joiden avulla etuisuuksia jaetaan yhteiskunnan eri sektoreille.

sista, vastuista ja velvollisuuksista.

Maurice Roche (1995) on tarkastellut kansalaisuuden käsitteen muutosta länsimaissa. Sodanjälkeisinä vuosikymmeninä käsitettä leimasivat ennen muuta kansalaisten sosiaaliset ja poliittiset *oikeudet*, mikä on ollut itse asiassa vuosisadan keskeinen ideaali niin politiikan kuin yhteiskuntatieteellisen tutkimuksenkin kentällä. Selvimmin tämä ihanne materialisoitui modernin hyvinvointivaltion rakentamisessa. Rochen mielestä kyseinen kansalaisuuden paradigma paljolti sivuutti kansalaisten *velvollisuudet* ja *vastuut*, jotka ovat puolestaan nousseet esiin yhtä jalkaa viimeaikaisessa populaarissa politiikassa sekä myös yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa. Velvollisuuksien ja vastuun nousu keskeisempään asemaan kansalaisuuden määrittelyssä on tapahtunut hyvin erilaisissa yhteyksissä. Uuskonservatiivisessa ja uusliberaalissa ajattelussa hyvinvointivaltiollinen kansalaisten sosiaalisten oikeuksien näkökanta syrjäytetään. Kansalainen ei tässä ajattelussa ole hyvinvointivaltiollisten sosiaalipoliittisen toimenpiteiden kohde, vaan hän on itse vastuussa itsestään vapaasti toimivien markkinavoimien keskellä. Hän on vastuussa työkykynsä ja kansalaiskuntonsa säilyttämisestä eikä vastuuta tule siirtää valtiollisille organisaatioille.

Vakiintunut kansalaisuuden käsite on haastettu myös muista suunnista. Ylikansallisten instituutioiden vahvistuminen on murentanut kansalaisuuden kansallista määräytymistä tai ainakin asettanut vakavasti sitä koskevan kysymyksen. Euroopan Unionin piirissä kehitellään teoreettisia konseptioita eurooppa-kansalaisuudesta (esim. Close 1995).

Tarkastellut haasteet suuntautuvat kansalaisuuteen ”ylhäältä päin”. Hyvinvointivaltioon kohdistuvien taloudellisten paineiden alla on kuitenkin kehkeytynyt monia muita, ”yhteisökeskeisiä” vastauksia heikkenevien turvaverkkojen korvaamisessa. Kommunitaristinen liike ja koulukunta alleviivaavat yhteisön jäsenten velvollisuuksia toisistaan huolehtimiseksi. Tavoitteena on luoda vahva yhteisö, joka perustuu yhteiseen identiteettiin, vastavuoroisuuteen, autonomiaan, osallistumiseen ja integraatioon (Selznick 1992, 362-363; Janoski 1998). Uusia työtälaisuuksia luovia ja vanhoja turvaverkkoja korvaavia rakenteita on etsitty kansalaisten vapaaehtoistoiminnasta ja niin sanotusta kolmannesta sektorista.

Kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa koskeva kiinnostus ei siis

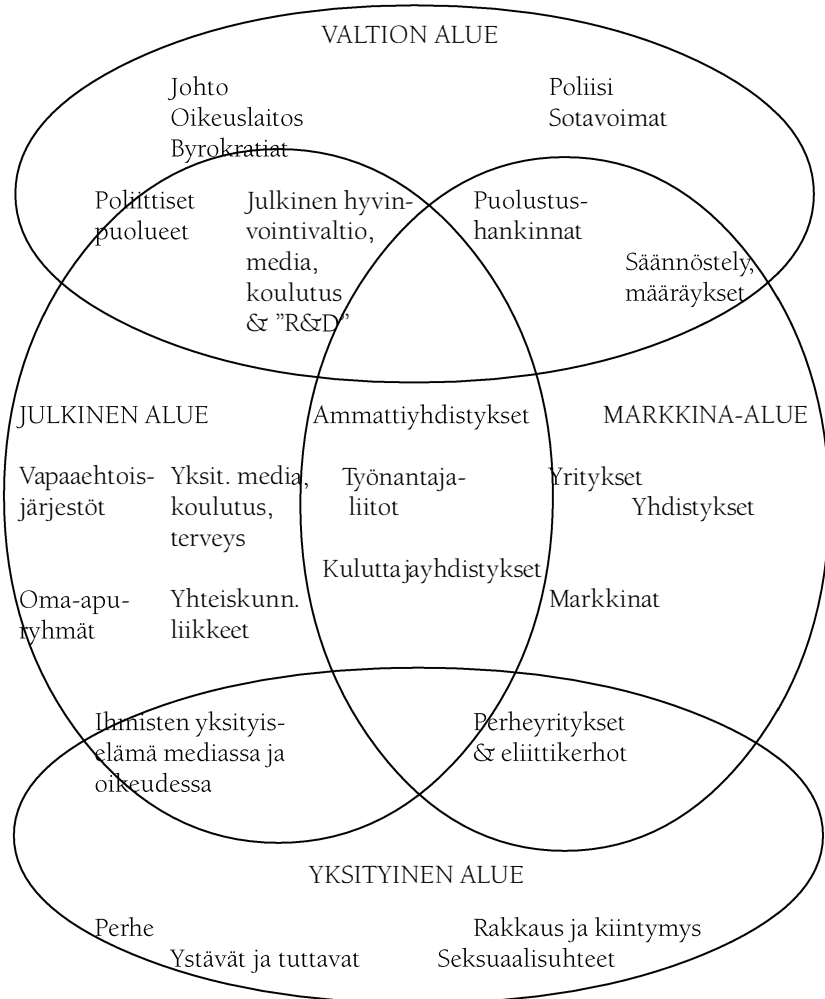
ole koskenut niinkään vakiintunutta poliittista järjestelmää, puoluejärjestöjä ja edustuksellisen demokratian instituutioita sinänsä. Huomio on kohdistunut kansalaisten muodostamiin vapaaehtoisryhmiin ja niiden aikaansaamiin kansalaisjärjestöihin ja -liikkeisiin.

Yhteiskunnalliset liikkeet koskevat kansalaisuuden aktiivista puolta, kansalaisuuden tuottamista kansalaisten itsensä toimesta. Huomiot kansalaisuuden aktiivisesta puolesta liittävät kansalaisuuden kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen. Kansalaisyhteiskunta voidaan tässä määritellä alueeksi, jossa aktiivisesti luodaan ja harjoitetaan kansalaisuutta sen poliittisessa ja muissa merkityksissä. Käsite ”poliittinen” voi saada paitsi kapean myös laajan merkityksen. Kapeassa merkityksessä sillä voidaan viitata poliittiseen toimintaan ja vaikuttamiseen sellaisena kuin se nykypäivänä toteutuu esimerkiksi poliittisten puolueiden ja niiden edustajien toiminnassa valtiollisissa päätöksentekoaikavälissä. Sille on ominaista muun muassa järjestöjen ja muiden virallisten päätöksentekokoneistojen sekä niiden mukaisien asemien keskeisyys. Laveammassa merkityksessä poliittinen vaikuttaminen voi viitata yleisesti vaikuttamiseen yhteisten asioiden hoitamisessa. Silloin se ei rajoitu poliittisten järjestöihin ja niiden toimintaan vaan toteutuu kansalaisyhteiskunnassa kansalaisten kansalaisryhmien itsensä tuottamana, useinkin yhdistyiden kansalaisuuden muihin kuin poliittisiin merkityksiin.

Lähestyn seuraavassa poliittista toimintaa sen laajassa merkityksessä. Sitä varten otan käyttöön kansalaisyhteiskunnan ja julkisuuden käsitteet niiden tietyissä merkityksissä. Kansalaisyhteiskunnan käsite on, kuten tunnettua, varsin monimerkityksinen teoreettisesta traditiosta riippuen. Seuraavassa käsitteellä viitataan Nicos Mouzelisin (1995, 225) nyky-yhteiskuntaa koskevan suosituksen mukaisesti valtion ja ei-valtiollisten ryhmien välisiin suhteisiin (useat klassiset kansalaisyhteiskunnan määritelmät eivät tee tuota erottelua). Mouzelis tarkentaa käsitteen alan ”moderniteetin olosuhteissa” koskemaan kaikkia ryhmiä ja instituutioita, jotka sijaitsevan sukuryhmien ja -instituutioiden sekä valtiollisten instituutioiden ja ryhmien välimaastossa. Toisin kuin monissa klassisissa muotoiluissa, kansalaisyhteiskunnan käsite viittaa lukuisissa viimeaikaisissa teoretisoinneissa valtiosta erillisiin, kansalaisten vapaaehtoisin ryhmämuodostumiin, jotka itse asiassa merkitsevät valtioon nähden tasapainottavaa tekijää.

Tällaista kansalaisyhteiskunnan määrittämisen tapaa edustaa esimerkiksi Thomas Janoski. Janoskin (1998, 12) mukaan kansalaisyhteiskunta edustaa dynaamisen ja responsiivisen *julkisen keskustelun aluetta* valtion ja markkinoiden välimaastossa. Janoskin määrittely ja sitä kuvaava kartta edustavat selkeästi länsimaista nyky-yhteiskuntaa ja sen piirissä käytyä keskustelua. Kuvio on siten vahvasti kontekstisidonnainen.

Kaavio 1. Modernin länsimaisen yhteiskunnan osa-alueet

Janoski 1998, 13.

Valtion, markkinoiden ja kansalaisyhteiskunnan alueet eivät ole selkeärajoja vaan työntyvät osin toistensa sisään. Julkista keskustelua harjoittavia kansalaisyhteiskunnan ydinryhmiä Janoskin määrittelyssä ovat kansalaisten vapaaehtoiset yhdistykset, yhdistyksiksi järjestäytymättömät ryhmät ja kollektiivit, yhteiskunnalliset liikkeet, oma-apuryhmät, puoluelaitos ja ammattiyhdistykset.

Virallisen luonteen saanut poliittinen puoluelaitos edustaa Janoskin kartassa samalla kertaa valtiota ja kansalaisyhteiskuntaa, puolueissa kansalaisyhteiskunta työntyy valtioon ja valtio kansalaisyhteiskuntaan. Ammattiliitot sijoittuvat kansalaisyhteiskunnan ja markkinoiden välimaastoon. Korporatiivisessa järjestelmässä ammattiyhdistysliike seisoo toisella jalalla valtiossa, toisella kansalaisyhteiskunnassa.

Uudet liikkeet kansalaisuuden tuottajina

Uudet yhteiskunnalliset liikkeet kuuluvat Janoskin kartassa kansalaisyhteiskunnan keskiöön ja ovat jopa kansalaisyhteiskunnan ”puh-taita” muodostumia. Bryan S. Turnerin (1993, 13) mielestä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden ja eritoten ympäristöliikkeen nykymerkitys *kansalaisuuden* uudelleenmäärittelyssä on yksi kiinnostavimmista kansalaisuutta koskevista ajankohtaisista kysymyksistä. Kysymys laajenee luonnon ja yhteiskunnan kompleksisen suhteen uudelleenmäärittelyn kysymykseksi.

Termi uudet yhteiskunnalliset liikkeet syntyi liikkeiden nousun kaudella *länsimaissa* 1970-luvulla. Monista näytti siltä, että laajalla rintamalla sienien tavoin nousseet liikkeet tulevat perusteellisesti haastamaan vakiintuneen poliittisen järjestelmän ja sen instituutiot. Siitä lähtien kysymyksestä on keskusteltu vilkkaasti. Tuossa keskustelussa myös uusien liikkeiden uutuus on joutunut uudelleenpohdinnan kohteeksi. Keskustelu jatkuu (suomalaisia puheenvuoroja: Ilmonen & Siisiäinen, toim. 1998).

Viimeaikainen yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus jaetaan usein kahteen maantieteellisesti erottuvaan päälinjaan, amerikkalaiseen niin sanottu resurssien mobilisaatioteoriaan (*resource mobilization theory*) ja eurooppalaiseen uusien yhteiskunnallisten liikkeiden (*new social movements*) tutkimusperinteeseen. Erityisesti eurooppalainen tutkimuslinja on ollut kiinnostunut viimeaikaisten liikkeiden erityis-

laadusta aikaisempiin liikkeisiin verrattuna ja siitä, miten ne muokkaavat nyky-yhteiskuntaa ja sen kansalaisyhteiskunnan muodostumia. Amerikkalainen teoriaperinne on nimensä mukaisesti kohdistanut runsaasti huomiota liikkeiden synnyn ja laajenemisen mikro- ja makrotason ehtoihin (johdatus perinteisiin, della Porta & Diani 1999, 1-23). Käytän hyväkseni pääasiassa eurooppalaista perinnettä.

Uusien liikkeiden tutkimusperinne erkani 1970-luvulla marxismista, mikä johtui tyytymättömyydestä marxismin selitysvoimaan tuolloisten yhteiskunnallisten liikkeiden erittelyssä (della Porta ja Diani 1999, 2, 11). Perinnettä tai sen keskeistä valtahaaraa nimitetään usein myös *identiteetti*-näkökulmaksi, koska useat sen edustajat (Melucci: 1988, 1989, 1994, 1996; myös Habermas 1981; Touraine 1985; Cohen 1985; Cohen & Arato 1992; della Porta & Diani 1999) ovat analysoineet uusia liikkeitä ja niiden osallisryhmiä keskeisesti identiteetin käsitteen avulla. Kyseisen suuntauksen tärkeimpiä perustanlaskijoita oli ranskalainen Alain Touraine. Identiteetin näkökulmaa on laajalti kehitelty myös italialainen Alberto Melucci, jonka näkemyksiä seuraavassa pääasiassa esittelen.

Meluccin teoreettisena suuntautumisalustana on paljolti Jürgen Habermasilta (1981) omaksuttu näkemys, että uudet liikkeet ovat perimmiltään tulkittavissa puolustautumiseksi sitä vastaan, että modernissa yhteiskunnassa valtio ja talous tunkeutuvat yhä laajemmalle ja syvemmälle yksilön henkilökohtaiseen elämään sitä määrittämään. Habermas sanoo kehittyneissä läntisissä yhteiskunnissa ilmaantuneen 1960- ja 1970-luvuilla uudenlaisia konflikteja, jotka, toisin kuin ennen, eivät ole nousseet materiaalisen uusintamisen alueilla, eivätkä ne kanavoidu puolueiden ja organisaatioiden kautta. Niitä ei enää liioin voida vaimentaa järjestelmään mukauttavilla kompensatioilla. Uudet konfliktit nousevat Habermasin mukaan pikemminkin kulttuurisen uusintamisen, sosiaalisen integraation ja sosialisointien alueilla ja ne esiintyvät sub-institutionaalisen ja ulko-parlamentaarisen protestin muodoissa. Protestin taustalla olevat tarpeet koskevat toiminnan kommunikatiivisia puolia, eivätkä raha ja valta riitä tyydyttämään tai korvaamaan sitä. Hyvinvointivaltion keinot eivät riitä ratkaisuksi nouseviin ristiriitoihin. Habermasin mielestä kysymys on siitä, kuinka puolustaa uhanalaisia elämäntyylyjä, tai kuinka toteuttaa käytännössä uusiksi muokkautuneita elämän-

tyylejä. Sanalla sanoen, uudet konfliktit eivät koske hyvinvoinnin jaon kysymyksiä, vaan elämänmuotojen kielioppia. Uudet protestit näyttävät vastustavan muodollisesti rakentuneita toiminnan muotoja ja suosivan kommunikatiivisia rakenteita. ”Haluan vähintäänkin kursorisesti kannattaa argumenttia, että nämä konfliktit voidaan ymmärtää vastustuksena elämismaailman kolonisaatiotendensseille”, kiteyttää Habermas (mt., 35) kantansa.

Uusia konflikteja synnyttävissä ryhmissä arvostetaan arkielämän pieniä ympäristöjä, hajautettuja vuorovaikutusmuotoja ja erikoistumattomia toimintoja, yksinkertaista epämuodollista kanssakäymistä ja eriytymätöntä sisäistä julkisuutta. Habermasin mukaan nämä painotukset pyrkivät palauttamaan taloudellis-hallinnollisen kompleksin alleen työntämät itseilmaisun ja vapaan kommunikaation mahdollisuudet jälleen elinvoimaisiksi.

Habermasin mukaan uudet liikkeet siis puolustavat yksilön elämismaailmaa ”systeemin” taholta uhkaavaa kolonisaatiota vastaan. Yksilöissä vielä säilyneet omaehtoiset, ”terveet” elementit ryhtyvät puolustustaisteluun autonomiaansa rajoittavia ulkoisia paineita, ennen muuta voitto-periaatteella toimivan talouden ylivaltaa ja yksilöä alati vahvemmin sääntelevän ja ”normaalistavan” hallintokoneiston tiukkenevaa otetta vastaan. Monet muutkin liikkeiden tutkijat esittävät samantapaisia näkökantoja. Alain Touraine (1985; ks. della Porta & Diani 1999, 46) katsoo, että yhteiskunnalliset liikkeet puolustavat kansalaisyhteiskunnan autonomiaa julkisten ja yksityisten teknokraattisten ryhmien pyrkimyksiltä laajentaa kontrolliaan kaikkialle sosiaaliseen elämään. Melucci puolestaan sanoo uusien liikkeiden valtaavan alaa yksilön identiteetille systeemin kaikkialle tunkeutuvaa manipulaatiota vastaan. Ne puolustavat yksilön oikeutta määrätä omasta privaatista elämästään. Identiteetin käsite on Meluccin (1996, 68-86; Della Porta & Diani 1999, 83-109) mukaan avain näiden liikkeiden erityislaadun ja yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtämiseen (myös Foweraker 1997, 65).

John D. Greenwoodin (1994, 106-112) tapa ymmärtää identiteettiä näyttäisi soveltuvan tähän yhteyteen³. Greenwood sanoo hen-

---

³ Greenwood ei hyväksy konstruktivistista näkökantaa, joka on ollut useiden NSM-teoreetikkojen, muun muassa Alberto Meluccin identiteetin käsitteen työstämisen viitekehysenä (ks. Bartholomew ja Mayer 1992;

kilön identiteetin olevan integroitunut kokoelma (*set*) suhteellisen kestäviä perustavanlaatuisia uskomuksia, periaatteita ja sitoumuksia, jotka selittävät pitkälti yksilön intentionaalista käyttäytymistä. Hän torjua käsityksen, että henkilön identiteetti olisi jonkinlainen mysteerinomainen sisäinen tuntemus kuulumisesta johonkin ja alleviivaa identiteetin rakentamisen aktiivista luonnetta. Myös Melucci (1996, 159) puhuu identiteettimuodostuksen prosessista, joka rakentaa ja uudelleenrakentaa itseään yksilöiden ja ryhmien elämäntilanteissa. Yksilön näkökulmasta kysymys on aktiivisesta itsensä tunnistamisesta, omaa itseyyttä koskevista tulkinnoista, kuten Pekka Kaunismaa (1997, 222) määrittelee.

Identiteetti aktiivisen työstämisen kohteena ilmenee Greenwoodin siinä näkemyksessä, että ihmisten ”psykologiset elämät” organisoidaan *identiteettiprojekteiksi*, joiden välityksellä ihmiset kiinnittyvät sosiaaliseen elämään. Identiteettiprojektit ohjaavat ihmisten käsityksiä itsestään ja sitä millaisia he aikovat olla jatkossakin. Niiden avulla ihmiset koettavat määrittää mainettaan ja omanarvontunnettaan tiettyissä historiallisissa tilanteissa heille tarjolla olevilla keinoilla. Greenwood käyttää hyväkseen Erving Goffmanin (1961) *moraalisen uran* käsitettä. Moraalisen uran käsite viittaa yksilölle kulttuurisesti määrittäytyneisiin keinoihin ja hänen pyrkimyksiinsä henkilökohtaisen maineen ja itsearvostuksen puolustamiseksi, luomiseksi ja ylläpitämiseksi niissä itsearvostukseensa liittyvissä valinta- ja vaaratilanteissa, joita henkilö arkielämässään, sen paikallisissa yhteyksissä, kohtaa. Hän voi pyrkimyksissään onnistua tai epäonnistua. Edellisessä tapauksessa hänen identiteettinsä vahvistuu ja integroituu, epäonnistumiset taas saattavat toistuessaan johtaa identiteetin hajoamiseen.

Melucci 1995, 43-44; konstruktivismiin kritiikkiä identiteetti-käsitteen osalta, myös Barbalet 1998, 22-26). Greenwoodin ”realistinen näkökulma” painottaa konstruktivismiin kulttuuri- ja diskurssikeskeisyyden sijasta sosiaalista todellisuutta ja ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita ja tarkastelee identiteettiä ja tunteita (kuten myös kulttuuria) niiden valossa. Lähestymistapojen välillä ei kuitenkaan nähdäkseni ole sen kaltaista periaatteellista katkosta, etteikö Greenwoodin viitekehuksesta käsin konstruktivististen liiketutkijoiden kehitelmiä voitaisi myös käyttää hyväksi; niin tekee myös Greenwood. Konstruktivismi ei ole selkeärajainen lähestymistapa, vaan sen edustajien kehitelmissä voi esiintyä myös ”realistisen näkökulman” tähdentämiä seikkoja.

Moraalisen uran käsite edellyttää sosiaalista kollektiivivia; moraalista uraa voidaan rakentaa vain yhteydessä muihin ihmisiin. Onnistumiset ja epäonnistumiset tapahtuvat vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja suhteessa heihin. Ihmisten identiteettiprojektit voidaan ymmärtää pyrkimyksiksi saada moraalinen ura yksilön hallintaan ja rakentaa sitä yksilön itsearvostusta vahvistavalla tavalla. Identiteettiprojektit integroivat ihmisten käyttäytymistä, niille on ominaista tunteiden ja motiivien integroidut järjestelmät. Identiteettiprojektit voivat olla ihmisten yhteisiä projekteja. Samaan projektiin osalliset yksilöt jakavat keskenään samanlaiset moraalisten arvostelmien, tunteiden ja motiivien integroidut asetelmat.

Habermasia ja Goffmania hyödyntäen voitaisiin sanoa, että uusien yhteiskunnallisten liikkeiden identiteettiprojekteissa⁴ on kysymys kollektiivisesta pyrkimyksestä voittaa yksilöiden moraalista uraa uhkaavat modernin yhteiskunnan taloudellis-hallinnollisen kompleksin tuottamat kolonisaatiopaineet. Elämismaailmaa tyypistävät tendenssit koetetaan lyödä takaisin kansalaisryhmiin osallistuvien yhteisten identiteettiprojektien avulla, joissa moraalii- ja arvonäkökohdat ovat keskeisessä asemassa.

Melucci (1995, 44-45; 1996, 70-71) määrittelee *kollektiivisen identiteetin* toimintasynteesin rakentamisen (*constructing*) prosessiksi. ”Rakentaminen” on toimijoiden vuorovaikutusta, neuvotteluja ja uudelleen neuvotteluja toiminnan tarpeellisuudesta, päämääristä ja organisoinnista. Se on jatkuva prosessi, jossa punnitaan mahdollisuuksia ristiriitaisten paineiden alaisessa sosiaalisessa todellisuudessa. Melucci katsoo kollektiivisen identiteetin sisältävän kolme komponenttia: (1) kognitiiviset määritelmät, (2) toimijoiden aktiiviset vuorovaikutussuhteet ja (3) jäsenten tunneinvestoinnit kollektiiviseen toimintaan. Ryhmän kognitiiviset määrittelyt tapahtuvat laa-

---

⁴Uusien liikkeiden yhteydessä identiteettiprojektin käsitettä ovat käyttänyt Klaus Eder (1993, 163) ja Kaj Ilmonen (1998, 31). Ilmonen liittää käsitteen uusien liikkeiden tyypilliseen osallistujakuntaan, keskiluokkaisten ihmisten arvomaailmaan. Identiteetin ja identiteettiprojektin käsitteitä ei nähdäkseni kuitenkaan pidä yhdistää ns. uusiin liikkeisiin sillä tavalla, että kyseiset käsitteet kuvaisivat vain uusia liikkeitä. Identiteetin kysymykset ovat keskeisessä asemassa yleisesti yhteiskunnallisissa (ja uskonnollisissa kulttuurisissa jne.) liikkeissä ainakin niiden nousun kaudella.

jemmissä ja suppeammissa sosiaalisissa ympäristöissä ja niiden yhteisvaikutuksessa. Ne tarkoittavat yhteisten tavoitteiden, keinojen ja toiminnan muotojen omaksumista, mikä tapahtuu rituaaleissa, käytännöissä, kulttuurisessa symbolisaatiossa. Ryhmän jäsenen kommunikoiivat keskenään, neuvottelevat ja vakuuttelevat toisiaan. Uudet teknologiset välineet tarjoavat kanssakäymiseen uusia tehokkaita välineitä. Kollektiiviseen toimintaan osallistuvat tekevät emotionaalisia investointeja toimintaan. Melucci tähdentää, että kollektiivinen identiteetti ei ole koskaan pelkän neuvottelun tai laskelmoinnin tulosta, vaan myös tunteiden kuten intohimon, rakkauden ja vihan kiinnittämistä toimintaan ja sitä edustavaan ryhmään. Voimakas yhteenkuuluvuuden tunne on merkittävä voimavara toiminnalle.

Identiteettiprojektin näkökulma liittää kollektiivisen toiminnan Meluccin konstruktivistista kantaa vahvemmin tai ainakin eksplisiittisemmin ihmisten persoonallisiin tarpeisiin minuutensa työstämisessä. Moraalinen elementti on erottamaton tuossa tavoitteellisessa toiminnassa.⁵

---

⁵ Tähän yhteyteen voidaan liittää myös Anthony Giddensin (1991, 9, 207, 226-228) *elämänpolitiikan* käsite. Käsitteellään Giddens tarkoittaa elämää koskevien päätösten politiikkaa. Se on tekemisissä ennen muuta ihmisen minä-identiteetin (*self identity*) kanssa. Yksilön minä-identiteetti muodostuu myöhäismodernissa yhteiskunnassa refleksiivisessä suhteessa ympäristöön, ihmisen on rakennettava identiteettinsä, käsityksensä itsestään aktiivisena prosessina. Giddens katsoo, että myöhäismodernissa yhteiskunnassa yhä vapaammin valittavat elämäntyylyt johtavat ihmiset hankauksiin emansipaation rajojen ja moraalisten kysymysten kanssa. Nämä hankaukset tuottavat uudenlaista poliittista, ”elämänpolitiikkaa”. Elämänpolitiikka nousee myöhäismodernin yhteiskunnan juurettomuudesta, ”eksistentiaalisesta eristämisestä”, johon ovat syypäitä myös (virallisen) yhteiskunnan instrumentaalisen kontrollin mekanismit ja niiden tapa sivuuttaa moraaliset kysymykset. Jokapäiväinen elämä asettaa ihmisille moraalisia kysymyksiä, mutta niihin ei löydy suoria vastauksia. ”Minän refleksiivinen projekti” joutuu moraalisten kysymysten eteen ja etsimään kysymyksiin ratkaisua. Ilman moraalisia ratkaisuja ihminen ei kykene elämään täysipainoista elämää, huomauttaa Giddens. Moraaliskysymysten yhtenä ratkaisuyrityksenä Giddens viittaa uusiin yhteiskunnallisiin liikkeisiin (myös s. 9). Ne tarjoavat puitteiston autenttiselle

Identiteetin näkökulma tähdentää uusien liikkeiden kulttuurista itseymmärrystä ja erityislaatuista poliittisuutta. Liikkeiden ryhmät eivät ole vain instrumentteja, tehokkaita organisatoris-poliittisia välineitä päämäärän tavoittamiseksi (vertailusuhteeseen asetetaan edustuksellinen demokratia ja moderni poliittinen puoluelaitos tehokkaine koneistoinen), vaan persoonallisen samastumisen kohteita laajemmassa merkityksessä. Liikkeiden osallisyhdyt nähdään yhtäältä jäsenilleen identiteetin rakentamisen ympäristöinä⁶. Identiteettiä rakennetaan poliittisena kysymyksenä. Uudet liikkeet politisoivat uusia elämän alueita: ympäristön, sukupuolen, ruumiin, elämäntavan, paikallisuuden jne. Ne synnyttävät solidaarisuusverkostoja kulttuuristen merkitysten ympärille ja juuri se erottaa uudet liikkeet selkeästi poliittisista puolueista ja muodollisista organisaatioista, katsoo Melucci (1995, 53).⁷

Uusien liikkeiden tehtävänasettelussa hylätään sosiaalisten ryhmien ja luokkien etunäkökohtiin perustuva politiikanteon malli. Kysymys ei ole samastumisesta *luokkaan*, kuten asianlaita poliitti-

---

moraalisten perustusten etsinnälle ja toteutukselle. Niiden edustama poliittisuus vastaa elämänpolitiikkaa, joka ulottuu tavanomaista kapeaa politiikka-käsitettä (jonka Giddens liittää valtiolliseen päätöksentekoon) laajemmalle. Elämänpolitiikka määrittelee poliittisiksi kaikki sellaiset debaetit ja konfliktit, joissa vastakkaiset intressit ja arvot ottavat mittaa toisistaan. Käsite kattaa näin ollen sekä politiikka-käsitteen ahtaammassa että laajemmassa merkityksessä.

⁶ Näin on toki ollut ennenkin. Esimerkiksi työväenliike oli alkuaikoinaan kokonaisvaltainen identiteettiiliike työläisille. Suomalaiset tehdasyhdyskunnat ovat perinteisesti muodostaneet vahvoja identiteettiympäristöjä työväenjärjestöineen, urheiluseuroineen ja muine arkipäivän kanssakäymisen organisaatioineen ja ryhmineen. Niillä on eräin paikoin jatkuvuutta edelleenkin, vaikka vanhan yhteisöllisyyden rapautuminen on ollut käynnissä jo pitkään. Myös Melucci (1996, 79) sanoo kantanaan, etteivät nykyiset liikkeet ole itsessään ”uusia” tai ”vanhoja”, vaan pikemminkin edustavat erilaisia orientaatioita *erilaisissa yhteiskunnallisissa ympäristöissään*.

⁷ Manuel Castells (1997, 9-12) suunnistaa Tourainen luomalta perustalta ja puhuu hypoteesin omaisesti projekti-identiteetin rakentumisesta verkostoyhteiskunnassa. Hän pyrkii pikemminkin visioimaan tulevaa kuin kuvaamaan nykyisyyttä. Siksi sivuutan tässä Castellsin ajatuskulujen esittelyn.

nessa toiminnassa oli yleisesti aikaisemmin (ja on vieläkin). Suuntautumisperspektiivinä ovat kulttuuriset objektit, eivät materiaaliset. Kollektiiviseen ja julkiseen käsittelyyn nostetaan sellaisia kysymyksiä kuin elämän laatu, elämän säilyminen, ruumiillisuus, moninaisuuden ja erilaisuuden hyväksyminen, pien- ja paikallisyhteisöjen autonomia sekä suora kansalaisosallistuminen.

Tämän päivän liikkeitä on luonnehdittu (Eder 1996, 208) sanomalla, että ne edustavat ”puhtauden” perspektiiviä ja sen mukaisia arvoja: terveys, empatia, hyvä elämisen arvoinen elämä. Tällaisille arvoille on ominaista ei-aineellisuus ja kokonaisvaltaisuus. Jokainen sellainen elämän muoto, joka toteuttaa tällaisen arvon vain osittain, on välttämättä epätäydellinen ja riittämätön. Spontaneiteetti ja luonnollisten tarpeiden välittömyys ovat osallistujille (kulttuurisia) ideaaleja, jotka asettuvat vastatusten vallitsevan sosiaalisen todellisuuden ja sen normaalistavien mekanismien kanssa (Melucci 1996, 96).

Melucci (1996, 105) tähdentää, että tähän symbolisaatioon liittyy tärkeänä osana *luonnon* erityinen tulkinta ja merkityksen korostuminen. Luonto asettuu vastakohtana pitkälle erikoistuneen ja tehokkaita koneistoja luoneen yhteiskunnan viralliselle sosiaalisuudelle, sen yhdenmukaistaville ja välineellistävillä käytännöillä. Meluccin mukaan kysymys on luonnon sellaisesta kulttuurisesta määrittelystä, jossa luonto ymmärretään alkuperäisenä ”raaka-aineena” jälkiteollisen yhteiskunnan vieraaksi koettua ”sosiaalista” vasten. Modernin yhteiskunnan tiukka funktionaalinen erikoistuminen ja toiminnan tavoiterationaalisuus sotivat ihmisten spontaaniuden ja kokonaisvaltaisuuden tarpeita vastaan. Luonto edustaa nyky-ihmiselle virallisen yhteiskunnan vastakohtaa, habermasilaisittain ilmaisten elämismaailman sisäistä intressiä, aitoa, luovuttamatonta, alkupeleistä ja jakamatonta. Luonto löydetään suojakilveksi, jonka avulla yksilö kykenee vastustaman yhteiskunnallista kontrollia ja lisääntyvää rationalisaatiota.

Ryhmiensä organisoitumismuodot ilmentävät niiden luonnetta identiteettiryhminä. Byrokraattiselle toimintamallille ja sen funktionaalille tehokkuudelle ominaista organisoitumistapoja, kuten muo- dollisuutta, hierarkkisuutta ja tiukkaa tehtävänmukaista roolijakoa, vältetään. Niiden sijasta tähdennetään spontaaniutta, autenttisuutta, pienryhmien autonomiaa ja roolien kiertoa. Tällaiset ominais-

piirteet olivat luonteenomaisia muun muassa Suomessa 1970-luvulla syntyneille uusien liikkeiden ryhmille. Silloin syntyneet feministiset, elämäntapa- ja ympäristöryhmät tähdensivät autenttista subjektiivista kokemusta tiedostamismuotona (vastakohtana tieteellisille rationaalisille oppijärjestelmille), organisoitumista jäsenten tasavertaisuutta korostaviin pienryhmiin (vastakohtana rationaaliselle organisaatiolle muodollisine auktoriteettisuhteineen), arvostelivat teknokraattista kehittämismallia ja nostivat esiin liikkeen edustaman alueen erityislaatuista ja palautumattomuutta teknokraattiselle ja valtiokeskeiselle suunnittelulle (Konttinen 1998). Dieter Rucht (1994, 15) sanoo, että kyseisiä arvoja ajaville ryhmille ominaisia organisoitumismuotoja ovat löyhemmät ja kiinteämmät kansalaisaloiteryhvät ja sekä näiden ja kiinteämpien organisaatioiden väliset verkostot.

Rucht (1994, 154-155) nimeää uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tunnusmerkeiksi seuraavat seikat. Ideologisessa katsannossa uudet liikkeet ovat ristiriitaisessa suhteessa modernisoitumisprosesseihin. Yhtäältä ne tähdentävät kansalaisosallistumista ja sitä mahdollistavaa demokraattis-egalitaarista yhteiskuntajärjestystä, mutta toiselta puolen ne arvostelevat instrumentaalisen järjen seurausilmiöitä, kuten tiukkaa kapea-alaista funktionaalista erikoistumista. Organisatorisesti ne suosivat hajautettuja, autonomisia päätöksentekomalleja ja suuntautuvat tiukan hierarkkisia organisoitumismalleja vastaan. Strategiakseen ne ovat valinneet reformien linjan, jolloin pyritään sekä yhteiskunnallis-rakenteellisiin että yksilöiden tason (käyttäytymistä ja arvoja) muutoksiin. Ruchtin vastaus keskusteluun uusien liikkeiden uutuudesta on, että juuri näiden tunnuspiirteiden kokonaiskudelman on historiallisesti uutta, eivät yksittäiset tekijät (kuten usein on osoitettu, esim. Brand 1990; Ilmonen 1998, uusien liikkeiden vastinilmiöitä on esiintynyt laajalti ainakin 1800-luvulta lähtien). Rajattuun intressi-käsitteeseen perustuvaan politiikan kenttään otetaan etäisyyttä. Kannattajia etsitään yhtä hyvin perinteisten puolueiden piiristä kuin niiden ulkopuoleltakin.

Uusien liikkeiden erityislaatu on yhteydessä niihin osallistuvien henkilöiden sosiaaliseen koostumukseen. Ryhmien toimintaan ovat osallistuneet erityisesti nuoret (nuorten herkkyydestä osallistumiseen, Melucci 1996, 118-132), kuten opiskelijat. Vahvasti edustet-

tuina ovat sanotut uudet keskiluokat ja erityisesti sen koulutettuun palvelusektoriin kuuluvat. Sellaiset professiot, kuten opettajat, terveydenhoidon ammatit, sosiaalityöntekijät, toimittajat, tutkijat ja taideammattien edustajat ovat työvoimaosuuttaan paljon laajemmin edustettuina esimerkiksi ympäristöliikkeissä. Liikkeissä on tosin varsin monen ammatin harjoittajia, kuten myös eläkeläisiä. Naiset ovat usein vahvasti edustettuina. Korkean koulutuksen ja työn ominaispiirteiden, kuten professioihin liittyvän palveluluonteiden ja suhteellisen laajan autonomian on katsottu luovan herkkyyttä tämänkaltaiseen osallistumiseen (kysymystä tarkastellaan luvussa VII).

Monet uusien liikkeiden eurooppalaiseen perinteeseen nojautuvat teoreetikot alleviivaavat vakiintuneen politiikanteon mallin ja uusien liikkeiden edustaman yhteiskunnallisen vaikuttamisen eroa. Liikkeiden erityislaatua on usein hahmotettu juuri vertailussa modernin edustuksellisen järjestelmän ja puoluelaitoksen toimintatapaan. Jean Cohen ja Andrew Arato (1992) esimerkiksi asettavat kansalaisyhteiskunnan (*civil society*) ja poliittisen yhteiskunnan (*political society*) vastakkain. Jälkimmäisellä käsitteellä viitataan vakiintuneen poliittisen yhteiskunnan poliittisten eturyhmien ja virallisten poliittisten elinten toimintatapaan. Kansalaisyhteiskunnan alue on Cohenin ja Araton mielestä puolestaan identiteettiryhmien ja identiteetin rakentamisen varsinaista maaperää. Koko kansalaisyhteiskunnan käsite saa Cohenilla ja Aratolla sisältöään paljon juuri tämän vastakkaisasettelun pohjalta.

Samalla kun uudet liikkeet voidaan NSM-teorian mukaisesti ymmärtää elämismaailmaansa puolustavien yksilöiden ja ryhmien identiteettiprojekteina, niiden vaikutusryitykset nousevat epäluottamuksesta virallisen päätöksentekojärjestelmän kykyyn huolehtia ryhmän tai liikkeen edustaman tavoitteen edistämisestä. Ympäristöliike ymmärtää itsensä ympäristön ääneksi yhteiskunnassa ja maailmassa, jossa päiväkohtainen taloudenhoito ja hallinnolliset rutiinit työntävät syrjään puhtaan elinkelpoisen ympäristön ja ”hyvän elämän” näkökohtia ikään kuin odottamaan vuoroaan. Uudet liikkeet suhtautuvat epäilevästi sellaisiin modernisaatiotendenseihin kuten talouskasvu, teollistuminen ja teknologisoituminen, sekä senkaltaisiin modernin yhteiskunnan instituutioihin, kuten tiukasti erikoistunut tiede ja keskitetty valtio- ja hallintobyrokraatia. Uusien liikkeiden toiminta ei ole kuitenkaan vain puolustuksellista. Cohen ja Arato

(1992, kuten myös Melucci, 1989, 195) arvostelevat Jürgen Habermasia uusien liikkeiden ymmärtämisestä vain elämismaailman puolustajina modernin yhteiskunnan talouden ja teknokraattisen hallinnoimisen siihen suuntaamia kolonisaatiopaineita vastaan. He puolestaan tähdentävät, että liikkeet ovat myös offensiivisia ja uutta luovia. Luovuuden näkökohta näkyy muun muassa juuri identiteetti-ajattelun mukaisessa näkemyksessä aktiivisesta kansalaisuuden (=uuden kansalaisidentiteetin) tuottamisesta uusien liikkeiden ryhmissä.

Cohen ja Arato (1992, 492-563) alleviivaavat liikkeiden uudenlaisista yhteiskunnallista merkitystä. Heidän mukaansa uudet liikkeet eivät välttämättä tai edes pääasiassa suuntaudu valtioon päin (valtiolle esitettävien vaatimusten muodossa), vaan nämä ”itse-rajoitteisen radikalismien” projektit puolustavat kansalaisyhteiskunnan demokratiaa. Samalla kertaa ne sekä konstruoivat kansalaisyhteiskunnassa *identiteettiä* (keskeisinä sisältökysymyksinään ruohonjuuritason autonomian ja demokratian puolustus) että tekevät vaikutusyrityksiä tavanomaisen politiikanteon merkityksessä. He tarkentavat, että liikkeiden uutuus ei ole niinkään tuossa dualismissa sinänsä kuin siinä, että ne ovat aiempaa herkempiä ymmärtämään tuota kaksijakoisuutta ja puolustamaan identiteettikohtiota ja kamppailemaan politiikanteon instrumentalisoitumista vastaan.⁸ Uusilla liikkeillä onkin keskeinen asema Cohenin ja Araton kansalaisyhteiskunnan käsitteessä.

Cohenin ja Araton mielestä uusissa liikkeissä kansalaisuus ja kansalaisuuden alueen kulttuuriset ulottuvuudet työntyvät keskiöön ja politiikanteon alue aiemmassa puoluepolitiikan ja edustuksellisen demokratian merkityksessä jää siihen verrattuna taustalle (mt, 514). Kulttuuristen normien, yksilöllisten ja kollektiivisten identiteettien ja sosiaalisten roolien uudelleenmäärittely on tärkeä osa kansalaisyhteiskunnan uutta projektia. Näkemys on siis yhdensuuntainen Meluccin (1989, 205) näkökannan kanssa. Hän sanoo, että uudet liikkeet panevat runsaasti painoa sellaisten organisaatio- ja toimintamuotojen kehittämiseksi, jotka eivät ole pelkkiä tehokkaita väli-

---

⁸Näkökulmaa on sovellettu myös muualle kuin teollisen kehityksen johtaviin yhteiskuntiin Manuel Castells (1997, 83) on havainnut modernisaatiokriittisiä piirteitä meksikolaisen *zapatista*-liikkeen toiminnassa. Hän sanoo liikkeen haastaneen modernisaation yksipuolisen logiikan, joka on ominaista uudelle globaalille järjestykselle.

neitä sosiaalisten ja poliittisten tavoitteen saavuttamiseksi, vaan joissa kollektiivisen toiminnan itsensä kokemisen tapa on ensisijaista.

Melucci (1996, 188) katsoo, että identiteetinmuodostuksessa on aina sellaisia elementtejä, joita ei voida kääntää poliittiseksi kamppailuksi. Identiteetissä on kysymys eri tason ilmiöstä yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen nähden. Yhteiskunnallista liikettä edustavan ryhmän jatkuvana tehtävänä ja ongelmana on identiteetin ja poliittisen vaikuttamisen suhde. Vetäytyminen yhteiskunnallisesta vaikuttamista johtaa ryhmän lahkoutumiseen, täydellinen politisoituminen instrumentaalisen politiikanteon merkityksessä puolestaan johdtaa ryhmän kuoleutumiseen identiteettiryhmänä.

Politiikan käsitteessä kiteytyy yksi keskeisimmistä eroista eurooppalaisen ja amerikkalaisen tutkimusperinteiden välillä. Cohen ja Arato arvostelevat eräitä amerikkalaisen muunnelman edustajia, kuten Charles Tillyä, politiikka-käsitteen kapeudesta (myös Melucci 1996, 189-204). Kapea politiikantulkinta estää Meluccin mukaan ymmärtämästä sitä olennaista seikkaa, että uusien liikkeiden ryhmät luovat *uusia merkityksiä* sosiaaliselle toiminnalle. Ne antavat esimerkiksi vastauksia kysymykseen, mitä demokratialla tarkoitetaan uudellisissa yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joille on ominaista informaation tuleminen keskeiseksi resurssiksi ja kansalaisryhmien oman identiteettinsä aktiivinen rakentaminen, huomauttaa Melucci (sama, 203). – Uusien merkitysten tuottaminen on samalla kansalaisuuden tuottamista.

Kansalaisten vapaaehtoisryhmät ja niiden vaatimukset tuottavat hämmennystä virallista järjestelmää edustavien keskuudessa ja muuttavat toimintamalleja entistä mutkikkaammiksi. Ne vähentävät virallisten toimintajärjestelmien ennustettavuutta ja ovat vähintäänkin hidasteita päätöksenteon nopeutta korostavien hallinnollisten ideologioiden näkökulmasta. Virallisten päätöksentekorakenteiden ja vakiintuneen tai ”hegemonistisen mielipiteen” suhtautuminen vapaaehtoisryhmiin, jotka tekevät vaatimuksillaan väliintuloja järjestelmään, on usein ristiriitaista ja ambivalenttia. Etenkin vähemmän urbaaneissa, staattisimmissa yhdyskunnissa suhtautuminen vapaaehtoiisiin ympäristöryhmiin, silloin kun ne esiintyvät äänekkään vaativina, on usein kielteisempää. Jos vakiintuneiden päätöksentekorakenteiden samanlaisena toistuvat rutiinit ja niihin sisältyvät auktoriteettisuhteet on vahvasti sisäistetty, näiden rakenteiden ulkopuolella

syntyvät ryhmät ja niiden vaatimuksia esittävä toiminta koetaan helposti hämmentäviksi ja asiaankuulumattomiksi.⁹

Kansalaisyhteiskunnan ”uudet” osa-alueet muokkautuvat yhteiskuntakokonaisuudessa ja ovat vuorovaikutuksessa vakiintuneemman poliittisen järjestelmän kanssa. Miten perusteellisesti länsimainen poliittinen toimintatapa muuttuu tässä vuorovaikutuksessa, on avoin kysymys. On jo käynyt ilmi, että liikkeet eivät yleensä itse pyri edustuksellisen järjestelmän hävittämiseen ja korvaamiseen toisenlaisella järjestelmällä.

Della Porta ja Diani (1999, 215) tekevät yhteenvetoa useiden tutkimusten tuloksia ja päättelivät, että uudet liikkeet ovat tähän mennessä selvästi muokanneet vasemmistopuolueita monissa maissa. Myös Kriesi et al. (1995, 68-69) ja Inglehart (1990, 280-281, 307) tähdentävät vertailevien tutkimustensa perusteella uutta ja vanhaa vasemmistoa uusien liikkeiden potentiaalisina liittolaisina. Inglehart on havainnut postmaterialististen arvojen esiintyvän yhdessä useammin vasemmisto- kuin oikeistopuolueiden kannattajien parissa.

Kiinnostavaa ja yllättävääkin on se, miten laajakantoiseksi monet tutkijat katsovat uusien liikkeiden merkityksen ja niiden aikaan saaman poliittisen dynamiikan muutoksen. Alain Touraine (1981) katsoo 1980-luvun alkuun mennessä toteutuneen kehityksen merkkinä siitä, että olemme kulkemassa kohti uutta ”ohjelmoitua” yhteiskuntaa. Touraine näkee ”melkein täydellisen halkeaman” uusien liikkeiden ja puoluepolitiikan välillä. Uusien liikkeiden merkitys nousee sitä mukaa, kun ne yleistyvät ja laajenevat valtavirraksi.

Klaus Eder (1996, 194, 199-212) on sitä mieltä, että on synty-

---

⁹Toiminnan ensi kertaa puhjetessa vakiintuneita päätöksentekoelemiä edustavat suhtautuvat usein nousevaan toimintaan kiivaan vihamielisesti. Se yritetään tukahduttaa hallinnollisin toimenpitein ja vaaditaan palaamista demokratiaan, jolla tarkoitetaan vakiintunutta edustuksellista mallia ja sen päätöksentekorutiineja (Konttinen 1994b). Näyttäisi myös siltä, että tilanne poikkeaisi maan eri osissa. Pohjois-Suomi korkeine työttömyyslukuineen näyttäisi tähdentävän työllisyys- ja kasvunäkökohtia niin voimakkaasti tämän päivän Suomessa, että vapaaehtoisen ympäristöliikkeen toimijat joutuvat paljon kärjekkäämmän painostuksen kohteeksi kuin etelässä, jossa ympäristöliike on tunnustettu legitimiiksi toimijaosapuoleksi.

mässä uudenlainen institutionaalinen järjestys, jossa valtion ja markkinoiden asema heikkenee. Kysymys on neuvotellusta jälkikorporatistisesta järjestyksestä, jonka neuvottelut Ederin mukaan tehdään valtion ja markkinoiden takana; uusilla liikkeillä on näissa neuvotteluprosesseissa merkittävä asema. Eder katsoo, että yhteiskunnalliset liikkeet institutionaalistuvat osaksi koko yhteiskunnan ”kognitiivista järjestystä”. Tuossa prosessissa tapahtuu liikeorganisaatioiden koordinoitumista suhteessa muihin yhteiskunnallisiin toimijoihin. Jälkikorporatistisessa järjestyksessä ympäristöä säätelevät normatiiviset säännöt ovat siten yhtäältä institutionalisoituneet, mutta samalla yhteiskunnalliset liikkeet pitävät huolen refleksiivisyydestä. Poliitikanteon perusteista käydään jatkuvaa keskustelua. Aiemmassa teoksessaan Eder (1993, 168) katsoo peräti liikkeiden tärkeimmän alusrakenteen, uusien keskiluokkien tulleen kaikkein dynaamisimmaksi elementiksi modernin yhteiskunnan nykyisessä vaiheessa.

Meluccin (1989, 207) mukaan uudet liikkeet lisäävät kompleksisten systeemien jo ennestään korkeaa oppimiskapasiteettia tai refleksiivisyyttä. Samansuuntaisesti Rucht (1994, 517-518) katsoo, että nyky-yhteiskunnassa on potentiaalia laajaan ja systemaattiseen itsereflektioon, ja että yhteiskunnallisten liikkeiden merkitys tässä on silmiinpistävä. Uudet liikkeet pakottavat virallisen yhteiskunnan toimintansa itsetarkkailuun ja saavat niissä aikaan herkkyyttä eritellä toimintansa arvolähtökohtia. Viime vuosikymmenten kokemukset osoittavat liikkeiden määrällistä kuten myös merkityksen kasvua. Myös liikkeet kykenevät entistä suurempaan itsereflektioon, omien vaikutustensa ja mahdollisuuksiensa arviointiin. Oman erityislaatunsa mukaisesti ne ovat potentiaalisia yhteiskunnallisia toimijoita muiden tunnustettujen instituutioiden taustalla.

Manuel Castells (1997, 360-362) puolestaan on laajassa verkostoyhteiskunnan ja nyky-yhteiskunnassa rakentuvan identiteetin tarkastelussaan tullut johtopäätökseen, että uudet liikkeet, muun muassa ympäristöliike, naisliike, paikallisyhteisöjen autonomiaa puolustavat liikkeet sekä myös fundamentalistiset uskonnolliset liikkeet ja kansalliset liikkeet ovat informaatioajan potentiaalisia subjekteja. Liikkeet pyrkivät vaikuttamaan kulttuuriin, jonka mukaisesti kommunikaatiota tuotetaan ja säädellään verkostoyhteiskunnassa esittäen vaihtoehtoisia arvoja ja kehitellen koodistoja, jotka

nousevat autonomisista identiteetti projekteista. Castells visioi, että tämän kehityksen edistäjinä toimivat usein ”profeetat”, karismaattiset persoonallisuudet, liikkeiden johtajat, jotka näyttävät tietä laajalle yleisölle. Heitä tärkeämpiä toimijoita ovat kuitenkin yhteiskunnalliset liikkeet, jotka ovat kulttuuristen koodien varsinaisia tuottajia ja levittäjiä. Ne ovat itse organisoituneet verkostoyhteiskunnan tyypillisten rakenteiden mukaisesti ja tarjoavat vaihtoehtoisia ”vastamalleja” verkostoyhteiskunnan hallitseville toimintamalleille. Castells päättää laajan tutkimuksensa toteamukseen, että hän mieltää niin elektronisissa kuin paikallisyhteisöjen vastarintaverkostoissa elävät liikkeet uuden yhteiskunnan alkioiksi.

T.N. Clark ja M. Rempel (1997; myös Clark & Hoffman-Martinoff 1998) väittävät kansainvälisiin empiirisiin vertailuihinsa nojaten, että on käynnissä perusteellinen muutos uudenaikaiseen poliittiseen kulttuuriin (*new political culture*), jolle on ominaista (1) joukkotiedotusvälineiden kasvava merkitys, (2) perinteisten tekijöiden, kuten yhteiskuntaluokan ja uskonnon vähenevä merkitys, (3) vasemmisto–oikeisto-jaon heikkeneminen, (4) ”yhden asian politiikan” nousu, (5) julkisen poliittisen keskustelun suurempi merkitys, (6) uusien yhteiskunnallisten liikkeiden institutionaalistuminen, (7) kansalaisten ja puolueiden poliittisen suuntautumisen erkaantuminen toisistaan, (8) nämä muutokset ovat erityisen tunnusomaisia nuorille, hyvin koulutetuille ja ei-uskonnollisille kansalaisille ja yhteiskunnille, joissa nämä piirteet esiintyvät vahvoina. Uudet liikkeet eivät siis ole heidän mukaansa ainut muutostekijä, merkittävä kylläkin.

Clarkin et al. analyysi on arvokas muun muassa siksi, että he erittelevät politiikan kenttää laaja-alaisesti. Uusien liikkeiden tutkimusperinnettä vaivaakin usein se ongelma, että tehdään dikotominen kahtiajako ”vanha” edustuksellinen poliittinen järjestelmä vs. uudet liikkeet. Unohdetaan, että politiikan kentällä tapahtuu muitakin laajalti vaikuttavia muutostekijöitä. Clark ja Rempel kuitenkin katsovat, että uusien liikkeiden militanttisuus heikkenee niiden institutionaalistuessa puolueiksi ja pysyväisluontoisiksi painostusryhmiksi. Ne mukautuvat heidän mukaansa poliittisen järjestelmän vakiintuneiksi osiksi.

Toiset ovat vielä epäilevämpiä uusien liikkeiden merkityksen ja vaikutusvallan sekä ylipäätään kansalaisyhteiskunnan tulevaisuuden näkymien suhteen. Charles Tilly (1988) suhtautuu epäilevästi koko

uusien liikkeiden käsitteeseen ja (1993-94) syyttää perusteettomaksi intomielisyydeksi sellaisia näkemyksiä uusien liikkeiden vaikutuksesta demokratian vahvistumiseen, jotka perustuvat näiden väitettyihin autonomian, identiteetin ja itseohjautuvan demokratian tunnusmerkkeihin. Tilly ei näe mitään perustavanlaatuista eroa niin sanottujen ”uusien” ja ”vanhojen” liikkeiden (kuten työväenliike tai hyvinvointiliikkeet) välillä. Yhteiskunnallisia liikkeitä on hyvin monenlaisia, myös demokratiaa rajoittavia liikkeitä on esiintynyt (fasistinen liike). Tillyn mukaan yhteiskunnalliset liikkeet voivat edistää demokratiaa vain tiettyjen rajallisten ehtojen vallitessa. Tuollainen tilanne syntyy Tillyn mielestä vain, kun liikkeet organisoituvat hyvin monenlaisten vaatimusten taakse sisältäen myös demokratia-vaatimuksen, ja kun valtio kykenee realisoimaan nousevat vaatimukset vähintään yhtä nopeasti kuin vaatimukset lisääntyvät.

Arto Noro (1989) tunnistaa osittain samoja kehityskulkuja nyky-yhteiskunnassa kuin uusien liikkeiden teoreetikot, mutta päätyy toisenlaiseen tulokseen. Noro on valmis hylkäämään kansalaisyhteiskunnan käsitteen epäadekvaattina yhteiskunnan nykytilaan. Noro tarkoittaa, että aikaisempi ”raskas” yhteisöllisyys liudentuu pois yhteiskunnan siirtyessä postmoderniin tilaan. Yksilöllistyminen on kehityksen perussuunta ja kulutus nousee elämän keskiöön. Traditionaaliset sosiaaliset siteet rapautuvat ja fundamentaaliset arvotjärjestelmät ja maailmankatsomukset järkkyvät moderniteetin kurimuksessa. ”Raskaat” yhteisöt korvautuvat kevyemmällä muodostumilla, joista Noro käyttää nimitystä ”posttraditionaaliset yhteisöt”. Termi tarkoittaa sellaista yhteisöllisyyttä, joihin viittaavat tutummat käsitteet kulutuksenklaavi ja elämäntyylienklaavi. Kysymys on sellaisesta ”heikosta” yhteisöstä, joka ei ole arvokollektiivi ja siis varsinaisten normien ohjaama. Sitä ohjaa pikemminkin etiketti tai vain vähän diskriminoiva konkreettinen etiikka, käsitys hyvästä elämästä kyseisessä enklaavissa. Esimerkkejä tällaisista yhteisöstä ovat harastus-, urheilu-, kuntoilu- tai taiteen ja kulutuksen piirit jne. Yhteistä niille on, että niihin liittyy modernia kulutusta muoteineen ja esteettisine komponentteineen. – Puuttumatta problemaattiseen teesiin kansalaisyhteiskunnan kuolemasta, Noron esittämä näkökulma tai ulottuvuus on tärkeä eli kysymys uusien liikkeiden ominaislaadusta raskaan/kevyen yhteisöllisyyden perspektiivissä.

Uutta liikettä vanhassa järjestössä?

Teoreettisesta johdattelusta siirryn nyt konkreettisen tutkimuskohteen esittelyyn ja tutkimusasetelman tarkasteluun. Tutkimuksen yleis-tehtävänä on siis eritellä vakiintuneen ympäristöjärjestön paikallisyhdistysten merkitystä ja erityislaatua ympäristökansalaisuuden tuottajina ja yhdistysten ominaislaatua paikallisen kansalaisyhteiskunnan osana. Suuntaudun tehtävään uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimusperinteen näkökulmasta ja kysyn millaisina Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset, niiden ominaislaatu, toiminta ja ydintoimijat näyttäytyvät tuon tuon teorian viitekehyksessä? Onko yhdistyksissä ja niiden toimijoissa tunnistettavissa piirteitä, joita identiteetti-käsitteen ympärille kehkeytynyt tutkimusperinne tähdentää? Tehtävänasettelusta seuraa johdannaiskysymys: voiko vanhassa järjestössä muokkautua uusien liikkeiden teorian tähdentämiä ilmiöitä? Suomen luonnonsuojeluliiton edeltäjä, Suomen luonnonsuojeluyhdistys (SLY) on perustettu jo vuonna 1938, vuosikymmeniä ennen kuin uusista liikkeistä alettiin puhua. Aluksi kuitenkin hahmotan sitä kansalaisjärjestöjen lähikenttää, jonka osia ympäristöyhdistykset ovat.

Kansalaisten vapaaehtoisista ympäristöryhmistä on muodostunut moniääninen kansalaisyhteiskunnan alue. Suomessa se koostuu kansainvälisistä laajoista organisaatioista, kuten Greenpeace, WWF ja Friends of Earth, jotka ovat levittäytyneet maailman eri puolille toimien kansallisten organisaatioiden verkostona. Siihen kuuluu vakiintuneita puhtaasti kansallisia luontojärjestöjä ja niiden osastoja, kuten Suomen luonnonsuojeluliitto, Eläinsuojeluliitto Animalia ja Suomen Eläinsuojeluliitto. Kentältä on ottanut paikkansa kirjava joukko uusia kansallisia ympäristöjärjestöjä, kuten Oikeutta Eläimille, Dodo ja Eläinten Vapautusrintama -järjestöt. Siellä toimivat luontoharrastusjärjestöt, kuten Suomen lintutieteellinen yhdistys paikallisyhdistyksineen. On perustettu lukuisia yksittäisten luontokohteiden suojeluyhdistyksiä, protestiryhmiä ja -liikkeitä, kuten tekoaltaan rakentamista vastustava Vuotos-liike, pumppuvoimalan sijoittamista vastustava Vaarunvuori-liike Korpilahdella ja ydinjätteen loppusijoittamista Kuhmoon vastustava Romuvaara-liike. Kentälle ovat tulleet erilaiset autonomiset toimintaryhmät ja solut, kuten eläinten vapautusryhmät ja eläinkokeita vastustavat iskuryhmät.

Ympäristöryhmiin lukeutuu suuri joukko lyhytkestoisempia kansalaisaloitteita ja -liikkeitä, joissa ryhmä asukkaita liittoutuu toimintaryhmäksi paikallispoliittisesti akuutin hankkeen ajamiseksi tai sellaisen vastustamiseksi.

Ympäristövaikuttamisen kansalaisyhteiskunta ulottuu lisäksi pääalueenaan muuta toimintaa edustavien ryhmien ja yhdistysten toiminnan piiriin. Se työntyy monien muiden ryhmien sisään erityisesti akuuteissa ristiriitatilanteissa, kamppailun intensivoimassa julkisuustilassa. Tällaisia paikallisen kansalaisyhteiskunnan laajenemisalueita ovat Suomessa esimerkiksi asukas- ja kotiseutuyhdistykset, jotka usein antavat tukeaan ympäristöryhmille ja ovat itsekin aloitteen tekijöitä. Kalastuskunnat ovat osallistuneet toimintaan vesien saastumista vastaan ja myös seurakunnat ovat saattaneet aktivoitua puolustamaan paikallisuontoa ristiriitatilanteissa. Ympäristövaikuttamisen yhden rajapinnan muodostavat vakiintuneet paikalliset poliittiset järjestöt. Tukeaan kansalaisryhmille voivat antaa myös viranomaisorganisaatiot. Päijänne-liikkeessä (1982-85) kansalaisryhmät ja vesiviranomaiset muodostivat liiton ja vaativat Äänekosken sellutehtaiden jätevesien tehokkaampaa puhdistamista Päijänteen pelastamiseksi.

Paikallisten yhdistysten ja ryhmien omaehtoisuuden aste vaihtelee. Osa niistä on muodollisesti täysin omaehtoisia: ryhmä ei kuulu mihinkään laajempaan järjestöön tai epäviralliseen ryhmittymään. Tällaisia ovat monet kansalaisaloitteet ja myös paikallisten luontokohteiden suojeluyhdistykset. Toiset taas toimivat kiinteästi kattavamman organisaation osana. Ryhmät tekevät yhteistyötä niin toisten ympäristö- kuin muidenkin kansalaisjärjestöjen kanssa, neuvottelevat keskenään ja vaihtavat informaatiota.

Kuten sanottu, Suomen luonnonsuojeluyhdistys sai alkunsa kauan ennen niin sanottuja uusia yhteiskunnallisia liikkeitä. Perehtyminen liiton historiaan osoittaa toiminnassa tapahtuneen koko järjestön tasolla merkittäviä murroksia juuri niinä vuosina, joita yleisesti pidetään uusien liikkeiden osallisryhmien synty kautena.

Murros tapahtui 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa. Vanha, perinteistä luonnonsuojelua tähdentänyt *konservatistinen* kehys vaihtui luonnonsuojeluyhdistyksessä ensin ”sosiaalisesti luonnonsuojeluksi” ja sitten selvemmin ympäristöpolitiikaksi (Järvikoski 1994). Aiemmin paljolti luontokohteiden suojelureservaattien perustamiseen keskittynyt toiminta sai antaa tilaa teollistumisen luon-

nolle ja ihmisen elinympäristölle aiheuttamien vaurioiden korjaamiseen ja ehkäisemiseen keskittyvälle, selvästi vaativampia äänensävyjä käyttäneelle liikkeelle. Luonnon ja ympäristön saastumiskysymykset, tehometsätalouden metsäluonnonle ja vesistöille aiheuttamat ympäristöongelmat nousivat vaatimuslistan kärkeen. Muutos SLY:ssä ei tapahtunut kivuttomasti vaan vanhan linjan ja uutta ympäristönäkökulmaa edustavien nuorten valtakamppailun kautta. Nuoret luontoliittolaiset ottivat vallan vuonna 1967 ja saivat avainasemat yhdistyksen hallituksessa. Yhdistys omaksui ympäristöpoliittisen ideologian toimintansa suunnannäyttäjäksi. Muutamia vuosia myöhemmin toteutettiin uutta suuntautumista paremmin vastaava organisaatiouudistus.

Vuonna 1969 yhdistettiin eri puolille maata syntyneet maakunnalliset ja paikalliset luonnonsuojeluyhdistykset muodostivat keskusjärjestykseen Suomen luonnonsuojeluliitto r.y:n, jolle SLY:n tehtävät ja varat siirrettiin. Vuonna 1974 organisaation uudistamista jatkettiin siten, että luotiin selkeä, kolmiportainen paikallisyhdistys–piiri–liitto–järjestö rakenne. Piirijärjestelmä saatiin valmiiksi 1970-luvun loppuun mennessä. Paikallisyhdistyksiä perustettiin runsaasti vielä 1980-luvulla.

Kaavio 2. Suomen luonnonsuojeluliiton organisaatorakenteen kehitys

SUOMEN LUON- NONSUOJELU- YHDISTYS			1938-69
SUOMEN LUON- NONSUOJELU- LIITTO	MAAKUNN. LUONNON- SUOJELU- PIIRIT		1970-74
SUOMEN LUON- NONSUOJELU- LIITTO	MAAKUNN. LUONNON- SUOJELU- PIIRIT	PAIKALLIS- YHDISTYKSET (YKSI TAI US. KUNTA)	1974-
VALTAKUN- NALLINEN TASO	MAAKUN- NALLINEN TASO	PAIKAL- LINEN TASO	

Ks. Virmasalo 1996, 137.

Nykyinen Suomen luonnonsuojeluliitto on jäsenmäärältään suurin maamme ympäristöjärjestöistä. Vuonna 1997 jäseniä oli noin 35 000 kaikkiaan 205 paikallisyhdistyksessä. Jäsenmäärä on kasvanut tasaisesti 1970-luvulta lähtien. Seuraavaksi suurimpaan vapaaehtoiseen ympäristöjärjestöön, Eläinsuojeluliitto Animaliaan kuului jäseniä 22 toimintaryhmään noin 8 000. Vuonna 1901 perustetun Suomen Eläinsuojeluyhdistyksen jäsenmäärä oli vuonna 1998 noin 4000. Vihreän Liiton jäsenmäärä oli vain hiukan toista tuhatta.

Tehtävikseen Suomen luonnonsuojeluliitto määrittelee toimimisen luonnon- ja ympäristösuojelun edunvalvojana, luonnon vartijana seuraten ympäristömuutoksia, valistajana julkaisemiensa lehtien ja opaskirjojen muodossa, kouluttajana järjestämällä jäsenilleen ja muille koulutustapahtumia, tukijana tukemalla luonnonsuojelupiirejä ja paikallisyhdistyksiä, yhdyssiteenä kansainvälisissä asioissa ja kotimaassa. Sisällöllisiksi päämääriksi nimetään ympäristötietoisuuden, osallistumisen ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen järjestön sisällä ja yhteiskunnassa; lajien ja niiden perintöainesten säilyttäminen sekä ekosysteemien monimuotoisuuden, toimintakyvyn ja tuottavuuden turvaaminen; uhanalaisten eliöiden ja ympäristöjen suojeleminen; kestävään energiatalouteen siirtyminen; luonnonvarojen kestävä ja säästeliäs käyttö ja ympäristönsuojelu.

Tavoitteidensa puolesta luonnonsuojeluliitto on siis selvästi luonnon- ja ympäristönsuojelun lukuisia osa-alueita kattava yleisjärjestö. Se ilmentää kansalaisyhteiskunnan tasolla järjestäytyneitä ympäristöääntä kokonaisvaltaisesti. Luonnonsuojeluliitto edustaa luonnon- ja ympäristönsuojelun valtateemoja ja jatkuvuutta. Kiinteän organisaationsa ja vakiintuneiden toimintamuotojensa perustalta SLL ei ole kovinkaan altis lyhyen aikavälin suhdanneluontoisille heilahteluille. Se reagoi muutoksiin vakiintuneen ja laajalti tunnustetun järjestön ominaisuudessa ja omaksuu perustavanlaatuisia uusia vaikutteita vasta perusteellisten keskustelujen ja sisäisten kriisienkin kautta.

1990-luvulla Suomen luonnonsuojeluliitossa on panostettu piiriorganisaation kehittämiseen. Useisiin luonnonsuojelupiireihin on perustettu aluesihteerin puoli- tai kokopäivätoimiset virat. Liiton keskus-toimistossa on henkilökuntaa noin 30, joista kuusi työskenteli vuonna 1998 alueellisissa luonnonsuojelukeskuksissa¹⁰. Luonnonsuojelu-

¹⁰ Uudenmaan luonnonsuojelukeskus (Helsinki), Pirkanmaan luonnon-

keskukset toimivat alueellisina ympäristövalistuspisteinä, alue-sihteerien ja projektisihteerien työpisteinä, piirin ja myös joidenkin paikallisyhdistysten toimipisteinä ja Suomen luonnonsuojelun Tuki Oy:n toimipisteinä.

Kuvaavaa luonnonsuojeluliiton asemalle vapaaehtoisen ympäristönsuojelun kentällä on se, että sellaiset monessa maassa vahvan jalansijan saaneet ympäristöjärjestöt, kuten Greenpeace ja ydinvoiman vastainen liike eivät ole vakiinnuttaneet asemaansa Suomessa. Suomen Greenpeace ilmoitti syksyllä 1997 lopettavansa Suomen toimistonsa. Samana vuonna lakkautti parikymmentä vuotta toiminut ja 1980-luvun taitteessa varsin aktiivinen *Energiapoliittinen yhdistys – vaihtoehto ydinvoimalle* itsensä. Samaan aikaan syntyi uusia ja uudenlaista toiminnallista ideologiaa edustavia nuorten ympäristöryhmiä. Eläinoikeusliike ja ekoanarkistiset ryhmät ovat vaatimuksillaan ja jotkut niistä kärkeillä toimintamuodoillaan haastaneet myös vakiintuneemmat ympäristöjärjestöt. Luonnonsuojeluliiton asemaa ne eivät ole horjuttaneet.

Luonnonsuojeluliitto on kansainvälisestikin tarkastellen varsin vakiintunut vapaaehtoinen luonnon- ja ympäristönsuojelun järjestö. Viralliset instituutiot kääntyvät usein ensimmäiseksi sen puoleen halutessaan tietää ympäristöliikkeen näkökantoja. Liiton edustajia kutsutaan jäseniksi virallisiin toimikuntiin ja komiteoihin.

Tämä tutkimuksen kohteena ovat Suomen luonnonsuojeluliiton *paikallisyhdistykset*. Paikallisyhdistyksiä ei sinänsä ole lupa samastaa keskusorganisaatioon. Yhdistykset ovat riippumattomia keskusorganisaatiosta, eikä keskusorganisaation suora kanssakäyminen niiden kesken ole kiinteää. Läheisemmät yhteydet paikallisyhdistyksillä on SLL:n piirijärjestöihin ja osaan piireistä palkattuihin piirisihteeeriin. Paikallisyhdistykset saavat piirisihteeeriltä asiantuntija-apua. Sihteerit myös toisinaan organisoivat paikallista toimintaa jonkin merkittäväksi arvioidun paikallisen ympäristökysymyksen edistämiseksi. Yhdistyksen toiminta riippuu tässäkin tapauksessa pal-

---

suojelukeskus (Tampere), Pohjois-Pohjanmaan luonnonsuojelukeskus (Oulu), Saimaan luonnonsuojelukeskus (Lappeenranta), Varsinais-Suomen luonnonsuojelukeskus (Turku), Lapin Luonnonsuojelukeskus (Rovaniemi), Satakunnan luonnonsuojelukeskus (Pori) ja Vaasan läänin luonnonsuojelukeskus (Vaasa).

jon sen jäsenistä ja toimihenkilöistä.

Suomen luonnonsuojeluliiton yhdistykset muodostavat laajimman paikallisesti järjestäytyneen vapaaehtoisen luonnon- ja ympäristönsuojelun kentän maassamme. Huomion kohdistaminen näihin yhdistyksiin on siten perusteltua.

Onko luonnonsuojeluliitto ja sen paikallisyhdistykset kuitenkin ylipäättään mikään liike? Liiton toiminnassa mielenosoitusten tyyppiset vaatimukset eivät esitä keskeistä sijaa puhumattakaan Greenpeacen suosimista näyttävistä iskuista. Tällaiset ulospäin näkyvät aktiot ovat kuitenkin ennemminkin liikkeiden huippuhetkiä kuin liike kokonaisuudessaan. Niitä edeltää ja seuraa hiljaisempia kausia. della Porta ja Diani (1999, 19) sanovat, että liikkeen ehtona on se, että yksittäiset episodit ovat osia pitkäkestoisemmässä toiminnassa, ja kun eri tapahtumiin osallistuvat tuntevat keskinäistä solidaarisuutta. Tämän määritelmän merkityksessä luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset yhdessä muodostavat hyvinkin liikkeen. Charles Tilly (1993-94, 5) puolestaan alleviivaa tietynlaatuista toimintaa liikkeen kriteerinä. Hän sanoo, että mikään ryhmä tai organisaatio ei muodosta liikettä, sillä liike on vuorovaikutuksen muoto; se on erityislaatuista kollektiivista toimintaa, johon osallistuu yksilöitä, ryhmiä ja organisaatioita. Yleensäkin uusien liikkeiden tutkijat tähdentävät yksilöiden, ryhmien ja organisaatioiden keskenään muodostamien *verkostojen* merkitystä kollektiivisessa toiminnassa. Verkostojen liike on hyvin elävää. Aktiivisina kausina ne ikään kuin sähköistyvät nopeasti ja verkostoyhteydet moninkertaistuvat, mutta verkostot myös hiljenevät melkeinpä huomaamatta.

Jos halutaan pitäytyä Tillyn konseptioon, ei tehtävänasettelu silti menetä mielekkyyttään. Yksilöitä, ryhmiä ja organisaatioita voidaan eritellä uusien liikkeiden *potentiaalisina* toimijoina. Voidaan hyvin tutkia esimerkiksi sitä, millaista politiikka-konseptiota yhdistysten toimijat edustavat tai suosivat, tai vielä laajemmin, millaista kansalaisuus-käsitettä he edustavat, tai millaiset vuorovaikutusverkostot (yhteistoiminta muiden ryhmien ja organisaatioiden kanssa) ovat heille tyypillisiä, jne. Yksittäisiä ryhmiä tutkimalla voidaan paikantaa niiden asemaa kansalaisyhteiskunnan ryhmien ja rakenteiden kokonaisuudessa.

Uusien liikkeiden teoria tarjoaa näkökulman, josta käsin paikallisyhdistysten laatua paikallisen kansalaisyhteiskunnan osa-alueena

voidaan hedelmällisesti eritellä. Jaan tehtäväkentän seuraaviin osakysymyksiin ja vastaaviin tehtäviin.

1. Millainen on yhdistysten *itseymmärrys*, miten aktivistit määrittelevät tehtävänsä ja roolinsa sekä suhteensa muihin paikallisiin toimijaosapuoliin? Missä määrin ja millä tavoin aktivistien tekemät määrittelyt vastaavat uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksen esittämiä näkökohtia? Onko yhdistysten vaikuttamisessa kysymys sellaisesta politiikan käsitteen määrittelystä, eron teosta vakiintuneeseen puoluepolitiikkaan nähden, kuin uusien liikkeiden tutkimus esittää?
2. Mitä paikallisyhdistysten toiminta on käytännössä, millaista toimintaa ne järjestävät ympäristössään?
3. Miten yhdistykset sijoittuvat Janoskin kuvaamaan (ks. s. 14) *kansalaisyhteiskunnan* kenttään? Mikä on niiden ominaislaatu suhteessa kansalaisyhteiskunnan muihin osa-alueisiin ja rajapintoihin, erityisesti poliittiseen puoluekenttään ja uusien liikkeiden alueeseen? Tätä eritellään tutkimalla yhdistysten *verkostosuhteita*, eli keiden kansalaisyhteiskunta-osapuolten kanssa paikallisyhdistykset toimivat.
4. Miten yhdistykset suhtautuvat paikallisyhdyskunnan viralliseen järjestelmään? Miten paikallisyhdistysten ydinaktiivit määrittelevät yhdyskuntansa muut keskeiset toimijaosapuolet ympäristönhoidon edistämisen kannalta? Näkyykö näissä kannanotoissa vakiintuneiden puoluejärjestöjen tai kuntaorganisaation kritiikkiä?
5. Keitä ydintoimijat ovat keskeisten sosiaalisten määreiden osalta, kuten koulutuksellisesti, iältään, sukupuoleltaan ja ammatillisesti? Huomion kohteeksi otetaan yhdistysten ydintoimijat, hallitusten jäsenet.
6. Millainen vapaaehtoinen ympäristötoiminta kansallisissa olosuhteissa arvioidaan tulokselliseksi? Kuinka erityisesti suoraan toimintaan suhtaudutaan? Kuinka vakiintuneen luonnonsuojelu liikkeen aktivistit asennoituvat ympäristöliikkeen uusiin radikaaleihin toimintamuotoihin?

Kunkin osakysymyksen erittelyssä on mahdollista peilata kysymystä siitä, miten uusien liikkeiden piirteet esiintyvät, vai onko niitä

ylipäättään SLL:n kaltaisessa kauan sitten vakiintuneessa ja myös monia perinteisiä arvoja tähdentävässä järjestössä. Onko vanhan järjestön paikallistason arkipäivään tullut uusille liikkeille ominaisia piirteitä ja jos on, niin onko siinä nähtävissä jotain erityistä järjestön aikaisempien vaiheiden perintöä? Miten ”vanha” ja mahdollinen uusi tulevat toimeen keskenään?

Osakysymykset kietoutuvat toisiinsa. Monipuolinen tehtäväkenttä palvelee kokonaisvaltaisen otteen metodologista merkitystä: yhden tehtäväalueen empiirinen erittely antaa osaltaan vastauksia muiden tehtäväalueiden erittelylle. Osaa on mahdollista tulkita pätevästi ilmiön muiden tekijöiden yhteydessä, sitä synteettistä kokonaiskuvaa vasten, joka muodostuu tarkastelemalla osatekijöitä toistensa yhteydessä.

Tehtävät eivät kuitenkaan yksin muodosta riittävää tutkimusasetelmaa. Yhdistykset ja niiden aktivistit saattavat poiketa suuresti toisistaan ja eriytymätön yleistarkastelu voi antaa ilmiöstä vääristyneen kuvan. Näin käy esimerkiksi silloin, kun poikkeavat näkemykset näennäisesti kumoavat toisensa käytettäessä luokituksia, jotka eivät ole herkkiä erilaisuudelle. Tarvitaan perusteltuja näkemyksiä tutkimuksen kohdejoukon, paikallisyhdistysten mahdollisesta erilaisuudesta ja rakenteellisista tekijöistä niiden takana. Tästä näkökulmasta huomio kohdistuu yhdistysten fyysisiin ja sosiaalisiin toimintaympäristöihin.

Yhdistysten toimintaympäristöt poikkeavat toisistaan suuresti. Suuri kaupunki on sekä fyysisenä että sosiaalisena ympäristönä aivan toisenlainen kuin pieni maaseutupaikkakunta. Niiden ympäristöongelmat ovat hyvin erilaisia. Myös niiden väestörakenteet ja potentiaalisten toimijoiden ryhmät poikkeavat toisistaan suuresti, samoin väestömäärä ja tiheys. Poliittiset toimintaympäristöt ovat melko erilaisia, samoin hallinnolliset.

Useissa tutkimuksissa on todettu ympäristöpoliittisen aktiivisuuden olevan yhteydessä toimintaympäristön väestömäärään ja urbaaniuden asteeseen (yhteenveto tuloksista, Kettunen 1998, 61-62, 94-95, 131). Yleensäkin ihmisten huolestuneisuus erityisesti oman paikkakunnan ympäristöongelmista on suurissa asutuskeskitymissä pieniä paikkakuntia suurempaa (Tulokas 1998, 37), mikä heijastaa paljolti todellisia eroja ympäristöongelmissa. Mutta kaupungeissa on myös pieniä maalaiskuntia suuremmalla todennäköisyydellä aktii-

visia ympäristötoimijoita, jotka haastavat päätöksentekijät niin julkisuudessa kuin hallinnon sisälläkin (Kettunen 1998, 173; Marwell, Oliver & Prahl 1988, 502). Ympäristöjärjestöjen vaikutusmahdollisuudet on niissä arvioitu pieniä paikkakuntia suuremmiksi (Ståhlberg 1997, 277, 280-281). Valtarakenteet ja vallan kulttuuri eivät ole niissä yleensä kiteytyneet tavalla, joka tukisi jäykkää yhdenmukaisuutta. Pienet yhdenmukaiset maatalous- ja teollisuuspaikkakunnat edustavat sen sijaan useinkin toisenlaista ympäristöorientaatiota. Ne voivat olla suuresti riippuvaisia paikallisten luontoresurssien hyödyntämisestä, mikä helposti suuntaa toimijoiden näkemyksiä ympäristöhoidolle kielteiseen suuntaan. Myös niiden valtarakenteet ja vallan kulttuuri ovat useinkin kiteytyneet tavalla, joka korostaa yhdenmukaisuutta ja muodostaa siten tehokkaan kilven valtanäkemyksen vastaiselle toiminnalle ja keskustelulle (esimerkki: Konttinen 1994b). Tarvitaan luokittelukriteeriä tai -kriteerejä, jotka ovat herkkiä vaihtelevuudelle.

Jako kaupunkien ja maalaiskuntien välillä tulee etsimättä mieleen. Toimintaympäristön urbaaniuden aste saattaa olla merkittävä erottava tekijä. Uusia liikkeitä pidetään usein nimen omaan urbaaneina ilmiöinä. Virallinen jako kaupunkeihin ja muihin kuntiin ei yleisesti ottaen kuitenkaan ole kelvollinen tutkimuksen perustaksi, sillä maalaiskuntiin kuuluu useita sangen kaupunkimaisia kuntia, ja toisaalta on useita kaupunkeja, jotka tuskin poikkeavat keskimääräisistä maalaiskunnista. Tässä tutkimuksessa jaan toimintaympäristöt, paikkakunnat *asukasluvun mukaan* kolmeen ryhmään, (1) keskisuuret ja suuret kaupungit (yli 30 000 asukasta), (2) pienehköt kaupungit ja kaupunkimaiset yhdyskunnat (8 000 - 30 000 asukasta) ja (3) pienet kunnat (alle 8 000 asukasta), joista selkeästi valtaosa on maaseutukuntia. Luokkarajat ovat sopimuksenvaraisia ja on selvää, että esimerkiksi 8 000 asukkaan raja erottelee toimintaympäristöjä vain suurpiirteisesti. Oletuksena on, että asukasmäärän määrittelemä fyysinen ja sosiaalinen ympäristö ovat merkityksellisiä yhdistysten toiminnan kannalta.

Yhdistysten toimintaympäristön kokoon perustuva jako ei ota huomioon esimerkiksi maalaiskuntien keskinäistä erilaisuutta. Onhan selvää, että esimerkiksi maanviljelyskunnat eroavat teollistuneista maalaiskunnista muun muassa ympäristökuormitukseltaan ja väestörakenteeltaan. Kummallakin seikalla on merkitystä kunnan ympär-

ristöhallinnon ja -laajemminkin ympäristöorientaation kannalta (ks. Kettunen 1998, 142).¹¹ Ne muodostavat erilaiset toimintaympäristöt ympäristöyhdistyksille. Toiseksi perusjaoksi olen valinnut *toimintaympäristön elinkeinotyyppin*. Yhdistysten sijaintikunnat luokitellaan työvoimaosuuksien mukaisesti palvelukuntiin, teollisuuskuntiin ja alkutuotantokuntiin¹². Tutkimusasetelman perusjakoja esittelen tarkemmin tutkimusaineiston esittelyn yhteydessä.

Molemmat luokittelukriteerit ovat olennaisia yhteiskunnan yleistä modernisaatiokehitystä mittaavia muuttujia. Paikkakunnan koko on vahvassa yhteydessä urbanisoitumisen asteeseen. Elinkeinotyyppit ilmaisevat tendenssejä agraariyhteiskunnassa, teollisuusyhteiskunnassa ja jälkiteollisessa yhteiskunnassa.

Tutkimusaineisto

Tutkimuksen empiirinen aineisto hankittiin postikyselyllä helmikuuhuhtikuussa 1998. Kyselyn kohderyhmän muodostavat luonnon-suojeluliiton *paikallisyhdistysten puheenjohtajat*. Heidät valittiin tiedonhankinnan kohteiksi siksi, että he edustavat yhdistyksensä ”yleisnäkemyttä” ja ”yleistahtoa”. Yhdistyksen jäsenet ovat valinneet heidät tehtävänsä. Heidät siis koetaan luotettaviksi, toimintakykyisiksi ja asiantunteviksi. He ovat useinkin aikaisemmalla toiminnallaan osoittaneet sopivuutensa tehtävään. He ovat paikallisen vapaaehto-

---

¹¹ Tutkimuksen kohdeyhdistykset, SLL:n paikalliset ympäristöyhdistykset, eivät noudata paikkakuntarajoja, vaan huomattava joukko yhdistyksiä toimii useamman kunnan alueella, jotka voivat olla keskenään erilaisia.

¹² Teollisuuskunnaksi on määritelty kunta, jonka työvoimasta vähintään 30 prosenttia toimii jalostuksessa ja alkutuotantokunnaksi kunta, jossa alkutuotannossa työvoimasta työskentelee niinkään vähintään 30 prosenttia. Nämä kriteerit ovat olleet ensisijaisia jakoperustoja. Kunta on luokiteltu palvelukunnaksi aina, kun palveluissa työskentelevien osuus on ylittänyt 60 prosenttia työvoimasta. Niissä noin tusinassa tapauksessa, kun nämä kriteerit eivät ole suoraan pätenneet, on kunta sijoitettu luokkaan sen mukaan, jonka kriteerirajaa osuus on lähinnä. Sellaisen yhdistyksen kohdalla, joka toimii usean kunnan alueella, luokkaan sijoittaminen on tehty väestömäärältään suurimman kunnan mukaan.

sen ympäristötoiminnan ydinaktivisteja.

Toiseksi, sekä ominaisuuksien että puheenjohtajan roolinsa vuoksi heillä on oletettavasti suhteellisen edustavia (jäsenistöön nähden) näkemyksiä vapaaehtoisen kansalaisaktiivisuuden merkityksistä paikallisessa ympäristönhoidossa. He ovat joutuneet pohtimaan yhdistyksensä asemaa ja mahdollisia toiminnan muotoja käytännöllisissä yhteyksissä. Roolinsakin vuoksi he tarkkailevat yhdyskuntansa tilaa ja toimijoita juuri ympäristön näkökulmasta. He luovat aktiivisesti käsityksiä kuntaorganisaatiosta, paikallisesta liike-elämästä, maataloudesta ja muista paikalliseen ympäristöön vaikuttavista tekijöistä.

Kolmanneksi, puheenjohtajilla on hallussaan tosiasiatietoa yhdistyksestään. Yhdistyksen keskeisenä toimihenkilönä puheenjohtaja tuntee yhdistyksen hallituksen jäsenet, heidän ammattinsa ja koulutuksensa. Puheenjohtaja kykenee kertomaan yhdistyksen toimintamuodoista ja toiminnan painopisteistä.

Tiedonhankinnan näkökulmasta puheenjohtajien asemaan sisältyy myös tiettyjä problemaattisia puolia, jotka on syytä huomioida. Hän *edustaa* järjestöään. Tästä voi seurata tarve esiintyä ulospäin myönteisessä valossa, ehostetuin kasvoin. Hankalasti arvioitava kysymys on myös, miten yhdistysten nykyisin yhteisössään nauttima arvostus, ainakin aikaisempiin vuosiin verrattuna, vaikuttaa vastauksiin. Saavutettu ”puolivirallinen asema” (koskee osaa yhdistyksistä) voi saada aikaan tarpeen tuon aseman ”suojelemiseen” ja siitä aiheutuvan varovaisuuden vastattaessa sen kannalta herkkiin kysymyksiin.

Kysymystä käytetystä tiedonkeruumenetelmästä ei voida pitää pulmattomana. Postikyselyähän ei ole erityisen herkkä menettely juuri identiteetin näkökulman mukaisille kysymyksenasetteluille. Katsokaamme, miten suuntauksen edustaja, Alberto Melucci hahmottaa tutkimusmetodologisia kysymyksiä.

Melucci (1995, 55-63) jakaa yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimuksessa esiintyneet tehtävänasettelut kolmeen laajaan ryhmään: (1) On tutkittu toimijoita toimintaympäristöjen näkökulmasta eli tarkasteltavaksi on otettu se, miten rakenteelliset toimintaympäristöt määrittelevät toimijoita ja toimintaa. (2) On olemassa paljon tutkimusta toimijoiden arvoista, arvostuksista ja asenteista. Usein on myös yritetty tulkita näitä subjektiivisia tekijöitä rakenteellisia olosuhteita vasten. (3) Kolmas tyypillinen liikkeiden tutkimuksen alue on

protestitapahtumien kvantitatiivinen analyysi. Protestitapahtumien ominaisuuksia on esimerkiksi eritelty suhteessa toimintaympäristöjen, kuten kyseisen yhteiskunnan rakenteellisiin piirteisiin.

Melucci katsoo, että kukin tutkimuksen sarka on tuottanut kiinnostavaa materiaalia yhteiskunnallisista liikkeistä ja niiden eri puolelta, mutta hän näkee niissä esiintyneen myös ongelmia. Ongelmana hän pitää sitä, että tutkimus ei ole yleisesti kyennyt tavoittamaan liikkeiden kompleksista luonnetta keskittyessään johonkin yhteen puoleen. Tyypillisesti pimentoon on jäänyt kollektiivinen toiminta sosiaalisenä tuotteena, tarkoituksellisenä, merkityksellisenä ja rationaalisenä ilmiönä. Meluccin lähtökohtana on selvästi edustamansa identiteetti-näkökulma. Sen mukaisia seikkoja ei kyetä saamaan selville vain rakenteellisia ympäristötekijöitä selvittämällä, ei vain toimijoiden subjektiivisia mielipiteitä tai arvoja erittelemällä, eikä tapausten kvantitatiivisella analyysillä. Melucci katsoo diskurssianalyysin eräiden kehittämien ja elämänkerta-analyysin tarjoavan mahdollisuuksia yhteiskunnallisten liikkeiden monitasoisuuden ja -tahoisuuden erittelyyn, mutta huomauttaa, että myös niihin liittyy ongelmia, esimerkiksi jos narratiivin katsotaan naiivisti suoraan heijastelevan ”aitoa” todellisuutta.

Tässä tutkimuksessa en käytä diskurssianalyysiä enkä myöskään elämänkerrallista aineistoa. Mitä postikysely sitten merkitsee identiteetin käsitteeseen nojaavan liikekonseptin näkökulmasta? Se merkitsee ensinnäkin, että on tunnustettava tutkimusmenetelmän rajoitukset: kyselytutkimuksen avulla ei ole mahdollista mitenkään tyhjentävästi selvittää ilmiön eri puolia ja dynamiikkaa. Tutkimuksen varsinaisena kohteena ei olekaan liikedyneamiikka, vaan yhdistysten ja niiden aktivistien *ominaisuudet*. (Tarkastelukulma merkitsee liikedyneamiikkaa koskevan teoreettisen problematiikan toissijaista asemaa erittelyssä). Kysymyksessä on poikkileikkaustilanne kyselyn ajankohtana, helmi-huhtikuussa 1998. Postikyselynä toteutettava aineistonkeruu on kertaluonteinen toimenpide.

Rajoitukset eivät kuitenkaan merkitse sitä, että postikysely olisi *a priori* rajattava pois aineistonkeruumenetelmänä käytettyyn tutkimustarkoitukseen. Ensinnäkin, postikyselyssäkin aineistokeruuta voidaan kysymysten ja niiden muotoilujen avulla suunnata siten, että se ottaa paremmin huomioon identiteetin viitekehysten mukaiset kysymyksenasettelut. Myös kyselytutkimuksessa on mahdollista sel-

vittää toiminnalle annettuja merkityksiä, rajoitetussa määrin myös jopa niiden taustoja. Toiseksi, kyselytutkimuksella voidaan hankkia tietoa ilmiön useista eri puolista ja luoda kokonaiskuva suhteuttamalla eri puolia toisiinsa. Kolmanneksi, saatua tietoa voidaan tulkita sellaisissa laajemmissa viitekehyksissä, jotka auttavat merkitysten hahmottamisessa. Merkitykset luodaan paitsi mikroympäristöissä, myös laajemmissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa yhteyksissä. Esimerkiksi kansallinen kulttuuriperintö on varsin tärkeä viitekehys, jossa luodaan paikallisia ja tilannekohtaisia merkityksiä. Neljänneksi, teoreettisella perehtymisellä voidaan ehkäistä tiedonhankinnan kertaluonteisuudesta helposti aiheutuvaa pinnallisuutta. Viidenneksi, kun kyselyllä on omat rajoituksensa, sillä on myös tiettyjä etuja, joita esimerkiksi intensiivisellä tapaustutkimuksella ei ole; edut liittyvät tiedon yleistettävyyteen. Kuinka hyvin ja luotettavasti koottu empiirinen aineisto kykenee tuomaan esiin heidän kantojaan?

Kyselylomake lähetettiin helmikuussa 1998 Suomen luonnon-suojeluliiton kaikkien paikallisyhdistysten puheenjohtajille. Yhdistyksiä oli tuolloin liiton postituslistalla yhteensä 205.

Lomakkeita palautettiin yhden uusintakyselyn jälkeen toukokuun alkuun mennessä kaikkiaan 144 eli 70 prosenttia lähetetyistä, tässä tapauksessa siis perusjoukosta. Kokonaan tyhjiä palautetuista lomakkeista oli kolme, ja yleinen vastausten määrä kysymyksiin oli noin 130-138. Pätevä vastausprosentti oli siten kysymyksestä riippuen noin 63-67 prosenttia. Lukuisiin avoimiin kohtiin oli vastattu suhteellisen hyvin. Lähes kaikki avoimet vastaukset saatettiin luokitella jälkikäteen ja koodata. Kysymysten epäselvyyttä tai monitulkintaisuutta koskevia kommentteja oli vähän.

Tutkimusaineisto vastaa yli kahta kolmasosaa perusjoukosta. Vastanneiden ryhmän ja perusjoukon tarkempi vertailu osoittaa, että kato ei kohdistu voimakkaasti mihinkään maan osaan¹³. Myös

---

¹³ Suuria eroja ei vastaamisaktiivisuudessa esiintynyt maan eri osien välillä. Etelä-, Pohjois- ja Itä- Suomen osalta palautusprosentti ylitti 70 %:n rajan, palautusten jäädessä sen alle Länsi-Suomessa ja keskisessä Suomessa (=Keski-Suomi ja Savo). SLL:n piirijärjestöistä ainoastaan Etelä-Savon osalta palautettujen lomakkeiden osuus oli alle puolet (46 %) lähetetyistä. Korkein vastausprosentti oli Etelä-Hämeessä, missä puheenjohtajista 92 % vastasi kyselyyn.

kaupunki- ja maaseutuyhdistysten vastaamisaktiivisuus on lähes yhtä suuri¹⁴. Kaksi kolmannelta tutkimusaineiston yhdistyksistä toimii maaseudulla ja kolmannes kaupungeissa. 32 yhdistystä (23 prosenttia kaikista) toimii useamman kuin yhden kunnan alueella.

Osa kadosta on seurausta yhdistysten toimimattomuudesta. Kun yhdistys on ollut pitkään nukkuvassa tilassa, on kyselyyn jätetty vastaamatta, vaikka lomake olisikin tavoittanut puheenjohtajan. Tällaisia yhdistyksiä lienee noin parikymmentä¹⁵. Ilmeisesti vain harva puheenjohtaja on tuntenut epäluuloa tutkimuksen tarkoituksiperiä kohtaan ja jättänyt siitä syytä vastaamatta¹⁶.

Voidaan päätyä käsitykseen, että tutkimus pystyy tuomaan edustavasti esiin Suomen luonnonsuojeluliiton *toimivien* paikallisjärjestöjen tilanteen ja puheenjohtajien näkemykset. Ei ole syytä myöskään epäillä puheenjohtajien asiantuntemusta kysytyjen tosiasiatietojen suhteen. Puheenjohtajilta tiedusteltiin muun ohella hallitusten muiden jäsenten taustatietoja, kuten ikää, koulutusta ja ammattia. Näin saatiin kaikkiaan noin tuhannen SLL:n ympäristöaktiivien taustatiedot. Nämä tiedot kerättiin ilman nimi- ja muita henkilökohtaisia tunnistustietoja. Puuttuvien tietojen määrä näiltä osin tosin vaihtelee muita kysymyksiä enemmän, mikä ilmentää etteivät kaikki tiedot ole olleet välittömästi tiedossa tai saatavilla.

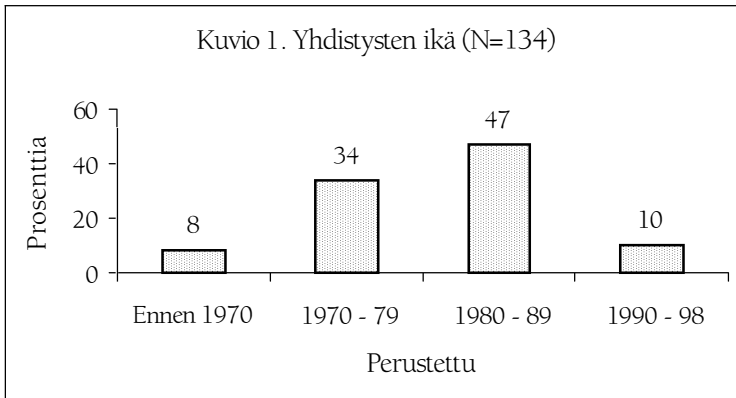
¹⁴ Kaupunkiyhdistysten osalta palautusprosentti oli 72, maalaiskuntien 69.

¹⁵ Palautettuihin lomakkeisiin sisältyi kolme kokonaan tyhjää ja lisäksi neljä lomaketta, joista kävi ilmi, ettei yhdistys ollut kokoontunut kertakaan vuoden 1997 aikana.

¹⁶ Yhteen tyhjänä palautettuun lomakkeeseen oli liitetty tätä koskeva kommentti. Eläinoikeusaktivistien radikaali toiminta on edeltävän talven aikana ollut julkisuudessa laajan huomion kohteena ja poliisi suojelupoliisia myöten on kohdistanut tarkkaa huomiota tuon radikalismien muotoihin. Tilanteessa, jossa ympäristö- ja luonnonsuojelunäkökohdat ovat yleisemminkin joutuneet puolustuskannalle (tätä osoittavat muun muassa mielipidegallupien tulokset), myös tutkimukseen voi kohdistua epäluuloa tietojen salassapitovakuutteluista huolimatta. Tutkimukseen ei pyydetty SLL:n suosituskirjettä, koska haluttiin tähdentää tiedonhankinnan riippumattomuutta.

Keitä tutkittiin?

Aluksi on syytä esitellä tutkimusjoukon yhdistykset ja vastaajat. Tutkimusjoukon paikallisyhdistykset ovat peräisin lähinnä 1970- ja 1980-luvuilta, mikä on johdonmukaista luonnonsuojeluliiton organisaatiouudistuksen näkökulmasta; paikallisyhdistysten organisaatio-taso varsinaisesti perustettiin vuonna 1974. Kyseiset vuosikymmenet ovat uusien liikkeiden osallisryhmien yleistä syntykautta. Yhdistysten perustaminen on sittemmin laantunut 1990-luvulla. Jakautuma on yhdenmukainen Litmasen esittämän (1990, 29) jakautuman kanssa yhdistysten perustamisajankohdista.

Kuten sanottu, tutkimusasetelman yleisenä tausta-oletuksena on, että suuret kaupungit ja suuret kaupungit ovat fyysiseltä ympäristöltään ja sosiaalisilta rakenteiltaan ”vahvan kaupunkimaisia”. Niiden ympäristökysymykset ovat ehkä omanlaatuisiaan samoin kuin yhdistystoiminnan sosiaalinen ja demografinen puitteisto (kuten suuri potentiaalisten toimijoiden joukko). Väliyhmä koostuu pienemmistä kaupunkeista ja suurehkoista maalaiskunnista. Ne edustavat ”puolikaupunkimaisia” olosuhteita. Kolmanteen ryhmään kuuluvat pienet ja pienehköt kunnat¹⁷. Toisena yleisenä jakokriteerinä on yhdistyksen kotikunnan elinkeinotyyppi. Yhdistykset sijoittuvat näihin luokkiin seuraavasti.

¹⁷ Osa yhdistyksistä (32 kpl) toimii usean kunnan alueella. Tällöin luokkaan sijoittaminen on tehty väkiluvultaan suurimman kunnan mukaan.

Taulukko 1. Yhdistykset kotipaikkakunnat asukasluvun ja elinkeinotyyppin mukaan

	Yli 30 000 asukasta	8 000 - 30 000	Alle 8000 asukasta	Yhteensä
Palvelukunnat	18	22	19	59 43 %
Teollisuuskunnat	5	39	11	55 40 %
Alkutuotantokunnat	-	2	20	22 16 %
Yhteensä	23	63	50	136 100 %
	17 %	46 %	37 %	100 %

Teollisuus- ja palvelukunnat ovat paikallisyhdistysten tyypillisiä sijaintiympäristöjä. Tässä merkityksessä luonnonsuojeluliittolainen yhdistystoiminta olisi voittopuolisesti urbaani ilmiö. Yli kolmanneksen kotipaikka on kuitenkin pieni, alle 8000 asukkaan kunta.

Yhdistysten kotipaikkakunnista palvelukunnat jakautuvat tasaisesti eri kokoluokkiin. Niinpä suurimmat kaupungit ovat tyypillisesti palvelukuntia, joissa varsin suuri osa työvoimasta toimii palvelualoilla, mutta myös monet pienet kunnat erityisesti Lapissa¹⁸ kuuluvat tähän ryhmään. Teollisuuskunnat keskittyvät tässä tapauksessa voimakkaasti keskimmäiseen kokoluokkaan¹⁹. Alkutuotantokunnat taas ovat väkimäärältään pieniä. Ne ovat maanviljelyskuntia ja saaristokuntia²⁰.

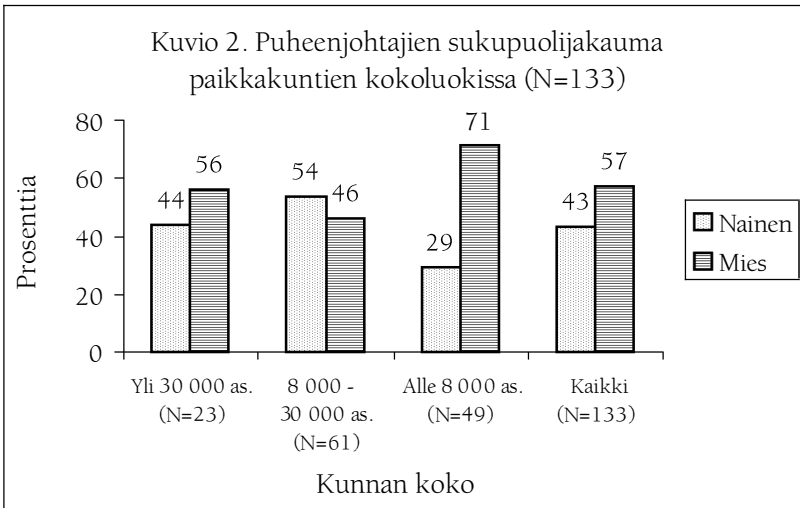
¹⁸Helsingissä työssäkävivistä toimi palveluissa 83 % vuonna 1997, Kuopiossa 76 %, Vantaalla 71 %, Oulussa 72 %, Joensuussa 72 %, Turussa 68 %, Tampereella 68 %. Maan pohjoisosassa palvelukuntia ovat esimerkiksi Pelkosenniemi (75 %), Kolari (73 %), Inari (72 %), Muonio (70 %), Sodankylä (66 %), Kittilä (65 %), jne.

¹⁹Esimerkiksi Nastola (54 % työssäkävivistä toimii jalostuksessa), Jämsänkoski (52 %), Anjalankoski (47 %), Hanko (46 %), Rauma (45 %), Haukipudas (43 %), Hämeenkyrö (43 %), Heinola (42 %), Imatra (41 %), Lohja (40 %), jne.

²⁰Elinkeinotyyppiltään alkutuotantokuntia ovat esimerkiksi Iniö (55 % työssäkävivistä alkutuotannossa), Saari (54 %), Artjärvi (53 %), Jäppilä 50 %, Lohtaja (49 %), Vampula (48 %), Maaninka (45 %), Halsua (45 %), Luhanka (42 %), Vesilahti (41 %) Rääkkylä (40 %), Alastaro (38 %).

Enemmistö tutkimusjoukon puheenjohtajista on miehiä (57 prosenttia). Naiset ovat kuitenkin vastanneet kyselyyn suhteellisesti miehiä hieman useammin. Liiton puhelinmuistion (1997) mukaan paikallisyhdistysten puheenjohtajista on näet naisia 38 ja miehiä siis 62 prosenttia. Naisten määrä ja osuus yhdistysten johdossa näyttää olevan kasvussa, sillä syksyllä 1991 vastaavat osuudet olivat 29 prosenttia ja 71 prosenttia (Imagotutkimus 1993, 2).

Yhdistysten puheenjohtajien sukupuolijakauma yhdistyksen kotikunnan mukaan on esitetty kuviossa 2.

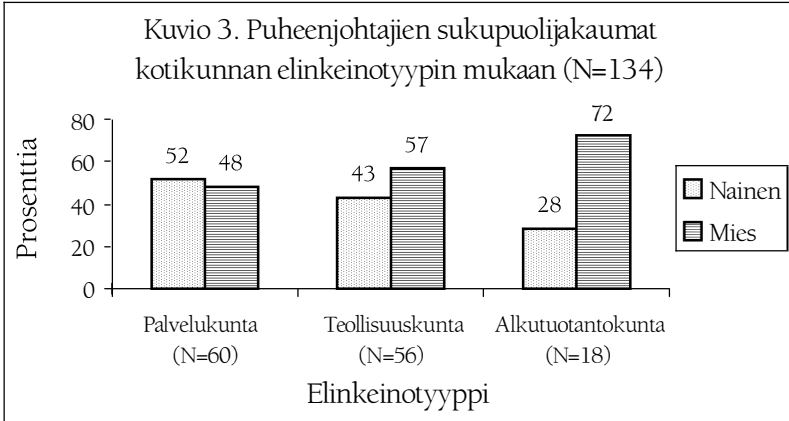

Miesenemmistö on vahvin pienissä kunnissa ja lievä naisvoittoisuus on ominaista väkimmäältään keskikokoisissa kunnissa toimiville yhdistyksille.

Toinen tutkimuksessa yleisesti käytettävä jakoperusta on kunnan elinkeinotyyppi, joka tarkemmassa tarkastelussa osoittautuu useiden tutkittavien ilmiöiden osalta kokoluokitusta enemmän erotteluvaksi tekijäksi. Yhdistysten kotipaikkakunnat on jaettu palvelukuntiin, teollisuuskuntiin ja alkutuotantokuntiin. Puheenjohtajien sukupuolijakauma muodostuu tässä luokituksessa seuraavanlaiseksi (ks. kuvio 3 seuraavalla sivulla).

Kuva paikallisyhdistysten puheenjohtajien sukupuolen ja sosiaalisen ympäristön suhteesta täsmentyy siten, että sukupuolten tasai-

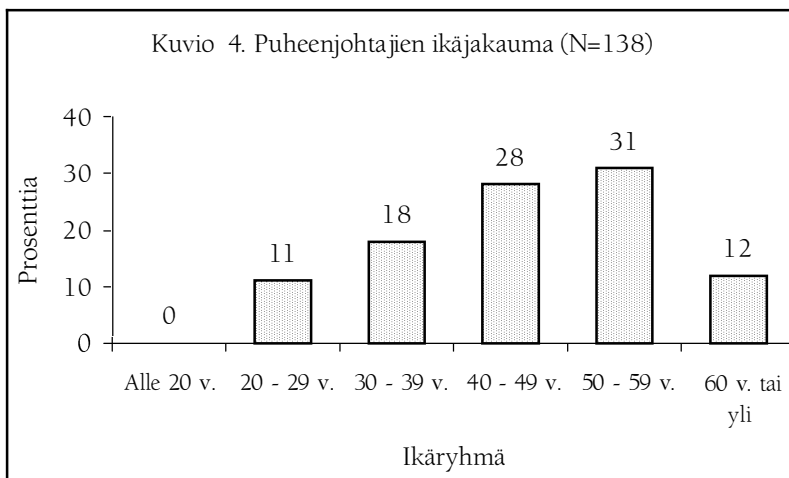

nen jakautuminen toteutuu ensisijaisesti palvelukunnissa, kun miesenemmistöisyys on edelleen jonkin verran vallitseva ominaispiirre teollisuuskunnissa ja varsin vallitseva ominaispiirre alkutuotantokunnissa. Miesvoittoisuus on selkeä tendenssi pienissä kunnissa elinkeinotyyppistä riippumatta. Näyttäisi siltä, että puheenjohtajia koskeva perinteinen roolijako sukupuolten välillä on edelleen yleinen maaseudun pienissä yhdyskunnissa, kun taas suuremmissa kunnissa se olisi purkautunut ja keskisuurten palvelukuntien ryhmässä kääntynyt jopa päinvastaiseksi (puheenjohtajista naisia 67 prosenttia, n=21).

Keski-ikäiset johtavat yhdistyksiä. Enemmistö puheenjohtajista sijoittuu ikäryhmään 40-59 vuotta. Kyselyyn vastanneiden ryhmässä ei ole lainkaan alle 20-vuotiaita, mutta 17 puheenjohtajaa oli ylittänyt 60 vuotta (ks. kuvio 4 seuraavalla sivulla).

Nuorempia on suhteellisesti jonkin verran keskimääräistä enemmän suuremmissa kaupungeissa ja palvelukunnissa. Nuorista puheenjohtajista merkittävästi miehiä suurempi osa on naisia, kun taas korkeimman ikäryhmän edustajista suurin osa on miehiä²¹. Puheenjohtajat ovat keskimäärin jonkin verran hallitusten muita jäseniä iäkkäämpiä.

²¹ Ikäryhmän 20-29 vuotta 15 puheenjohtajasta naisia on 12, ikäryhmän 60 vuotta ja vanhemmat 17 edustajasta taas 12 miehiä.

Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten johdossa on varsin koulutettua väkeä. Selvästi yli puolet puheenjohtajista on saanut korkea-asteen koulutuksen. Osuus on korkeampi kuin paikallisyhdistysten hallitusten jäsenten koulutusaste keskimäärin, joka sekkin on väestön koulutusasteeseen verrattuna varsin korkea (luku VII). Suurten kaupunkien yhdistysten johdossa toimii suhteellisesti eniten korkeakoulututkinnon suorittaneita ja pienissä kunnissa on suhteellisesti muita enemmän pelkän perus- tai kansakoulun suorittaneita puheenjohtajia (ks. taulukko 2 seuraavalla sivulla).

Kuitenkin myös pienten kuntien yhdistysten johtajista enemmistö on korkeastikoulutettuja. Korkeasti koulutettujen osuus on suuri myös kaikissa kolmessa elinkeinotyyppissä, vaikka alkutuotantokunnissa puheenjohtajista onkin suhteellisesti eniten pelkän peruskoulutuksen saaneita. Paikallisyhdistysten johtajille on ominaista varsin korkea koulutusaste toimintaympäristöstä riippumatta.

Nais- ja miespuheenjohtajien koulutustaustassa esiintyy joitain eroja. Ero ei koske korkeastikoulutettujen osuutta (naispuheenjohtajista 57 prosenttia, miehistä 59 prosenttia on suorittanut korkeakoulututkinnon), vaan kahta muuta koulutusluokkaa. Miesten ryhmässä on selkeästi enemmän pelkän peruskoulutuksen saaneita (12 prosenttia naisten kolmea prosenttia vastaan) ja vastaavasti vähemmän keskiasteen koulutuksen saaneita (29 ja 40 prosenttia). Alhai-

Taulukko 2. Puheenjohtajien koulutusaste yhdistysten kotikunnan tyyppin mukaan

Kokoluokka	Kansa- tai peruskoulu %	Keskias- teen koul. %	Korkea- aste %	N
Kunnan kokoluokka				
Yli 30 000 asukasta	4	30	65	100 % 22
8 000 - 30 000	2	39	60	100 % 44
Alle 8 000	18	30	52	100 % 72
Kunnan elinkeinotyyppi				
Palvelukunta	7	35	59	100 % 58
Teollisuuskunta	4	38	58	100 % 55
Alkutuotantokunta	15	25	60	100 % 20
Kaikki	8	34	58	100 % 135

nen koulutusaste ja mieheys puheenjohtajien ominaispiirteinä esiintyy siis pienillä maalaispaikkakunnilla, mutta ne eivät ole sielläkään vallitsevia.

Puheenjohtajat edustavat ennen muuta hyvin koulutettua uutta keskiluokkaa ja sen osaa, josta on erityisesti englantilaisessa yhteiskuntaluokkien sosiologiassa käytetty nimitystä palveluluokka²² (*service class* – Goldthorpe 1982, 1995). Julkinen sektori työnantajana on vahvasti yliedustettuna koko työssä käyvään väestöön verrattuna.

Puheenjohtajilla on yleensä pitkä kokemus toiminnasta yhdistyksessä: 61 prosenttia heistä oli liittynyt yhdistykseen ennen vuotta 1990 ja kuusi prosenttia viimeisten kolmen vuoden aikana.

²² Goldthorpe (1995, 314-316) viittaa käsitteellään professionaaliin, manageriaaliin ja hallinnollisiin palkallisiin työntekeijöihin. Tarkempana määrittelykriteerinä on palvelusuhde. Sille ei ole ominaista vain tehdystä työstä saatu palkkio, vaan myös tulevaisuuden uraetenemisen edut.

Taulukko 3. Puheenjohtajien jäsenyysaika yhdistyksessä kuntatyyppin mukaan

	Liittynyt jäseneksi				N
	Ennen	1980-	1990-	1996-	
	1980	1989	1995	1998	
	%	%	%	%	
Kuntakoko					
Yli 30 000 asukasta	17	44	39	-	100 % 23
8 000 - 30 000	13	43	35	10	100 % 63
Alle 8 000 asukasta	10	57	29	4	100 % 49
Elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	10	45	40	5	100 % 58
Teollisuuskunta	15	46	33	7	100 % 55
Alkutuotantokunta	10	70	15	5	100 % 20
Kaikki	13	48	33	6	100 % 135

Kokemustaustat ovat varsin samankaltaisia eri kuntatyypeissä, mikä seikka on kuntatyyppien keskeisen vertailun näkökulmasta etu esimerkiksi eriteltäessä puheenjohtajien käsityksiä paikallisten päätöksentekijöiden ympäristöystävällisyydestä (luku V). Jonkinasteinen poikkeavuus yleistendenssistä koskee alkutuotantokuntia, joiden ydinaktivisteissa on suhteellisesti eniten pitkän kokemustaustan omaavia.

Edellä on käynyt selville, että yhdistysten ydinaktivistit muistuttavat yleisesti tutkimuksen esittämiä tuloksia uusien liikkeiden osallistujakunnasta. He ovat huomiota herättävän hyvin koulutettuja ja naisten osuus heistä on korkea. He eivät ole kuitenkaan nuoria, vaan voittopuolisesti keski-ikäisten ydinryhmiin kuuluvia. Nämä ja muut esiin tuodut tunnusmerkit eivät luonnollisesti riitä määrittelyyn. Tarvitaan toiminnan ja toiminnalle annettavien merkitysten erittelyä. Aloitan toiminnan ulkoisten puolien tarkastelulla, josta siirryn sisällöllisen ja eriytyneemmän erittelyn suuntaan.

II

YMPÄRISTÖKANSALAIKUUDEN
PAJAT

Toiminnan rakennuspuut

Empiirisen tarkastelun aloitusluvussa tavoitteenani on rakentaa yleiskuva luonnonsuojeluliiton paikallisjärjestöjen toiminnasta, selvittää yhdistysten toiminnan profiilia. Ryhmän toimintaa voidaan jäsentää erottamalla analyttisesti toisistaan (1) *toiminnan perustelukehys*, (2) *toiminnan organisoimiskehys* ja itse (3) *sisällöllinen toiminta*.

Toiminnan perustelukehys viittaa käsitykseen toiminnan tarpeellisuudesta ja päämääristä. Se esiintyy potentiaalisille toimijoille alunperin enemmän tai vähemmän jäsentymättömänä hahmotuksena, joka kehittyy jäsennellyksi kehyyksi (potentiaalisten) toimijoiden kanssakäymisessä ja neuvotteluissa. Perustelukehyyksen jäsentyminen on oppimisprosessi, jossa toiminnan merkityksellisyyttä punnitaan sekä yksilöllisesti että kollektiivisesti suhteessa toimintaympäristöön ja siinä esiintyviin mahdollisuuksiin. Hyvin jäsennellyssä perustelukehyyksessä on määritelty yksiselitteisesti toiminnan tarve, tavoitteet ja perusideologia sekä myös liittolaiset ja vastustajat.

Yhteiskunnallisten liikkeiden konstruktionistisesti orientoituneet tutkijat ovat 1980-luvulta lähtien tutkineet suhteellisen paljon liikkeiden syntyä kehysten näkökulmasta. Snow et al. (1986) toivat Erving Goffmanilta (1974) omaksutun kehystämisen (*framing*) käsitteen kuvaamaan liikkeen rakentamista toimijoiden kommunikatiivisena vuorovaikutuksena. Liikkeeseen osallistuvien yksilöiden on sovitettava omat intressinsä, arvonsa ja uskomustensa yhteensopiviksi kollektiivin ideologian ja päämäärien kanssa. Tämä yhteensovittaminen (*frame alignment*) on välttämätön tehtävä jokaisen liikkeen synnyssä. Myöhemmin Snow ja Benford (1992) loivat kokoavan kehyyksen (*master frame*) käsitteensä, jolla he viittaavat yksittäisen

kollektiivin tai liikkeen tarpeeseen liittää oma kehüksensä laajempaan, useita ryhmiä ja liikkeitä yhdistävään kehukseen tietysä yhteiskunnallisessa tilanteessa.

Ryhmän on luotava myös sääntöjä, eriytyneitä rooliasemia ja menettelytapoja kyetäkseen tehokkaaseen toimintaan. Sen on muokattava perustelukehüksen kanssa yhteensopiva organisoitumisen malli. Tuo malli sisältää virallisia ja epävirallisia sääntöjä, kanssakäymistä ja käsityksiä optimaalisista yhteistyökumppaneista. Muita osapuolia koskevien näkemysten perustalta hahmotellaan verkostoyhteyksiä, jotka muodostuvat myös ilman sopimuksia aktivistien henkilökohtaisten verkostojen kautta.

Analyttisesti tarkasteltuna toiminnan perustelukehys ja organisoimisekehys ovat varsinaista sisällöllistä toimintaa valmistelevia vaiheita. Ne ovat luonnollisesti läheisessä kanssakäymisessä keskenään ja toteutuvat osittain samoissa työskentelyprosesseissa. Toiminnan perusteluja koskevat tavoitteenasettelut ja yksimielisyyden luominen ovat samalla organisoitumiselle välttämättömän keskinäisen ennustettavuuden (toisten jäsenten tunteminen), solidaarisuuden ja luottamuksen hankkimista. Mitä vähemmän ryhmällä on käytössään materiaalisia resursseja, kuten palkattua henkilökuntaa, sitä keskeisempään asemaan tulevat ryhmän investoinnit solidaarisuuden tunteisiin ja arvopäämääriin, jotka tähdentävät toiminnan välttämättömyyttä. Ne ovat toiminnan varsinaisia resursseja vapaaehtoisien kollektiivisen toiminnan tapauksessa. Puhtaita esimerkkejä tällaisista kollektiiveista ovat esimerkiksi jonkin konkreettisen tavoitteen puolesta toimivat yhden asian ympäristöryhmät.

Tehtäväkentän osa-alueiden välinen pääasiallinen liike on kiertoa perustelukehüksestä organisoimisekehüksen ja sisällölliseen toimintaan ja takaisinsyöttöä perustelukehüksen ja organisoimisekehüksen. Sisällöllinen toiminta omaa suoran takaisinsyötön myös organisoimisekehüksen. Systeemin toimintaa koskevat *oppimisprosessit* johtavat kunkin osa-alueen toiminnan edelleen kehittelyyn. Menestykset ja epäonnistumiset vaikuttavat ryhmän tärkeään resurssilähteeseen, tunneintensiteettiin ja saavat aikaan usein suuriakin suuria muutoksia toiminnallisuudessa.

Ulkomaailmaa tulkitaan ja jäsennetään jatkuvasti tiedollisina konstruktioina ja arvoja koskevinä määrittelyinä ja näiden oppimisprosessien kautta (uudelleen)määritellään systeemin sisäisiä tehtävä-

kenttiä. Ulkomaailma näyttäytyy toimintaryhmälle sen omasta tarkastelukulmasta käsin, mutta antaa samalla yleisiä ehtoja ulkoisen todellisuuden hahmottamiseen. Niinpä kollektiivisen toiminnan kansallinen malli antaa (toimijoiden sisäistämänä) koodit sille, millaiset keinovalikoimat näyttäytyvät sovelialta ja tehokkailta ryhmän omassa toiminnassa. Organisoituminen yhdistysmuotoon on suomalaisen kollektiivisen toiminnan luonteenomainen organisoitumistapa.

Organisoimiskehyksen alueelle sijoittuva toiminta voidaan jakaa muodolliseen ja ei-muodolliseen kanssakäymiseen. *Muodollinen kanssakäyminen* viittaa sääntöjenmukaiseen kokouskäytäntöön, yhdistyksen hallituksen kokouksiin ja koko jäsenistöä koskeviin yleiskokouksiin ja niissä tehtäviin päätöksiin ja niiden mukaiseen toimintaan. Kaikki kollektiivinen toiminta sisältää myös *ei-muodollista kanssakäymistä*, kollektiivin toimijoiden keskinäistä informaalista vuorovaikutusta sekä jäsenten muodollisesti organisoimatonta vuorovaikutusta järjestäytyneen kollektiivin ja ulkomaailman kanssa.

Informaalisen toiminnan alue ei ole välttämättä toissijainen ja vain virallista kokouskäytäntöä täydentävää. Avainhenkilöiden epävirallinen kanssakäyminen voi olla olennaisella tavalla virallista toimintaa valmistelevaa, jossa tosiasiallisesti tehdään toimintaa koskevia ratkaisevia valintoja. Avainhenkilöillä on yleensä myös muita jäseniä suuremmat, muun muassa asemaan perustuvat resurssit saattaa nämä valinnat kollektiivin viralliseksi kannaksi. Lisäksi viralliset päätökset ja keskustelut joutuvat avainhenkilöiden intressi- ja arvo-perustaisten valintaprosessien kohteeksi ja materialisoituvat niiden kautta. Enemmän tai vähemmän merkittävä osa sisällöllisestä toiminnasta päätetään informaalisti yksinkertaisesti siitä syystä, että voimavaroja ei haluta kuluttaa enemmän tai vähemmän byrokraattiseksi koettuun kokouskäytäntöön.

Muodollinen toiminnallisuus

Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset edustavat hyvin selkeästi kansallista yhdistystoiminnan mallia. Yhdistysten toiminta on hyvin järjestäytyntä ja virallisen kokouskäytännön mallia noudatetaan. Hallitus on yhdistyksen toiminnallinen keskus, joka suun-

nittelee ja organisoii toiminnan. Yhdistyksen toiminnallisuus riippuu ensi sijassa hallituksen jäsenten aktiivisuudesta. Silloinkin, kun aloite tulee rivijäseniltä, sen kohtalo riippuu hallituksesta. Hallituksen toimintaa voidaankin pitää yhdistyksen toiminnallisuuden mitana etenkin rauhallisina kausina, jolloin käynnissä ei ole laajaa ympäristöliikkeen liikekannallepanoa. Vuosi 1997, joita kysytyt tiedot koskevat, edustaa tällaista ”normaalitilaa”. Eläinoikeusaktivistien radikaali toiminta vuonna 1997 koetaan näissä yhdistyksissä vieraaksi maailmaksi. Se tuskin on vaikuttanut yhdistysten toimintaan.

Muodollista toiminnallisuutta voidaan mitata yhdistysten hallituksen kokoontumiskertojen avulla.

Taulukko 4. Yhdistysten kokousten määrä vuonna 1997 eri kuntatyypeissä

	Yhdistyksiä eri aktiivisuusluokissa, prosenttia						N
	0 ko-	1-2	3-5	6-10	Yli 10		
	kousta						
	%	%	%	%	%		
Kuntakoko							
Yli 30 000 asukasta	-	-	22	52	26	100	23
8 000 - 30 000	3	10	41	37	10	100	43
Alle 8 000	14	25	54	8	-	100	73
Elinkeinotyyppi							
Palvelukunta	7	14	37	34	9	100	59
Teollisuus kunta	-	13	44	31	13	100	55
Alkutuotantokunta	23	14	59	5	-	100	22
Kaikki	7	14	43	28	9	100	138

Kysymys: Montako kokousta yhdistyksenne hallitus piti vuonna 1997?

Keskimääräinen kokoustiheys oli noin 3-5 kokousta vuodessa. Yhdistysten muodollinen toiminnallisuus kuitenkin vaihteli vuonna 1997 merkittävästi (keskihajonta = 1.00). Toiminta-aktiivisuus on vahvasti yhteydessä yhdistysten toimintaympäristöön, ennen muuta kuntakokoon, mutta jossain määrin myös kunnan elinkeinotyyppi-

piin. Kuntakoon ja kokoustiheyden välinen korrelaatio (Kendallin *tau*) muodostui niinkin korkeaksi kuin $r = .50$. Suurimmassa kokoluokassa yksikään yhdistys ei sijoittunut passiivisuutta ilmentäviin luokkiin, kun neljännes yhdistyksistä oli kokoontunut erittäin aktiivisesti eli enemmän kuin kymmenen kertaa vuoden 1997 aikana – pienissä kunnissa yksikään yhdistys ei ollut kokoontunut näin tiheästi.

Erot ovat loogisia toimintaympäristöjen erilaisuuden näkökulmasta. Suurilla paikkakunnilla potentiaalisten toimijoiden määrä on suuri ja todennäköisyys siten pieni sille, että yhdistys olisi nukkuvassa tilassa. Urbaanien ympäristöjen yhteiskunnallinen elämä on ylipäättään monipuolista ja dynaamista, ja riippuvuus valta-asemassa olevasta poliittisesta kulttuurista homogeenisia maaseutupaikkakuntia vähäisempää, mikä muodostaa suotuisan sosiaalisen alustan monipuoliselle ja myös valtakulttuurista poikkeavalle yhdistystoiminnalle. Suurimmassa kokoluokassa kaikki ympäristöyhdistykset ovat muodollisesti tarkastellen toimivia yhdistyksiä. Muissa kokoluokissa hajonta on selkeästi suurempi. Pienemmissä kokoluokissa toiminnallisuus riippuukin enemmän ainutkertaisista tekijöistä, kuten kulloisestakin paikallisesta tilanteesta ja toimijoiden henkilökohtaisista seikoista.²³ Tulos on yhdenmukainen niiden tutkimustulosten (Ståhlberg 1997) kanssa, joiden mukaan ympäristöjärjestöillä on vaikutusta paikalliseen ympäristöpolitiikkaan nimen omaan suurissa kaupunkimaisissa ympäristöissä. Vilkas toiminnallisuus on edellytys toiminnan vaikuttavuudelle.

---

²³ Aivan näin suoraviivainen toimintaympäristön ja toiminta-aktiivisuuden suhde ei kuitenkaan ole. Asiantilalle voidaan antaa myös toinen tulkinta. Pienemmissä kuntakokoluokissa toimijoiden määrä on pienempi. Tämä merkitsee ehkä suurempaa painoa informaalisille toimintamuodoille. Kun henkilöiden tavoitettavuus on helppoa, toiminta voi olla suuremmassa määrin epämuodollista luonteeltaan. Onhan tunnettu tendenssi, että sosiaalisen järjestelmän koon kasvaessa muodolliset piirteet sen toiminnassa korostuvat. Toiminnan hallitsemiseksi on suurissa järjestelmissä kehiteltävä muodollisia sääntöjä. Pieni sosiaalinen järjestelmä tulee toimeen pienemmällä muodollisuuden asteella. Tämä ei kuitenkaan merkitse ei-muodollisten toimintatapojen puuttumista myöskään suurissa toimintajärjestelmissä.

Alkutuotantokunnissa yhdistysten muodollinen toiminnallisuus näyttää olevan muita kuntatyyppejä vähäisempää. Erot muihin pieniin kuntiin ovat kuitenkin vähäisiä, ja kuntakoko onkin elinkeinotyyppiä merkittävämpi yhteyden voimakkuutta ilmaiseva tekijä.

Noin seitsemän prosenttia tutkimusjoukoin yhdistyksistä on muodollisesti tarkastelleen lepotilassa. Näiden yhdistysten osuus on todellisuudessa jonkin verran suurempi, mahdollisesti noin kymmenesosa, sillä on luultavaa, että kyselyn kato koskee ennen muuta niitä.

Osa tutkimusjoukon yhdistyksistä, noin 14 prosenttia, toimii minimitasolla kokoontuen kerran tai kaksi vuodessa. Minimitoiminnan yhdistyksille on ominaista, että ne täyttävät yhdistyslain minimivaatimukset pitäen sääntömääräiset kokouksensa. Näin ne varmistavat muodollisesti jatkuvuutensa.

Kolmatta ryhmää voisi kutsua nimityksellä ”normaaliyhdistykset”, joita on kaikista jonkin verran alle puolet. Normaaliyhdistys on selvästi toiminnallisesti olemassa. Yhdistyksen hallitus kokoontuu muutamia kertoja vuodessa. Kokoukset ilmentävät tavanomaista yhdistyskäytäntöä, toimintamuodot ovat tavanomaisia. Vuoden aikana järjestetään ehkä pari kolme tilaisuutta, annetaan jokin lausunto ja voidaan tarttua paikalliseen polttavaan kysymykseen ja antaa myös tiedonanto paikalliseen lehteen. Järjestetään ehkä luontoretki tai muu luontotapahtuma, jotka ovat ympäristöyhdistysten yleisintä toimintaa (ks. jäljempänä). Yhdistyksessä ei kuitenkaan näy esiintyvän erityistä pyrkimystä tarttua paikkakunnan ympäristökysymyksiin tai löytää uusia toimintamuotoja. Normaaliyhdistyksissä toiminnallisuus kasaantuu voimakkaasti hallitusten jäsenille. Rivijäsenet osallistuvat vain harvoin aktiivisina toimijoita yhdistyksen toimintaan. Hallituksen ja rivijäsenten keskinäinen kanssakäyminen on ylipäättään vähäistä ja tapahtuu yleensä vain muodollisessa kokouskäytännössä.

Neljäs paikallisyhdistysten tyyppi, aktiivisten yhdistysten ryhmä (kokouksia 5-10 vuodessa) käsittää yli viidenneksen yhdistyksistä. Nämä yhdistykset edustavat oikeastaan normaaliyhdistysten aktiivista siipeä. Aktiivisille yhdistyksille tyypillinen monipuolinen toiminnallisuus korostuu niissä. Sisällöt ja spontaanisuus on keskeisimmässä asemassa toiminnassa. Rivijäsenet osallistuvat toimintaan edellistä tyyppiä useammin.

Kaikkein aktiivisimpien yhdistysten ryhmä, toiminnallisin kym-

menesosa, on erityisen kiinnostava. Ryhmä näet poikkeaa muista paitsi määrällisen toiminnallisuuden osalta, myös laadullisesti. Ryhmän yhdistyksiä voisi kutsua ”henki päällä” -yhdistyksiksi. Yhdistyksen päämäärät ovat tärkeällä sijalla yhdistyksen ydintoimijoiden, ja luultavasti myös monen rivijäsenen, kiinnostuksen kohteissa ylipäätään. Runsaasti ydinaktivistien, kuten rivijäsentenkin energiaa suuntautuu yhdistyksen toimintaan. Voi otaksua, että korkean aktiivisuuden yhdistyksissä on kyetty myös ylittämään ”normaalilyhdistyksille” tavanomainen kuilu rivijäsenten ja hallituksen välillä. Huomattava osa rivijäseniä osallistuu toimintaan ja kanssakäyminen ydintoimijoiden ja rivijäsenten kesken ylittää muodollisen kokousrutiinin.

– Tähän toiminnallisuustyyppiin palataan tarkemmin seuraavissa alaluvuissa, joissa tutkitaan toiminnan sisältöjä ja toimintaverkostoja.

Muodollisen toiminnallisuuden tarkastelun keskeisin tulos on, että vilkas yhdistysmuotoinen vapaaehtoinen ympäristötoiminta on luonteeltaan urbaani ilmiö. Mitä urbaanimpi yhdistyksen ympäristö on, sitä todennäköisempää on, että siellä on myös aktiivisesti toimiva luonnonsuojeluliiton ympäristöyhdistys. Tämä havainto on yhden-suuntainen uusia yhteiskunnallisia liikkeitä koskevien teoreettisten päätelmien kanssa.

Sykkivää kansalaisyhteiskuntaa

Poikkileikkaustarkastelu – toiminnallisuus tietynä ajankohtana – ei kykene paljastamaan ympäristöyhdistysten edustaman vapaaehtoisen kansalaistoiminnan erityislaatuista dynamiikkaa. Sille on näet useinkin tyypillistä toiminta-aktiivisuuden suuret vaihtelut paitsi yhdistysten välillä, myös yhdistysten sisällä. Yhdistyksen toiminta saattaa äkkiä ryöpsähtää voimakkaaksi toiminnallisuudeksi ja pysyä korkean viritteisyyden asteella kuukausia, kenties vuosiakin, laantuakseen jälleen ”normaaliin” kokousrutiinikäyntiin ja ehkä täydelliseen lepotilaan, kenties ryöpsähtääkseen taas korkeaan toiminnallisuuden tilaan myöhemmin. Tilanne on usein tällainen pienillä maaseutupaikkakunnilla, jota vastoin kaupunkiyhdistysten toiminnallisuus on sekä vakaampaa että vilkkaampaa. Muutaman maaseutuyhdistyksen puheenjohtajan kommentissa saatettiin valittaen todeta nykyinen lepotila ja huomauttaa, ettei tilanne ole suinkaan aina ol-

lut tällainen. Korkean toiminnallisuuden vaihe saattoi liittyä paikkakunnalla puhjenneseen kiistaan, jonka osapuolena yhdistys oli.

Yhdistysten edustama kansalaistoiminta on etenkin maaseudulla luonteeltaan sykkivää, ei kuitenkaan tasaista rytmiä noudattavaa, vaan epäsäännöllisesti vaihdellen mahdollisesti hyvinkin intensiivisten toimintajaksojen, rutiininomaisten normaalikausien ja täydellisten lepotilojen välillä. Suuria vaihteluja esiintyy saman yhdistyksen sisällä ja yhdistysten kesken. Vaihtelu on suurinta, ainakin mitä tulee toiminnallisuuden ääripäihin, pienemmällä paikkakunnilla, joilla toiminnan nollatiloja esiintyy muita ympäristöjä enemmän.

Mihin toiminnallisuuden sykkivä luonne sitten perustuu? Yksilökohtaiset tekijät eivät riitä sitä selittämään, vaikka onkin selvää, että toiminnallisuus voi suuresti vaihdella erityisesti johtohenkilöiden motivoitumisen, taipumusten ja voimavarojen mukaan.

On hyödyllistä verrata vapaaehtoisryhmien toimintaa viranomais-toimintaan. Vapaaehtoistoiminta poikkeaa olennaisesti tavanomaisesta viranomais-toiminnasta, joka on paljon vahvemmin materiaalisesti resursoitua ja myös virallisin normein sanktioitua. Viranomaisorganisaatiossa toimihenkilöille annetut tehtävät on hoidettava; laiminlyöntejä seuraa sanktio. Vahva, reagoiva sanktiojärjestelmä toteutuu vapaaehtoisessa kansalaistoiminnassa lähinnä kärjistyneissä tilanteissa (akuutti kamppailutilanne, jossa ryhmät keskeiset arvot ovat uhattuina). Vapaaehtoisjärjestöjen sanktiojärjestelmä ei ole materiaalisesti tuntuva; huonoa toimintaa paheksutaan, muttei siitä seuraa yleensä pitkävaikutteisia taloudellisesti tuntuvia toimenpiteitä.

Luonnonsuojelua koskevan vapaaehtoisen kansalaistoiminnan motivaatioperusta ei perustu taloudellisiin palkintoihin. Siitä ei koidu materiaalisia etuja toimijalle itselleen. Se voi antaa osallistujalle yleisesti harrastuksille ominaista tyydytystä. Myöhempi tarkastelu osoittaa kuitenkin, ettei puheenjohtajien tavanomainen motivaatioperusta ole ”itsekeskeinen” myöskään tässä merkityksessä. Puheenjohtajat perustelevat toimintaansa ja antavat merkityksiä yhdistykselleen ennen muuta luonnon ja ympäristönsuojelun puolesta-puhujan roolia ilmentäen. He ovat ajamassa yhteisiä tai yleishyödyllisiä päämääriä, eivät henkilökohtaista etuaan. Se on toimijalle itselleen merkityksellistä ja antaa tyydytystä – muutoinhan toiminta olisi irrationaalista. Kuitenkin palkintojen luonteesta – vain suhteel-

lisen harvoin toimija saa yhteisössä laajaa tunnustusta ja usein päinvastoin arvostelua esimerkiksi työmahdollisuuksien vaarantamisen muodossa²⁴ – johtuen toiminta edellyttää erityisiä motivoitumisperustoja. Motivaation täytyy olla vahvaa erityisesti akuuteissa riskitilanteissa, jotta ympäristötoimijat kykenevät kestämaan ympäristönsä, usein hyvin resurssoitujen vaikuttajaosapuolten heihin suuntaamia paineita. Nämä paineet (todelliset ja kuvitellut) sääntelävät ympäristöryhmien toimintaa ja myös jäseniksi hakeutumista.

Kuitenkaan nämä merkitykset eivät sinänsä määritä toimintaa ja toiminnallisuuden astetta. Merkitykset eivät yksin anna toimintaan tarvittavaa energiaa, vaan suuressa määrin merkityksiin ja itse toimintaan kytkeytyvät *emotionaaliset* lataukset (Collins 1993; Barbalet 1993 ja 1998)²⁵. Tiedollisten (kognitiivisten) tekijöiden ja emootioiden kautta toimijat kiinnittyvät toisiinsa ja muodostavat toimivan ryhmän. He ovat osallisina yhteisissä toiminnallisissa projekteissa, joiden kokonaisuutta uusien liikkeiden tapauksessa voi kutsua myös identiteettiprojektiksi. Kysymys on toimijoiden persoonallisia näkemyksiä ja arvönäkökohtia ilmentävästä osallistumisesta, jossa rakennetaan oman itsen paikkaa yhteiskunnallisessa todellisuudessa.

Emotionaaliset resurssit hankitaan paljolti *vuorovaikutuksessa* toisten liikeaktivistien kanssa. Aktiivisten vuorovaikutussuhteiden ja toimintaverkostojen merkitys on lukuisissa tutkimuksissa todettu elintärkeäksi emotionaalisen energian kehittämisessä. Gamson (1992,

---

²⁴ Tämä väite saattaa tuntua voimakkaalta tämän päivän Suomessa, mutta tekemieni haastattelujen nojalla vapaaehtoista ympäristötoimintaa voidaan sanktioida paikallisissa ympäristöissä edelleenkin voimakkaasti (myös Konttinen 1994a). Etenkin Pohjois-Suomessa esiintyy paikallisia kulttuureja, joissa ympäristöaktivismi ja toiminta myös SLL:n paikallisyhdistysten kaltaisissa järjestöissä saa osakseen voimakasta paheksuntaa paikallisten valtaryhmien suunnasta. Ympäristöaktivistit kokevat jopa työsuhdettaan koskevaa uhkaa ympäristötoimintansa vuoksi ja jotkut heistä arvioivat vapaaehtoisen ympäristötoimintansa vaikeuttaneen työnsaantia.

²⁵ Emootiot on syytä erottaa tunnelmaan liittyvistä tuntemuksista (*feelings*) ja aistimuksista (*sensations*). Toisin kuin niillä emootioilla on suunta; ne kohdistuvat aina johonkin kohteeseen. Ne tietenkin sisältävät niin tuntemuksia kuin aistimuksiakin (Barbalet 1998, 133).

61-62) katsoo, että toimijoiden keskeistä solidaarisuutta ei voi syntyä ilman toimijoiden tiivistä vuorovaikutusta. Erityisen voimakkaat identiteetin ja solidaarisuuden tuntemukset syntyvät aktionistisessa toiminnassa, mielenosoituksissa ja kamppailu-tilanteissa. Bert Klander-mansin (1992, 82, 93) mukaan useat tutkimukset osoittavat, että kamppailu-episodeissa voi tapahtua osallistujien käsitysten radikaalia uudelleenmuodostumista ja että toiminta-akteissa tapahtuvat muutokset voivat jäädä huomattavan pysyviksi.

Myös kognitiivinen työskentely tapahtuu läheisessä yhteydessä emootioihin. Niinpä toiminnalle välttämätöntä *konsensusmobilisaatiota* (Klander-mans 1988), yksimielisyyttä toiminnan tarpeellisuudesta työstetään toimijoiden keskinäisessä emotionaalis-kognitiivisessa vuorovaikutuksessa. Voimakkaat emotionaaliset lataukset ovat olennaista käyttövoimaa toimintamallien kehittämisessä, toiminnan tavoitteiden määrittelyssä, toimintakulttuurin ja toimintaideologioiden kehittämisessä. Emotionaalinen viritystila sisältää myös kehotuksen tai kutsun muille osallistumiseen. Yhteisesti koetut tunteet ovat välttämättömiä palkintoja osallistujille muiden palkintojen (materiaalisten) puuttuessa. Mielenosoitusaktissa emotionaalinen elämys saavuttaa huippunsa. Niiden merkitysyhteyksistä voi muodostua toimijoille vahvoja persoonallisia kutsumuksia.²⁶

Ryhmän korkea toiminnallisuus ilmentää kollektiivin korkea-asteista emotionaalista viritystilaa. Tällaisella viritystilalla on myös laajempia yhteiskunnallisia ja kulttuurisia puitteistoja, jotka voivat olla suotuisia ja epäsuotuisia toiminnan leviämisen näkökannalta. Tunnetusti yhteiskunnallisten liikkeiden esiintyminen noudattaa aalto- maista mallia. Yhtäältä esiintyy laajan liikehdinnän jaksoja, protesti-

---

²⁶ Tällainen vaikutus näyttää olleen esimerkiksi Koijärvi-liikkeellä. Monet mukana olleet ovat jatkaneet Koijärvi-liikkeen jälkeen ympäristötoimintaa tavalla (muiden ympäristökamppailujen aktivisteina, Suomen luonnonsuojeluliiton toimihenkilöinä, jne). Tietenkin Koijärvi-liikkeen kaltaiseen protestiin osallistuminen itsessään edellyttää suurta herkkyyttä ympäristökysymyksille ja toimintaa ryhtymiselle. Liike olikin voimakas katalyytti, joka tunnefokusoinnin kautta vahvisti kyseistä sitoutumista ja suuntautumista.

aaltoja tai syklejä, toisaalta rauhallisia kausia, jolloin avointen kamppailujen määrä on vähäinen (Suomen osalta: Siisiäinen 1990; Rannikko 1994; Konttinen 1996a). Kamppailujen esiintyminen ilmentää siten yleisemmän, erityistä yhteiskunnallista ryhmää, ehkä koko yhteiskuntaa tai vieläkin suurempaa kansainvälistä kulttuurista kokonaisuutta koskevaa kollektiivisen kokemuksen tilaa. Tämä laaja kollektiivinen kokemussisältö tai kollektiivitajunta on liikehdintäaallon vallitessa emotionaalisesti latautunut kutsuen esiin sen kanssa sopusoinnussa olevaa toiminnallisuutta (tätä on teoreettisella tasolla tarkastellut erityisesti saksalainen Karl-Werner Brand, 1990). Kyseinen laaja kulttuurinen tila, kulttuuri-ilmastoa tai ajanhenki, muodostaa tällöin emotionaalisten resurssien varaston, josta yksilöt ammentavat toiminnallista tarmoaa.

Korkean emotionaalinen viritystilan jatkuva, pitkäaikainen ylläpitäminen on kuitenkin vaikeaa. Se vaatii niin runsaasti energiaa, että jonkinasteinen vetäytyminen tai tasaantuminen on tavallista ennen pitkää. Vireystilan ylläpitäminen on helpompaa urbaanissa olosuhteissa, joissa todennäköisyys sille, että toiminnalle omistautuvia ja toiminnallisia valmiuksia omaavia yksilöitä löytyy, on suurempi ja esimerkiksi toimijoiden keskinäiset verkostot voivat olla tiheämpiä. Johtavat toimijat voivat vaihtua, ja korkea-asteinen toiminnallisuus siten uusiutua maaseutumaisia olosuhteita helpommin. Liikehdintän yleinen kulttuurinen puitteisto, sitä tukeva suosiollinen kulttuuri-ilmastoa ei sekään yleensä säilytä jännitteisyyttään yleensä muutamaa vuotta kauempaa.

Yhdistysten toiminnan analyysiä voidaan syventää laajentamalla näkökulmaa ensin toimintasisältöjen ja toimijoiden toiminnalleen antamien merkitysten analyysiin ja ulottamalla erittely sitten itsensä toimijoiden sosiaalisten määreiden tutkimiseen.

Toiminnan muodot ja sisällöt

Paikallisyhdistysten luonteesta ja merkityksistä kansalaisuuden määrittelyssä saadaan tietoa tutkimalla toiminnan sisältöjä. Mitä paikallisyhdistykset tekevät, mihin ja miten ne pyrkivät vaikuttamaan?

Taulukko 5. Ympäristöyhdistysten toiminnan alueet yhdistysten yleisen toiminta-aktiivisuuden mukaan

	Prosenttia yhdistyksistä harjoittanut toimintaa		
	Kaikki yhdistykset N= 141	"Toimivat yhdistykset" N= 90	Erittäin aktiiviset yhdistykset N= 13
Järjesti luontoretken Laati muistutuksen tai lausunnon	87 %	100 %	100 %
Järjesti muun luontotapahtuman	74 %	89 %	100 %
Järjesti luennon tai keskustelutilaisuuden	55 %	66 %	77 %
Laati kannanoton tiedotusvälineille	52 %	68 %	54 %
Teki selvityksen	50 %	56 %	77 %
Keräsi nimiä vetoomukseen	23 %	27 %	23 %
Järjesti mielenosoituksen	14 %	16 %	31 %
Muu toiminta	4 %	3 %	15 %
	41 %	46 %	62 %

"Toimivat yhdistykset": hallitus kokoontunut 3-10 kertaa vuonna 1997.
Erittäin aktiiviset yhdistykset: hallitus kokoontunut yli 10 kertaa vuonna 1997.

Kysymys: Mihin seuraavista toimintamuodoista yhdistyksenne osallistui vuonna 1997?

Luontoretket ja lausuntojen/muistutusten laatiminen ovat ympäristöyhdistysten tavanomaisimpia toimintamuotoja. Lähes kaikki toimivat yhdistykset harjoittavat näitä toimintamuotoja. Tavallisia ovat myös luontoon liittyvien tapahtumien ja keskustelutilaisuuksien järjestäminen sekä kannanottojen laatiminen tiedotusvälineille. Yli puolet toimivista yhdistyksistä otti osaa näihin toimintamuotoihin.

Suuri "muu toiminta" -luokka sisältää kirjavan joukon toimintoja, joista huomattavan osan voisi sijoittaa myös "muu luontotapahtuma" -kohtaan. Usein nimettyä "muuta toimintaa" olivat etenkin

luontopolun rakentaminen ja ylläpito, erilaiset ympäristön parantalkoot (siivouskampanjat, kedon rakentamistalkoot, pesäpönttöjen rakentaminen) ja kierrätyksen edistäminen esimerkiksi vaihtoria ylläpitämällä. Muutama yhdistys oli osallistunut omalla näyttelyllään messuille, usea järjestänyt luontoon tai ympäristöön liittyvän kilpailun (lajien tunnistaminen, luontoon liittyvä kuvataidekilpailu, luonnonmukaisen pihan kilpailu). Jotkut yhdistykset ovat perustaneet palkintoinstituution vuoden ympäristöteosta paikkakunnalla, toiset järjestäneet luontokursseja tai muita tapahtumia erityisesti lapsille ja nuorille, eräät avustaneet kuntaa nimikkoeläimen valinnassa. Melko moni yhdistys ilmoitti järjestäneensä myyjäiset. Joku yhdistys pitää säännöllistä palstaansa paikkakunnan lehdessä. Harvemmin nimettyjä toimintoja olivat esimerkiksi oman postikortin suunnittelu, rikosilmoituksen tekeminen suojellun eläimen tuhoamisesta, jäsenlehden toimittaminen ja luontopuodin ylläpitäminen

Yhtä yleisiä eivät olleet voimakkaampaa vaikuttamista tai konfliktitilaa ilmentävät toimintamuodot, kuten nimiadressien kerääminen ja mielenosoitukset tai selvityksen laatiminen ympäristökysymyksestä. Vain neljä prosenttia kaikista yhdistyksistä oli osallistunut mielenosoitukseen vuoden 1997 aikana. Nämäkin tiedot viittaavat siihen, että Suomen luonnonsuojeluliiton ympäristöyhdistyksillä ei ole mitään yhteyksiä eläinoikeusliikkeiden iskuryhmiin.

Paikallisten ympäristöyhdistysten toiminta on tavanomaisesti rauhanomaista pitkäjänteistä valistustyötä paikallisen luonnon ja ympäristön puolesta, luontoarvojen esiin nostamista luontoharrastusta levittämällä luontoon tutustumisen muodossa ja luontokohteiden kunnostusta. Kuten sanottu, suhteellisen yleisiä toiminnan muotoja ovat myös kierrätyksen edistäminen erityisten vaihtopäivien muodossa. Selvityksiä tehdään muun muassa vesien happamoitumisesta, alueiden kasvillisuudesta, linnustosta, NATURA-kohteesta, jne.

On tavanomaista, että yhdistyksen toiminta suuntautuu sekä omaan jäsenistöön että paikallisväestöön yleisemmin. Keto- ja pönttötalkoot, luontoselvitykset ja kannanotot ovat jäsenten omaa toimintaa. Luontoretket, luontotapahtumat, vaihtorit ja keskustelutilaisuudet, myyjäiset ja luontoon liittyvät kilpailut suunnataan paikkakuntalaisille.

Korkeintaan kahta toimintamuotoa (taulukko 5) oli vuoden 1997 aikana harjoittanut viidennes ja kolmesta viiteen toimintamuotoa

60 prosenttia yhdistyksistä. Monipuolista yhdistystoimintaa eli enemmän kuin viittä toimintamuotoa oli harjoittanut 30 yhdistystä eli 22 prosenttia vastanneista.

Yhdistysten toiminta näyttää kohdistuvan suhteellisen tasapuolisesti sekä varsinaiseen luonnonsuojeluun (luontopolku, suojeluasian edistäminen, luontoretki, talviruokinta yms.) että ympäristönsuojeluun (tässä ympäristölupa-asia, päästöjen seuranta, jätehuolto, kierrätys, kaavoitus ym.). Kysyttäessä tärkeintä asiaa yhdistyksen toiminta-aikana vastauksen jakaantuivat lähes tasan näiden kahden tekijäryhmän kesken. Juuri nyt luonnonsuojelu näyttää kuitenkin olevan ympäristönsuojelua keskeisemmällä sijalla toiminnassa. Kaksi kolmasosaa yhdistyksistä nimesi luonnonsuojeluun (kuten luontopolku, suojeluasian edistäminen, luontoretki tai talviruokinta) liittyvän asian tärkeimmäksi asiakohteekseen vuoden 1997 aikana ja noin viidennes ympäristönsuojelukysymyksen (ympäristölupa-asia, YVA, päästöjen seuranta, jätehuolto, kierrätys, vaihtori, kaavoitus)²⁷. Luonnonsuojelun merkitystä vuonna 1997 korostivat ajankohtaiset NATURA- ja Agenda 21 -ohjelmat, joihin useat yhdistykset tavalla tai toisella osallistuvat.

Jos vaatimustyypinen toiminta, kuten mielenosoitukset tai nimiadressien kerääminen, oli vähemmän yleistä vuonna 1997, niin koko toiminta-aikanaan suuri enemmistö (82 prosenttia) yhdistyksistä oli kuitenkin tavalla tai toisella osallistunut kiistakysymykseen, parikymmentä useampaankin (ks. taulukko 6 seuraavalla sivulla).

Konflikteja esiintyy tyypillisesti eniten kaupunkiympäristössä. Suurissa kaupungeissa on vähän sellaisia yhdistyksiä, jotka eivät ole osallistuneet yhteenkään kiistaan ja melko runsaasti useaan konfliktiin osallistuneita. Yhdistysten toiminnallisuus on ylipäätään suurempi kaupungeissa ja vilkkaampaan toimintaan mahtuu enemmän myös ristiriitaisia tilanteita. Kuvaa voidaan tarkentaa tutkimalla konflikteihin osallistumista eri elinkeinotyyppikunnissa. Konfliktit ovat yleisimpiä teollisuuskunnissa, joskin niissä esiintyy yhtä suuri määrä sellaisia yhdistyksiä, jotka eivät ole kertaakaan toiminta-aikanaan osallistuneet kiistakysymykseen. Palvelukunnat taas edustavat

---

²⁷ Loput tähdensivät yhdistyksen käytännön toimintaan liittyvää konkreettista seikkaa, kuten yhdistyksen talouden kuntoon saattamista.

Taulukko 6. Yhdistysten osallistuminen kiistakysymykseen toiminta-aikana

	Osuus yhdistyksistä, prosenttia			
	Ei mainintaa	Yhteen tai kahteen	Useampaan	N
Kunnan koko				
Yli 30 000 asukasta	9	64	27	100 % 22
8 000 - 30 000	21	61	19	100 % 43
Alle 8 000 asukasta	19	73	8	100% 73
Kunnan elinkeinotyyppi				
Palvelukunta	9	80	12	100 % 59
Teollisuuskunta	22	58	20	100 % 55
Alkutuotantokunta	32	59	9	100 % 22
Kaikki	18	68	15	100 % 136

(Asiaa tiedusteltiin avoimella kysymyksellä)

vähäisempää hajontaa: useat kiistakysymykset eivät ole tavallisia niissä, muttei myöskään konfliktien puuttuminen.

Alkutuotantokuntien profiili poikkeaa edellisistä: konflikteja esiintyy muita kuntia vähemmän. Mutta jälleen tämä voi selittyä yhdistyksen toiminnallisuuden yleisesti muita pienemmästä asteesta. Muita mahdollisia selittäviä tekijöitä voivat olla konfliktiaiheiden vähäisyys tai yhdistysten toimijoiden muita suurempi integroituminen sosiaaliseen ympäristöönsä näissä kunnissa (vrt. Kettunen 1998).

Eniten (yli puolet tapauksista) kiistat olivat koskeneet ranta- ja muita kaava- ja rakentamiskysymyksiä. Myös luonnonsuojelualueen puolesta oli kamppailtu (17 prosenttia kiistatapauksista). Toiminta näissä kiistatapauksissa on useimmiten ollut keskustelutilaisuuksien järjestämistä, lausuntojen ja kannanottojen laadintaa. Varsinaiseksi julkiseksi protestiliikkeeksi nämä kiistat eivät useinkaan laajene.

Toiminnan sisältöjen kartoitus osoittaa, että uuden eläinoikeusliikkeen teemat nousevat suurella määrällä toisella ympäristöliikkeen

rintamalla kuin mitä Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset edustavat. Näissä yhdistyksissä eläimiä koskevat kysymykset nostetaan perspektiivistä. Omillaan toimeen tuleva luonto, sen eläimet ja kasvit, sekä niiden tukeminen ja suojele ihmisen niitä uhkaavilta toimenpiteiltä on ympäristöyhdistysten keskeinen motiivi tai toiminnan perustelukehys. Ennen muuta ”arkaainen luonto”, mutta myös kulttuurimaisemat ja rakennettu ympäristö ovat yhdistysten mielenkiinnon keskiössä. Kuten myös mielenosoituksiin osallistumisen nykyinen vähäisyys osoittaa, SLL:n ympäristöyhdistykset eivät osallistu siihen ympäristöliikkeen neljänteen protestiaaltoon (Konttinen 1999), jota uusi eläinoikeusliike edustaa. Kollektiivisen toiminnan rajavyöhykkeen tarkastelu (luku VI) vahvistaa tämän käsityksen. SLL:n edustamalla ympäristörintamalla eletään paikallisella tasolla rauhallista vaihetta.

Palaan lopuksi kysymykseen *erittäin aktiivisten yhdistysten* toiminnallisuuden sisällöistä. Niiden erityislaatua on mahdollista tarkentaa vertaamalla niitä normaaliaktiivisten yhdistysten ryhmään (3-10 kertaa vuodessa kokoontuviin – taulukko 4, s. 58). Ryhmien toimintaprofiileissa on sekä selkeitä yhdenmukaisuuksia että merkittäviä eroja. Yleisimmät toiminnan muodot olivat samoja: luontoretket ja lausunnot kuuluvat kaikkien toimivien paikallisyhdistysten toimintakenttään. Eräs eroavuus näyttäisi olevan siinä, että luento- ja keskustelutilaisuuksien järjestäminen ei näytä kuuluvan erittäin aktiivisten yhdistysten toimintaan yhtä suuressa määrin kuin muiden. Ero tosin ei ole kovin suuri ja sitä onkin hankala selittää. Helpommin ymmärrettävissä ovat selkeät toisensuuntaiset eroavuudet. Erittäin aktiivisten yhdistysten osalta korostuvat senkaltaiset toimintamuodot, kuten nimien keruu vetoamuksiin, mielenosoituksiin osallistuminen, kannanotot tiedotusvälineille ja myös muu toiminta. Vaatimustyyppinen, militantimpi toiminta, on keskimääräistä selvästi tyypillisempää korkeata aktiivisuutta edustavissa yhdistyksissä.

Näyttää siltä, että erittäin aktiivisten yhdistysten ryhmässä olisi kahdenlaisia yhdistyksiä. On yhtäältä niitä, joiden toiminta edustaa samoja toiminnallisia ulottuvuuksia kuin aktiivistenkin yhdistysten. Ne ovat siis samoilla ulottuvuuksilla aktiivisempia: toiminnassaan monipuolisempia ja kokoontuvat myös tiheämmin. Nämä yhdistykset ovat kehittäneet normaalin toiminnallisuuden korkeaan potenssiin. Tällaisen yhdistyksen hallituksessa vallitsee tyypillisesti innostunut

ilmapiiri: koetaan, että ollaan edistämässä tärkeää asiaa, halutaan vaikuttaa paikallisen ympäristön tilaan ja tehdään työtä ympäristönäkökulman vahvistamiseksi asukkaiden ja paikallisten päättäjien keskuudessa. Innovatiivisuuden aste on korkea ja uusia toimintamuotoja mietitään. Useat niin sanotut rivijäsenetkin osallistuvat aktiivisesti toimintaan, eivät pelkästään tilaisuuksien osanottajina, vaan itsekin varsinaisina toimijoina, toiminnan suunnittelijoina, organisoijina ja toimeenpanijoina.

Toinen erittäin aktiivisten yhdistysten alaryhmä koostuu yhdistyksistä, joille on leimallista jännitteinen suhde sosiaalisen ympäristönsä kanssa. Nämä yhdistykset ovat luonteeltaan *kamppailuyhdistyksiä*, jotka taistelevat jonkin tärkeäksi koetun paikallisen ympäristökysymysten puolesta. Kamppailua käydään vetoomuksin, kannanotoin, myös mielenosoituksin. Kyseiset toimintamuodot korostuvat erittäin aktiivisten yhdistysten toiminnassa.

Kamppailuyhdistyksissä jännite ylläpitää korkeaa toiminnallisuutta. Puhjettuaan kiista suuntaa osallisten emotionaalista energiaa kysymykseen ja synnyttää voimakkaita solidaarisuuden tunteita samalla puolella olevien kesken. Tällaisessa tilanteessa vallitsee vahva sitoutuminen päämäärän saavuttamiseen, mikä edellyttää intensiivistä työskentelyä asian hyväksi. Syntyy toimintakokonaisuus, erityislaatuinen toiminnallinen avaruus, jossa kiistelevät osapuolet haastavat omilla argumenteillaan ja toimenpiteillään vastaosapuolen toimintaan. Vastapuolen siirtoon on vastattava, hiljaisuus tulkittaisiin luovutukseksi. Jatkuva kommunikaatiovalmius edellyttää huomion suuntaamista kiistakysymykseen: tietoa sen tekijöistä hankitaan aktiivisesti, jotta kommunikaatiotilanteissa voidaan osoittaa vahvuutta. Tämä edellyttää ryhmän sisäisen toiminnan intensivoimista. Kokoonnutaan usein tutkimaan tilannetta ja laatimaan toimintasuunnitelmaa. Toimitaan paikallisessa julkisuudessa, annetaan lausuntoja paikallislehtiin ja sähköisiin viestimiin. Konfliktitilanne synnyttää toisinaan erittäin jännitteisen paikallisen mielipideavaruuden, niin että konfliktikysymys nousee hallitsevaan asemaan paikallisessa julkisuudessa (esimerkkejä Konttinen 1994b ja 1996b). Paikallinen kansalaisyhteiskunta aktivoituu kokonaisuudessaan ja syntyy epävirallisia ryhmiä ohi muodollisten rakenteiden.

Selkeä yhteinen piirre hyvin aktiivisille yhdistyksille on, ettei niiden toiminta rajoitu vain harvoihin teemoihin tai sisältöihin, vaan

päin vastoin suuntautuu monipuolisesti lukuisiin kohteisiin. Toiminta luo uutta toimintaa. Mekanismin voi tulkita seuraavasti. Silloin, kun toimijoiden huomiota kohdistuu intensiivisesti (kyse on emotionaalis-kognitiivisesta huomiosuhteesta) kollektiivin käsittelemään yhteen tai useampaan kysymykseen, hyvin helposti koko toimintakenttä tulee huomion kohteeksi. Tyypillisesti tällainen tilanne vallitsee, kun paikallinen ympäristökiista puhkeaa. Asukkaiden huomiota ja potentiaalista toimintaenergiaa suuntautuu voimakkaasti tuohon kysymykseen. Kysymykseen suuntaudutaan sen mahdollisen ratkaisun näkökulmasta, mikä edellyttää aina ongelman määrittelyä ja ratkaisun keinojen hahmottamista. Tällöin toimijat törmäävät väistämättä ongelmakysymystä määritteleviin paikallisiin sosiaalisiin mekanismeihin (valtasuhteisiin, intressikysymyksiin, luonnon ja ympäristön merkityksellisyyden määrittelyn kysymyksiin). Yksittäisen ongelmakysymyksen laukaiseen mekanismin omasta voimasta toimijoiden näkökenttä laajenee: huomion kohteeksi joutuvat yleisesti seikat, joilla ongelmakysymyksen aktualisoimaa *päämäärää* voidaan lähestyä.

Kysymys ei ole pelkästä kognitiivisista prosesseista, uusien kysymysten ja koko kentän tiedollisesta hahmottamisesta. Yhtä hyvin kyse on kollektiivin emotionaalisen valmiustilan muutoksesta, joka tapahtuu toiminnan ”oheistuloksena”. Ongelma- tai kiistakysymys saattaa potentiaaliset toimijat yhteen ja luo heidän välilleen vahvan solidaarisuuden tunteen. Tällaisessa kollektiivissa muodostuu helposti osallisten välillä toive kollektiivin jatkumisesta kiistakysymyksen käsittelyn jälkeenkin: kollektiivi on jäsenilleen myönteisten ja palkitsevien tuntemusten lähde. Kehittynyt kognitiivis-emotionaalinen systeemi haastaa ekspansivisuuteen: etsitään uusia toiminnan muotoja, ja kollektiivin jäsenilleen palkitsevaa emotionaalista tiheyttä pyritään ylläpitämään tiheään toistuvilla kontakteilla.

III

TOIMINTAVERKOSTOT

Sosiaaliset verkostot ja toimintaverkostot

Sosiaalisten verkostojen tutkimus on laaja ja myös sisäisesti eriytynyt tutkimusalue (Mattila & Uusikylä 1999; Ruostetsaari 1992, 182-189). Kysymyksessä on oikeastaan lähestymistapa sosiaalisten suhteiden tarkasteluun, ei selkeärajainen teoria. Kulloisenkin verkostotanalyysin rakennuspuut on luotava sen erityisestä tavoitteesta käsin.

Tämän tutkimuksen näkökulmana ympäristöyhdistysten verkostoihin on *kansalaisyhteiskunta ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet*. Verkostotarkastelulla pyritään hankkimaan tietoa siitä, kuinka ympäristöyhdistykset sijoittuvat paikallisen kansalaisyhteiskunnan kenttään. Tieto siitä, keiden ryhmien ja organisaatioiden kanssa kollektiivi vuorovaikutussuhteissa, on samalla osavastaus kollektiivin identiteetin kysymykseen.

Sosiaaliset verkostot (*social networks*) ovat yhteiskunnallisten liikkeiden tutkijoiden keskeisimpiä mielenkiinnon kohteita (ks. Mc-Adam & Snow, eds. 1997, 119-171). Ne on usein sisällytetty itse liikkeen määritelmään. Rucht (1994, 76-77, 509) ymmärtää liikkeen hybridinä, joka hahmottuu tai saa muotonsa epävirallisten pienryhmien ja muodollisten organisaatioiden verkottuneena kollektiivina, joka suuntautuu suoraan tai epäsuorasti kulloiseenkin yhteiskunnalliseen järjestykseen. Mario Diani (1992, 13; myös della Porta & Diani 1999, 17) määrittelee yhteiskunnallisen liikkeen toteamalla, että ”yhteiskunnallinen liike on informaalin vuorovaikutusverkosto poliittisessa tai kulttuurisessa konfliktissa mukana olevien

yksilöiden, ryhmien ja/tai organisaatioiden välillä, joka rakentuu yhteisen kollektiivisen identiteetin varaan”.²⁸ Doyle ja McEachern (1998, 62-65) alleviivaavat ympäristöliikkeen fragmentaarista ja alituisesti muokkautuvaa ominaislaatua. Julkisen huomion kohdistuminen laajalti liikkeen ajamaan kysymykseen aktivoi voimakkaasti potentiaalisia ja jo organisoituneita toimijaosapuolia. Syntyy uusia toimintaryhmiä, ja erityisesti luodaan aktiivisesti yhteyksiä toimijaosapuolten kesken²⁹, verkostosuhteet lisääntyvät nopeasti ja informaation virta kasvaa voimakkaasti osapuolten välillä. Kun yleinen huomio siirtyy muihin aiheisiin, ensimmäiseksi laantuvat ja sammuttavat verkostoyhteydet, sitten osa kiinteistä ryhmistä. Pysyvämmät

---

²⁸ Charles Tilly (1993-94, 5) varoittaa samastamasta yhteiskunnallista liikettä ryhmän käsitteeseen. Yhteiskunnallinen liike ei hänen mukaansa ole ryhmä, kvasi-ryhmä tai ryhmänkaltainen yhteenliittymä, vaan sosiaalisen vuorovaikutuksen kompleksinen muoto. Yhteiskunnallinen liike kylläkin rakentuu tärkeällä tavalla ryhmien, yhdistysten ja organisaatioiden varaan. Mutta liikeorganisaatiot muodostavat (*constitute*) yhteiskunnallisen liikkeen yhtä vähän kuin musiikkikoulut muodostavat klassisen musiikin tai taidegalleriat maalaustaiteen maailman, vertaa Tilly.

²⁹ Vuosien 1982-85 Päijänne-liike on hyvä esimerkki (Konttinen 1994a). Ennen kesää 1982 liike oli esivaiheessa: oli vain enemmän tai vähemmän toisistaan erillisiä toimijoita ja organisaatioita, jotka olivat huolestuneet Päijänteen vesistön tilasta ja puunjalostusteollisuuden päästöistä vesistöön. Tilanne intensivoitui voimakkaasti vuoden 1982 kesällä järjestetyssä Laukaan vesipäivässä, joka saattoi joukon potentiaalisia toimijoita yhteen. Syntyi yhteisesti jaettu liike-avaruus tai huomiokeskittymä jonka tärkeä osapuoli oli julkiset tiedotusvälineet. Suuri joukko potentiaalisia toimijaryhmiä, vapaaehtois- ja viranomaisorganisaatioita ja yksilöitä löysivät intensivoituneessa tilanteessa toisensa, kommunikoiivat vaihtelevasti keskenään ja muodostivat yhdessä moniosaisen ja -rakenteisen intensiivisesti ”sykkivän” verkoston. Noin vuoden ajan tuolle verkostolle oli ominaista korkea intensiteetti tai energialataus, niin että toimijaosapuolten huomio kohdistui voimakkaasti Päijänteen puhdistuskysymykseen. Kun liikkeen ajamat kysymykset työntyivät taka-alalle, liikkeen yleinen huomio-intensiteetti laski ja samalla hiipuivat ja harvenivat verkostoyhteydet. Korkealle kohonnut ”liike-pulssi” laski rauhalliseen normaali-tilaan.

ja tehtäväalueeltaan laajemmat organisaatiot jatkavat toimintaansa ja kohdistavat huomiotaan muihin kysymyksiin.

Verkostoilla tarkoitetaan ihmisten enemmän tai vähemmän pysyväisluontoista kanssakäymistä muiden ihmisten ja heidän edustamiensa ryhmien, organisaatioiden ja instituutioiden kanssa. Nämä vuorovaikutussuhteet on ymmärretty keskeiseksi resurssialustaksi, joissa yhteiskunnalliset liikkeet syntyvät. On tähdennetty erityisesti ihmisten arkielämän läheisverkostoja liikkeiden sosiaalisina syntyalustoina (Evans & Boyte 1986; Melucci 1988; Gamson 1992, 62-639). Ne ovat ”näkyvättömiä” ruohonjuuritason kanssakäymisessä syntyneitä ihmisten välisiä vuorovaikutussuhteita. Evans ja Boyte (1986, 20) puhuvat ”vapaista tiloista” tarkoittaen niillä paikallisyhteisön arkielämän rikkaita ja tiheitä autonomisia verkostoja. Ne ovat autonomisia, koska ne ovat muodostuneet osallisten subjektiivisten tarpeiden perustalta, ja osalliset itse määrittelevät niiden sisältöjä ja muotoja. Luonteeltaan julkisina tai kvasijulkisina osallistumisympäristöinä ne vaalivat kansalaisuuteen liittyviä ja kansalaisuutta rakentavia arvoja ja visioita yhteisestä hyvästä. Klandermans (1992, 94) esittää, että organisaatiot kuten ammattiyhdistykset, vapaa-ajan kerhot, seurakunnat, opiskelijajärjestöt, naapuruusyhdistykset ja epäviralliset ryhmät, kuten ystävyysryhmät, kollegojen ryhmät, naapurustot jne., esittävät keskeistä osaa sosiaalisen liikkeen tai protestin synnystä.

Alberto Melucci (1989, 208) tähdentää, että yhteiskunnallisten liikkeiden ”uponneet verkostot” ovat kokemisen laboratorioita. Niissä asetetaan uusia ongelmia ja kysymyksiä, kehitellään ja testataan uusia vastauksia. Niissä luodaan uusia todellisuuden havainnointitapoja.

Mobilisaatio ei ainoastaan rakennu sosiaalisten verkostojen varaan, vaan se myös luo niitä (Gould 1997, 135). Liikkeeseen mukaan tullut luo uusia yhteyksiä muihin ihmisiin liikkeen toimijana ja jäsenenä. Näistä, toimintaan mukaan liittyneiden osallistujien uusista sosiaalisista suhteista on syytä erottaa toimintaryhmäksi organisoituneen *kollektiivin* yhteydet muihin sosiaalisen toimintakentän toimijaosapuoliin.

Gamson (1992, 62) toteaa, että yhteiskunnalliset liikkeet pyrkivät käyttämään hyväkseen paikallisyhteisön instituutioita ja muokkaamaan niistä itselleen tukevia ja suojelevia ympäristöjä. Klander-

mans (1992) puhuu Curtisin ja Zurcheriin viitaten yhdyskunnan monijärjestöllisestä kentästä (*multiorganizational field*), johon yhteiskunnallinen liike väistämättä sijoittuu. Se sisältää liikkeen kannalta sekä tukevia että vastustavia osia. Jokaisella liikkeellä onkin sekä liittolaisjärjestelmänsä – liikettä tavalla tai toisella tukevat organisaatiot ja ryhmät – että konfliktijärjestelmänsä – liikettä vastustavat ryhmät ja organisaatiot. Liike muotoutuu liittolais- ja konfliktijärjestelmän jännitteisessä kentässä.

Liikkeiden verkostosuhteissa on syytä erottaa toisistaan *organisoidun ryhmän taso* ja liikkeeseen *osallistujien henkilökohtaiset vuorovaikutussuhteet*. Organisoitunut ryhmä tekee kollektiivisia päätöksiä yhteistoiminnasta niin liittolaisjärjestelmään kuuluvien osapuolten kuin myös kanssakäymisestä konfliktirintamaa edustavien ryhmien ja instituutioiden kanssa. Organisoitunut ryhmä tasolla puheenjohtaja edustaa ryhmää ja hän toimii ryhmän valtuutuksella. Mutta ryhmän toimijoilla on myös omat henkilökohtaiset sosiaaliset verkostonsa; ryhmän jäsenet voivat olla samalla muiden ryhmien jäseniä ja jokaisella on luonnollisesti oma vapaa tilansa ja sen tiheät vuorovaikutussuhteet. Jäsenet siirtävät henkilökohtaisten verkostojensa ”pääomia” ryhmään niin muodollisen kuin informaalisen kanssakäymisen tasolla.

Tarkastelen aluksi toimintaverkostoja, joilla tässä tarkoitan organisoidun ryhmän sosiaalisia verkostoja. Useimmiten toimintaverkostot edustavat liikettä tukevaa liittolaisjärjestelmää. Kanssakäyminen on siis yhteistoimintaa ja verkostot yhteistoimintaverkostoja. Verkostot eivät kuitenkaan ole pelkästään yhteistoimintaverkostoja. Yhteistoiminnalla muiden kanssa liike tai organisaatio ei etsi vain poliittisluonteista tukea. Näyttää hyödylliseltä ymmärtää kanssakäyminen ja verkostot laajemmasta näkökulmasta siten, että järjestämällä yhteistä toimintaa toisen osapuolen kanssa ryhmä ja sitä edustava organisaatio voivat tavalla tai toisella *käyttää hyväkseen* kyseisten muiden ryhmien, organisaatioiden ja toimijoiden resursseja omini päämääriinsä. Itse asiassa kanssakäyminen määräytyy vieläkin laajemmin, sillä osa siitä ei ole ryhmän itsensä päättämää vaan määräytyy siitä, että muut ryhmät ja organisaatiot käyttävät ryhmää omini päämääriinsä. Joillakin organisaatioilla, kuten julkisella vallalla, on resursseja pakottaa yhdistys yhteistoimintaan ja vuorovaikutukseen kanssaan.

Muiden ryhmien omiin päämääriin käyttämisen tarpeesta seuraavat verkostoitumisen motiivit voivat olla monenlaisia. Yhteistoiminnalla toimintaryhmä voi (1) *laajentaa ja monipuolistaa* omaa toimintaansa liittämällä toisen ryhmän aktiviteetteja omaan yhteyteensä. Kun luontoyhdistys järjestää valokuvanäyttelyn yhdessä kamerakerhon kanssa tai yhteisen sienikurssin paikallisen Marttayhdistyksen kanssa, on kysymys tällaisesta liittoutumisesta. Ryhmät käyttävät tässä tapauksessa toistensa asiantuntemus- ja järjestelyresursseja omiin päämääriinsä. Ryhmät voivat hyödyntää myös toistensa valtaresursseja. Bruno Latourin (1986, 265) tapaan ymmärrettynä valta on seurausta liittoutumisesta. Kun poliittiset ryhmät liittoutuvat muodostaakseen painostusryhmän kolmatta osapuolta vastaan, on kysymys niiden omaamien (2) *valtaresurskien yhdistämisestä* mahdollisimman tehokkaan valtakeskittymän aikaansaamiseksi. Valtaresursseja lisätään luomalla yhteyksiä vaikutusvaltaisessa asemassa oleviin muihin toimijoihin, paikallistasolla esimerkiksi kunnallishallinnon johdohenkilöihin tai paikallisen lehden toimittajiin (tiedonvälitys ja erityisesti julkisuus ovat tänä päivänä tärkeä vaikuttamisen kenttä). Tämä yhteistyösuhde edustaa siis Klandermansin tarkoittamasta liittolaisajattelusta nousevaa kanssakäymistä. Valtaan liittyvät vuorovaikutussuhteet voivat olla tietenkin myös suoria alistussuhteita, jotka ovat kuitenkin harvinaisia tarkasteltavien vapaaehtoisryhmien tapauksessa. Kanssakäyminen saattaa olla myös (3) *määrittelytyötä*: kun kunta pyytää lausuntoa ympäristöyhdistykseltä paikallisesta luontoalueesta tai hankkeesta ja yhdistys vastaa pyyntöön, kysymys on ongelman määrittelystä, kuten myös silloin kun järjestetään yhteinen neuvottelutilaisuus paikallisesta ympäristökysymyksestä. Tässä määrittelytyössä määritellään paitsi kulloistakin konkreettista pulmaa tai ongelmaa, samalla ryhmän omaa identiteettiä, toisin sanoen ryhmän jäsenten *yhteistä* suhdetta kysymykseen ja siten myös jäsenten keskinäistä suhdetta.

Ryhmän sijainti ja merkitys kansalaisyhteiskunnassa määräytyy sen vuorovaikutusverkostoissa. Kuuluminen perinteisen puoluekentän yhteyteen täytyy heijastua yhdistysten toimintaverkostoissa yhteistyönä poliittisten paikallisjärjestöjen kanssa. Ja päinvastoin, kuuluminen epäpoliittiseen (perinteisessä puoluepolitiikan merkityksessä) sektoriin täytyy näkyä yhteistyönä muiden ei-poliittisten järjestöjen kanssa. Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden teorian kannalta

kysymys on keskeinen, sehän alleviivaa uusia liikkeitä vakiintuneen tai perinteisen politiikanteon haastajina. Niille on ominaista pikemminkin selkeä irtiotto vakiintuneista poliittisista ryhmistä ja niiden edustamalle intressidonnaisuudelle. Tämän perusteella yhteistoimintasuhdetta ei ympäristöyhdistysten ja puoluejärjestöjen kesken juurikaan esiintynyt.

Verkostoja tutkimalla voidaan saada selkoa myös siihen, millä tavoin ja missä määrin vapaaehtoiset ympäristöyhdistykset ovat mahdollisesti yhteistoiminnassa virallisten hallinnollisten instituutioiden kanssa.

Vapaaehtoisryhmien verkostomuodostumia tulkittaessa nousee yhteiskunnallisen tilanteen näkökulma tärkeäksi. Vuoden 1997 yleistä yhteiskunnallista tilannetta leimasi SLL:n edustamalla liikerintamalla yhtäältä suvantovaihe. Mitään *yleistä* ympäristöliikkeen liikekannallepanoa ei esiintynyt. Toisaalta *julkisuutta* leimasivat voimakkaat konfliktit maanomistajien ja ympäristöviranomaisten välillä NATURA 2000 -ohjelman valmistelussa sekä rajautuneemmalla ympäristöliikkeen sektorilla, eläinoikeusrintamalla. Silloin kun yhdistyksen alueella on kiistanalaisia NATURA-kohteita, konflikti koski tietenkin suoraan yhdistyksen intressialuetta. Myös eläinoikeuskonfliktit haastavat ottamaan kantaa varmaankin erityisesti silloin, kun konfliktikohde sijaitsee lähiympäristössä.

Ensin erittelen yhteistyötä muiden vapaaehtoisten kansalaisjärjestöjen kanssa. Sen jälkeen tutkin yhdistysten yhteistyötä viranomaisten kanssa. Kolmantena tarkastelukohteena ovat epäviralliset verkostot, joita eritellään yhdistysten puheenjohtajien osallistumisen kautta.

Yhdistysten toimintaverkostot

Yhdistysten keskinäiset toimintaverkostot koskevat yleensä suhteellisen vakiintuneita toiminnan muotoja. Yhdistysten yhteistyö on tiettyllä tavalla virallista, tällä tasolla kyse on legitimistä ja myös ulospäin ”soveliaasta” toiminnasta ja kommunikoinnista. Sen sijaan kiihkaan kamppailun olosuhteissa virallinen puoli, muodolliset menettelyt ja rutiinit jäävät usein taustalle, ja kontaktit ovat enemmänkin ydintoimijoiden keskinäistä kommunikointia. Yhteistoiminta on

tällaisissa tilanteissa ennen muuta valtaresurssien kasvattamista koltamatta osapuolta vastaan.

Yhdistysten kontakteissa muihin kansalaisten vapaaehtoiseihin toimintaryhmiin esiintyy suuria eroja. Neljännes paikallisyhdistyksistä ei ollut lainkaan ollut muiden kansalaisjärjestöjen kanssa yhteistyössä vuonna 1997. Monet yhdistykset, erityisesti kaupungeissa toimivat, taas olivat tehneet yhteistyötä useiden vapaaehtois-yhdistysten kanssa. Tavanomaisin yhteistyökumppani oli toinen Luonnonsuojeluliiton yhdistys, jolla monet näyttävät tarkoittaneen myös liiton keskus- tai piirijärjestöä. Puolet paikallisyhdistyksistä ilmoitti tällaisesta yhteistyöstä. Yhteistyöyhdistysten kymmenen kärkeissä lista muodostuu yleisyysjärjestyksessä seuraavanlaiseksi:

Taulukko 7. Ympäristöyhdistysten yleisimmät yhteistyökumppanit: vapaaehtoisjärjestöt

Yhteistyökumppani	Ollut yhteistyössä vuonna 1997 Prosenttia yhdistyksistä
Toinen SLL:n yhdistys (myös piiri- ja keskusjärjestö)	51
Muu luontoyhdistys tai ympäristöliike	33
Asukasyhdistys, kylätoimikunta	17
Kotiseutuyhdistys	9
4 H -yhdistys	9
Martat	4
Mannerheimin lastensuojeluyhdistys	4
Partiolaiset	4
Suomen Latu	4
Kamerakerho	4

Asiaa tiedusteltiin avoimella kysymyksellä. Vaikka kysymyksen muotoilussa käsite yhteistyö on tulkinnanvarainen (mikä on varsinaista yhteistyötä, mikä satunnaisempaa yhteydenottoa), vastaukset antavat epäilemättä kuvan siitä, millaisten osapuolten kanssa toimitaan, otetaan yhteyksiä ja järjestetään yhteistä toimintaa. Esimerkiksi yhteydenotot tiedotusvälineisiin on selvästi rajattu vastauksista pois – niitä ei esiintynyt, vaikka tiedotusvälineille on annettu suhteellisen paljon lausuntoja ja kannanottoja.

SLL:n paikallisyhdistysten kansalaisyhteiskunta-alueeksi osoittautuu selkeästi *puoluepolitiikasta erillinen kansalaisyhteiskunta*. Poliittiset järjestöt eivät kuulu ympäristöyhdistysten yhteistyökumppaneihin.

Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten ja sen myötä suuri osa luontoon ja ympäristöön suuntautuneen paikallisen kansalaisyhteiskunnan *ydinverkostosta* koostuu kolmesta osa-alueesta: (1) SLL:n paikallisyhdistyksistä ja piirijärjestöistä, (2) muista paikallisista luontoyhdistyksistä ja (3) asukasyhdistyksistä. Yhdistysten yhteistoimintaverkostosta niiden osalle tulee noin 70 prosenttia. Tämän ydinverkoston *täydentäjinä* on joukko muita paikallisyhdistyksiä, jotka SLL:n paikallisyhdistysten näkökulmasta toimivat lähinnä oman toimintakentän laajentajina ja toissijaisesti muissa funktioissa (määrittelytehtävä, valtaresurssi). Niitä ovat kotiseutuyhdistykset, 4H-yhdistykset, Martat, Mannerheim-liiton lastensuojeluyhdistykset, kamerakerhot, Suomen Ladun paikallisyhdistykset ja esimerkiksi partioyhdistykset.

Kaikki täydentäjä-sektoriin kuuluvat yhdistykset ovat vapaaehtoisen kansalaistoiminnan *perinteisiä* osia. Niihin kuuluvat myös muutamia mainintoja saaneet Lions-yhdistykset, metsänhoitoyhdistykset ja seurakunnat. Ydin- ja täydentäjäsektorin raja ei ole jyrkkä. Ne päinvastoin työntyvät osin toistensa sisään.

Ydinverkosto on se osa kanssakäymistä, jolle on erityisesti ominaista (1) toimijoiden keskinäisen solidaarisuuden (jopa identiteetin) rakentuminen ja, siihen liittyen (2) toimijoiden kesken vallitseva luottamus. Toimijat kokevat samuutta ydinverkoston muiden osapuolten toimijoiden kanssa. Luottamuksen tuntemukset muodostavat alustan tai suotuisan mahdollisuusrakenteen epävirallisille kommunikaatio-yhteyksille ja osapuolten keskinäiselle kannatukselle (della Porta & Diani 1999, 87-88, 122). Ydinverkosto mobilisoituu tarvittaessa suhteellisen helposti jo voimassaolevien solidaarisuuden tuntemusten ja jo kehittyneiden rutiinien (kommunikointirutiinit, yhteyshenkilöiden toistensa tunteminen, jne.) vuoksi. Paikallisissa kiistakysymyksissä on tavallista, että asukasyhdistykset ja luontoyhdistykset toimivat yhdessä viralliseen järjestelmään päin, järjestävät yhteisiä tilaisuuksia ja antavat toisiaan tukevia kannanottoja julkisille tiedotusvälineille. Akuuteissa kamppailutilanteissa myös täydentävästä verkostosta voi muodostua kiinteitä osia ydinverkostoon. Kamppailutilanne tihentää toimijoiden samastumista kyseiseen lii-

ke-osapuoleen ja tuo myös kokonaan uusia toimijoita (yksilöitä, ryhmiä ja organisaatioita) verkostoyhteyteen.

Täydentävien verkostojen kautta luonnonsuojeluliiton paikalliskenttä nivoutuu kiinteästi kauan sitten vakiintuneeseen paikalliseen yhdistyskenttään. Tämä nivoutuminen on ehkä ennen muuta oman toimintakentän laajentamista. – Toimintakentän laajentamisen tehtävää toteuttavat osaltaan myös ydinverkoston yhteistyöosapuolet. Niinpä moni luontoyhdistys on paikallinen lintutieteellinen seura, jonka kanssa järjestetään lintupönttötalkoita, linturetkiä ja muuta sen kaltaista toimintaa.

Suomen luonnonsuojeluliiton yhdistyskenttä on yhteistyössä yhtäältä niin sanottua uutta yhdistyskenttää edustavien ryhmien kanssa, joita edustavat asukasyhdistykset ja monet luonnon suojeluun liittyvistä yhdistyksistä, sekä toisaalta tunnustetun perinteisen kansallisen vapaaehtoisen yhdistyssektorin kanssa. Edellinen yhdistyssektori on vahvistunut 1970-luvulta lähtien.³⁰ Ympäristöyhdistysten tavoin kylätoimikunnat ja asukasyhdistykset ottavat etäisyyttä puoluepolitiikkaan, ja myös niille on usein ominaista protestihenkisyys vallitsevaa hallinnollis-poliittista yhdyskuntajohtamista vastaan. (Rimmi 1989). Kylätoimikuntien toiminnan lähtökohtana muuttotappioseuduilla voi olla suoranaisesti taistelu yhdyskunnan olemassaolon puolesta (Kumpulainen 1989, 110-115, 146). Huomattava osa kylätoimikuntien ja asukasyhdistysten toiminnasta liittyy yhteisöllisyyden vahvistamiseen (kyläpäivät ja muut sen kaltaiset tapahtumat, kunnostustalkoot). Ne ovat ympäristöyhdistyksiä selvemmin identiteetti yhteisöjä *paikallisen identiteetin* vahvistamisen merkityksessä. Ne tähdentävät kyläläisten suoraa osallistumista ja kansalaisdemokratiaa. Niihin osallistujien sosiaalinen koostumus on ilmeisesti ympäristöyhdistyksiä laajempi. Nämä yhdistykset pyrkivät vaikuttamaan paikallisyhdyskunnan kehityksen suuntaan. Ne haastavat ehdotuksin, muistion, lehtikirjoituksin, kannanotoin ja muulla kollektiivisella toiminnalla virallisen paikallisen politiikanteon ja hallinnon. Sen ohella ne toimivat suoraan olosuhteiden muuttamiseksi

---

³⁰ Kylätoimikunnan varsinaista syntykautta oli 1970-luvun loppu ja 1980-luvun alku. Vuonna 1977 kylätoimikuntia on laskettu olleen 77. Vuonna 1979 perustettiin 424 uutta kylätoimikuntaa. (Hyyryläinen 1994, 28)

si. Ne puuttuvat myös paikallisiin ympäristökysymyksiin. Esimerkiksi Pohjois-Karjalassa kylätoimikunnat tekivät Pohjois-Karjalan ympäristökeskukselle 1996-98 yhteensä 204 ehdotusta ympäristötyökohteiksi (Palviainen 1998, 65).

Täydentävä verkosto taas koostuu (lähes) kokonaan yhdistyksistä, joiden suhde politiikkaan on väljempi ja kaukaisempi. Ne ajavat yleishyödyllisiä tavoitteita ei-poliittisilla keinoilla, kuten keräyksillä, hyväntekeväisyyspauksilla, valistustoiminnalla ja harrastustoiminnalla. Etenkään mielenosoitusten kaltaiset toimintamuodot eivät kuulu niiden toiminnan piiriin. Nämä yhteistyöosapuolet edustavat suomalaisen yhdistystoimintaan hyvin kiinteästi ja myös perinteisesti kuuluvia yhdistyksiä: tunnustettu ja laajalti arvostettu suomalainen vapaaehtoistoiminta elää näissä järjestöissä.

Yhtä kiinnostavaa on tarkastella sitä, mitkä paikallisen kansalaisyhteiskunnan yhdistykset ja ryhmät ovat kokonaan luonnon-suojeluliiton paikallisyhdistysten toimintaverkoston ulkopuolella. Silmiinpistävin tätä koskeva seikka on se, että *vakiintuneet poliittiset järjestöt kuuluvat tyystin toiseen toimintasektoriin*. Vain yksi paikallisyhdistys ilmoitti tehneensä yhteistyötä Vihreän liiton paikallisyhdistyksen kanssa.

Kysymys ei ole siitä, että poliittisten järjestöjen ulkopuolelle jäädään vain passiivisesti niin, että se koettaisiin merkityksettömänä alueena oman toiminnan näkökulmasta. Päinvastoin, 1990-luvulla tapahtunut hallinnollisen vallan siirtymä paikalliselle tasolle on entisestään korostanut paikallisten poliittisten ryhmien asemaa. Kuitenkin paikallisyhdistykset näyttävät suorastaan karttavan yhteistyötä paikkakunnan poliittisten järjestöjen kanssa.

Tulos on helppo tulkita yhdistysten yleisluonteen ja yleisöön suuntaaman vetoamisperiaatteen näkökulmasta. Yhdistykset eivät ole minkään erityisen väestöryhmän puolestapuhujia, vaan päin vastoin ymmärtävät itsensä koko paikallisen yhdyskunnan ja vielä laajemmin, ihmiskunnan (ja luonnon) etujen ajajiksi. Silloin myös vedotaan ihmisiin yleisesti, kannatuspohjaa haetaan kaikista ihmisryhmistä, poliittisista ja ei-poliittisista. Tämä olisi mahdotonta, mikäli yhdistys leimautuisi yleisön silmissä jonkin poliittisen ryhmän yhteyteen. Siksi riippumattomuutta on erityisesti varjeltava, jopa korostettava.

Kysymys voi olla muustakin. Uusien liikkeiden teoria sanoo, että näiden liikkeiden osallisryhmille on ominaista epäluottamus vakiintunutta poliittista järjestökenttää kohtaan. Yhteistyötä ei ehkä koeta vaivan arvoiseksi tai poliittiset järjestöt koetaan vieraiksi tai peräti vastustajiksi. Palaan myöhemmin kysymyksen empiiriseen erittelyyn.

Toiseksi, yhteistyöosapuolista puuttuvat tyystin uusien liikkeiden sellaiset tavanomaiset osapuolet kuin uusi naisliike, uudet elämäntapaliikkeet (paria ruokapiiriä lukuun ottamatta) tai rauhanliike puhumattakaan uudesta eläinoikeusliikkeestä, jonka ryhmiin SLL:n paikallisosastoilla ei näytä olevan lainkaan yhteyksiä ainakaan järjestöllisellä tasolla. Voidaan tehdä johtopäätös, että mikäli uusien liikkeiden osallisryhmien keskeisenä tekijänä pidetään verkostoitumista muiden ko. liikesektorin tyypillisten ryhmien kanssa, SLL:n paikallisosastot rajautuvat uusien liikkeiden ulkopuolelle. Tällainen määrittely ei kuitenkaan välttämättä ole erityisen onnistunut. Mekaanisena se saattaa estää näkemästä muunlaisia yhtäläisyyksiä liikkeiden välillä. Hedelmällisempää on ehkä lähteä ajatuksesta, että uusien liikkeiden kansallinen kenttä olisi mahdollisesti jakautunut enemmän tai vähemmän selkeästi toisistaan erottuviin sektoreihin. SLL:n paikallisyhdistykset ja paikalliset asukasyhdistykset voivat muodostaa yhden tällaisen sektorin, kuten ainakin niiden keskinäiset verkostoyhteydet vahvasti viittaavat.

Verkostoyhteyksiä sinänsä tuskin voi pitää uusien liikkeiden perustavina kriteereitä. Tärkeämmät kriteerit liittyvät ennen muuta toimijoiden itseymmärrykseen ja itsensä ja yhdistyksensä sijoittamiseen suhteessa vakiintuneeseen poliittiseen kenttään ja virallisiin hallinnollisiin rakenteisiin. Näihin kysymyksiin palataan jäljempänä.

Paikallisyhdistysten oletettavia kontaktiosapuolia ovat paikallishallinnon edustajat, kunnallishallinto ja alueelliset ympäristökeskukset (ks. taulukko 8 seuraavalla sivulla).

Pienellä osalla yhdistyksistä on ollut yhteistyötä oppilaitosten ja yritysten kanssa. Yhteistyö oppilaitosten kanssa on vähäistä siihen nähden, että yhdistyksissä toimii paljon opettajia.

Erittäin aktiivisille yhdistyksille ovat luonteenomaista yleinen verkostoaktiivisuus (yhteydenotot useisiin osapuoliin) ja tietynlaiset yhteistoimintaverkostot. Selkeästi keskimääräistä useammin niiden yhteistyökumppanina on paikallinen asukasyhdistys ja myös

Taulukko 8. Kanssakäyminen viranomaisten kanssa

Viranomainen	Osuus yhdistyksistä, jotka olleet kontaktissa v. 1997
Oman kunnan ympäristöviranomainen	23 %
Oman kunnan muut viranomaiset	33 %
Alueellinen ympäristökeskus	21 %
Muu valtion ympäristöhallinto	18 %
Oppilaitos	9 %
Yritys	6 %

paikalliset ympäristöviranomaiset (kunnan ympäristöviranomaiset ja alueellinen ympäristökeskus). Erityisesti kamppailuyhdistysten on luonnollista liittoutua ja turvautua tällaisiin osapuoliin tavoitellessaan toivottua ratkaisua kiistaan.

Yhdistysten keskinäinen sekä niiden ja viranomaisten välinen kanssakäyminen edustaa verkostoitumisen virallista muotoa. Verkostoituminen voi toteutua lisäksi toimijoiden osallistumisena henkilökohtaisesti muiden yhdistysten toimintaan.

Puheenjohtajien osallistumiskenttä

Aktivistien ja erityisesti liikkeiden johdossa olevien henkilökohtaisella verkostolla on huomattavaa merkitystä liikkeen ja sen osallisyhjän verkostoille (della Porta & Diani 1999, 121-124). Informaation kulku nopeutuu, mikä tehostaa päätöksentekoa. Henkilökohtaisten verkostojen perustalta kehittyä luottamukseen perustuvia vuorovaikutussuhteita eri liikeryhmiä edustavien kesken, mikä tarjoaa infrastruktuurin liittoutumasuhteille esimerkiksi mobilisointumisen vaiheessa. Osaltaan aktivistien henkilökohtaisten osallistumissuhteiden kautta ryhmä kiinnittyy paikalliseen ympäristöönsä ja saa siltä ajankohtaista tietoa, jota se voi toiminnassaan hyödyntää.

Henkilökohtainen osallistuminen ja henkilökohtaisen verkoston luominen noudattavat toisenlaista logiikkaa kuin ryhmän verkostot. Se määräytyy olennaisesti subjektiivisista tekijöistä.

Taulukko 9 osoittaa, että muiden vapaaehtoisjärjestöjen toimin-

taan osallistumisen kirjo on suuri. Huomattava ryhmä puheenjohtajia (37 prosenttia) ei toimi muissa yhdistyksissä. Kymmenisen prosenttia on puolestaan todellisia moniosallistujia, jotka mainitsivat vähintään neljä muuta yhdistystä.

Taulukko 9. Puheenjohtajien osallistumisala: muu yhdistystoiminta, kuntatyypeittäin

Kuntatyyppi	Ei muissa	Yhdes- sä	2-3:ssa	Vähintään neljässä	Yhteensä	N
	%	%	%	%	%	
Kuntakoko						
Yli 30 000 asukasta	44	13	26	17	100	23
8 000 - 30 000	38	24	30	8	100	63
alle 8 000	33	25	35	8	100	52
Kunnan elinkeinotyyppi						
Palvelukunta	39	24	27	10	100	59
Teollisuuskunta	36	27	26	11	100	55
Alkutuotantokunta	27	9	59	5	100	22
Kaikki	37	23	31	9	100	138

Vertailu Suomen koko aikuisväestön vapaaehtoiseen yhdistystoimintaan osallistumiseen osoittaa puheenjohtajien olevan keskimääräistä aktiivisempia osallistujia. Vajaa neljännes suomalaisista ei ole jäsenenä missään yhdistyksessä (Siisiäinen 1999, 133)³¹. Koko

³¹ Vain omassa yhdistyksessä toimivien osuus on suuri. Vertailuaineistoa ympäristöjärjestöjen osalta löytyy 1980-luvulta. Vuonna 1984 Energia- poliittisen yhdistyksen (EVY) jäsenkunnasta vain kuusi prosenttia oli vailla muita jäsenyyksiä (Lampinen 1984, ks. Siisiäinen 1992, 31-32). EVY eli 1980-luvun alussa korkeaa noususuhdannetta muun ympäristö- liikehdinnän mukana. Korkean mobilisaation aste voi selittää moni- osallistumista tuolloin. Vuonna 1997 tilanne oli toisenlainen. EVY oli

aikuisväestöstä 27 prosenttia kuului vuonna 1994 vähintään kolmeen yhdistykseen, ympäristöyhdistysten puheenjohtajista oma yhdistys mukaan lukien 40 prosenttia; vähintään viiden yhdistyksen jäsenenä oli vastaavasti 8 ja 9 prosenttia.

Yllättäen kaupunkiympäristössä on suhteellisesti enemmän sellaisia puheenjohtajia, joiden kansalaistoiminta rajoittuu pelkästään Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykseen. Osallistuminen ei siten riipu suoraviivaisesti osallistumismahdollisuuksista. Kaupunkiympäristössä osallistuminen näyttää noudattavan muita kuntatyyppisiä suuremmissa määrin polaarista mallia, sillä osa puheenjohtajista on moniosallistujia, joiden laajassa osallistumiskentässä toiminta SLL:ssä on yksi kiintopiste.

Puheenjohtajien osallistumisen määrä ei ole kovinkaan vahvassa yhteydessä paikallisyhdistysten muodolliseen toiminta-aktiivisuuteen. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin varsinaiset moniosallistujat: heidän johtamissaan yhdistyksissä on suhteellisesti muita enemmän erittäin aktiivisia eikä yhtään kokonaan lepotilassa³². Osallistuminen on heidän osaltaan sekä moniosallistumista että intensiteetiltään vahvaa osallistumista. Mutta, kuten sanottu, voidaan löytää myös isohko ”yhdelle asialle omistautuvien” ryhmä, jonka toimintafääri rajoittuu ympäristön- ja luonnonsuojeluun. Tämän ryhmän osallistumisintensiteetti noudattaa keskimääristä mallia.

Alkutuotantokunnissa on suhteellisesti muita tyyppisiä vähemmän puheenjohtajia, jotka toimivat vain SLL:n paikallisyhdistyksessä, mutta suhteellisesti vähemmän varsinaisia moniosallistujia. Puheenjohtajat keskittyvät vahvemmin tyyppiin, joka ilmentää yleistä osallistumisaktiivisuutta, muttei äärimuodoissaan.

---

kuitenkin luonteeltaan selkeästi yhteiskunnallisempi järjestö kuin luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset. EVY oli jäsentensä moniosallistumisessa lähempänä nuorten eläinsuojelijoiden nykyaktivismia.

³² Neljässä tai useammassa muussa yhdistyksessä toimivien puheenjohtajien johtamista SLL:n yhdistyksistä 62 prosenttia oli kokoontunut vähintään kuudesta vuoden 1997 aikana, kun vastaava osuus seuraavaksi aktiivisimmassa, pelkästään SLL:ssä toimivien ryhmässä jäi 41 prosenttiin ja kaikki mukaan lukien keskimäärin 37 prosenttiin. – Moniosallistujien kokonaismäärä on kuitenkin pieni (N=13).

Muodollista osallistumisalaa kiinnostavampaa on eritellä tuon kentän ominaislaatua.

Taulukko 10. Puheenjohtajien toiminta muissa kansalaisjärjestöissä

	Muun osallistumisen jakautuminen
Muu luonto- tai ympäristöyhdistys	20 %
Asukasyhdistys, kylätoimikunta, kotiseutuyhdistys	15 %
Poliittinen yhdistys	14 %
Kulttuuriyhdistys	11 %
Metsästys-, kalastus-, riistanhoitoyhdistys	7 %
Urheiluyhdistys	7 %
Hyväntekeväisyysyhdistys	6 %
Muu vapaaehtoisyhdistys	21 %
Yhteensä	100 %

Jäsenyyksiä yhteensä 156 järjestössä tai yhdistyksessä.

Osa puheenjohtajista toimii useassa yhdistyksessä. Tavanomaisin muu jäsenyys koskee toista luonto- tai ympäristöyhdistystä. Niitä ovat esimerkiksi Lintutieteellisen seuran paikallisyhdistys, sieniseura, vesiensuojeluyhdistys tai erityisen luontokohteen suojeluyhdistys. Lisäämällä vain Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksissä toimiiviin niiden lukumäärä, joiden muuna vapaaehtoistoiminnan alueena on vain toinen luontoyhdistys saadaan tulokseksi, että *lähes puolet* (45 prosenttia) *puheenjohtajista toimii vain luontosektorin piirissä*. Osuus nousee pari prosenttiyksikköä, jos luonnon käsite määritellään hieman väljemmin sisältämään muun muassa luomuviljely-yhdistykset.

Näitä puheenjohtajia voidaan nimittää ”erikoistuneiksi luontosektoriaktiiveiksi”. Paikallisessa kansalaisyhteiskunnassa on siis *henkilökohtaisten osallistumisen tasolla* muista alueista suhteellisesti erillinen ”luontosektori”. Näille aktiiveille ympäristönsuojelu ja luonto ovat vapaaehtoiseen järjestötoimintaan osallistumisen keskeinen, jopa

ainoa merkitystekijä, he ovat asialle omistautujia tässä merkityksessä. Heidän identiteettinsä rakentuu vahvasti vapaaehtoistoimintaan luonnon ja ympäristön kysymyksissä. Carroll ja Ratner (1996, 611, sit. della Porta & Diani 1999, 121-122) löysivät vancouverilaisten liike-aktivistien verkostoyhteyksiä koskevassa tutkimuksessaan vastaavanlaisen ryhmän aktivisteja (39 prosenttia ympäristöaktivisteista), jotka toimivat vain yhdessä organisaatiossa. He nimittävät näitä identiteetti-kehityksen omaksujiksi, koska katsovat heidän samastuvan voimakkaasti oman organisaationsa toimintaan.

Puheenjohtajien henkilökohtainen osallistumiskenttä tukee yhdistysten verkostokenttää: eniten osallistumissiteitä on muihin luontoyhdistyksiin, asukasyhdistyksiin ja kotiseutuyhdistyksiin, siis yhdistyksiin, jotka kuuluvat paikallisyhdistysten ydinverkostoon. Yhteyksiä on myös täydentävään sektoriin, mutta selkeästi vähemmän.

Katkos tai välimatka poliittisiin puoluejärjestöihin ei lopulta ole aivan niin suuri kuin yhdistysten toimintaverkosta koskevat tulokset näyttävät. Yhdistyksillä on jonkin verran poliittisia verkostoyhteyksiä ydinaktivistien henkilökohtaisen osallistumisen kautta. Eniten jäsenyyksiä on Vihreässä Liitossa, mutta niitä on myös muissa puolueissa.³³ Henkilökohtainen osallistuminen puoluepoliittiseen toimintaan pidetään kuitenkin tarkoin erillään yhdistyksen virallisesta toiminnasta ja yhteistoimintaverkostoista. *Yhdistykset* halutaan pitää erillään vakiintuneesta puoluepoliittisesta kentästä. Kysymys on eri kentistä institutionaalisella tasolla.

Kaikkiaan puheenjohtajien yhdistystoiminta hajautuu laajalle rintamalle. Melko runsaasti on yhteyksiä kulttuuriyhdistyksiin, kuten kirjallisuus- ja teatteri- sekä lauluryhmiin. Metsästys- ja kalastusyhdistykset, hyväntekeväisyysyhdistykset, kuten Suomen Punainen Risti ja kehitysumaayhdistykset kuuluvat joidenkin toiminnan piiriin, kuten myös urheiluyhdistykset. Ryhmään ”muut” kuuluu

---

³³ Tässä on poliittiseksi järjestötoiminnaksi määritelty myös ammattiyhdistystoiminta, joihin osallistuneita oli noin neljännes ryhmään kuuluvista. Poliittisten järjestöjen jäsenyys oli samansuuruista Energiapoliittisessa yhdistyksessä – Vaihtoehto ydinvoimalle 1980-luvun alussa (Lampinen 1984, 39).

ystävyyssseuroja, sekalaisia harrastusyhdistyksiä, reserviupseerijärjestöjä, nuorisoseuroja jne.

Verkostorakenteen yksiä elementtejä ovat myös ammattityön kautta kulkevat henkilökohtaiset suhteet. Paikallisyhdistysten hallitusten jäsenten sosiaalisten taustojen tarkastelu (luku VII) osoittaa, että heistä monen ammattityö liittyy fyysiseen ympäristöön tai luontoon. Mukana on paljon luonnontieteen opettajia, useita ympäristösuunnittelijoita, metsätoimihenkilöitä, tutkijoita, jne. He tuovat ammattityönsä asiantuntemuksen yhdistyksen käyttöön, ja sen lisäksi paikallisyhdistyksen ulottuville ammattityönsä verkostoyhteydet. Niillä on merkitystä paitsi asiantuntemuksen ja muun tiedon välityksessä, ainakin myös rekrytointiverkostoina.

Ympäristöyhdistykset toimivat keskeisimmin yhteistyössä muiden samantyyppistä kulttuurista koodia edustavien vakiintuneiden yhdistysten ja toimintaryhmien kanssa, jotka ovat tekemisissä paikallisen ympäristön ja luonnon kanssa. Samalla niillä on kontaktipintoja perinteisempään ei-poliittiseen kansalaisyhteiskuntasektoriin, hyväntekeväisyysjärjestöihin ja muihin luonteeltaan ei-poliittisiin aatteellisiin yhdistyksiin.

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden näkökulmasta on kiinnostavaa, ettei yhdistyksillä ole juuri ollenkaan kytkentöjä sellaisiin ryhmiin ja järjestöihin, kuten elämäntaparyhmät ja naisliike. Vain pari osallistumisidettä on rauhanliikkeeseen, kehitysmaaliikkeeseen ja elämäntapaliikkeisiin (ruokapiiri), mutta ei yhtään esimerkiksi ns. uuteen naisliikkeeseen. SLL:n paikallisyhdistysten kohdalla suoraan itsestään selvyydeltä tuntuu, että yhteyksiä ei ole etenkin nuorten uusimman liikeaallon, eläinoikeusliikkeen ja sen lähelle sijoituviiin ryhmiin (tarkoittamatta vain väkivaltaisia iskuja tekeviä ryhmiä, vaan myös jäsenmäärältään paljon suurempia rauhanomaisia toiminnan muotoja edustavia eläinoikeusryhmiä).

* * *

Väliyhteenvedon kaltaisesti paikallisyhdistyksiä voidaan luonnehtia NSM-teorian identiteetin näkökulmasta seuraavalla tavalla. On ilmeistä, että nämä *yhdistykset* eivät ole yhtä vahvassa merkityksessä identiteettiryhmiä kuin esimerkiksi nuorten eläinoikeusryhmät,

feministiset naisryhmät tai seksuaalisia vähemmistöjä edustavat ryhmät. SLL:n paikallisyhdistykset ovat yhdistyksinä tietyllä tavalla heterogeenisempiä. Ympäristöyhdistyksissä on kuitenkin myös runsaasti aktiiveja, joille luonto merkitsee elämän keskeistä kiinnekohtaa identiteettimerkityksessä. He samastuvat vahvassa merkityksessä yhdistyksensä toiminta-alueeseen ja heistä osa toimii vain luontoyhdistyksissä. Mutta jäsenenä on myös monia sellaisia, joiden kiinnostuksen kohteet levittäytyvät ”tasapuolisemmin” laajemmalle. Heille ympäristöyhdistys on yksi toiminnan alue. Luultavasti monet feministi- ja elämäntaparyhmät ovat homogeenisempiä identiteetti-ryhminä.

Puheenjohtajat (kuten hallituksen jäsenet yleensäkin – luku VII) ovat keskimäärin nuoruusiän ohittaneita pitkälle koulutettuja professionaaleja. Heidän työnsä ja ammattinsa on heille tärkeä samastumisen kohde, niin ainakin on asianlaita professionaalisissa työssä yleisesti. Ympäristöyhdistyksissä toimitaan osaltaan keski-ikäisten professionaalisen kulttuurin vaikutuspiirissä. Nuorten ryhmät samastuvat paljon voimakkaammin uusiin kehkeytyviin tendensseihin. Nuorten identiteettiprojekteille on usein ominaista eronteko vanhempaan sukupolveen ja heidän edustamaansa: maailmankuvaa luodaan omilla ehdoilla. Näyttäisi siltä, että 1990-luvulla nousseessa eläinoikeusliikkeessä olisi muun ohella kysymys sukupolveen liittyvästä identiteettiprojektista.

Ympäristöyhdistykset edustavat samalla kertaa jatkuvuutta ja muutosta. Saamme kysymykseen lisävalaistusta tutkimalla, miten ydinaktivistit perustelevat yhdistysten tarkoitusta ja merkitystä.

IV

POLIITTISTA,
EPÄPOLIITTISTA VAI
ELÄMÄNPOLIITTISTA?

Uutta poliittisuutta rakentamassa?

Olen tarkastellut yhdistysten toiminnallisuutta, toiminnan sisältöalueita, yhteistyöosapuolia ja verkostoitumista. Seuraavaksi huomio suunnataan toiminnan subjektiiviseen ja samalla synteetiseen elementtiin, puheenjohtajien ja heidän kauttaan myös yhdistysten itseymmärrykseen, jota puheenjohtajien määrittelyjen voidaan katsoa paljolti ilmentävän. Itseymmärrys, toiminnan merkityksen määrittely, antaa kaikelle toiminnalle mielen ja toimintaa ja sen muotoja tulee tarkastella tuosta merkityksenannosta tai perustelukehyksestä käsin. Itseymmärryksen määrittelyt tarjoavat myös tärkeimmän lähtökohdan koetettaessa paikantaa Luonnonsuojeluliiton paikallistoimintaa ja -toimijoita suhteessa uusien yhteiskunnallisten liikkeiden konseptioon. Koskeehan tuo konseptio (erityisesti eurooppalaisen tutkimusperinteen mukaan) keskeisesti toimijoiden toiminnalleen antamia merkityksiä. On paikallaan palauttaa mieleen johdantoluvussa tehtyä uusien yhteiskunnallisten liikkeiden esittelyä ja liikkeisiin liittymisen motiiviperustoja koskevat tarkasteluja.

Uudet yhteiskunnalliset liikkeet -tutkimussuunnan yhtenä keskeisenä lähtökohtana on 1970-luvun lopun ja 1980-luvun alun yhteiskuntateoreettinen ajattelu ja siinä ehkä keskeisimmin Jürgen Habermasin (1981; 1982, 171-294, 548-594) muotoilut yhteiskunnan modernisaatiosta ja elämismaailman kolonisaatiosta. Habermasin ajatus on, että moderni yhteiskunta ja sen ydinprosessit ja -instituutiot, kuten kapitalistinen talous ja valtionhallinto, työntyvät yhä syvemmälle määrittämään ihmisten arkielämää. Mikään elämän alue

ei jää taloudellisten liiketoimien vaikutuksen ulkopuolelle ja valtio ulottaa kontrolli- ja säätelymekanisminsa ihmiseen kehdosta päiväkotien, koulutuksen, muun sosiaalistamisen, työelämän säätelyn ja vanhuuden kontrolloinnin kautta hautaan saakka. Ihmisen omalle autenttisuudelle ja subjektiiviselle merkityksenannolle jää alati vähemmän tilaa. Systeemi antaa hänelle merkitykset hänen puolestaan. Systeemi kolonisoi elämismaailmaa. Habermas (1981) tulkitsee uudet yhteiskunnalliset liikkeet vastarinnan pesäkkeiksi tällaisia kehityskulkuja vastaan. Ne ilmentävät pyrkimystä puolustaa elämismaailmaa ja vallata sille takaisin tilaa.

Melucci ja useat muut tutkijat jatkavat Habermasin ajatuskulkuja. Uudet liikkeet tarjoavat heidän mukaansa elämismaailmalle uusia identiteetin rakentamisen välineitä. Ne asettavat kritiikin kohteeksi modernin yhteiskunnan välineellisen, instrumentaalisen toiminnan, josta arvorationaaliset elementit on työnnetty sivuun. Vastarintaryhmien omista tehtävänasetteluista tähdennetään moraalisia ja arvorationaalisia periaatteita, ne halutaan palauttaa takaisin päätöksenteon yhteyteen. Se määrää myös niiden poliittisuutta. Poliittisuus ei rajaudu välineellisen vaikuttamisen muotoihin, vaan yhdistää eri toiminnan muotoja ja nostaa esiin arvönäkökohtia.

Anthony Giddens (1991) puhuu elämänpolitiikasta. Myöhäismoderni yhteiskunta johtaa ihmiset ”eksistentiaalisen eristämisen” tilanteeseen, jossa ihmisen moninaisten elämäntyyliensä – Giddens (sama, 83) puhuukin eri yhteyksissä valittavista elämäntyyli-sektoreista – keskellä kohtaavat moraalitahjiön. Sen syynä ovat myöhäismodernin yhteiskunnan abstraktit järjestelmät, jotka hajottavat yksilön arkielämää keinotekoisesti. Ilman moraalisia valintoja ihmiset eivät kuitenkaan kykene elämään täysipainoista elämää (sama, 79). Ihmiset reagoivat eri tavoin tähän tilaan ja uudet yhteiskunnalliset liikkeet ovat yksi vastaus. Niissä ihmiset kokoontuvat rakentamaan autenttisesti elämänpolitiikkaansa ja tuovat elämänpoliittisia kysymyksiä julkiseen käsittelyyn. Modernin kauden politiikka-käsitys muuttuu laajemmaksi elämänpolitiikaksi.

Manuel Castells (1997, 124) liikkuu osittain samoilla teoreettisilla vesillä ja liittää ympäristöliikkeen luomansa verkosto-yhteiskunnan käsitteeseen. Castells sanoo uudelle verkostoyhteiskunnalle olevan erityistä ja aikaisemmasta erottavaa se, että useimmat hallitsevat prosessit, kuten keskittyvä valta, rikkaus ja informaatio ovat organi-

soituneita virtojen tilaan. Kuitenkin ihmisten kokemus ja merkitykset ovat yhä rakentuneet paikallisesti: ristiriita kahden logiikan välillä synnyttää jännitteitä. Ympäristöaktivistien paikallisuuden korostus ja ihmisten paikallisten olosuhteidensa hallinnan tähdentäminen on haaste uudelle valtasysteemille. Castellsin mukaan juuri tästä on kysymys reaktioissa ulkopuolisten intressien, kuten haitallisia ympäristöpäästöjä tuottavien yritysten ”omalle alueelle” sijoitumista vastaan. Ympäristöliikkeen paikallisuuden ja ruohonjuuridemokratian tähdentämisen Castells sanoo olevan ilmausta yrityksestä palauttaa takaisin ihmisille itselleen paikallinen hallinta, jonka he ovat menettäneet kontrollinsa ulkopuolella olevan liike-elämän ja teknokraattien vallankäytölle ja niiden edustamalle abstraktille teknisille rationaalisuudelle.

Yhdistyksen merkitys

Tutkin seuraavassa puheenjohtajien yhdistykselleen antamaa yleistä merkitystä. Tämä merkityksenanto on aina samalla aktivistin itsensä liittämistä kyseiseen merkitykseen, se on hänen tulkintansa yhdistyksestä ja samalla (ehkä ensisijaisesti) hänen merkityksenantonsa omalle toiminnalleen ja osallistumiselleen.

Taulukko 11. Paikallisyhdistyksen yleinen merkitys

	Mainintoja kpl
Luonnon edunvalvoja	62
”Herätyskello”, herättäjä, luonnon ääni, ”omatunto”	54
Kouluttaja, valistaja, kasvattaja	29
Luontoharrastuksen levittäjä	26
Asiantuntija	17
Muu	21
Yhteensä	209 mainintaa 112 lomakkeessa

Avoin kysymys: Mikä mielestäsi on Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksen yleinen merkitys?

Yhdistyksen merkitystä tiedusteltiin avoimella kysymyksellä täsmen-
tämättä kysymyksen tarkoitusta. Siten vastaukset ilmentävät puheen-
johtajien omaa kantaa merkitys-sanana tulkitsemista myöten.³⁴ Tä-
män huomioon ottaen vastaukset ilmentävät yllättävänkin selkeää
ja yhdensuuntaista määrittelyä. Yhdistyksen merkitys määritellään
yleisimmin ympäristöön (luontoon ja paikallis-yhteiskunnalliseen)
vaikuttamisen näkökulmasta. Edunvalvonta-, herättäjä-, kasvattaja-
ilmaukset viittaavat kaikki paikallissosiaaliseen ympäristöön suuntau-
tuvaan vaikuttamiseen. Vähintään 70 prosenttia merkityksen mää-
rittelylausumista ilmaisee pyrkimystä vaikuttamiseen ja kaikkiaan
yhdeksän kymmenesosaa (91 prosenttia) kysymykseen vastanneista
puheenjohtajista antoi yhdistykselleen luonteeltaan poliittisen mer-
kityksen³⁵. Puolet puheenjohtajista ilmaisee vain poliittisen kannan-
otton tässä tarkoitettussa lauseessa merkityksessä. Tyypillisiä tällaisia
määritelmiä ovat: ”toimia paikkakunnan ympäristö- ja luonto-oma-
tuntuna” tai ”ottaa kantaa ympäristön puolesta” ja ”toimia äänitorvena:
nostaa erille unohdettuja tai sivuutettuja luonnon- tai ympäristön-
suojeluun liittyviä kysymyksiä ja näkökulmia. Toimia välittäjänä
ihmisten ja viranomaisten välillä, tai toimia niin että ”kunnan päät-
täjät ja virkamiehet ovat hieman varpaillaan”, ”puuttua paikallisiin
ongelmiin, tuoda esiin paikallisia luonnonarvoja jne.”. ”Luonnon ja
ympäristön ääni paikallisyhteisössä” -näkemys on yleinen motiivi
tai perustelukehys kaikissa kuntatyypeissä.

Monen kannanmäärityksen osoitteena ovat viimeisen lainauksen
mukaisesti *paikalliset päättäjät*. Useissa lausumissa paikallisyhdis-
tyksen luonnon etujärjestöluonnetta korostetaan, kuten, että ”se on
ainoa ryhmä, joka puuttuu luonto- ja ympäristöasioihin”, ”ainut vai-
kutuskanava” ympäristökysymyksissä, ”pitää virkamiehet valppaina

---

³⁴ Täysin vapaa kysymys asettaa vastaajalle vaikean tehtävän määrittellä ky-
symys. Niinpä eräät vastasivat kysymykseen, miten suureksi oman yh-
distyksen merkitys on arvioitu puhtaana määrällisesti, kuten ”erittäin suu-
ri”, ”pieni”, tms. Nämä ei-laadullista asiantilaa ilmaisevat kannanotot on
suljettu taulukon ulkopuolelle.

³⁵ Taulukon 11, sivulla 97, jakaumat poikkeavat tästä, koska sen yksikkönä
ovat merkitystä ilmentävät lausumat: sama puheenjohtaja on usein anta-
nut useita merkityksiä.

laatiessaan ympäristöä koskevia suunnitelmia”, ”kunnan ainoa vaihto- ja oppositioliike”. Poliittisuus saa usein eräänlaista palokunta-poliittisuutta ilmentävän merkityksen. Kun vaara uhkaa ympäristöä, yhdistyksen hälytuskellot soivat ja kutsu kiirii ympäristöön uhkaavan vahingon torjumiseksi.

Vain muutama yhdistys oli osallistunut mielenosoitukseen vuoden 1997 aikana ja 14 prosenttia yhdistyksistä oli kerännyt nimiä vetoamukseen. Toiminnan rauhanomaisuus ja näyttävien tempausten puuttuminen tai verkostoanalyysin osoittama selkeä irtiotto puoluepolitiikasta eivät siis merkitse yhdistyksen poliittisuutta ilmaisevan merkityksenannon puuttumista.

Suuntautuminen on yleisesti arvorationaalista. Luonto ja ympäristö ovat *arvoja*, joita puolustetaan. Vastaukset keskittyvät sellaisiin määrittelyihin, kuten ”luonnon edunvalvoja”, ”luonnon ääni”, ”herätyskello” ja ”omatunto”, ”vahtikoira paikallisissa ympäristökysymyksissä”, ”edistää toiminta-alueellaan ympäristön- ja luonnon-suojelua, tarjota ympäristötietoa, luontotietoa, luontoelämyksiä, ottaa kantaa ympäristö- ja luontokysymyksiin tarpeen niin vaatiessa”. Kaikista vastauksista tällaisten määrittelyjen osalle tuli yli puolet.

Ei-poliittisissa määrittelyissä tähdennettiin tiedonvälitystä, asiantuntemuksen tarjoamista, välittäjänä toimimista, harrastusmahdollisuuden tarjoamista ihmisille jne. Tällainen merkityksen määrittely ilmaisee sekin lähes aina halua osallistua yhteisten asioiden hoitoon. Ero poliittisiksi luokiteltuihin määrittelyihin on siinä, että nämä merkityksenannot (silloin kun ne eivät esiinny poliittisen lausuman kanssa) näyttäisivät hyväksyvän vallitsevan poliittisen auktoriteetin ja status quon sellaisenaan. Niihin näyttää sisältyvän näkökohta, että linjanvedot ja valinnat kuuluvat yksin omaan poliittisille päättäjille – yhdistys sen sijaan voi auttaa, tarjota asiantuntemustaan ja toimia ikään kuin sujuvuutta lisäävänä välittäjänä luonnon ja päätöksentekojärjestelmän välillä. Kuten sanottu, yksin esiintyvänä tällainen määrittely oli kuitenkin harvinainen. Myös vain muutama puheenjohtaja määritteli yhdistyksensä merkityksen pelkästään harrastusjärjestönä. Merkityksenantoon ei heillä sisälly lausumaa yhdistyksen ja paikallisyhteisön suhteista.

Tarkastelen taulukossa 12 merkityslausumia eriytyneemmin.

Taulukko 12. Yhdistysten yleinen merkitys yhdistyksen kotikunnan tyyppin mukaan

	Osuus puheenjohtajista, prosenttia				N
	Vain ”po- liittinen” maininta	”Poliitti- nen” ja muuta	”Ei-po- liittinen” maininta		
Kuntakoko					
Yli 30 000 asukasta	57 %	39 %	4 %	100 %	23
8 000 - 30 000	46 %	46 %	8 %	100 %	48
Alle 8 000 asukasta	51 %	37 %	12 %	100 %	41
Elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	47 %	47 %	6 %	100 %	51
Teollisuuskunta	57 %	34 %	9 %	100 %	44
Alkutuotantokunta	41 %	41 %	17 %	100 %	17
Kaikki	50 %	41 %	9 %	100 %	112

Ei-poliittiset merkityksenannot jäivät vähemmistöön kaikissa toimintaympäristöissä. Kuitenkin kuntatyyppien kesken vallitsee johdonmukainen ero. Ei-poliittisia määrittelyjä esiintyy suhteellisesti selvästi eniten pienillä perinteisesti suuntautuneilla maalaispaikkakunnilla. Alkutuotantokuntien yhdistyksissä tällaisten mainintojen osuus on kolmin-, nelinkertainen palvelukuntiin ja suurimpaan kokoluokkaan verrattuna. Poliittinen määrittely näyttää siten olevan yhteydessä ympäristön modernisaation asteeseen. Näin voi tulkita myös sen, että suhteellisesti useimmin ei-poliittisesti yhdistyksensä merkityksen määrittelyvät pelkän peruskoulutuksen suorittaneet (29 prosenttia). Heitä kysymykseen vastasi kuitenkin verraten pieni määrä (7 kpl).

Nais- ja miespuheenjohtajien kesken vallitsee kiinnostava ero (ks. taulukko 13 seuraavalla sivulla). Se ei koske ei-poliittista määrittelyä – siltä osin jakaumat ovat verraten samanlaisia.

Sukupuolten orientoitumismallit näyttävät painottuvat eri tavoin. Naiset antavat miehiä *kokonaisvaltaisempia* merkityksiä yhdistykselleen; naisten määrittelyissä puolella vastaajista esiintyy sekä po-

Taulukko 13. Yhdistysten yleinen merkitys sukupuolen mukaan

	Vain poliitti- nen määrittely %	Poliittinen ja ei-poliittinen %	Vain ei- poliittinen %		N
Nainen	39	53	8	100	51
Mies	60	30	10	100	60

liittisiä että ei-poliittisia merkityksenantoja. Miehillä pelkkä vaikuttamiseen pyrkivä (poliittinen) merkityksenanto esiintyy selkeästi naisia yleisemmin. Tiedot tukevat käsitystä, että pehmeämmät arvot ja kokonaisvaltaisemmat suuntautumismallit ovat naisille tyypillisimpiä. Miesten ”instrumentaalisuus” näyttäytyy naisia yleisempänä suuntautumisena pelkästään poliittispainotteiseen vaikuttamiseen.

Yhdistysten toiminnan tarkastelun perusteella tiedämme, että harrastustoiminta on merkittävä sektori ympäristöyhdistyksissä. Miten tämä on tulkittavissa poliittisen merkityksenannon yleisyyteen nähden? Yksi mahdollisuus on, että harrastustoiminnan motiivit eivät yleensä ole samanlaisia kuin esimerkiksi kamerakerhon tai urheilujärjestön toimintaan osallistuminen. Mahdollisesti (ja todennäköisesti) myös harrastukset ymmärretään näissä yhdistyksissä yleisesti kokonaisvaltaista vaikuttamista ilmentävässä merkitysyhteydessä. Keto- tai pönttötalkoissa on kysymys samalla kertaa kannanotosta ja kouriintuntuvasta luonnonsuojelutoiminnasta (kuten lajin elinmahdollisuuksien edistämisestä). Luontopolut rakennetaan laajalle yleisölle ja myös harrastustapahtumista tiedotetaan usein omaa jäsenkuntaa laajemmalle joukolle ihmisiä.

Harrastustoiminta nähdään usein *kasvatus- ja valistustehtävän* toteuttamisena. Sillä on ympäristöpoliittinen tavoitteensa. Paitsi että talkoilla ja kunnostustöillä vaikutetaan suoraan luontoon ja sen lajistojen tilaan, on tuon toiminnan tarkoituksena herättää paikallisten asukkaiden kiinnostusta luonnon- ja ympäristönsuojelua kohtaan, ”muuttaa ihmisten asenteita ympäristönsuojelulle myönteisempään suuntaan”, kuten useissa kannanmäärytyksissä ilmaistaan. ”Yhdistys on muistuttamassa luonnonmukaisen elämän tärkeydestä ihmisten elämässä”. Toisessa vastauksessa sama ilmaistaan sanomal-

la, että merkitys on ”herätellä, avata silmiä, tarjota osallistumismahdollisuuksia”, ja kolmannessa ... ”herätellä luontoaktiivisuutta yleisön keskuudessa”. Osassa määritelmiä vaikuttamisen suunta kääntyy yhtä hyvin suureen yleisöön kuin päättäjiinkin ja osassa kohteena on kadunnies: ”Paikallisyhdistyksen tehtävä on luonnonsuojelu- ja ympäristöaatteen levittäminen paikallisella tasolla tavallisille kansalaisille”. Näissä määrittelyissä toteutuvat Princenin ja Fingerin (1994, 65; Doyle & McEachern 1998, 86) luonnehdinta vapaaehtoisista ympäristöjärjestöistä. He sanovat, että ympäristöjärjestöt eivät niinkään keskity poliittiseen vaikuttamiseen termin vakiintuneessa merkityksessä, vaan ne tekevät käytännön politiikkaa perustamalla itse yhteisöjä, pystyttämällä käytännön esimerkkejä ja siten lisääntyvässä määrin korvaavat perinteistä poliittista vaikuttamista. Tällaiset yhdistykset ovat heidän mielestään sosiaalisen oppimisen agentteja³⁶. Princenin ja Fingerin väite on kuitenkin ainakin tässä tapauksessa virheellisesti rajoittava: vaikuttamaan pyritään sekä tekemällä, esimerkillä että päättäjille suunnatuilla vaatimuksilla.

Paikallisyhdistysten (puheenjohtajien) poliittisuutta voisi kutsua *sivilisaatiokriittiseksi* poliittisuudeksi. Arvostelun kohteena on usein nyky-yhteiskunnan päätöksenteko-instituutioiden kyvyttömyys huolehtia ympäristön laadusta ja luonnon säilymisestä terveenä. Usein arvostellaan nyky-yhteiskunnan yleisluonnetta, ihmisten ja instituutioiden välinpitämättömyyttä tulevista sukupolvista ja heidän oikeuksistaan. Arvonäkökulma on tässä kritiikissä vahvasti esillä. (Formaalisrationaalista suuntautumista edustavat sellaiset hyvin passiiviset yhdistykset, jotka pitävät *sääntömääräiset* kokouksensa, koska yhdistyslaki niin edellyttää.)

Puheenjohtajien tekemät yhdistyksensä yleisen merkityksen määrittelyt ilmentävät huomattavan selkeästi määreitä, joita tutkimuskirjallisuus on antanut uusille liikkeille. Poliittisen toiminnan käsite

---

³⁶ Princen ja Finger tekevät postmodernissa mallissaan tiukan eron yhteiskunnallisten liikkeiden ja vapaaehtoisjärjestöjen (tai ei-valtiollisten järjestöjen, non-governmental organizations) välillä. Heidän mielestään yhteiskunnalliset liikkeet ovat paljolti perinteisen politiikan jatkajia, jota vastoin vapaaehtoisjärjestöt edustavat esiin purkautuvaa kansallista valtioiden rajat ylittävää aivan uudenlaista postmodernia yhteiskuntaa.

on laaja-alainen ulottuen olennaisesti ja myös laadullisesti yli kaipa-alaisen instrumentaalisen politiikanteon. Suuressa valtaosassa määrittelyjä ilmaistaan vaikuttamisen tarve sosiaaliseen ympäristöön, ihmisten asenteisiin ja päättäjien ratkaisuihin. Vastavoimaksi määrittellään yleisesti valtaa käyttävät viralliset instituutiot ja niiden pääedustajat. Aiemmin havaittu etäisyydenotto poliittisiin järjestöihin on sopusoinnussa nyt tunnistetun suuntautumisen kanssa. Erityisesti naispuheenjohtajien määrittelyissä poliittinen nivoutuu ristiriidattomasti ja kokonaisvaltaisesti muihin toiminnan muotoihin, kuten retkien järjestämiseen, luontopolun rakentamiseen ja yhdessäolotyyppiseen toimintaan yleisemmin. Myös harrastustoiminta saa usein merkityksiä tässä samassa peruskehyksessä. Monesta vastauksesta voi nähdä yhdistyksen ja sen toiminnan suuren merkityksen kommentin esittäjälle.

Monissa lausumissa ilmenee paitsi yleishyödyllisen (ei-erityisintressisidonnaisen) näkökulman korostaminen, myös vahvana juonteena kritiikki paikkakunnilla toimivia poliittisia puoluejärjestöjä kohtaan. Puoluejärjestöihin ei luoteta ympäristönäkökulman edustajana paikallisyhteisössä, ja juuri tästä epäluottamuksesta moni puheenjohtaja perustelee toimintaansa ympäristöyhdistyksessä ja yhdistyksen tarkoituksen ylipäättään. Siirryn nyt tarkastelemaan kysymystä siitä keihin puheenjohtajat luottavat paikallisen ympäristön hyvinvoinnin edistäjinä ja ketkä koetaan vastustajiksi.

V

MEIDÄN PUOLELLA JA
VASTAPUOLELLA

Julkinen valta ja ympäristökansalaisuus

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden erityislaatua on usein tematisoitu modernin yhteiskunnan virallisten toiminta- ja päätöksentekojärjestelmien abstraktista luonteesta käsin. Yhteiskunnan byrokraatisoituneet viranomaiskoneistot ja teknis-taloudellisen rationaliteetin alaisuuteen mukautuneet vakiintuneet poliittiset koneistot ovat tämän katsantotavan mukaan muuttuneet vieraiksi ihmisten elämismaailmalle. ”Systeemin” jauhavat käytännöt ehkäisevät arvorationaalisen toiminnan syntymistä niiden itsensä piirissä. Elämismaailman tasolla syntyy kuitenkin kansalaisten vastarintaa heille vieraan rationaliteetin vallan rajoittamiseksi. Vastarinnan ja kritiikin kohteeksi tulevat virallisen yhteiskunnan vallankäyttö-instituutiot ja päätöksentekorakenteet.

Kysymystä on tarpeen lähestyä tarkastelemalla konkreettisemmin paikallisyhdyskuntien nykytodellisuutta. Kuntien nykypäivän tilanteessa nousevat esimerkiksi tietyt taloudelliset tekijät vahvasti esiin. Kuntien taloudelliset vaikeudet aiheuttavat paineita sille, että etusijalle päätöksenteossa asettuvat usein työllisyyden edistäminen ja talouden turvaaminen. Monilla paikkakunnilla ongelmia kärjistää jälleen voimistunut muuttoliike etelän keskuksiin. Talouskeskeisessä viitekehyksessä ympäristökysymykset koetaan helposti toissijaisiksi asioiksi. Ne eivät saa olla ristiriidassa työllisyyssnäkökohtien kanssa.

Julkinen valta tuottaa ympäristökansalaisuutta lisääntyvällä arkielämän ympäristökäyttäytymistä säätelevällä ohjeistolla ja normistolla, kehittelemällä hallinnollisia koneistoja valvomaan arkielämän rutiine-

ja ja vaikuttamaan niihin sekä osallistamalla kansalaisia ympäristöhoidon kehittämishankkeisiin. 1980-luku oli tässä suhteessa siirtymävuosikymmen Suomessa. Laki kuntien ympäristösuojelun hallinnosta säädettiin vuonna 1986. Perustettiin kunnalliset ympäristösuojelulautakunnat ja ympäristösuojelusihteerien virat. 1990-luvun taitteessa ja alussa osa niistä lakkautettiin ja yhdistettiin muihin virkoihin. Niitä joutui myös alisteiseksi muille lautakunnille. 1990-luvun tilanne kunnallisen ympäristöhallinnon osalta on ollut erityisesti pienissä kunnissa sangen kirjava, ja vain osassa tyydyttävä.

Myös ympäristöhallinnon alueorganisaatiota on kehitetty. Vuonna 1995 tuo kehitystyö johti valtakunnallisen ja alueellisten ympäristökeskusten perustamiseen, missä yhteydessä lääninhallitusten luonnonsuojeluosastot ja alueelliset vesi- ja ympäristöpiirit yhdistettiin. Uusien paikallisten ja alueellisten viranomaiselinten tarkoituksena on luoda uutta ympäristökansalaisuutta normistojen ja ohjeistojen avulla sekä tarjoamalla asiantuntemusapua arkielämän ympäristökäyttötymisen kysymyksiin.

Ympäristökansalaisuutta tuotetaan myös määrittelemällä kansalaisten vaikutusmahdollisuuksia heidän arkielämän ympäristöissään. Keskeisenä keskustelukysymyksenä ja myös käytännön politiikan kohteena on 1980-luvulta lähtien ollut päätösvallan siirtäminen keskuksista paikallisiin yhdyskuntiin. Erityisesti vuoden 1993 valtionosuusjärjestelmän perusuudistus (ks. Kettunen 1998, 58-60) tähtää siihen. Valtio asettaa edelleen yleiset tavoitteet ja määrittelee kunnille tehtäviä, mutta kunnilla entistä suurempi valta päättää taloudellisten resurssiensa suuntaamisesta. Päätösvallan siirto korostaa paikallisen ympäristöpolitiikan merkitystä. Se muotoutuu entistä suuremmassa määrin paikallisten olosuhteiden ja päättäjien intressien ja arvomaailman mukaisesti. Ympäristönäkökulmasta merkittävää paikallisen vallan uudelleenmäärittelyä koskevaa kamppailua on käyty rakennuslakiuudistuksessa (ks. Nieminen 1997), jossa kiistelyn kohteena on ollut paikallisen autonomian sisältö ja laajuus maankäytöstä päätettäessä. Päätöksenteon siirtoa paikallistasolle perustellaan ennen muuta näkemyksellä, että paikallisten olosuhteiden tuntemus päätöksenteossa on olennaisen tärkeää ja että juuri tämä toteutuu muutosten seurauksena.

Vallansiirto paikallistasolle lisää myös kansalaisten vastuuta ja velvollisuuksia. Virallinen ideologia on pitkään tähdentänyt kansa-

laisten osallistumismahdollisuuksien lisäämistä. Vuoden 1976 kunnallislain keskeisenä tavoitteena oli kunnallisen demokratian vahvistaminen asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia lisäämällä. Samaa periaatetta toteutettiin 1980-luvun alun hallintomenettelylaissa. Kansalaisnäkökulmaa on yritetty vahvistaa monilla kokeiluilla.

Kansalaisosallistuminen on ollut vahvasti esillä virallisessa ympäristöideologiassa. Erästä käännepistettä edustaa vuoden 1994 laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA-laki), joka velvoittaa hankkeen todennäköisten ympäristövaikutusten selvittämiseen merkittävissä ympäristöhankkeissa sekä paikallisten asukkaiden aiempaa laajamittaisemman kuulemisen. Kansalaisosallistumista on korostettu muun muassa Rion ympäristökokouksen perustalta kehitetyssä maailmanlaajuisessa *Paikallisagenda 21* -hankkeessa, jossa asukkaiden ja paikallisten vapaaehtoisryhmien aktiivinen osallistuminen ympäristönhoitoon nähdään jopa avainkysymykseksi.

Virallisten tavoitteiden saavuttaminen hallinnon kansalaisläheisyydessä näyttäisi olevan kuitenkin ongelmallista. Päätoivallan siirtäminen ja hallinnon kansalaisläheisyyden vahvistaminen lainsäädäntöteitse ei ole tuottanut yksiselitteisen myönteisiä tuloksia. Laajan arvion tehneen Heikki Kosken (1995) mukaan on jouduttu hämmentyneenä toteamaan muodollisten uudistusten sangen vähäinen vaikutus käytännössä. Koski katsoo, että kuilu asukkaiden ja kuntahallinnon välillä on vain kasvanut päinvastaisesta ideologiasta ja käytännön yrityksistä huolimatta.

Jos yleistendenssi onkin Kosken kuvaaman kaltainen, huomattavaa kirjavuutta esiintyy myös kansalaisten osallistumisessa ympäristökysymysten käsittelyyn yhdyskunnissa. On tähdennetty erityisesti pienten kuntien huomattavaa kirjoa (Konttinen & Litmanen 1996; Kettunen 1998). Voidaan löytää kuntia, jossa vuorovaikutus paikallishallinnon ja kuntalaisten kesken on kehittynyt tilaan, jota ehkä voisi nimittää avoimeksi kumppanuudeksi. Niissä vuoropuhelu kansalaisyhteiskunnan omaehtoisten muodostumisen ja virallishallinnon välillä on toteutunut. Tällainen optimaalinen tilanne ei ole kovin pysyvä tila, koska se edellyttää aktiivista normaalit rutiinit ylittävää työskentelyä kummankin osapuolen suunnalta. – On myös kuntia, joissa avoin vuoropuhelu on täysin poissuljettu mahdollisuus, ja joissa tosiasiaa sangen pieni ydinverkosto (Haveri 1994)

käyttää valtaa muodollisen demokratian tarjoamin keinoin. Suurin osa yhdyskunnista sijoittuu ääripäiden välimaastoon.

Ympäristöpolitiikassa on kysymys paikallisen päätöksenteon ja ympäristökysymysten ylipaikallisen luonteen jännitteestä (Konttinen 1996b, 241-242; Haila, Laine & Peltonen 1996, 371-372; Joas 1996, 154-155). Pahimmillaan ympäristökysymysten paikallinen pulmallisuus on voinut johtaa kunnissa omituiseen päätöksentekoralliin, jossa kunnan päättävät elimet ovat lyhyen ajan sisällä muuttaneet vähän väliä perusteellisesti suuntaa (esimerkki: Konttinen 1996b). Voimakkaat kannan heilahtelut ilmentävät paitsi ympäristökysymysten erityislaatua ja päättäjien epävarmuutta usein myös vahvojen ulkoisten intressien interventiota paikallisyhteisöön. Voimakkaan osapuolen puuttuessa tilanteeseen paikallisten päättäjien epävarmuus korostuu ja jo tehdyt päätökset voidaan äkisti purkaa.

Paikallista ympäristöpolitiikkaa tarkasteltaessa voidaan käyttää hyväksi *paikallisen ympäristöorientaation* käsitettä³⁷ (Konttinen & Litmanen 1996a ja 1996b). Sillä viitataan paikallisyhteisön toimijoiden suuntautumiseen ja suhtautumiseen ympäristöasioissa, heidän ympäristöä koskeviin asenteisiinsa ja arvostuksiinsa, sanalla sanoen niihin arvottaviin yleismerkityksiin, joita ympäristölle ja ympäristönhoidolle paikallisesti annetaan. Paikalliseen ympäristöorientaatioon vaikuttavat kaikki paikallisyhteisön toimijat, mutta avain-

---

³⁷ Otimme tämän käsitteen käyttöön viittaamaan yleisesti sellaisiin paikkakuntakohtaiseen päätöksentekoon liittyviin tekijöihin, jotka tuottavat poikkeamia valtakunnallisiin ympäristöpoliittisiin yleistendensseihin. Lähtökohtana oli empiiristen tarkastelujen tuottama huomio paikallisen ympäristöpolitiikan ja ympäristönhoidon käytännön laajasta kirjosta. Paikallinen ympäristöorientaatio on siten hyvien monien paikallisten tekijöiden, kuten paikallispoliittisten ja hallinnollisten avainryhmien ja kansalaisryhmien ympäristösuuntautumisen yhteistulos ja tila. Se luonnollisesti heijastaa ryhmien keskinäisiä voimasuhteita sekä samalla myös paikallista poliittista kulttuuria, paikallisia ympäristöongelmia sekä paikallisen kansalaisyhteiskunnan tilaa ympäristönäkökulmasta tarkasteltuna. Luonnollisesti paikallinen on vain suhteellisessa mielessä oma kenttänsä – se nivoutuu alueelliseen, kansainväliseen ja yhä useammin myös kansainväliseen.

asemaan nousevat vaikutusvaltaiset osapuolet, kuten tärkeitä päätöksentekoa asemia hallitsevat ja kontrolloivat toimijat. Myös puhtaasti kansalaisyhteiskunnan ryhmät voivat ainakin hetkellisesti nousta avainasemaan paikallisen ympäristöorientaation määrittelyssä. Näin on tapahtunut usein esimerkiksi voimakkaan paikallisen ympäristöliikkeen seurausilmionä (esimerkkejä: Konttinen 1994a ja 1994b). Konflikti on saattanut muuttaa radikaalisti päätöksenteon kulttuuria ympäristöpolitiikassa ja sitä laajemminkin. Paikallinen ympäristöorientaatio on siten muutospaineiden kohteena oleva toimijoiden suuntautuneisuutta koskeva tila, joka ilmaisee paikkakunnan hallitsevaa tendenssiä. Pierre Bourdieun (Bourdieu & Wacquant 1995) terminologiaa käyttäen voidaan puhua kentällä käytävästä taistelusta. Paikallinen ympäristöorientaatio on jatkuvan määrittelykamppailun kohde. Kamppailun kohteeksi ympäristöpolitiikan kenttä muokkautui 1970-luvulta lähtien, jolloin teollisen maailmankuvan haasteita alkoi ilmaantua myös paikallisissa puitteissa (ks. Sinko 1976).

Vallan siirtämisen toimenpiteet paikallistason suuntaan ja paikallisen päätöksenteon vahvistaminen merkitsevät paikallisen ympäristöpolitiikan alueen tulevista aikaisempaa merkittävämmäksi kamppailun kentäksi.

Tunnustusta ja tuomioita

Tutkimuksen kohdehenkilöille esitettiin lista tekijöitä, joiden ympäristömyönteisyyttä /-kielteisyyttä heitä pyydettiin arvioimaan neliluokkaisella asteikolla (taulukko 14, viides vaihtoehto on kannanmäärityksen vaikeutta ilmaiseva en osaa sanoa -vaihtoehto³⁸).

---

³⁸ En osaa sanoa -vaihtoehto sai merkintöjä suhteellisen vähän. Tämä viittaa haluun ottaa kantaa ja kokemukseen, että omataan riittävästi tietoa kannanoton tekemiseen. – Taulukon 14 tarkastelusta on suljettu lomakkeessa nimetty osapuoli ”muu tekijä” sen osakseen saamien vähälukuisten mainintojen vuoksi.

Taulukko 14. Paikalliset osapuolet *ympäristönsuojelun edistäjinä*, prosenttia vastanneista

1 Varsin paljon, 2 Merkittävästi, 3 Jonkin verran, 4 Ei juuri mitenkään, 5 En osaa sanoa

Osapuoli	1	2	3	4	5	Keski- arvo	Keski- hajonta	
	%	%	%	%	%			
Ympäristösihteeri	20	27	34	16	2	100	2.5	1.00
Ympäristöaktivistit	10	34	37	14	5	100	2.6	.87
Koulut	4	26	51	15	4	100	2.8	.76
Ympäristölautakunta	5	22	48	22	4	100	2.9	.80
Paikallislehdistö	5	17	53	24	1	100	3.0	.79
Kuntaorganisaatio yleisesti	2	7	43	46	2	100	3.4	.71
Maanomistajat	1	3	39	50	7	100	3.5	.60
Liike-elämä	2	2	23	64	10	100	3.7	.60
Puoluejärjestöt	-	2	23	69	6	100	3.7	.50
Kunnanjohtaja	-	2	19	69	10	100	3.7	.49

N: 125 - 138 kysymyksestä riippuen

Keskiarvoa ja -hajontaa määritettäessä luokka viisi suljettu pois. Tekijät on sijoitettu järjestykseen arvioiden myönteisyyden mukaan (keskiarvo).

Myönteisesti arvioidut tekijät ovat odotettuja. Kuntien ympäristöviranomaiset ja paikalliset ympäristöaktivistit ovat luonnollisia liittolaisia. Kiinnostavaa on kuitenkin osapuolten keskinäinen järjestys, vaikka ero onkin pieni. Ympäristösihteereitä koskevat arviot ovat paikallisia ympäristöaktiiveja myönteisemmät. Kansalaisyhteiskunnan ympäristörintamalla oli paikallistasolla suhteellisen hiljaista tutkimusajankohtana. Tuolloin ei vallinnut kyseistä ympäristöliikkeen kenttää koskevaa liikekannallepanoa; ympäristöaktivistit eivät esittäneet äänekkäitä vaatimuksia SLL:n edustamalla rintamalla. Eläinoikeusryhmien iskut edustavat tutkimuksen kohderyhmälle melkein pä toista maailmaa ja ne tuskin ovat merkittävästi vaikuttaneet arvioihin (niin vaikutus on pikemminkin saattanut olla kielteinen kuin myönteinen). Sen sijaan ympäristösihteereiden koetaan

saavan aikaan myönteistä kehitystä omalla arkipäivän työllään. Ympäristönsuojelulautakunta ja kuntaorganisaatio ylipäättään sijoittuvat vertailussa keskivaiheille.

Myönteisiä arvioita kiinnostavampia ovat runsaasti kritiikkiä saaneet osapuolet. Kritiikki kohdistuu virallisen hallinnollisen ja poliittisen järjestelmän *päättäjiin*. He saavat vertailussa negatiivisimmat arviot. Puoluejärjestöjen ja kunnanjohtajan osalta jopa valtaosa vastaajista merkitsi negatiivisimman vaihtoehdon ”ei edistä paikallista ympäristönsuojelua juuri mitenkään”. Heitä koskevien arvioiden hajonta myös on vähäisintä. Yksikään puheenjohtaja ei katsonut kunnanjohtajan tai puoluejärjestöjen edistävän paikallista ympäristönsuojelua ”varsin paljon”. Paikallisen liike-elämän keskimääräinen arvio oli yhtä negatiivinen, mutta hajonta hieman suurempi.³⁹

---

³⁹ Tuloksia on mahdollista verrata päättäjien omiin mielipiteisiin. Kun kestävän kehityksen kuntakokeilussa mukana olleiden 23 erikokoisen kunnan 102:aa päättäjää haastateltiin, valtaosa heistä ilmaisi kestävän kehityksen sisällön kannalta keskeiseksi tekijäksi luonnon ja sen suojelemisen. Lähes jokaisen kunnan edustajat ilmoittivat kokeiluun osallistumisen perusmotiiviksi kunnan erinomaisen luonnon. Tämä vahvuustekijä haluttiin säilyttää ja siitä tunnettiin huolta. Vuoden 1997 kuntabarometrin (*Kansalaismielipide ja kunnat*, 95) mukaan kunnan päättäjät lukevat selkeästi asukkaita useammin kunnan identiteetin osaksi puhtaan luonnon, jonka myös kuntalaiset keskimäärin katsoivat identiteetin tärkeimmäksi osatekijäksi. Kunnanjohtajista 74 prosenttia ja kunnanhallituksen puheenjohtajista 77 prosenttia mainitsi seikan identiteetin osatekijänä. Yleinen ”periaatteellinen” kanta ja toimenpiteiksi realisoituva orientaatio eivät kuitenkaan välttämättä kohtaa toisiaan. Suurin osa kestävän kehityksen kuntakokeilun haastatelluista ei osannut nimetä yhtäkään kunnassa tehtyä konkreettista päätöstä, jossa huoli luonnon säilymisestä olisi tullut selkeästi esiin. Monet vastaukset asiaa koskevaan kysymykseen olivat yleisluontoisia, kuten ”kestävä kehitys on jatkuvaa kehittämistä”, ”voidaan kehittää mitä hyvänsä”. Ympäristön- ja luonnonsuojelua kannatetaan siis periaatteessa, mutta usein ilman konkreettisia toimenpiteitä. Sanoetaan, että ”yleisellä tasolla” luonnonsuojeluasiassa on edistytty, mutta konkreettisesti tehty vähän (Willberg 1995, 71). Kysymyksessä oli kuitenkin valikoitunut joukko kuntia, joiden pyrkimys kestävän kehityksen kokeilukunnaksi ilmentää päättäjien keskimääräistä suurempaa ympäristöorientaatiota.

Jakaumat osoittavat epäluottamusta vakiintuneen päätöksentekojärjestelmän kykyyn huolehtia paikallisesta ympäristöstä. Kannanotot ovat yhdensuuntaisia yhdistysten yleistä merkitystä koskevien määrittelyjen kanssa ja ilmaisevat vaikuttamiseen pyrkivää suuntautumista.

Arvostelu ei ole kuitenkaan eriytymätöntä. Kun valtaa käyttäviin instituutioihin, kunnanjohtajaan ja puoluejärjestöihin suunnataan vahvaa kritiikkiä, ympäristönsuojelusihteerit saavat vertailussa kaikkein myönteisimmät painotukset.

Selvitykset (Konttinen & Saaristo 1993; Saaristo 1996) osoittavat, että monet ympäristönsuojelusihteerit kokevat toimintaympäristönsä samanlaisena kuin aktivistit. Kun yhteistyö kunnan monien virkamiesten, kuten teknisten virkamiesten ja eritoten jätehuollon edustajien kanssa sujuu hyvin, niin ympäristösihteerit kokevat kunnan keskusjohdon ympäristöorientaation yleisesti heikoksi. Sihteerit toimivat usein tavoitteidensa toteuttamisen kannalta ristiriitaisessa ympäristössä. Tämä voi myös olla yksi syy siihen, että arviot ympäristönsuojelusihteerien toiminnasta hajoavat voimakkaasti.

Ympäristösihteerien osalta arviojakaumat poikkeavat siten, että siirryttäessä pieniin kuntiin päin kielteisten arvioiden osuus kasvaa melko vahvasti. Alle 8000 asukkaan kunnissa melkein neljännes (23 prosenttia) vastaajista sijoitti ympäristösihteerit kielteisimpään arvioluokkaan, kun osuus yli 30 000 asukkaan kaupungeissa oli vain viisi prosenttia. Tulosta voi tulkita sitä taustaa vasten, että ympäristösihteeri on pienissä kunnissa ainut ympäristönsuojelusta vastaava virkamies. Hän joutuu toimimaan yksin kuntahallinnossa, joka pienten kuntien tapauksessa on usein perinteisesti orientoitunutta niin, että ympäristökysymykset eivät ole vielä kunnolla vakiinnuttaneet asemaansa. Toiseksi, pienissä kunnissa ympäristösihteerit eivät useinkaan ole saaneet alan erityiskoulusta, vaan ympäristöasioista vastaa jonkin toisen hallintoalueen virkamies, esimerkiksi rakennustarkastaja tai terveyshallinnon edustaja. Ympäristönsuojelutehtäviä päätoimisesti hoitavia virkamiehiä oli noin neljäsosassa pieniä maaseutukuntia vuonna 1994 (Kettunen 1998, 166). Niinpä lähinnä pienten kuntien tilanne voi olla syynä siihen, että ympäristövirkamiesten ammattitaidossa ja sitoutumisessa ympäristönsuojeluun on suuria eroja (Kettunen 1996, 23-24; Joas 1995). Sihteerin mukautuminen kunnan valtaeliittiin voi myös olla keskimääräistä vahvempaa näissä

Kaavio 3. Ympäristösuojelun *tehokkaimmat edistäjät* kuntatyyppin mukaan

Kuntakoko					
Yli 30 000 as.	I	8 000 - 30 000 as.	I	Alle 8 000 as.	I
1. Ympäristön- suojelusihteeri	86	1. Ympäristön- jeluksihteeri	85	1. Ympäristö- aktivistit	55
2. Ympäristöakti- vistit	50	2. Ympäristöak- tivistit	54	2. Koululaitos	40
3. Paikall. lehdistö	38	3. Ympäristö- lautakunta	45	3. Ympäristön- suojelusihteeri	39
4. Ymp.lautak.	36	4. Koululaitos	35	4. Paikallisleh- distö	22
5. Koululaitos	32	5. Paik. lehd.	31	5. Ympäristö- lautakunta	14

Kunnan elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	I	Teollisuuskunta	I	Alkutuot.kunta	I
1. Ympäristön- suojelusiht.	67	1. Ympäristön- suojelusiht.	78	1. Ympäristö- aktivistit	52
2. Ympäristö- aktivistit	53	2. Ympäristö- aktivistit	56	2. Ympäristön- suojelusiht.	46
3. Koululaitos	40	3. Ympäristö- lautakunta	39	3. Koululaitos	35
4. Ympäristö- lautakunta	34	4. Koululaitos	30	4. Paikallisleh- distö	32
5. Paikallis- lehdistö	24	5. Paikallisleh- distö	30	5. Ympäristön- suojelulautak.	11

Indeksi I on muodostettu siten, että vastausvaihtoehtojen 1 (edistää varsin paljon) ja 2 (edistää merkittävästi) prosentiosuuksien summat on laskettu yhteen; luokan 1 osuus saa kaksinkertaisen painoarvon luokkaan 2 verrattuna.

ympäristöissä; Kettusen (1998, 150) tutkimuksen mukaan pienten maaseutukuntien ympäristövirkamiehet osallistuvat ympäristökonflikteihin merkittävästi harvemmin kuin kaupungeissa.

Kaavio 3 tuo esiin kaksi yleisluontoista tulosta. Myönteisiksi koettujen tekijöiden osalta kahden suurimman kokoluokan kuntien profiilit ovat huomattavan samankaltaiset. Pienin kokoluokka poikkeaa niistä ennen muuta ympäristösuojelusihteereiden ja ympäristöaktivistien osalta. Ympäristöaktivistit valtaavat selkeästi ykköstilan ja sihteerit sijoittuvat kolmanneksi. Lievempänä sama näkyy alkutuotantokunnissa. Kuntakoko on elinkeinotyyppiä erottelevampi tekijä. Toinen selkeä yleistendenssi on, että pienimmässä kokoluokassa arviot ovat kahta muuta kokoluokkaa selkeästi negatiivisemmat. Vastaava ero havaitaan kuntien elinkeinotyypeissä: alkutuotantokuntien ympäristönäkökulman edistäjät saavat palvelu- ja teollisuuskuntia pienemmät pistemäärät. Aktivistien mukaan ympäristöorientaatio ei siis olisi levinnyt pienten kuntien (ja alkutuotantokuntien) instituutioihin ja ympäristövaikuttajien keskuuteen yhtä suurella määrällä kuin suuremmissa kunnissa.

Vastaava erittely ympäristönsuojelua *vähiten edistävien* tekijöiden suhteen (kaavio 4, s. 117) antaa tulokseksi, että suurimmassa kokoluokassa kuva *kunnanjohtajasta* on erityisen negatiivinen. Sen sijaan pienimmässä kokoluokassa ja erityisesti alkutuotantokunnissa kunnanjohtaja ei erotu samalla tavalla. Alkutuotantokunnissa kunnanjohtaja sijoittuu negatiivisuus-ulottuvuudella kolmanneksi, joskin erot puoluejärjestöihin ja liike-elämään ovat pieniä. Alkutuotantokunnissa sen sijaan *poliittiset järjestöt* erottuvat selvästi muista. Tämän saattaisi tulkita niin, että arvostelun kärki kohdistuu näissä kunnissa lähinnä keskustapuolueeseen, jolla on monessa pienessä maatalouskunnassa vahva asema. Keskustapuolue on jopa pääasiallinen päätöksentekijä kunnallispolitiikassa. Kunnanjohtaja sijoittuu tässä elinkeinotyyppissä negatiivisella ulottuvuudella vasta neljänneksi selkeästi puoluejärjestöjen, liike-elämän ja maanomistajien jälkeen.

Negatiivisten arvioiden voimakkuus ei ole tendenssinomaisesti riippuvainen kuntakoosta tai elinkeinotyyppistä, vaan se on yleiskatsannossa samansuuruinen eri kuntatyypeissä.

Yleinen johtopäätös on siis, että kansalaisyhteiskunnan ympäristöedustajien arvioimana pienissä kunnissa *vahvaa ympäristöorientaatiota* esiintyy yleisesti selkeästi *vähemmän* kuin suuremmissa kokoryhmissä. Sen sijaan negatiivista orientaatiota esiintyy yhtä vahvoina latauksina. Poikkeuksia yleistendenssistä ovat suurimmassa kokoluokassa kunnanjohtajat ja alkutuotantokunnissa puoluejärjestöt.

Kaavio 4. Ympäristönsuojelua vähiten edistävät osapuolet kuntatyyppin mukaan

Kuntakoko								
Yli 30 000 as.		I	8 000 - 30 000 as.		I	Alle 8 000 as.		I
1. Kunnanjohtaja	182		1. Puoluejärjestöt	165		1. Puoluejärj.	158	
2. Puoluejärjestöt	160		2. Kunnanjohtaja	151		2. Liike-elämä	154	
3. Liike-elämä	155		3. Liike-elämä	150		3. Kunnanjoht.	152	
4. Maanomistajat	155		4. Maanomistajat	141		4. Kuntaorganis.	130	
5. Kuntaorganis.	145		5. Kuntaorganis.	131		5. Maanomist.	128	
Kunnan elinkeinotyyppi								
Palvelukunta		I	Teollisuuskuunta		I	Alkutuot.kunta		I
1. Puoluejärjest.	165		1. Puoluejärjestöt	157		1. Puoluejärjestöt	170	
2. Kunnanjoht.	164		2. Kunnanjohtaja	152		2. Liike-elämä	155	
3. Liike-elämä	154		3. Liike-elämä	151		3. Maanomistajat	145	
4. Kunta-organis.	134		4. Maanomistajat	142		4. Kunnanjohtaja	140	
5. Maanomistajat	132		5. Kuntaorganis.	134		5. Kuntaorganis.	130	

Indeksi I on muodostettu siten, että vastausluokat 3 (edistää jonkin verran) ja 4 (ei edistä ympäristöasioiden hoitamista juuri mitenkään) prosenttiosuudet on summattu, luokan 4 osuus kaksinkertaisena.

Kiinnostavaa on, että *liike-elämä* ei negatiivisuustarkastelussa valtaa ykköstilaa missään kuntatyyppissä ja kakkostilan vain pienissä kunnissa ja alkutuotantokunnissa. Arvostelun kärki kohdistetaan niihin osapuoliin, joiden katsotaan määrävän paikallisen ympäristöpolitiikan suunnasta. Mahdollisesti kysymys määritellään siten, että poliittiset ja hallinnolliset päättäjät ovat vastuussa myös liike-elämän ympäristökäyttäytymisestä. Kyse voi olla muustakin. Kysyttäessä paikkakunnan ympäristökuormituksen lähteitä, teollisuuden päätöt eivät nouse kärkeen missään kuntatyyppissä. Onko siis niin, että yleisenä tendenssinä teollisuuslaitokset olisivat jättämässä taakseen suurimman ympäristökuormittajan vaihettaan? Selkeän myönteinen kehitys on nähtävissä ainakin teollisuuden vesistö päästöjen osalta.

Niinpä puunjalostusteollisuuden vesistö päästöt ovat esimerkiksi happea kuluttavan kuormituksen osalta murto-osa 1980-luvun puolivälin tilanteesta. Ympäristönäkökohdista tuli 1990-luvun taitteessa merkittävä kilpailutekijä ympäristötietoisiksi muuttuneilla markkinoilla. Yritykset ovat reagoineet muuttuneeseen tilanteeseen ympäristöjohtamista kehittämällä.

Kaavio 5. Viisi yleisintä *kärjekkääksi* koettua ongelmaa kunnan kokoluokan mukaan:

Kuntakoon mukaan					
Yli 30 000 asukasta		8000 - 30 000 asukasta		Alle 8000 asukasta	
1. Liikenne	105	1. Maan muokkaus	71	1. Vesistön tila	59
2. Luonnon moni- muotoisuus	96	2. Vesistön tila	59	2. Luonnon moni- muotoisuus	56
3. Vesistön tila	83	3. Maatalouden päästöt	56	3. Rantakaavoitus	49
4. Muu kaavoitus	78	4. Luonnon moni- muotoisuus	55	4. Arvokkaat luon- nonsuojelualueet	41
5. Maisemalliset tekijät	57	5. Liikenne	51	5. Maan muokkaus	35

Elinkeinotyyppin mukaan					
Palvelukunta		Teollisuuskunta		Alkutuotantokunta	
1. Luonnon moni- muotoisuus	72	1. Maan muokkaus	90	1. Vesistön tila	75
2. Vesistön tila	70	2. Luonnon moni- muotoisuus	52	2. Luonnon moni- muotoisuus	56
3. Liikenne	54	3. Liikenne	52	3. Maatalouden päästöt	56
4. Muu kaavoitus	53	4. Maatalouden päästöt	52	4. Ranta- kaavoitus	48
5. Maatalouden päästöt	44	5. Maisemalliset tekijät	52	5. Maan muokkaus	47

Indeksi: 5-luokkaisessa asteikossa (1=ei esiinny pulmia, 2= jonkin verran ongelmia, 3=huomattavia luonnonsuojelullisia tai ympäristöllisiä ongelmia, 4=suuria ympäristöllisiä tai luonnonsuojelullisia ongelmia, 5= en tiedä) ongelmallisuutta ilmentävien vastausluokkien (3 ja 4) prosenttiosuuksien summat, luokan 4 osuudet kaksinkertaisena.

Kaavio 6. Viisi yleisintä *vähiten pulmalliseksi* arvioitua tekijää kuntatyyppin mukaan:

Kuntakoon mukaan					
Yli 30 000 asukasta		8000 - 30 000 asukasta		Alle 8000 asukasta	
1. Maatal. päästöt	96	1. Jätehuolto	107	1. Muu	125
2. Rantakaavoitus	95	2. Teollisuuden päästöt	103	2. Liikenne	124
3. Maan muokkaus	9	3. Arvokkaat luonnonsuojelu-alueet	94	3. Muu kaavoitus	109
4. Arvokkaat luonnonsuojelu-alueet	82	4. Muu kaavoitus	91	4. Arvokkaat luonnonsuojelu-alueet	96
5. Metsät	79	5. Rantakaavoitus	83	5. Maisemalliset tekijät	95

Elinkeinotyyppin mukaan					
Palvelukunta		Teollisuuskunta		Alkutuotantokunta	
1. Teollisuuden päästöt	103	1. Arvokkaat luonnonsuojelualueet	103	1. Teollisuuden päästöt	155
2. Maan muokkaus	91	2. Jätehuolto	97	2. Liikenne	129
3. Rantakaavoitus	88	3. Teollisuuden päästöt	96	3. Muu kaavoitus	128
4. Jätehuolto	87	4. Muu kaavoitus	89	4. Maisemalliset tekijät	117
5. Arvokkaat luonnonsuojelualueet	83	5. Metsät	80	5. Jätehuolto Arvokkaat luonnonsuojelu-alueet	90

Indeksi: kahden myönteisimmän arvioluokan prosenttiosuuksien summa; luokka 1 painoarvoltaan kaksinkertaisena.

Kaavio 5 tuo esiin erityyppisiä pulmalähteitä: (1) Haitalliseksi koettuja kuormituslähteitä kaikissa kuntatyypeissä. Niitä ovat luonnon monimuotoisuutta uhkaavat vaarat sekä vesistöjen tila. Sitten on pulmia, jotka ovat (2) selkeästi spesifejä tietyille kuntatyypeille. Tällainen on liikenne suurissa kaupungeissa, jota vastoin pienissä kun-

nissa liikenne koetaan vähiten haitalliseksi ympäristönkuormittajaksi. Vastaavanlainen paikkakuntakoon mukaisesti spesifi pulma on maan muokkaus keskikokoisissa kunnissa. Näiden lisäksi on kolmas tyyppi pulmatekijöitä, (3) paikallis-erityiset ongelmat. Paikallisspesifejä pulmalähteitä ovat arvokkaita luonnonsuojelualueita uhkaavat tekijät, maan muokkaukseen⁴⁰ liittyvät ympäristöhaitat sekä myös teollisuuden aiheuttamat uhat ympäristölle.

Kuormituksia kuvaavat indeksipisteet ovat suurissa kunnissa selvästi muita kokoluokkia suurempia. Ympäristöongelmat koetaan yleisesti vaikeimmiksi siis *suurissa kaupungeissa*. Sama asiantila näkyy tarkasteltaessa vähiten pulmallisiksi koettuja tekijöitä (kaavio 6). Pienimmän kokoluokan ja alkutuotantokuntien vähäistä ongelmallisuutta ilmoittavat indeksipisteet ovat selkeästi pienimmät.

Arviot ovat luonnollisia paikallisen ympäristön ominaislaadun näkökulmasta tarkasteltuna. Kaupungeissa luonnonsuojelualueita esiintyy niukasti, samoin metsiä ja maataloutta, maaseudulla liikenne on vähäisempää ja tilaa löytyy kaupunkeja väljemmälle kaavoitukselle. Kaavio tukee edellä teollisuudesta saatua kuvaa: melko harvat ympäristöaktivistit kokevat teollisuuden ympäristön- ja luonnonsuojelun näkökulmasta hyvin ongelmalliseksi ja varsin monet, eritoten maaseudulla, lähes ongelmattomaksi. Kysyttäessä paikkakunnan merkittävintä ympäristökysymystä (avoin kysymys), teollisuuslaitokset nousivat osassa kaupunkeja esiin. Sen mukaan teollisuus aiheuttaisi edelleen pulmia osassa (noin neljännes) kaupunkeja.

Päätöksentekijäin kritiikkiä

Tuloksista piirtyy epäluottamus yhteiskunnan virallisen järjestelmän ytimen (johtavat kunnalliset päätöksentekijät ja edustuksellinen poliittinen järjestelmä) kykyyn tai pikemminkin haluun huolehtia riittävän tehokkaasti paikallisesta ympäristöstä. Virallisessa järjestelmässä on kuitenkin ympäristöaktivistien mielestä päteviä osa-alueita ja luotet-

---

⁴⁰ Maan muokkaus voi saada useita merkityksiä. Sillä tarkoitetaan usein sorakuoppia, mutta mahdollisia ovat myös esimerkiksi huomattavat maa-rakennushankkeet ja metsämaan syväaureaus.

tavia liittolaisia: ympäristökysymyksistä huolta kantavat virkamiehet.

Kritiikissään ympäristöyhdistysten ydintoimijat ilmentävät arvo-perustaista huoltaan paikallisen ympäristön etujen huomioon ottamisen puolesta päätöksenteossa. Samat motiivit tulevat esiin yhdistysten merkitysten määrittelyissä: monelle ydinaktivistille yhdistyksen merkitys on sen toiminnassa ”ympäristön herättäjänä”, ”herätyskellona” ja ”vahtikoirana”.

Pakulski (1995, 76) sanoo, että toisin kuin tavanomainen byrokratisoitunut valtapolitiikka, joka rutiininomaisesti kääntää arvokysymykset hallinnollisiksi menettelytavoiksi ja hallinnon vaikuttavuuden kysymykseksi, yhteiskunnalliset liikkeet aktivoivat huolen uhanalaisten arvojen tasolla ja mobilisoivat protestia ”arvojen palauttamiseksi niille kuuluvaan asemaan”. Weberiläisittäin kysymys on *arvorationaalisen* toiminnan asemasta virallisessa päätöksentekojä ja toimeenpanokoneistossa. ”Hyvien arvojen” vaikuttavuutta uhkaavat päiväkohtaiset käytännölliset välttämättömyydet, talouden pakkovalta ja rutiininomaiset formaalit menettelytavat. Arvorationaalisella protestilla ja ”herättämisellä” pyritään voittamaan tukahduttavien välttämättömyyksiensä ”arvoja jauhava paine”. Tässä on yhdistysten aktivistien ympäristökansalaisuuden tuottamisen yksi ydinsisältö.

Vastaavuus *NSM*-teoriaan on olemassa myös toisessa merkityksessä. Kritiikin kohteena ovat oman välittömän elinympäristön koetut uhat eli toiminta liittyy sellaisten uhkatendenssein torjumiseen, jotka kohdistuvat *elämänlaatuun* arkiympäristössä. Habermas (1981, 35) toteaa uuden ympäristöprotestin kumpuavan mm. urbaanin ympäristön näkyvästä tuhoutumisesta ja huonon alueellisen suunnittelun, teollistumisen ja saastumisen aiheuttamasta elinympäristön tuhoutumisesta maaseudulla. Habermas tähdentää, että niissä on ennen muuta kysymys elämismailman orgaanisiin perustuksiin kohdistuvista silminnähävistä uhista. Uhkien kouriintuntuvuus asettaa ihmisille kipeän tietoiseksi kysymyksen ympäristön elinkelpoisuudesta sekä kysymyksen aistillis-esteettisten perustarpeiden riistosta. Tästä käsin voi tulkita esimerkiksi sitä, että urbaaneissa ympäristöissä ongelmat koetaan selkeästi maaseutu-ympäristöjä polttavammiksi. Liikenteen aiheuttamat ongelmat, maan muokkaus, vesistön tila ja kaavoitusta koskevat ongelmat ovat esimerkkejä elämäntyylejä ja elämänlaatua uhkaavista ympäristöongelmista. Ajankohtaisen luonnontieteellisen tiedon vahvaa asemaa suomalaisten ympäristöaktivistien tietoisuu-

nessa ilmentää luonnon monimuotoisuutta koskevien pulmatekijöiden sijoittuminen korkealle ongelmallisuushierarkiassa.

Olemme tarkastelleet paikallisyhdistysten puheenjohtajien suuntauksista yleisen asennoitumisen tasolla. Kysymys on toiminnan yleis- tai perusmotiivista. Aiemmin tehty toimintasisältöjen ja -muotojen tarkastelu osoitti, että varsin harvoin tämä perusasenne kanavoituu radikaaliksi toiminnaksi. Paikallisyhdistyksissä kriittinen asenne purkautuu nykyisessä yhteiskunnallisessa tilanteessa varsin mallitilaksi toiminnaksi, kuten kannanotoiksi, julkilausumiksi, kriittisiksi lausunnoiksi, keskustelutilaisuuksiksi, jne. Varsinaisiin mielenosoituksiin turvaututaan harvoin.

Mukaanko kunnalliseen ympäristösuunnitteluun?

Suosituksi tulleen ekologisen modernisaation teorian mukaan ympäristöliikkeiden asema ja rooli ovat muokkautumassa uudenaikaisiksi yhteiskunnan nykykehityksessä (Mol 1996, 4-5). Vielä 1970-luvulla ympäristöliikkeen päätehtävänä oli ympäristökysymysten nostaminen julkisille ja poliittisille agendoille sekä teknis-taloudellisen rationaliteetin pätevyyden kyseenalaistaminen ympäristön näkökulmasta. Ympäristökysymysten hoidon institutionaalistuminen niin valtionhallintoon, talouselämään, kuin tieteellis-teknologiseen kehitykseenkin on kuitenkin tämän teorian mukaan saanut aikaan hidasta muutosta siihen suuntaan, että ympäristöliikkeestä muotoutuu aiemman ulkopuolisen kommentaattorin sijasta itsenäinen osallistuja ekologisen muutoksen kehityskuluissa. Liikkeiden innovatiivinen kyky tuottaa uusia ideoita ja voima mobilisoida kuluttajia ja organisoida julkista tukea tai torjuntaa hankkeille palvelevat lisääntyvässä määrin sellaisia sosiaalisia voimia niin hallinnossa kuin talouselämässäkin, jotka suuntautuvat vahvistamaan ekologiaa kehityskulkuja modernissa yhteiskunnassa. Ympäristöliikkeestä tai sen osista olisi siis muokkautumassa kriittisiä osallistujia pelkkien kriitikkojen sijasta.

Edellä tarkastellut tulokset osoittavat, että teknis-taloudellisen rationaliteetin kyseenalaistaminen on edelleen vahva orientaatio ympäristöyhdistysten johdossa. Kunnanjohtajien ja puoluejärjestöjen osakseen saaman kritiikin voi tulkita näin. Mutta onko sen rinnalle tulossa kriittisen osallistumisen ulottuvuus? Aiemmin tehty toiminta-

verkostojen tarkastelu osoitti, että paikalliset viranomaiset ovat yhdistysten melko tavanomainen kontaktipinta. Tutkin nyt kysymystä tarkemmin.

Osallistuminen voi toteutua niin ympäristöjärjestöjen itsensä kuin hallinnon ja talouselämänkin aktiivisina pyrkimyksinä. Hallinnollinen ideologia kuten myös kansainväliset ympäristöohjelmat tähdentävät kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osallistumista hankkeisiin jo niiden suunnitteluvaiheessa. Tämän on oppinut myös talouselämä ottaessaan ympäristöjärjestöjä ja niiden edustajia ympäristölaatu-standardien suunnitteluun saadakseen näiden tuen. Kansalaisten osallistamisesta on tullut myös yleinen iskusana.

Tarkastelen seuraavassa ympäristöyhdistysten osallistumista kuntaorganisaation kanssa tehtävän yhteistyön näkökulmasta. Minkälainen paikallisten vapaaehtoisryhmien rooli nykyisin on? Millainen se voisi parhaimmillaan aktivistien mielestä olla?

Taulukko 15. Yhdistyksen ja paikallisten viranomaisten kanssakäyminen kuntatyypeittäin

	Yhteistyö viranomaisten kanssa viime vuosina					
	Lisään- tynyt %	Ei muu- tosta %	Vähentynyt %	En osaa sanoa %		N
Kuntakoko						
Yli 30 000	65	30	-	4	100	23
8000-30 000	39	48	8	5	100	61
Alle 8 000	29	50	6	4	100	51
Elinkeinotyyppi						
Palvelukunta	47	47	3	3	100	58
Teollisuuskunta	44	43	7	6	100	54
Alkutuohtokunta	14	76	10	-	100	21
Kaikki	41	50	6	4	100	135

Yhteistyö viranomaisten kanssa olisi tulosten mukaan yleistendensinä selkeästi lisääntynyt viime vuosina. Tämä suuntaus koskee ensi

sijassa *urbaaneja toimintaympäristöjä* ja näyttää puuttuvan yleis-
tendenssinä alkutuotantokunnista.

Yhteistyön lisääntyminen liittyy oletettavasti osaltaan siihen melko selkeään 1990-luvun alussa vahvistuneeseen kehitykseen, että luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksen tapaiset vakiintuneet, yhdistyksiksi järjestäytyneet ja toimintamuodoiltaan maltilliset ympäristöjärjestöt ovat saaneet kasvavaa virallista tunnustusta myös paikallistasolla. Vielä 1980-luvulla tilanne oli melko yleisesti sellainen, että virallisissa toimintaympäristöissä luonto- ja ympäristöjärjestöjä vieroksuttiin, ainakin jos ne esiintyivät aktiivisina esittäen vaatimuksia ja vaihtoehtoja. Niitä ei juuri pidetty varteenotettavina yhteistyökumppaneina vaan pikemminkin häirikköinä. Tällainen käsitys lienee ollut tavallinen erityisesti maaseudulla.

1990-luvun taitteen ja alun yleinen muutos ympäristöasenteissa, ”läpiekologisoituminen” (Koskinen 1994) muutti paljon suhtautumista ympäristöjärjestöihin. Asenteiden muutos oli suuri esimerkiksi yritysmaailmassa.⁴¹ Toinen yhteistyötä edistävä tekijä on yhdistysten oma toiminnallisuus. Urbanien ympäristöjen ympäristöyhdistykset ovat pieniä maalaisyhdistyksiä aktiivisempia. Ne toimivat maaseutuyhdistyksiä useammin yhteistyön aloitteentekijöinä.

Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten yleinen arvostus on aktivistien mukaan lisääntynyt kaikissa toimintaympäristöissä, joskin kuntien elinkeinotyyppien kesken esiintyy myös eroja (taulukko 16). Alkutuotantokunnissa arvostuksen nousu ei ole yhtä yleistä kuin kahdessa muussa kuntatyypissä.

Arviot arvostuksen suunnasta eivät ole mainittavasti yhteydessä toimintaympäristön urbaanisuusasteeseen asukasluvulla mitattu. Sen sijaan toimintaympäristön elinkeinotyyppillä näyttää olevan merkitystä. Palvelukunnissa yhdistyksen arvostus ei olisi yhdessäkään tapauksessa vähentynyt, kun joissakin alkutuotantokunnoissa olisi näin tapahtunut. Tendenssi on luultavasti yhdistettävissä tutkimusajankohdan kärjekkääseen NATURA 2000 -kriittikkiin. Huomattava

---

⁴¹ Tekemäni ympäristöaktivistien haastattelut tukevat käsitystä laajamittaisesta virallisen järjestelmän suhtautumisen muutoksesta ympäristöyhdistyksiin.

Taulukko 16. Arviot yhdistysten arvostuksesta paikkakunnalla kuntatyypeittäin

	Arvostus viime vuosina, prosentteina vastanneista					N
	Lisään- tynyt %	Ei muu- tosta %	Vähentynyt %	En osaa sanoa %	%	
Kuntakoko						
Yli 30 000 asukasta	48	35	-	17	100	23
8000 - 30 000 as.	52	29	5	15	100	62
Alle 8 000 as.	44	42	6	8	100	50
Elinkeinotyyppi						
Palvelukunta	49	32	-	19	100	57
Teollisuuskunta	53	31	6	11	100	55
Alkutuotantokunta	33	52	14	-	100	21
Kaikki	48	35	4	13	100	35

osa NATURA -kohteista sijaitsee alkutuotantokuntien alueella, missä myös MTK:n politiikalla on laajin kannatus.

Jos yleinen suuntaus on viranomaisyhteistyön selvä lisääntyminen ja yleinen arvostus on myös kasvanut, niin voisi ajatella, että vapaaehtoisten kansalaisjärjestöjen osallistumiselle paikallistasolla ympäristöasioiden hoitoon ja suunnitteluun olisi hyvät mahdollisuudet myös tulevaisuudessa.

Noin neljännes vastanneista arvioi, että yhdistyksen asiantuntemusta voitaisiin käyttää hyväksi paljonkin nykyistä enemmän. 16 prosenttia vastaajista arvioi tilanteen sellaiseksi, ettei yhteistyötä ole mahdollista juuri lisätä. Ympäristön urbaanisuusaste on yhteydessä tendenssin yleisyyteen. Yli 30 000 asukkaan paikkakunnilla puheenjohtajista kaikki olivat sitä mieltä, että asiantuntemusta voitaisiin hyödyntää nykyistä enemmän (ks. taulukko 17 seuraavalla sivulla).

Taulukko 17. Yhdistysten asiantuntemuksen hyväksikäyttömahdollisuudet päätöksenteossa kuntatyypeittäin

	Voitaisiinko asiantuntemusta käyttää hyväksi nykyistä enemmän?				
	Paljon	Jonkin verran	Ei juuri		
	%	%	%		N
Kuntakoko					
Yli 30 000 asukasta	27	73	-	100	22
8 000 - 30 000 as.	31	51	19	100	62
Alle 8 000 asukasta	22	60	18	100	50
Elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	27	61	12	100	59
Teollisuuskunta	27	54	19	100	52
Alkutuotantokunta	27	62	14	100	21
Kaikki	27	58	16	100	134

Kysymys: Voitaisiinko mielestänne yhdistyksenne asiantuntemusta käyttää hyväksi paikkakunnan ympäristökysymyksiä koskevassa suunnittelussa ja päätöksenteossa?

Millaisissa asioissa asiantuntemusta voitaisiin käyttää hyväksi yhdistysten puheenjohtajien mielestä? (Ks. taulukko 18)

Näissä arvioissa yhdistyksen asiantuntemuksen alue näyttäytyy varsin monipuolisena. Esiin nousevat vahvasti sekä alkuperäiseen luontoon liittyvät kysymykset että rakennettu ympäristö. Monet vastaajat tuovat esiin useita asiantuntemusalueita (17 prosenttia puheenjohtajista mainitsi vähintään kolme aluetta, jolla yhdistys voisi toimia kuntahallinnon apuna).

Alkuperäisluontoon liittyvä asiantuntemus nousee useimmiten mainituksi asiantuntemusalueeksi kaikissa kuntatyypeissä lukuun ottamatta alkutuotantokuntia, joissa kaavoituskysymykset nousevat

Taulukko 18. Yhdistyksen mahdollinen asiantuntemuksen alue kuntatyyppiin mukaan

	Kuntakoko			Kaikki
	Mainintojen lukumäärä			
	Yli 30 000	8 000 - 30 000	Alle 8 000	
Luonnon monimuotoisuus, luontokohteiden kartoitus	11	33	23	67
Kaavoitus	8	24	11	43
Metsien käsittely	2	13	9	24
Ympäristötietoisuuden lisääminen	2	10	6	18
Luontokohteen hoito	4	6	3	13
Retkeilykohteen suunnittelu	1	4	5	10
Arkkitehtuuri, maisemanhoito	-	9	3	12
Vesikysymykset	2	3	3	8
Jätehuolto	1	3	3	7
Muu	9	9	10	28
	Kunnan elinkeinotyyppi			Kaikki
	Palvelu- kunta	Teoll. kunta	Alkutuot. kunta	
Luonnon monimuotoisuus, luontokohteen kartoitus	30	30	4	64
Kaavoitus	20	15	8	43
Metsien käsittely	11	8	4	23
Ympäristötietoi- suuden lisääminen	9	7	2	18
Luontokohteen hoito	7	5	1	13
Arkkitehtuuri, maisema	3	6	2	11
Retkeilykohteen suunnittelu	5	4	1	10
Vesikysymykset	5	1	2	8
Jätehuolto	2	3	2	7
Muu	13	7	7	27

Asiaa tiedusteltiin avoimella kysymyksellä: Millaisissa kysymyksissä yhdistys voisi toimia asiantuntijana? Koska luvut ovat absoluuttisia tapauskertymä eikä niitä ole siis suhteutettu kuntatyyppitapausten määrään, vertailun voi tehdä vain kuntatyyppiluokkien sisäisenä vertailuna.

ensimmäiselle sijalle. Näiden kysymysten merkitystä lisäsi tutkimusajankohtana ajankohtaiset NATURA- ja *Paikallisagenda* 21 -ohjelmat, jotka muutamassa vastauksessa mainittiinkin erikseen. *Kaavoitus* nousee esiin vahvasti kaikissa kuntatyypeissä. Pulmana näyttää usein olevan se, että ”kaavoitus on edennyt pitkälle ennen kuin havahdutaan ongelmiin”. Kysymyksellä on ajankohtaista mielenkiintoa muun muassa meneillään olevan rakennuslakiuudistuksen kannalta. Vapaaehtoiset kansalaisryhmät kokevat kysymyksen tärkeäksi ja ilmaisevat valmiutensa laajempaan yhteistyön tällä alueella.

Metsien käsittely sai myös runsaasti huomiota osakseen kaikissa kuntatyypeissä. *Ympäristötietoisuuden* lisäämisessä ympäristöyhdistykset arvioivat voivansa olla avuksi erityisesti pienissä palvelukunnissa. Melko runsaasti kommentteja sijoittuu luokkaan ”Muu”, jossa tavallisia ovat yleisluontoiset kommentit, kuten ”asiantuntijuus”, ”luontoasioissa”. Jotkut kommentit koskivat liikennesuunnittelua, samoin maankäytön suunnittelua, 2-3 mainintaa saivat luontomat-kailu ja riistanhoito.

Yhdistysten johtokuntien jäsenten koulutuksen ja ammattitaitustaan tarkastelu (luku VII) tukee käsitystä, että aktivisteilla on runsaasti luontoasiantuntemusta. Hallituksissa on esimerkiksi lukuisia ammatikseen luontoon tai ympäristöön liittyvää työtä tekeviä. Tämä ilmenee myös useissa suorissa kommentteissa. ”Yhdistyksen jäsenissä on huomattavan paljon eri alojen asiantuntijoita”; ”Olen ympäristönsuojelun ammattilainen, uskoisin pystyväni asiantuntevaan yhteistyöhön monissa asioissa”, ”Jäsenistössä on niin biologian, arkkitehtuurin kuin teknisenkin alojen asiantuntemusta, joka olisi viranomaisten ja hallinnon käytössä jos asioista vain tiedotettaisiin enemmän jäsenillemme”, ”Varsinkin saariston osalta (myös meri) löytyy biologista ja geologistakin asiantuntemusta. Myös metsät ovat hyvin hallussa”, ”Luonnonvarojen kestävää käyttöä suunniteltaessa, erityisosaamista paikallisen alkuperäisluonnon tuntemuksessa, sekä uusitutuvien luonnonvarojen resursseista”, ”Yhdistyksessämme on luonnontieteilijöitä, joiden lajituntemus ja tuntemus biodiversiteetistä on korkea. Tätä tuntemusta tulisi mielestäni hyödyntää, kun kunnan oma tuntemus ei riitä.”

Yhdistysten osallistumismahdollisuudet koskevat lähinnä kannanottamista ja lausuntojen antamista kuntaorganisaation suunnitelmiin. Niistä halutaan tietoa hyvissä ajoin. Myös suunnitteluapua tarjotaan.

Se on kuitenkin hyvin yksilöllistä ja yhdistyksen aktiivijäsenen tietotasosta ja taipumuksista riippuvaista.

Useista kommenteista ilmenee käsitys, että kuntaorganisaatiossa vallitsevat itseriittoiset asenteet olisivat pääesteenä tarjolla olevan asiantuntemuksen hyväksi käytölle. ”Asiantuntemusta ei käytetä lainkaan, koska mm. kuntien päättäjät yrittävät kieltää ympäristönsuojelun merkityksen sillä perusteella, että erityistoimia ei tarvita ’meillä, täällä maalla, jossa aina on suojeltu luontoa’”, tai ”Kunnallispolitiikassa ei haluta puolueisiin kuulumattomien ns. asiantuntijoiden panosta, sehän voi olla vaikka kommunisti! Ympäristölautakuntaa pidän tärkeänä foorumina, mutta sen jäsenistä monet ovat suorastaan luonnonsuojelun vastustajia”. Yleisesti nähdään siis, että yhteistyötä kunnan kanssa voitaisiin ja tulisi lisätä. Osoitetaan lukuisia mahdollisia yhteistyön alueita.

Kaikki eivät kuitenkaan näe kysymystä ongelmattoman myönteisenä. Jotkut puheenjohtajat varoittavat, etteivät yhdistyksen resurssit riitä kovin pitkälle. ”Suojeluinventoinneissa on oltu mukana, alueiden kartoitusta voitaisiin vähän tehdä, mutta ei paljoo enempään ole resursseja.” Puheenjohtajissa on myös kriitikkoja, jotka näkevät yhteistyössä väijyvän vaaroja, ja varoittavat, ettei ympäristöyhdistyksistä saa tulla kunnallishallinnon osia tai jatkeita. ”Kaupungin halu delegoida hommat ilmaiselle työntekijälle on näkyvissä. Tasapainon löytämiseen on vielä matkaa.” Sivilisaatiokriittinen näkökulma esiintyy seuraavassa kommentissa: ”Tiedon puute ei ole ongelma, vaan joutuminen vastakkain taloudellisten arvojen kanssa”.

Kansalaisyhteiskunnan arvorationaalisten ryhmien ja niiden ”elämismaailman” näkökulmasta kysymyksessä onkin jännitteinen tila, mitä aktivistien kritiikki paikallisten päätöksentekijöitä kohtaan selvästi osoittaa. Koetaan, että hallinnollinen ja taloudellinen rationaaliiteetti ovat jo ”ratkaisseet” arvoja ja päämääriä koskevat määrittelyt (ne on tehty poliittisissa ja hallinnollisissa elimissä). Ympäristöaktivistit tuovat selvästi esiin kritiikkinsä päätöksentekijäin suuntautumista kohtaan. Silti, tai sitten juuri siksi, tarjotaan omaa vapaaehtoistyötä avuksi.

Samana ongelman eteen ryhmä joutuu aina kun se kohtaa toisenlaista arvomaailmaa tai rationaliteettia edustavan vahvan osapuolen. Esimerkiksi paikallisyhteisöissä, joissa esiintyy runsaasti työttömyyttä, luontoa ja ympäristöä koskevia merkityksiä konstruoidaan ky-

seisen fundamentaalimerkityksen näkökulmasta. Työpaikkojen säilyttäminen ja uusien työtilaisuuksien luominen on silloin kyseinen paikallinen fundamentaalimerkitys asukkaille ja ympäristö- ja luontonäkökohdat tulkitaan joko kielteisesti tai myönteisesti, passiivisesti tai aktiivisesti sen mukaan kuin suhtaudutaan ydinmerkitykseen.

Taustalla voi toisinaan nähdä myös uusille liikkeille herkkien kysymysten keskinäisen konfliktin. Eräissä kiistoissa törmäävät luonto ja ympäristö ja paikallinen itsemäärääminen arvoina. Metsien käyttöä koskeissa kiistakysymyksissä paikallisten aktivistien on ollut useissa tapauksissa vaikeaa määritellä, mille puolelle asettuvat. Paikallisyhteisön itsemääräämisen puolustus voi nousta ensisijaiseksi puolenvälinnan määreeksi.

Paikallisen kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten yhteistyö edellyttää oman näkökulman laaja-alaista ymmärrystä eri järjestelmien toimijoilta. Tämä tarkoittaa muiden edustamien näkökulmien tunnistamista ja kykyä suhteuttaa edustamansa näkökulma kokonaisuuteen ja perustaviin arvonäkökohtiin. Onnistuneen yhteistyön tärkeänä edellytyksenä voidaan pitää myös vahvaa *julkisuutta*. Julkisessa keskustelussa voidaan puolustaa arvonäkökohtia ja keskustelu itsessään synnyttää itsereflektiota toimijaosapuolissa. Nyky-yhteiskunnassa tällaiseen julkisuuteen on aikaisempaa paljon enemmän mahdollisuuksia. Kun kansalaisia koskeva julkisuuden alue aikaisemmin rajoittui lähinnä työhön liittyvien ongelmien alueelle, tärkeimmät poliittiset kysymykset koskevat Alain Tourainen mielestä (ref. Cohen & Arato 1992, 516) tänään välittömästi yksityiselämää (kasvatus, koulutus, seksuaalisuus, sairaus, terveys jne). Aikaisempi jyrkkä ero yksityisen ja julkisen välillä on liudentunut, mikä on tuonut julkisuuden jokapäiväisen elämän tärkeäksi osatekijäksi. Cohen ja Arato sanovat, että feministinen, ekologia-, rauhan- ja paikallisen autonomian liikkeet ovat kaikki tekemisissä julkisen, yksityisen ja sosiaalisen elämän muuttuvien rajojen kanssa sekä kamppailevat alueillaan vanhoja ja uusia hallitsemisen muotoja vastaan. Kun kansalainen näin elää arkielämäänsä julkisuuden äärellä, se merkitsee että kulloisetkin mielenkiinnon kohteet voidaan saattaa julkisen keskustelun kohteeksi, ne siis tulevat yhteiseen kollektiiviseen käsittelyyn helpommin kuin ennen. Nopeasti kehittyneet uudet kommunikaatiomuodot tietenkin mahdollistavat julkisen keskustelun aivan toisella tavalla kuin aikaisemmin.

VI

SOVELIAAT TOIMINTAMUODOT —
KEINOVALIKOIMAN RAJAVYÖHYKE

Suora toiminta

Poliittisluontoisten yhteiskunnallisten liikkeiden tunnusomaisimpia piirteitä on edustuksellisen demokratian suomien keinojen ymmärtäminen vain yhtenä vaikuttamisen väylänä – vieläpä väylänä, jonka kautta vaikuttaminen ei yksin ole tehokasta päämäärien saavuttamiseksi. Uusissa liikkeissä edustuksellinen demokratia on usein suoraan kritiikin kohteena. Se mielletään virallisen yhteiskuntakoneiston osaksi, jonka katsotaan sopeutuneen tai mukautuneen ”systeemin” valtiokeskeiseen toimintamalliin ja toteuttavan käytännössä korkeilla hierarkiatasoilla päätettyjä asioita.

Tavoitteena ei uusien liikkeiden ”itserajoitteen radikalismien” mallissa kuitenkaan ole edustuksellisen demokratian mallin lakkauttaminen, vaan sen politiikantekoon vaikuttaminen sen omia keinoja ja muita tarjoutuvia vaikuttamisen mahdollisuuksia hyväksi käyttäen. Uusille liikkeille on ominaista pyrkimys ”suoraan vaikuttamiseen”.

Suoralla toiminnalla viitataan tavallisesti edustuksellisen poliittisen vaikuttamisen ylittävään ja ohittavaan kollektiiviseen toimintaan, mielenosoitukseen ja julkisuushakuisiin näyttäviin aktionistisiin toimintamuotoihin. Käsitettä on kuitenkin hyödyllistä käyttää laajemmassa merkityksessä. On näet varsin monenlaista ”suoraa vaikuttamista” ja sen monet muodot ovat myös käytössä. Suora vaikuttaminen voidaan jakaa kolmeen laajaan osa-alueeseen: (1) vaikuttaminen itsensä toteuttamisen ja esimerkin kautta ja (2) laajan yleisön huomion kiinnittäminen ajettaviin kysymyksiin eli poliittisluontoinen vaikuttaminen julkisuudessa ohi edustuksellisten päätöksentekielinten ja muiden virallisten instituutioiden mielenosoitusten näyt-

tävillä tempauksilla sekä (3) epätoivottujen päätösten ja muun toiminnan estäminen fyysisillä pakottavilla toimenpiteillä. Kaikki kolme suoran toiminnan muotoa ovat laajalti käytössä.

Itsensä toteuttaminen viittaa habermasilaisen terminologian mukaisesti elämismaailman autonomiseen toimintaan, sen autenttiseen toteutumiseen tai toimintaan. Hyvä esimerkki on elämäntaparyhmän elämäntavan toteuttaminen käytännössä. Ekologiset kokeilut kuuluvat tähän kollektiiviseen toimintaan, samoin muut toimintaryhmät, joissa ideaaleja toteutetaan käytännössä. Tähän vaikuttamiseen muotoon kuuluvat myös ympäristöjärjestöjen toiminnan monet muodot, kuten luontopolkujen rakentaminen, ketotalkoot ja eläinten ruokinnan järjestäminen. Samalla kun nämä toimintamuodot edustavat itsensä toteuttamista, niillä on myös poliittinen funktionsa. Ne ovat vaikuttamista esimerkin voimalla.

Uusien liikkeiden tutkimuksen keskeisiä havaintoja on tunnetusti liikkeiden vaikuttaminen *julkisuudessa ja julkisuuteen*. Julkisuus on vaikuttamisen keskeinen areena. Tavoitteena on, että yleisön kysymykselle antama huomio ja kannatus toimisivat poliittisena huomion kohdistamisen välineenä ja painostustoimenpiteenä niin, että päättäjien olisi oman asemansa näkökulmasta punnittava ratkaisujensa vaikutusta laajan yleisön keskuudessa. Julkisuus on kenttä, jolla edustuksellinen politiikka voidaan ylittää ja jolla voidaan vaikuttaa siihen. Julkisuustoiminnassa on tarjolla useita keinoja, konventionaalisia ja ei-konventionaalisia. Jälkimmäisiä ovat ennen muuta huomiota herättävät tempaukset, yllättävät iskut, jollaiset Greenpeace otti käyttöön jo 1970-luvun alkupuolella ja jotka ovat levinneet ympäristöliikkeen käyttöön laajalti.

Suoralla fyysisellä vaikuttamisella on kosketuskohtia kahteen edelliseen muotoon. Fyysistä vaikuttamista on tietenkin luontopolun rakentaminen ja moni muu toiminta, joka ilmentää itsensä toteuttamista. On kuitenkin hyödyllistä erottaa vaikuttaminen, jonka tarkoituksena on epätoivottavaksi määriteltyjen päätösten tai toimenpiteiden toteutumisen estäminen. Tällöin toiminta kohdistuu tarkoin määriteltyyn kohteeseen. Tämä muoto toteutuu usein julkisuusvaikuttamisen kanssa yhdessä. Siitä on kysymys, kun joukko mielenosoittajia kytkee itsensä ketjuilla kaivinkoneisiin estääkseen tärkeänä pitämänsä luontokohteen hävittämisen tai kun luontoaktivisti kiipeävät puihin estääkseen puiden kaadon. Aktioilla pyritään sekä

estämään luontokohteen tuhoaminen että vaikuttamaan laajan yleisön ja poliittisten ja hallinnollisten päätöksentekijöiden näkemyksiin kysymyksestä. Eläinaktivistien iskuryhmien turkistarha- ja eläinkuljetusiskujen yhtenä tavoitteena on eläinten häkeistään vapauttamisen ja omaisuuden tuhoamisen kautta tehdä elinkeinon harjoittaminen käytännössä kannattamattomaksi.

Mielenosoituksen suomalaiskansallinen malli

Tässä luvussa tutkin suoraa toimintaa sen hyväksyttävyyden ja ei-hyväksyttävyyden kannalta. Tarkastelukulma liittää kysymyksen tiukasti kansalliseen perintöön.

Kollektiivisen toiminnan muotojen hyväksyttävyys kansalaisten mielissä näet määräytyy olennaisesti kulttuurisesti. On kulttuureja, kuten Kaukoidän useat yhteiskunnat (Etelä-Korea, Filippiinit), joissa mielenosoitukset muuttuvat helposti väkivaltaisiksi yhteenotoiksi, joissa ei kunnioiteta omaisuutta eikä myöskään ihmisten koskemattomuutta. Voidaan jopa väittää, että näissä kulttuureissa mielenosoituksen ryöstäytyminen väkivaltaiseksi tavallaan ”kuuluu asiaan”. Mielenosoittajat eivät pidättäydy väkivallasta, vaan ainakin huomattava osa sallii sen itselleen ja muille mielenosoittajille. Yhtä väkivaltaisia mielenosoituksia ei juuri tavata Euroopassa, joskin vesitykkien käyttö ja kivien heittäminen eivät ole harvinaista myöskään vanhan mantereen useissa maissa.

Pohjoismainen ja suomalainen mielenosoittaminen poikkeavat suuresti väkivaltaisista mielenosoituskulttuureista. Mielenosoituksille on ominaista kurinalaisuus ja rauhanomaisuus. Suomalaisen mielenosoituksen rauhanomaisuus kävi hyvin selville ja kontrastoitui eurooppalaiseen valtaperinteeseen Brysselissä helmikuussa 1999 EU-maiden maanviljelijöiden osoittaessa mieltään Euroopan unionin maatalouspolitiikkaa kohtaan. Kun ranskalaiset ja monen muun maan viljelijät näyttivät melkein pä etsyvän yhteenottoa poliisin kanssa heittäen näitä kivillä poliisien vastatessa panssaroiduista ajoneuvoistaan vesitykeillä, suomalaiset viljelijät valitsivat harkiten kulkureitinsä sivummalta, jossa yhteenoton vaaraa ei ollut.

1990-luvun tunnettujen tendenssien seurauksena mielenosoitusten kenttä ei kuitenkaan ole keinovalikoimaltaan homogeeninen enää

meilläkään. Muutos käynnistyi joitain vuosikymmeniä sitten. 1980-luvun taitteessa käynnistyi väkivallattoman suoran toiminnan aalto. Viime vuosien eläinoikeusliike toi omaisuuden tuhoiskut, jotka ovat johtaneet ääritapauksessa tuliaseiden käyttöön. Tänäpäin yhteiskunnallisten liikkeiden kenttä sisältää ryhmiä ja organisaatioita, jotka (1) tähdentävät laillisuutta kaikessa toiminnassaan eivätkä hyväksy minkäänlaista edustuksellista vaikuttamista ylittävää mielenosoitusta, (2) ryhmiä jotka hyväksyvät väkivallattoman suoran toiminnan äärimmäisenä keinona, (3) ryhmiä jotka turvautuvat väkivallattomaan suoraan toimintaan yleisenä strategiana julkisuuden hankkimiseksi, (4) ryhmiä, jotka hyväksyvät omaisuuden kohdistuvia tuhoiskuja, mutta eivät itse niihin ryhdy ja (5) ryhmiä, jotka tekevät omaisuuden vahingoittamiseen tähtääviä iskuja. Erityisesti 1990-luvulla syntyneiden ryhmien keskuudessa käydään intensiivistä keskustelua sallittavista toimintamuodoista. Keskustelussa käytetään aiempiin nähden varsin hienojakoisia kategorisointeja.

Liikkeet muodostavat nykyisin keinovalikoimaltaan ristiriitaisen kentän niin meillä kuin muuallakin. Ne eivät vain käytä vain erilaisia strategioita, vaan suhtautuvat myös toisiinsa hyväksyvästi tai torjuvasti sen mukaan, millaisia kollektiivisen toiminnan keinovalikoimia ryhmät käyttävät. Näyttää siltä, että soveliaiden /ei-soveliaiden toimintamallien *rajavyöhyke* olisi erityisen herkkää aluetta Suomessa. Siihen on olemassa kansallisia syitä.

On ilmeistä, että uusista tendenseistä huolimatta yhteiskunnallisten liikkeiden keinovalikoimat ovat merkittävästi ankkuroituneet kansallisiin poliittisiin ja organisatorisiin traditioihin (Siisiäinen 1998, 221-226). Nykytilannetta täytyykin tarkastella kansallista historiallista perinnettä vasten. Järjestäytyneisyys suomalaisten mielenosoitusten ominaispiirteenä periytyy kaukaa viime vuosisadalta. Alapuro (1997) jäljittää järjestäytyneisyyden taustat Suomen Venäjä-suhteisiin: suuriruhtinaskunnan oli tarkoin varottava ärsyttämästä keisari-valtaa suojellakseen usein vaakalaudalla olutta autonomista asemaansa. Itsekurin merkitystä teroitettiin lakkaamatta poliittisten toimijoiden ja myös mielenosoittajien mieliin. Ylioppilaat ottivat varoituksista vaarin ja mielenosoitukset olivat pikemminkin mielenilmauksia kuin äänekkäitä protesteja. Myöhemmin työväenliike omaksui saman asenteen. Mielenosoituksen tuli ilmaista työväestön ja sen liikkeen arvokkuutta. 1960-luvun radikalismi lavensi mielen-

osoituksen rajoja, mutta järjestyksen korostus säilyi, samoin pyrkimys avointen konfliktien välttämiseen. Nämä piirteet esiintyivät muun muassa 1970-luvun alun radikaalin opiskelijaliikkeen mielenosoituksissa.

Suomalaisen kollektiivisen toiminnan vahva yhdistysmuotoisuus sopii hyvin yhteen mielenosoitusten järjestäytyneisyyden kanssa. Rekisteröidyt yhdistykset ovat keskeisesti vastanneet laajemmista mielenosoituksista. Siisiäinen (1998, 221, 239) katsoo, että järjestäytyminen yhdistysmuotoon vahvistaa keinovalikoimien painottamista rauhanomaisten, yhteenottoja ja voimakäyttöä, anarkistisuutta karttavien, valistukseen luottavien valintojen suuntaan. Yhdistysmuotoon järjestäytyminen edustaa jo sinänsä järjestäytyneen yhteiskunnan toimintamuotojen hyväksymistä.

Kuvattua taustaa vasten on ymmärrettävää, että normien rikkominen keinovalikoiman rajavyöhykkeellä on aiheuttanut laajaa hämmennystä. Uuden eläinoikeusliikkeen alkutahdit lyötiin 1990-luvun alkuvuosina nuorten pienryhmissä, joilla oli yhteyksiä punk-, anarkisti- ja vegaani-liikkeeseen (Luukka 1998, 48-52). Varsinaisesti laajaan julkisuuteen se tuli vuoden 1995 keväällä tehdyssä iskussa pohjalaiseen turkistarhaan, jossa suuri määrä turkiseläimiä vapautettiin häkeistään. Iskut yleistyivät nopeasti, ja niiden kohteeksi tulivat turkistarhojen ohella eläinkokeita tekevät laitokset, teuraseläinkuljetukset, turkisiikkeet. Saman vuoden marraskuussa turkistenvastaitten mielenosoitusten yhteenlasketuksi osallistujamääräksi on arvioitu noin 700 (mt., 53). Eräiden iskujen suunnittelijoiksi ja toimeenpanijoiksi osoittautuivat nuoret tytöt ja mediajulkisuus nimesi heidät välittömästi ”kettutyttöiksi”. Tyttöjen rooli näyttää olevan uudessa eläinoikeusliikkeessä ylipäätään vahvempi kuin aikaisemmissa ympäristöliikkeiden protestisykleissä. Koulutyttöjen keskuudessa turkiseläinten tarhauksen vastustus on selvästi poikia yleisempää (Parikka 1998). Uusi eläinoikeusliike on ennen muuta nuorisoliikettä ja ylipäätään nuorten ja vanhempien välillä esiintyy suuria eroja asenteissa eläinten oikeuksia ja turkistarhausta kohtaan.

Mielenosoitusten hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän rajavyöhyke on suomalaisten mielisissä herkkä alue, tai kuten Alapuro (1997, 52) sanoo, järjestyksen ja epäjärjestyksen vastakkaisuus on erittäin latautunut kysymys. Suomalaisissa mielenosoituksissa järjestys on ollut lähes pyhä asia, ja järjestyksen rikkominen koetaan siten syvänä louk-

kauksena. Siksi epäjärjestys saa osakseen valtavaa huomiota, mikä on nähty niin Jumalan teatterin provokaatioissa vuonna 1987 kuin eläinaktivistien ensimmäisten iskujen synnyttämissä reaktioissa.

Vakiintuneet eläinsuojeluliikkeet, Animalia ja Suomen eläinsuojeluyhdistys sanoutuivat välittömästi jyrkin sanoin irti eläinaktivistien iskuista ja tuomitsivat kurinalaista järjestystä loukkaavat toimintatavat. Samoin teki Suomen luonnonsuojeluliitto. Pitkään toimineet Animalia ja Suomen eläinsuojeluyhdistys edustavat luonnonsuojeluliiton kanssa maltillista valistukseen luottavan toiminnan perinnettä.

Poliisi on raportoinut kaikkiaan noin 300 iskua turkistarhoihin ja muihin kohteisiin vuoden 1995 alusta vuoden 1998 kevääseen mennessä (*Helsingin Sanomat* 8.4.1998). Iskut ovat jatkuneet. Tähän asti vakavimman tilanteen iskut saivat aikaan joulukuussa 1997, kun turkistarhaiskussa Orimattilassa omistaja haavoitti turkistarhaan tunkeutunutta kolmea aktivistia tuliaseella. Media nosti tapauksen johdosta radikaalin eläinoikeusliikkeen entistäkin keskeisemmin parrasvaloihin useaksi kuukaudeksi. Vuotta myöhemmin, vuoden 1998 joulukuussa liikkeen radikaalein siipi koetteli jälleen keinovalikoiman kansallista koodistoa. Tukeakseen pitkään syömälakossa ollutta englantilaista eläinoikeusaktivistia ja toimien englantilaisen sisarliikkeensä esimerkin vaikuttamana, Eläinten Vapautusrintaman (EVR) eräät aktivistit ottivat kohteekseen eläinkokeita tekevät tutkijat. Uutta oli aiempaa uhkaavampi esiintyminen eläinkokeista vastaavia kohtaan. Englantilainen sisarjärjestö oli vähän aikaisemmin antanut julkisuuteen uhkauksen surmata eläinkokeista vastuussa olevia henkilöitä, mikäli syömälakossa oleva aktivisti menehtyy. Tämä, joulukuuhun 1998 mennessä viimeinen vaihe on siis tapahtunut tutkimuksen suorittamisajankohdan jälkeen, mikä on huomattava tuloksia tulkittaessa. Tutkimusajankohtaan, talveen ja kevät-talveen 1998 saakka iskut kohdistuivat omaisuuteen, eikä henkilöihin kohdistettuja uhkauksia otettu kovin vakavasti.

Uutta ympäristöprotestoinnin aikaisempiin aaltoihin verrattuna on myös se, että iskuilla on pyritty paitsi saavuttamaan kysymyksille julkisuutta, myös tuottamaan turkis- ja muille yrittäjille aineellista vahinkoa niin, että elinkeinon harjoittaminen kävisi taloudellisesti liian raskaaksi. Vaikka vain pieni ryhmä uuden eläinoikeusliikkeen

kannattajista on osallistunut omaisuutta vahingoittaviin iskuihin, iskut ovat saaneet runsaasti julkisuutta ja tiedotusvälineet ovat vahvasti samaistaneet uuden eläinoikeusliikkeen noihin iskuryhmiin.

Media ja laaja yleisö on tuominnut väkivallan käytön ja omaisuuden tuhoamisen varsin yksimielisesti. Myös suuri osa uusimpaan vaatimusliikkeeseen osallistuneista tuomitsee selkeästi turkistarhaiskut. Seuraavassa tutkin, millainen on vakiintuneen luonnon-suojeluliikkeen aktivistien käsitys soveliaista toimintamuodoista ajankohtana, jolloin kysymys joutui mediajulkisuuden valokeilaan. Miten aktivistit kokevat uudet interventiot ja missä heidän mielestään kulkee raja soveliaan ja ei-soveliaan mielenosoittamisen välillä?⁴²

Tuloksia on mahdollista verrata koko väestön käsityksiin. Vertailuun voidaan käyttää vuonna 1997 tehdyn mielipidegallupin tulosta. *Ilta-Sanomat* teetti välittömästi joulukuun 1997 Orimattilan iskun jälkeen mielipidekyselyn turkistarhauksen ja eläinaktivistien suoran toiminnan hyväksyttävyydestä. Tämän tutkimuksen tiedon keruun aikaan helmi-maaliskuussa 1998 eläinoikeusaktivismi oli edelleen laajalti esillä mediassa.

Lain sylissä vai sivussa?

Aloitin tutkimalla luonnonsuojeluliittolaisten aktivistien käsityksiä kysymyksestä, joka on ollut keskeisimmin kiistelyn kohteena. Kysymys turkistarhauksen hyväksyttävyydestä muotoiltiin täsmälleen samaksi kuin *Ilta-Sanomat* käytti Gallupissaan. Vertailtavuutta lisää tutkimusten vähäinen aikaero, 2-3 kuukautta.

---

⁴² Tutkimukseni tässä osassa olen voinut omien erittelyjeni ohella käyttää hyväkseni yht. yo Sanna Vasasen aineistostani tekemää sosiologian harjoitustyön (syksy 1998, Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, sosiologia) tuloksia.

Taulukko 19. Turkistarhauksen hyväksyttävyyden kunnatyypeittäin

	Hyväksyykö turkiseläinten tarhauksen?									
	TUTKIMUS					IS-GALLUP (19.12.1998)				
	Kyllä	Ei	En osaa sanoa	N		Kyllä	Ei	En osaa sanoa	N	
%	%	%	%		%	%	%	%		
Kuntakoko										
Yli 30 000 asukasta	22	57	22	100	23					
8000 - 30 000	39	43	18	100	61					
Alle 8000 as.	47	43	10	100	51					
Elinkeinotyyppi										
Palvelukunta	30	53	18	100	57					
Teollisuuskunta	44	40	16	100	55					
Alkutuotantokunta	52	38	10	100	21					
Kaikki	39	45	16	100	135	71	18	11	100	1240

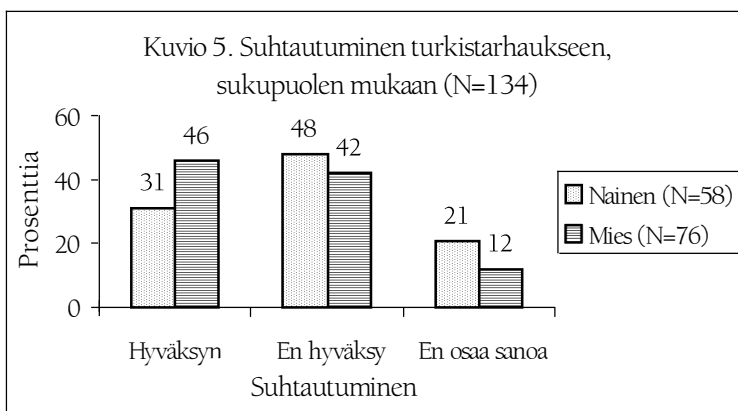
Luonnonsuojeluliiton paikallisaktivistien asenteet poikkeavat varsin selkeästi kansan keskimääräisasenteista turkistarhaukselle kielteiseen suuntaan. Paikallisyhdistysten puheenjohtajista melkein puolet ilmaisi vastustavansa turkistarhausta, kun suomalaisista keskimäärin vain noin viides-kuudesosa oli tällä kannalla⁴³. Näkökannat vaihtelevat eri toimintaympäristöissä. Turkistarhauksen vastustus on voimakkainta kaupunkiympäristössä, mutta myös palvelukunnissa yleisemminkin. Näkökantojen jakaumat äärimmäisissä kokoluokissa

⁴³ Suomen turkiseläinten kasvattajien liiton teettämä tutkimus antoi hyvin samanlaisen tuloksen suomalaisten suhtautumisesta turkistarhaukseen. Sen mukaan 69 prosenttia suomalaisista hyväksyy turkistarhauksen (Luukka 1998, 78); Iltä-Sanomien gallupin (19.12.1998) mukaan osuus oli 71 prosenttia.

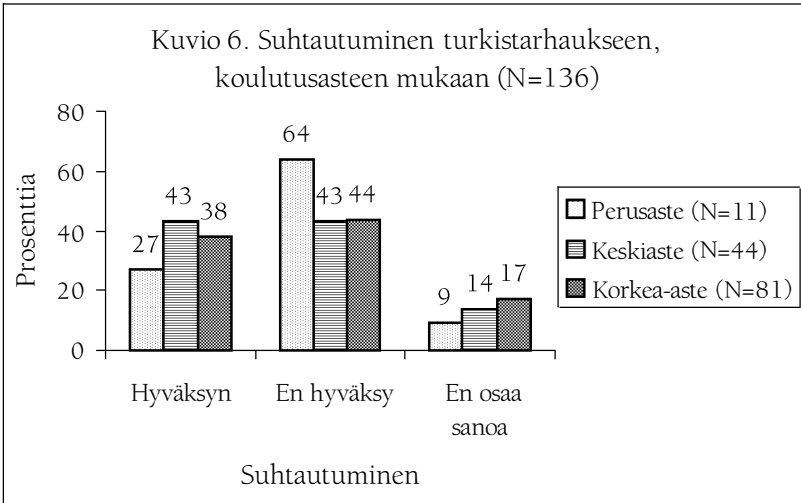
ovat selkeän vastakkaiset. Kielteinen suhtautuminen turkistarhaukseen näyttää siten olevan melko vahvasti urbaani ilmiö. Kuitenkin myös alkutuotantokunnissa turkistarhauksen vastustus on merkittävästi yleisempää luontoaktivistien keskuudessa kuin suomalaisväestössä keskimäärin.

Kiinnostavaa on, että Luonnonsuojeluliiton piirien välillä esiintyy puheenjohtajien aseenteissa selviä eroja, jotka voidaan yhdistää turkistarhauksen yleisyyteen elinkeinona alueella. Selvä enemmistö niiden piirien puheenjohtajista, joissa esiintyy runsaasti turkistarhausta, hyväksyy sen. Kyselyyn vastanneista Pohjanmaan ja Pohjois-Savon yhdistysten aktivisteista kolme neljästä (76 prosenttia) hyväksyy tarhauksen ja vain yksi vastusti. Luonnonsuojeluliiton ympäristöaktivistit ovat empaattisia sille, että oman seudun väestön huomattava osa on riippuvaista turkistarhauksesta elinkeinonaan.

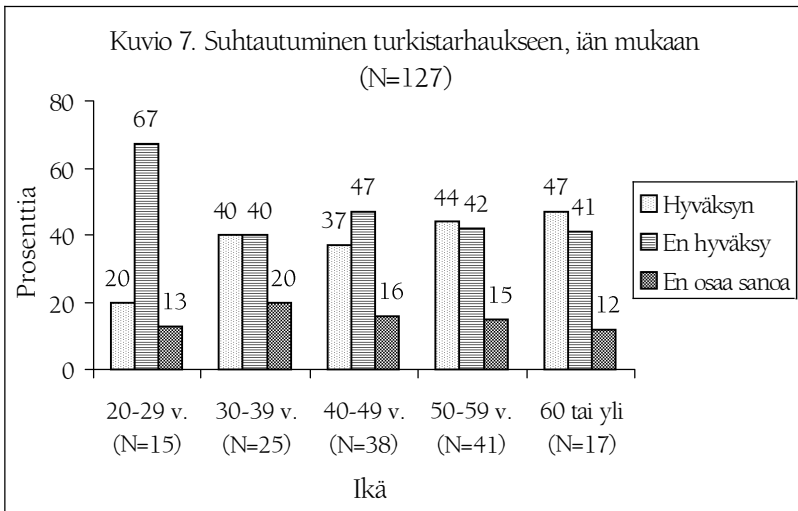
Tutkimukset ovat osoittaneet suuria väestöryhmien keskeisiä eroja suhtautumisessa turkistarhaukseen. Kriittisesti turkistarhaukseen suhtautuvat erityisesti nuoret. Myös sukupuolten kesken esiintyy eroja: tytöt ovat poikia kriittisempiä. (Parikka 1998). Ovatko samanlaiset erot nähtävissä myös tässä aineistossa?

Naiset ovat miehiä hieman kriittisempiä (sukupuolen korrelaatio turkistarhauksen hyväksyttävyyteen, Kendallin tau $b = .11$; ero ei ole tilastollisesti merkitsevä $.01$ -tasolla). Naisaktivistien keskuudessa on miehiä enemmän sellaisia, jotka kokevat kannanoton kysymykseen vaikeaksi.

Turkistarhaukseen kielteisesti suhtautuvia oli selvästi eniten pelkän perusasteen suorittaneiden keskuudessa. Heitä oli tutkimusjoukossa kuitenkin vähän. Kahden muun koulutusasteen väliset erot ovat pieniä.

Ikäryhmä 20-29 -vuotiaat erottuu asenteiltaan selkeästi turkistarhauskriittisyydessään heitä vanhemmista, joiden keskinäiset erot puolestaan ovat pieniä (tutkimusryhmässä ei ole yhtään alle kaksi-

kymmenvuotiasta puheenjohtajaa). Epävarmuus on muita ryhmiä suurempaa 30-39 -vuotiaiden keskuudessa. Laajempien väestöpiirien keskuudessa vallitseva tendenssi toteutuu myös Luonnonsuojelu-liiton puheenjohtajien ryhmässä.

Tuloksia vasten on kiinnostavaa vertailla tutkimusryhmän ja kansan (IS-gallup) käsityksiä eläinaktivistien radikaalin toiminnan hyväksyttävyydestä. Jos aktivistien käsitykset ovat keskimääräistä kriittisempiä turkistarhauksen hyväksyttävyyteen nähden, niin merkitseekö kriittisyys myös tarhaiskutyyppisten toimintamuotojen hyväksymistä?

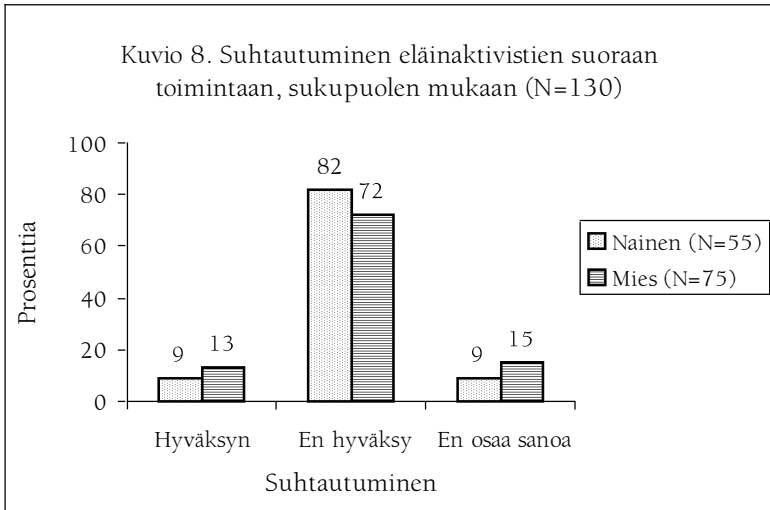
Taulukko 20. Eläinaktivistien suoran toiminnan⁴⁴ hyväksyttävyys, kotikunnan tyyppin mukaan

	Hyväksyykö eläinaktivistien suoran toiminnan?									
	TUTKIMUS				IS-GALLUP (19.12.1998)					
	Kyllä %	Ei %	E.o.s %	N %	Kyllä %	Ei %	E.o.s. %	N %		
Kuntakoko										
Yli 30 000 asukasta	13	83	4	100	23					
8000-30 000	12	70	19	100	59					
Alle 8000 asukasta	10	80	10	100	49					
Elinkeinotyyppi										
Palvelukunta	9	84	7	100	57					
Teollisuuskunta	15	66	19	100	52					
Alkutuotantokunta	5	80	15	100	20					
Kaikki	12	76	13	100	131	6	89	7	100	1240

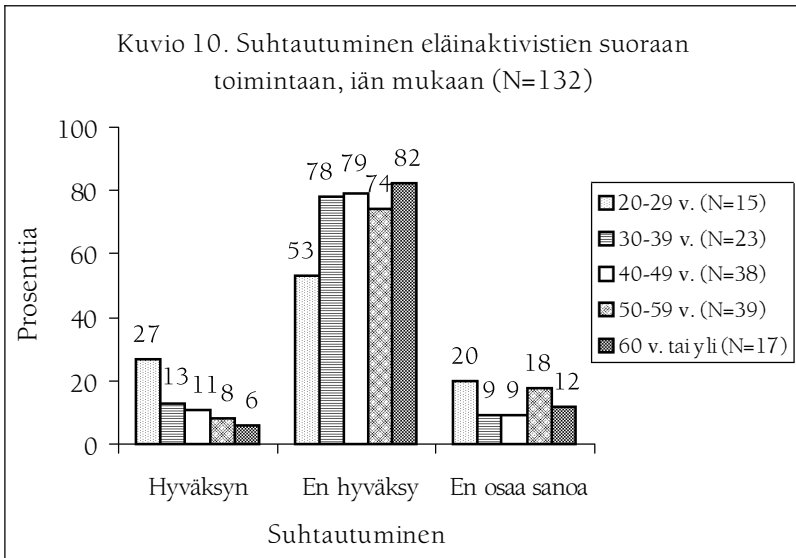
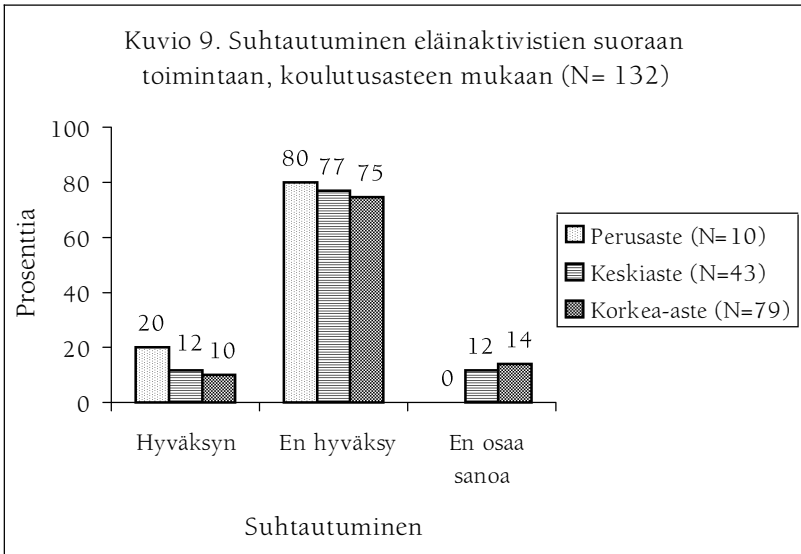
⁴⁴ Kysymyksen muotoilu on epätarkka sikäli, että suoran toiminnan käsite voi olla moniselitteinen. Tutkimuksen ajankohta kuitenkin antaa sille yksiselitteisen tulkinnan vastaajien mielisissä. Kysely toteutettiin vain vä-

Osoittautuu, että kansan ja SLL:n paikallisyhdistysten johtajien käsitykset *soveliaista toimintamuodoista* ovat paljon lähempänä toisiaan kuin käsitykset turkistarhauksen hyväksyttävyydestä. Lähes puolet puheenjohtajista vastustaa turkistarhausta, mutta vain kymmenesosa (12 prosenttia) on valmis hyväksymään turkistarhaisuille ominaisen väkivallan käytön. Tämä todentaa selvästi mielenosoitusten järjestäytyneisyyttä koskevan normin kunnioitusta vakiintuneen luonnonsuojeluliikkeen toimijoiden keskuudessa. Turkistarhaiskut hyväksyvien osuus koko väestössä *Ilta-Sanomien* teettämän tutkimuksen mukaan oli (joulukuussa 1997) kuitenkin vielä selvästi pienempi (6 prosenttia) kuin puheenjohtajien keskuudessa.

hän aikaa turkistarha- ja muiden iskujen korkean aktiivisuuskauden ja vain 2-3 kuukautta Orimattilan iskun jälkeen. Mediajulkisuudessa eläinoikeusaktivistien suoralla toiminnalla viitattiin tuolloin juuri kyseisiin iskuihin, joissa eläimiä vapautettiin häkeistään, sekä muihin iskuihin, joissa omaisuutta saatettiin tuhota. Vastaajat ovat siten suurella todennäköisyydellä mieltäneet suoran toiminnan juuri tässä merkityksessä. Yksiselitteisyyteen viittaa myös se, että kysymykseen vastattiin aivan yhtä usein kuin kysymyksiin keskimäärin sekä se, että kysymyksen epäselvyyttä koskevia huomautuksia ei palautetuissa lomakkeissa ollut.

Luonnonsuojeluliiton aktivistien asenteissa ei esiinny merkittäviä eroja paikallisten ympäristöjen välillä. Kaupunkiympäristössä torjutaan väkivallan käyttö yhtä yleisesti kuin pienissä maalaiskunnissa,

vaikka turkistarhauksen vastaisuus on kaupunkiympäristössä selvästi vahvempaa. Teollisuuspaikkakuntien aktivistit ilmentävät kuitenkin jonkin verran muita elinkeinotyyppisiä yleisemmin myönteistä (ja myös jäsentymätöntä) kantaa omaisuutta tuhoavaa suoraa toimintaa kohtaan.

Erot sukupuolten välillä ovat vähäiset. Koulutustaustan mukainen ero löytyy, mutta muita radikaalimpien, pelkän peruskoulutuksen saaneiden lukumäärä tutkimuksessa on hyvin vähäinen. Iän mukainen tendenssi on selkeä. Nuorin ikäryhmä erottuu melko selkeästi muista, 20-29 -vuotiaista yli neljännes hyväksyi kevättalvella 1998 eläinoikeusaktivistien suoran toiminnan. Kielteinen kanta yleistyy korkeammissa ikäryhmissä.

Jos väkivallan välttämistä koskeva normi on yleisesti katsoen vahva vakiintuneen luonnonsuojelujärjestön toimintakulttuurissa edelleenkin, säröytymisen merkkejä on kuitenkin havaittavissa. Tulos viittaa siihen, että ympäristötoimijoiden kansalaisyhteiskunnassa on olemassa mahdollisuus *sukupolvihalkeamaan*, joka koskee kollektiivisen toiminnan rajavyöhykettä. Nuorten aktivistien keskuudessa vanha mielenosoituksen järjestäytyneisyyttä korostava normi on jonkin verran menettänyt otettaan. Sukupolvihalkeamasta voidaan puhua siksi, että selkeä rajalinja kulkee, kuten sanottu, nuorten ja muiden välillä, ja toiseksi, koska kyseinen rajavyöhyke on hyvin herkkää aluetta. Eriävät näkemykset herkällä rajavyöhykkeellä ovat helposti jakavia. Kolmas käsitteen ehto jää kuitenkin avoimeksi. Sukupolvihalkeama viittaa jakoon laajojen ryhmien, sukupolvien välillä. Tutkimuksessa nuorten aktivistien lukumäärä on pieni. Sen perusteella olisi liian uskaliaasta yleistää vastakkaisuutta koskemaan ympäristöaktivisteja ylipäättään ja vielä vähemmän laajempia sukupolviryhmiä (tämän aineiston perusteella voidaan puhua vain mahdollisuudesta, ei toteutuneesta aktuaalisesta tilanteesta).

Missä sitten kulkee hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän raja? Miten luonnonsuojeluliiton aktivistit suhtautuvat suoraan toimintaan ylipäättään, kulkeeko hyväksyttävän rajalinja suoran toiminnan ja muun toiminnan välissä, vaiko suoran toiminnan sisäisenä vedenjakajana? (ks. taulukko 21 seuraavalla sivulla)

Hyväksyttävän ja ei-hyväksyttävän toiminnan raja ei kulje yleisesti niin sanotun suoran toiminnan ja muun toiminnan välillä, vaan suoran toiminnan *sisällä*. Luonnonsuojeluliittolaisista aktivisteista

Taulukko 21. Suoran toiminnan hyväksyttävyyden, jos omaisuutta ei vahingoiteta, kuntatyyppittäin

	Hyväksyykö suoran toiminnan, jos omaisuutta ei tuhota?				
	Kyllä	Ei	TUTKIMUS		N
			En osaa sanoa		
	%	%	%		
Kuntakoko					
Yli 30 000	91	9	-	100	23
8000 - 30000	79	16	5	100	63
Alle 8000	74	18	8	100	50
Elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	80	15	5	100	59
Teollisuuskunta	83	15	2	100	54
Alkutuotantokunta	71	19	10	100	21
Kaikki	80	16	5	100	134

Kysymyksen yhteys liittyy suoran toiminnan tässä mielenosoitustyyppiseen, auktoriteettia vastustavaan toimintaan.

suuri enemmistö on valmis yleisesti hyväksymään sellaisen suoran ympäristöprotestin, jossa ei aiheuteta vahinkoa ihmisille tai omaisuudelle. Myös vuoden 1993 imagotutkimus viittaa samaan asiaan. Niin sanottujen yhden asian liikkeiden (yhden asian liikkeillä ei imagotutkimuksessa tarkoiteta nuorempia eläinoikeusryhmien iskuja – ensimmäiset tehtiin vuonna 1995) päämäärät ollaan valmiita hyväksymään laajalti, mutta enemmistö niin puheenjohtajista kuin jäsenistäkin katsoi, että tulisi selkeästi pidättäytyä liian aggressiivisesta toiminnasta. Varsin pieni osa niin puheenjohtajista kuin jäsenistäkin oli sitä mieltä, että luonnonsuojeluliiton tulisi tuomita passiivista vastarintaa edustavien yhden asian liikkeiden toiminta (Imagotutkimus 1993, 19).

Yhdistysten toimintaympäristöt näyttävät suuntaavan toimijoiden käsityksiä. Suurin kuntakokoluokka sekä alkutuotantokunnat poik-

keavat melko selvästi keskimääräiskuvasta eri äärisuuntiin. Suurissa kaupungeissa suora toiminta saa kannatusta muita enemmän, alku-tuotantokunnissa suoran toiminnan vastustajia, kuten myös epätie-toisia, on eniten. Suoran protestin ideologia on siis yhteydessä kau-pungistumisen asteeseen mutta on tänä päivänä yleinen myös perinteisempää yhteisörakennetta edustavan maaseudun ympäristö-aktivistien keskuudessa.

Kollektiivisen toiminnan rajavyöhykkeen herkkyys ilmenee sel-keästi vapaamuotoisissa lausumissa. Kannanotot ovat monta kertaa voimakkaita. Useassa kommentissa annetaan vahva tuomio eläin-aktivistien iskuille, kuten ”Eläinaktivistit’ ovat saattaneet koko luonnonsuojeluliikkeen melko vastenmieliseen tilaan!!”, tai jopa ”Suoran toiminnan aktivistit ovat tehneet suurinta hallaa luonnonsuojeluliikkeelle sen olemassaolon aikana. Suomen luonnonsuojelu-liiton on sanouduttava jyrkästi irti suoran toiminnan järjettömyyydestä”. Monen puheenjohtajan kantaa edustaa kommentti, jonka mukaan ”Nykyinen eläinaktivistien suora toiminta muistuttaa ekoterrorismia eli kasvottomia iskuja. Se ei saa ihmisten tukea, vaan aiheuttaa vastarintaa. Hyvä asia kärsii. Kannatus Animalian linjaan. Luonnonsuojelussakaan ei tuloksia synny pelkällä kielteisellä ärhen-telyllä, kaiken vastustamisella. On vedottava myönteisesti ja oltava tietoa perusteluksi.”

Sen sijaan ei-väkivaltaista suoraa toimintaa kannatetaan, koska ”viranomaistoiminta voi olla joskus liian hidastuokkeista. Nopea suora toiminta voi tällöin antaa aikaa lisäselvityksille ja keskustelulle”. ”Suora toiminta voi estää suuria vahinkoja. Jos joku merkittävä luontokohde aiotaan yllättäen tuhota. Suora toiminta voi saada viranomaiset liikkeelle”. Näissä kannanotoissa esitetään keskeisin ja oikeas-taan ainoa hyväksyttävä syy suoralle toiminnalle. Kannanilmaisut ovat yhdensuuntaisia yhdistystä koskeville yleisille merkityksen-määrittelyille.

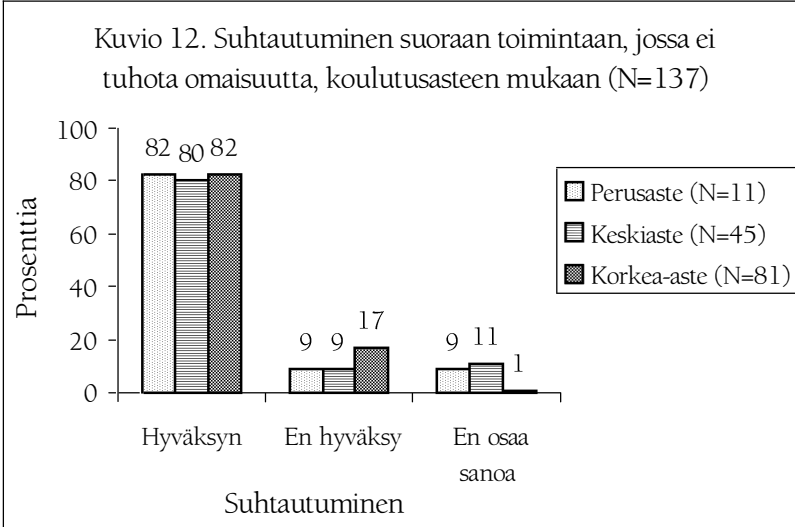
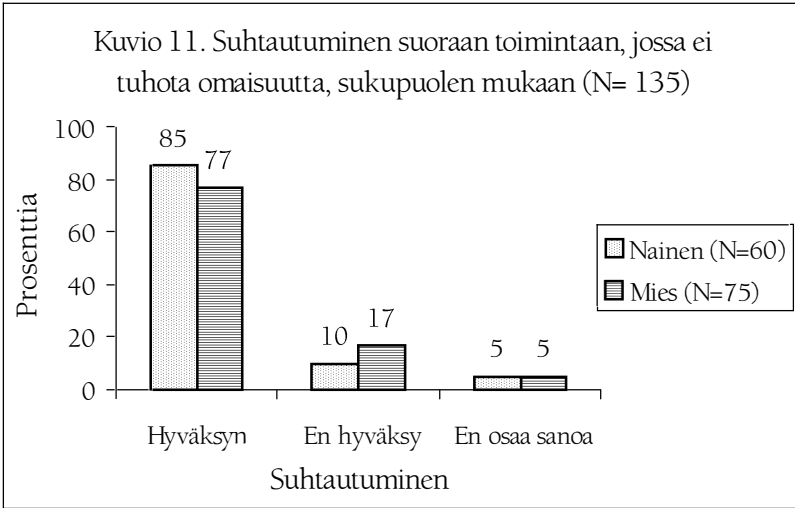
Jotkut kommentit osoittavat kysymyksen huolellista pohdintaa (mikä sekin viittaa ongelman herkkyyteen: kysymys on koettu tärkeäksi). Eräissä kannanilmaisuuksissa ongelma sijoitetaan lisäksi ajan-kohtaiseen yhteiskunnalliseen yhteyteen. ”Tarhaus on tarpeetonta, tarhat surkeita. Ymmärrän aktivistien toiminnan, jonka muodoista osan hyväksyn, osan en. Taloudellisen toiminnan etiikka on ylipää-

tään kysymys, jota ei yleisesti juurikaan todella edes pohdita. Hyvä puoli: ristiriidat tulevat kirkkaasti pintaan. Huono puoli: julkinen keskustelu takertuu keinoihin pääsemättä (tai haluamatta) itse asiaan. Tässä mielessä julkinen keskustelu junnaa: iankaikkisesti työllistäminen tuntuu olevan se valtti, mikä pöytään isketään, oli sitten kysymys kirjolohesta, Vuotoksesta, luonnonsuojelualueista, turkistarhauksesta. Ja kun se perusteena on täysin triviaali”. Vahva eettinen lataus on ominaista seuraavalle kommentille: ”Yleisen edun kuten luonnonsuojelun edistäminen ja puolustaminen on arvokasta ja sen arvon syvyyttä voidaan arvioida esimerkiksi kuinka paljon siihen osallistuvat panevat itseään alttiiksi saamatta omaa etua. Yleensä vastapuolella on kyse omasta edusta tai suoranaisesta ahneudesta”. Tämä vastaaja ei hyväksy eläinoikeusaktivistien iskuja, mutta lisää: ”Vielä vähemmän hyväksyn ihmisten hengen uhkaamista omaisuuden suojelemiseksi, kun kyseessä on aktivistien rikos, josta ei pyritä saamaan itselle taloudellista etua toisen kustannuksella.” ”Rohkea ja julkinen toiminta, jossa oma asema, jopa fyysinen koskemattomuus asetetaan alttiiksi voi saavuttaa vastakaikua jopa vastustajissa. Eläinaktivistit huomioivat vain oman psykologiansa, eivät ulkopuolisen”, analysoi eräs puheenjohtaja suoran toiminnan muotoja.

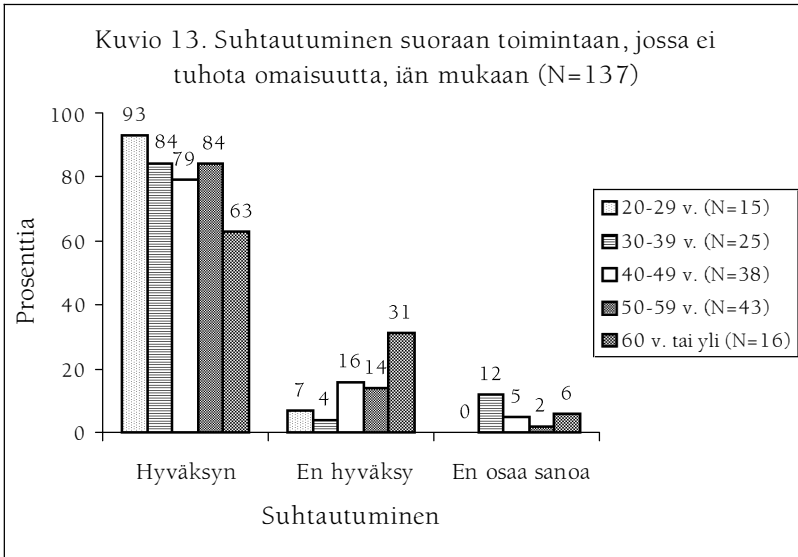
Niissä pieneen vähemmistöksi jääneissä kannanilmaisuuksissa, joissa eläinoikeusaktivistien suora toiminta hyväksytään, syyksi sanotaan esimerkiksi ”koska yhteiskunnallisella tasolla ei tapahdu, ymmärrän suoran toiminnan. Pitäisi puuttua myös häkkikanaloihin, mutta ehdottomasti lailla”, tai ”Suora toiminta käynnistää uudistukset, pelkät puheet ja kirjoitukset eivät riitä”. Suora toiminta nähdään viimeisenä keinona: ”Ymmärrän tietyn suoran toiminnan, JOS se on viimeinen oljenkorsi, johon tartutaan”, vastaa en osaa sanoa -vaihtoehdon valinnut puheenjohtaja eläinaktivistien suoran toiminnan oikeutusta koskevaan kysymykseen. Toinen piirtää rajaviivan näin: ”En itse lähtisi kettuja vapauttelemaan, mutta olen sitä mieltä, että yhteiskunnan on kyettävä vastaamaan ekonuurten haasteisiin (ei vain rankaisemalla). Kaivinkoneisiin olen valmis kiinnittymään hyvän asian edessä.”

Jonkinmuotoisen suoran toiminnan hyväksyminen ei kuitenkaan merkitse suoraviivaisesti omaa valmiutta tai halukkuutta ryhtyä itse sellaiseen. Imagotutkimuksen mukaan alle 10 prosenttia liiton jäse-

nistä sanoi olevansa ”valmiita lähtemään barrikadeille”, kun noin 40 prosenttia sanoo olevansa hengessä mukana.⁴⁵ Tuon kyselyn yhtey-

⁴⁵ Yhdistysten puheenjohtajat näyttävät olevan keskimäärin jonkin verran radikaalimpia kuin rivijäsenet valmiudeltaan suoraan toimintaan. Pienempi osa heistä torjuu kokonaan suoran toiminnan käytön. Imago-

dessä ”barrikadeille lähteminen” viittasi Kojjärvi-liikkeen kaltaiseen protestiin. Tähän kyselyyn ei sisältänyt omakohtaisia valmiuksia mittaavia kysymyksiä.

Naiset hyväksyvät suoran toiminnan hieman useammin kuin miehet (Kendallin tau $b = .10$, tulos ei ole kuitenkaan merkitsevä .01 -tasolla), mutta he asettavat miehiä selkeämmin rajan suoran toiminnan sisäisesti. Koulutusryhmien välillä ei esiinny eroja suoran toiminnan hyväksymien suhteen. Sen sijaan korkeasti koulutetuissa on selvästi muita koulutusryhmiä enemmän niitä, jotka torjuvat suoran toiminnan. Korkeasti koulutettujen ryhmä on siis kaksijakoinen, epävarmuutta ilmentäviä vastauksia on minimaalisen vähän. Iän mukainen tarkastelu on yhdensuuntainen edeltävien taulukkojen

tutkimuksen (1993) mukaan puheenjohtajista 23 prosenttia ei käyttäisi milloinkaan suoraa toimintaa, jäsenistä 37 prosenttia pidättäisi sen käytöstä kokonaan. Puheenjohtajista 39 prosentin mielestä SLL:n tulisi hyväksyä ns. yhden asian liikkeiden toiminta täysin ja pyrkiä yhteistoimintaan niiden kanssa, kun kaikista jäsenistä 24 prosenttia oli tätä mieltä. Näyttäisi siltä, että puheenjohtajien asenteissa olisi tapahtunut lievää siirtymistä radikaalimpien toimintamuotojen suuntaan viiden vuoden aikana (vertailu vuoden 1993 imagotutkimuksen tulosten kanssa).

tietojen kanssa. Nuoret ovat valmiita hyväksymään vanhempia ikäryhmiä selvästi laajemmin sellaisen suoran toiminnan, jossa omaisuus ei tuhoa. Vanhimmassa ikäryhmässä kielteinen suhtautuminen kaikkeen suoraan toimintaan on muita ikäryhmiä yleisempää.

Protestin esikuvat

Kuua hyväksyttävän suoran toiminnan laadusta voidaan edelleen täsmentää jäljittämällä luonnonsuojeluliittolaisten aktivistien suoran toiminnan esikuvia. Epäsuorasti sitä selvittää kysymys, jolla puheenjohtajilta tiedusteltiin heidän kantaansa merkittävimmistä suomalaisista ympäristöliikkeestä, kamppailusta tai tapahtumasta. Kannanmääritykset osoittavat esikuvamallit selkeästi.

Taulukko 22. Merkittävin suomalainen ympäristöliike

	Mainintoja, kpl			Kaikki
	Yli 30000 asukasta	8 000- 30 000	Alle 8 000 asukasta	
Merkittävin ympäristöliike				
Kojjärvi-liike	13	24	15	52
Metsäkamppailu	2	7	9	18
Muu liike tai kamppailu	3	1	6	10
Aikaansaannos (ei liike tai kamppailu)	1	11	4	16
Suomen luonnonsuojeluliitto	3	6	4	13
				N = 109

Asiaa tiedusteltiin avoimella kysymyksellä: Mainitse jokin suomalainen ympäristöliike tai tapahtuma, jolla on mielestäsi ollut (nykyisin tai aiemmin) erityisen suuri merkitys.

Noin puolet avoimeen kysymykseen vastanneista nimesi kevään 1979 Kojjärvi-liikkeen merkittävämmäksi ympäristöliikkeeksi tai tapahtumaksi kansallisessa historiassa. Kojjärvi-liikkeellä on selvästi ollut

suuri esikuvavaikutus luonnonsuojeluliittolaisten aktivistien näkemuksiin soveliaasta ja tehokkaasta ympäristöprotestista.

Vaikka Kojjärvi-liikkeen ykkössija on odotettu, on tulos kuitenkin kiinnostava. Sinänsä merkittävän eteläsuomalaisen lintujärven suojelukysymys ei näet ole realistisessa suhteessa tapauksen saamaan valtavaan julkisuuteen ja sen omaan ”itseisarvoiseen” merkitykseen suomalaisen ympäristöliikkeen historiassa. Samoihin aikoihin esiintyi muita kamppailuja, joiden ympäristönsuojelullinen merkitys voidaan hyvin perustein arvioida tärkeämmäksi. Tässäkin kyselyssä esimerkiksi laajakantoiset Ounasjoen suojelukysymys ja Pohjanmaan koskisodat saivat hajamainintoja. Kansalliseen ympäristönsuojelun keskeiseen alueeseen, vesiensuojeluun merkittävästi 1980-luvulla vaikuttanut Päijänne-liike (Konttinen 1994, 1997, 1998b) on yleisesti tunnettu luultavasti vain keskisuomalaisten keskuudessa. Kuitenkin Äänekosken sellutehtaiden jätevesien puhdistamista koskenut kamppailu 1982-1985 ja samaan ajankohtaan osunut Lievestuoreen sellutehtaan päästöskandaali merkitsivät jopa käännepestettä suuria vesialueita vuosikymmeniä vakavasti pilanneiden sellu- ja paperitehtaiden jätevesipäästöjen kuriin saamiseksi.

Kojjärvi-liikkeen merkitys ympäristöaktivisteille ja yleisemmin ei rajoitu passiivisen vastarinnan mallin kehittelyyn ja sen tunnetuksi tuloon. Tapaus sai osakseen ennen kokemattoman laajaa myönteistä julkisuutta tiedotusvälineissä. Aktivistien toiminta sai runsaasti kannatusta eri väestöryhmissä (Järvikoski & Kylämäki 1981). Kojjärvi-liikkeen suurin merkitys olikin siinä, että se ”räjäytti” valmiiksi latautuneen ympäristönsuojelulle myönteisen mielialailmaston tarjoten ponnahduslaudan tai katalyytin mielialojen purkautumiselle toiminnaksi (Konttinen 1996a, 1998). Kojjärvi-liikkeen aktivistit ovat myöhemmin kertoneet ilmapiiriin latautuneisuudesta (*Mitä kuuluu Kojjärvi?*, 1995) sanoen, että odotettiin ikään kuin tilaisuutta toimintaan, jonka Kojjärvi antoi. Purkaus aktivoi eri puolilla maata lukuisia muita ympäristökamppailuja, joista osa oli jo pitkään jatkuneita kiistoja. Ydinvoiman vastainen liike lähti vahvaan nousuun pian Kojjärvi-konfliktin jälkeen, mihin vaikutti myös Harrisburgin ydinvoimalassa tapahtunut onnettomuus (Tammilehto 1994). Konflikti saattoi toistensa kosketuksiin ympäristöryhmiä ja muodostaen muun muassa perustaa Vihreän liikkeen synnylle pari kolme vuotta myöhemmin.

Kojjärvi-liike oli ajankohdan näkyvin kamppailu, joka intensivoi

paikalliselle ympäristöliikehännälle otollista mielialailmastoa kautta koko maan. Konflikti oli tärkein yksittäinen liike tapahtumasarjassa, joka tuotti maanlaajuisen ympäristöliikehännän protestikulttuurin ja konfliktien aallon, jonka aktiivinen vaihe kesti muutamia vuosia, noin vuoteen 1983. Tutkimuksen kohdehenkilöt, paikallisosastojen puheenjohtajista selvä enemmistö on sen ikäisiä, että ovat omakohtaisesti kokeneet kyseisen kulttuurin, jotkut ovat itsekin osallistuneet kamppailuihin. Kojjärvi-liikkeen aktivisteista moni on osallistunut myöhemmin ympäristöliikkeen suoraan toimintaan ja ympäristöjärjestöjen työhön.

Kojjärvi-konflikti muodostui *yhteiskunnallisesti* vaikuttavaksi tapahtumaksi ympäristöliikkeelle suotuisissa yhteiskunnallisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa. Sen suurin vaikutus ei koskenut vaikutusta järven tilaan, vaan ympäristöä koskeviin asenteisiin ja muihin vaatimusliikkeisiin. Yhdessä ne synnyttivät vihreän liikkeen ja johtivat vakiintuneiden puolueiden vihertymiseen, suojelulakien säätämiseen ja ympäristöpolitiikan hallinnolliseen institutionaalistumiseen. Tuon yhteiskunnallisen merkityksensä vuoksi Kojjärvi-liike mielletään modernin ympäristöliikkeen *symboliksi* ja *ikoniksi*. Sellaisena se on edelleen tärkeä tapahtuma vakiintuneen ympäristöliikkeen jäsenille.

Konflikti Kojjärvellä keväällä 1979 on edelleen tärkein yksittäinen tapahtuma suomalaisen ympäristöliikkeen historiassa, joka tuottaa ympäristöliikkeelle ja sen osallistujille edelleenkin yhteistä *identiteettiä*. Sen identiteettiä luova voima perustuu osaltaan siihen, että siinä toteutuivat uusien yhteiskunnallisten liikkeiden monet keskeiset tunnuspiirteet. Liike suuntautui ympäristön taloudellista hyötykäyttöä vastaan, liikkeellä oli vahva modernisaatio- tai sivilisaatiokriittinen eetos. Ympäristö nostettiin arvoksi, jota ei tule uhrata lyhytnäköisesti taloudellisille etunäkökohdille. Liike viestitti, ettei teollistumisen kaudelle ominainen ympäristön hyväksikäyttö yksinomaan taloudellisen hyödyn tuottamiseksi saa jatkua. Liike ohitti tavanomaisen poliittisen vaikuttamisen kanavat ja toimi niiden ohi ja yli suoraan julkisuudessa. Toimintaryhmä muodosti oman autonomisen pienkollektiivin, joka ei ollut vastuussa millekään organisaatiolle, vaan joka loi tavoitteensa ja toimintastrategiansa yksin. Silti liikkeen osallistujiin kuului useita henkilöitä, jotka jo aikaisemmin olivat olleet mukana poliittisessa toiminnassa, esimerkiksi vasemmistolaisessa opiskelijaliikkeessä. Johtajuus muotoutui toiminnan käytännössä. Muodostui Kojjärven henki,

johon liikkeen osanottajat ja muut ympäristötoimijat samastuivat; monille se merkitsi tärkeitä valintoja tulevaisuuden suhteen. Kojjärvi-liike oli uuden liikekulttuurin airut.

Ympäristökamppailujen joukosta nousevat esiin myös 1990-luvun taitteen molemmin puolin käydyt metsäkamppailut. Yksikään paikallisyhdistyksen johtaja ei sen sijaan maininnut eläinoikeusryhmien viimeaikaisia iskuja.

Kojjärvi-liike ja metsäkamppailut ovat olleet mallina, kun on muodostettu käsitystä soveliaan ja tehokkaan ympäristöprotestoinnin keinovalikoimasta. Luonnonsuojeluliittolaisia (lähinnä luontoliittolaisia) aktivisteja osallistui kumpiinkin kamppailuihin. Liiton tuollainen johto sen sijaan sanoutui irti Kojjärvi-kamppailun suorasta toiminnasta, mutta on myöhemmin hyväksynyt tämänkaltaisen aktivismin osaksi toimintaansa. Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset olivat merkittäviä toimijoita 1990-luvun taitteen eräissä maan pohjoisosan metsäkamppailuissa. Pallas-Ounastunturin kansallispuiston eteläosaa halkaisevaa Jerisjärven metsätietä vastaan suunnattua suoraa toimintaa johti Luonnonsuojeluliiton keskusjärjestö (Aaltonen 1974, 73-74), jonka järjestösihteeri matkusti Jerisjärvelle.

Soveliaita toimintamuotoja koskevien käsitysten kirjo on kaikkiaan laaja ulottuen aktionistisen toiminnan torjumisesta eläinoikeusaktivistien iskujen hyväksyntään. Molemmat äärikannat jäävät kuitenkin pieniksi vähemmistöiksi. Luonnonsuojeluväen vakiintuneelle valtavirralle on ominaista kurinalaisuuden ja harkitsevuuden tähdentäminen, toimintamuotojen tarkka harkinta ennen toimintaan ryhtymistä. Monet asettavat lakien noudattamisen ehdottomaksi normiksi. Erityisesti varotaan tilanteen luisumista omasta hallinnasta. Myös tässä suhteessa Kojjärvi-kamppailu soveltuu hyvin esikuvaksi. Sen toimijat varoivat tarkasti ylittämästä väkivallattoman suoran toiminnan rajaa.⁴⁶

Uskottavuuden mitta luonnonsuojeluliittolaisessa ajattelussa on rationaalinen ja tiedollinen argumentaatio, sekä luontoa koskevien esteettisten näkökohtien tähdentäminen. Rationaalisuudesta ja kurin-

---

⁴⁶ Kojjärvellä olleet kertovat (*Mitä kuuluu Kojjärvi?*, 1995), että he vartioivat yöllä kaivinkonetta, johon he päivällä kytkeytyivät ketteingeillä. Vartiointin tarkoituksena oli estää mahdolliset väkivallanteot, jotka olisivat leimanneet Kojjärven aktivistit terroristeiksi.

alaisuudesta luopuminen merkitsisi vapaaehtoista periksi antamista, argumenteista luopumista vastustajan hyväksi. Silloin, kun suora toiminta on hyväksyttyä, se nähdään lisäajan hankkimisen näkökulmasta keskustelulle ja argumentaatiolle tilanteessa, jossa ympäristöä tai luontoa uhkaa tuhoutuminen. Suora toiminta on perusteltua viranomaisten ja muiden päättäjien herättämiseksi. Se on viimeinen keino, johon voidaan turvautua vasta, kun muut vaikuttamisen muodot ovat osoittautuneet turhiksi.

Keinovalikoiman rajavyöhykettä koskevat näkemykset sopivat hyvin yhteen yhdistysten yleistä merkitystä koskevien määritysten kanssa. *Valistusta, koulutusta ja kasvattamista* ilmaiseva yhdistyksen merkityksen määrittely oli poliittisen määrittelyn jälkeen ja siihen läheisesti liittyvä yleisin merkityksenanto, joka usein esiintyi yhdessä välitöntä vaikuttamista ilmentävän kannanoton kanssa, kuten: ”Luonnonsuojeluyhdistys on kuin herätyskello. Se nostaa esille tärkeitä ympäristöasioita. Yhdistyksen tehtävänä on puhua voimakkaasti luonnon puolesta, olla luonnon ääni. Yhdistys edistää luonnon-tuntemusta ja luontoharrastusta järjestämällä retkiä ym.”

Ympäristöliikkeen valtahaara edustaa *valistuskeskeisessä* orientaatiossaan kansallisen kollektiivisen toiminnan historiallista valtavirtaa, jopa sen ydintä. Kansallisen kollektiivisen toiminnan perinne on jäljitetty (Alapuro 1997) 1800-luvun kansalliseen herätykseen, suomalaisuusliikkeeseen. Suomalaisuusliikkeen sivistyneistö ymmärsi kansalliseksi tehtäväkseen rahvaan sivistämisen koulutuksen ja *valistuksen* avulla. Suomalaisuusliike kävi kamppailua ennen muuta suomenkielisestä oppikoulusta, yhteiskunnan johtoasemiin johtavasta väylästä (Konttinen 1991, 191-216). Tuota kamppailua käytiin yhteiskunnallisissa olosuhteissa, joissa poliittinen varovaisuus ja kurinalaisuus olivat ensimmäinen huomioon otettava realiteetti.

Tarkastelun yleinen johtopäätös on, että paikallisyhdistysten ydinaktivistit eroavat toimintamuotojen radikaalius – maltillisuus -akselilla selvästi 1990-luvun eläinoikeusliikkeen iskuryhmien aktivisteista. Toimintamuotojen rajavyöhykkeen alueella niiden välillä vallitsee leveä kuilu. Vain nuorten puheenjohtajien näkemykset tehokkaasta ja hyväksyttävästä toiminnasta kulkevat tiettyyn määrään saakka uuden eläinoikeusliikkeen suuntaan. On selvää, että sellaiset määrittelijät, jotka haluavat tähdentää uusien liikkeiden kriteerinä toimintamuotojen militanttisuutta tai radikaalisuutta sekä kulttuurista välimatkaa

kansalliseen kulttuuriperinteeseen, voivat sulkea SLL:n paikallisyhdistykset kokonaan toiseen liikerintamaan.

Toimijoiden tarkastelu, johon nyt siirryn, osoittaa, että luonnonsuojeluliiton aktivisteilla on vahvoja historiallisia yhteyksiä kollektiivisen toiminnan suomalaiseen perintöön jäsenkuntansa ominaislaadun kautta.

VII

SEPÄT

Millaiset ihmiset toimivat?

Täydennän tässä luvussa kuvaa paikallisyhdistyksistä toimijoiden tarkastelulla. Millaiset ihmiset toimivat Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten johtopaikoilla? On luontevaa olettaa, että aktivistien ominaispiirteillä on vaikutuksensa yhdistysten toimintaan ja luonteeseen. Toimijoiden tarkastelulla voidaan myös peilata kysymystä ympäristöyhdistysten suhteesta uusien yhteiskunnallisten liikkeiden teoriaan. Onhan liikkeiden tutkimus osoittanut osallistujakunnan olevan sosiaaliselta koostumukseltaan korostuneen keski-
luokkaista.

Tutkimusjoukon esittelyn yhteydessä saatiin tuntumaa aktivisteihin tarkastelemalla puheenjohtajien tavanomaisia taustamuuttujia: sukupuoli, ikä, koulutus. Nyt laajennan erittelyä ammattiin, ammatti-
asemaan ja työhön. Ulotan erittelyn yhdistysten hallituksen kaikkiin jäseniin. Puheenjohtajia pyydettiin ilmoittamaan taustatiedot paitsi itsestään, myös muista yhdistyksensä hallituksen jäsenistä. Tutkimuksen suunnittelussa lähdettiin oletuksesta, että puheenjohtajat tuntevat johtokunnan muiden jäsenten yleiset taustat, tai saavat ne suhteellisen vaivattomasti selville kyetäkseen ne ilmoittamaan. Oletus osoittautui päteväksi, ja hallituksen jäsenten taustatietoja koskeviin kysymyksiin vastattiin hyvin. Näin saatiin kysymyksestä riippuen laaja, noin 970-1030 henkilöä koskeva aineisto maamme tärkeimmän ympäristöjärjestön ydinaktivisteista. Aineiston yleistä luotettavuutta ei ole syytä epäillä. Ammattitaustaa koskeva aineisto jäi kuitenkin osittain karkeaksi; tarkkaa ammattinimikettä ei osasta johtokunnan jäseniä saatu (merkittiin esimerkiksi ammatiksi opet-

taja ilman opetusalan täsmennystä).⁴⁷

Tarkastelussa edetään seuraavasti. Alustan empiiristä erittelyä teoreettisella katsauksella uusien liikkeiden osallistujakuntaan. Tämän jälkeen tarkastelen empiirisesti, kuitenkin suhteellisen suppeasti, toimijoiden sukupuolta, ikää ja koulutusta. Pääpaino on ydinaktivistien ammatillisen taustan, ammattityön ja ammattiaseman tarkastelussa. Niiden erittelyssä pyrin myös historiallisten katsausten avulla vastaamaan kysymykseen, miksi ydintoimijoiden ammatillinen koostumus on muodostunut juuri sen kaltaiseksi kuin se nykyään yhdistyksissä on.

Teorianäkökulmia uusien liikkeiden toimijoihin

Uusien yhteiskunnallisten liikkeiden tutkimus on ollut hyvin kiinnostunut siitä, millaiset ihmiset liikkeissä toimivat⁴⁸. Liikeaktivistien

---

⁴⁷ Johtokunnan jäsenten jakaumat eivät välttämättä vastaa yhdistysten jäsenistön jakaumaa. On monia mahdollisia syitä siihen, että tietyt ammatit ovat yliedustettuina hallituksessa yhdistysten koko jäsenkuntaan nähden. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi, että johtokuntaan on haluttu henkilöitä, jotka ovat selkeästi asiantuntijoita ympäristökysymysten suhteen. Tästähän seuraisi ammatillisen ja tieteellisen asiantuntemuksen korostuminen. Saattaa myös olla, että tavalla tai toisella työssään luonnon ja ympäristön kanssa tekemisissä olevat ovat keskimäärin muita aktiivisempia toimijoita ja siksi päätyvät muita useammin johtopaikoille. Jos tämä hypoteesi pitää paikkansa, tuntuisi loogiselta, että myös ydinaktivistien koulutustausta on keskimäärin muita jäseniä korkeampi. Johtokuntien jäsenten valinnassa on kuitenkin myös saatettu tietoisesti noudattaa esitettyjä tendenssejä kumoavia kriteerejä: johtokunta on ehkä haluttu sosiaalisesti monipuoliseksi.

⁴⁸ Tämä pätee erityisesti varhempaan 1970-luvun ja 1980-luvun alkupuolen makrososiologiseen otteeseen. 1980-luvun jälkimmäisellä puoliskolla vahvistunut sosiaalipsykologinen ja konstruktivistinen tutkimusote kuitenkin vähensivät liiketutkijoiden mielenkiintoa liikkeiden laajoihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin, kuten myös Eder (1993, 3-4) on huomauttanut. Laaja ote säilyi sen sijaan kansalaisyhteiskunnan uusia muodostumia koskevassa keskustelussa. Näyttäisi siltä, että vertailevan otteen vahvistuminen olisi uudelleen liittämässä myös liikkeiden tutkijoita makrokysymyksiin.

sosiaalisten määreiden tai ominaisuuksien, kuten koulutuksen, ammatin, sukupuolen, iän ja asuinympäristön, on katsottu olevan tärkeitä tekijöitä, kun yritetään selvittää uusien yhteiskunnallisten liikkeiden syntyä ja ominaislaatua. Liikeaktivistien kartoittaminen vastaa kysymykseen, ketkä ovat kansalaisyhteiskunnan uusien muodostumien subjekteja, keiden kansalaisyhteiskuntaluomuksista näissä liikkeissä on keskeisimmin kysymys.

Monissa maissa tehdyt empiiriset havainnot toimijoista ovat yhdensuuntaisia. Uusiin liikkeisiin osallistuu lähes kaikkien yhteiskuntaryhmien edustajia, mutta selkeästi ylliedustettuja ovat koulutettuihin keskikerrostumiin lukeutuvat. Tämä pätee myös ympäristöliikkeisiin nähden. Stephen Cotgroven ja Andrew Duffin (1980) ja Philip Lowen ja Jane Goyderin tutkimuksissa (1983) todennettu asiantila on tullut esiin lukuisissa myöhemmissä selvityksissä (kuten Kriesi 1989). Kiinnostavaa on, että toimintaan mukaan tuleminen ei näytä vastaavan ympäristöhuolen väestöjakaumaa. Ympäristöhuoli jakaantuu melko tasaisesti eri väestöryhmissä – meillä tehdyt tutkimukset (Haavio & Järvikoski 1990; Järvikoski & Kemppainen 1991) viittaavat samaan. Kuitenkin vapaaehtoisten ympäristöryhmien toimijat ovat, kuten sanottu, pääasiassa peräisin keskikerrostumista. Erityisesti opiskelijoiden ja koulutettujen professionaalien keskuudessa esiintyy herkkyyttä osallistumiseen. Melko yhdenmukaisia ovat myös havainnot nuorten ja naisten vahvasta edustuksesta ekologisissa liikkeissä.

Koulutettuun keskiluokkaan kuuluvien suhteellista herkkyyttä osallistumiseen on luonnollisesti pyritty selittämään teoreettisesti. Tunnetuimpia yrityksiä on Ronald Inglehartin (1978, 1990) post-materialistisiin arvoihin nojaava teoria. Eri länsimaissa omiensa ja muiden tekemiin laajoihin empiirisiin tutkimuksiin nojautuen Inglehart väittää, että länsimaissa on (ollut useita vuosikymmeniä) käynnissä laaja ja johdonmukainen, joskin hidas arvomuutos materiaalien hyvinvoinnin ja fyysisen turvallisuuden tähdentämisestä kohti itsensä toteuttamisen ja elämän laadun painotuksia. Inglehart (1990, 5) sanoo muutoksen syiden olevan kaiken kaikkiaan kompleksisia, mutta perustekijät ovat hänen mielestään yksinkertaisia. Ihmiset ovat taipuvaisia kiinnostumaan välittömistä tarpeista tai uhista enemmän kuin kaukaisilta ja vähemmän uhkaavilta tuntuivista asioista. Nykyisin laajojen ihmisryhmien perustarpeet ovat länsi-

maissa yleisesti melko hyvin tyydytetyjä, ja niinpä arvopainotukset voivat siirtyä itsensä toteuttamiseen, elämän laatuun ja esteettisiin kysymyksiin. Ajatus on peräisin Abraham Maslowin tunnetusta tarve-teoriasta, jota Inglehart käyttää hyväkseen. Postmaterialistisia arvoja näyttävät kannattavan erityiset koulutetut ja nuoret. Inglehart pääättelee, että muutos tapahtuisi lähinnä sukupolvittain.

Inglehartin (1990, 314-316) tutkimukset Länsi-Saksassa, Hollannissa ja Yhdysvalloissa 1970-luvulta ja 1980-luvun taitteessa osoittavat, että postmaterialistisia arvoja kannattavat ovat materiaalisia arvojen edustajia selvästi herkempiä osallistumaan epätavanomaiseen poliittiseen toimintaan. Koska postmaterialististen arvojen kannattajia puolestaan löytyy suhteellisesti eniten ylemmistä keskiluokista, ovat varakkaammat ei-varakkaita alttiimpia liittymään epätavanomaiseen poliittiseen protestiin, pääättelee Inglehart ja sanoo aineistonsa osoittavan sen pitävästi. Hän katsoo, että arvoulottuvuudella on omaehtoista, riippumattomaa vaikutusta poliittiseen käyttäytymiseen, mutta että siihen vaikuttavat monet muutkin seikat, kuten kansalliset erityistekijät. Inglehartin (sama, 332) johtopäätös on, että postmaterialististen arvojen nousu ja yleistyminen myös eliittien keskuuteen on pääasiallinen tekijä uuden luokan (*new class* – Gouldner 1979; Ladd 1978) syntyyn länsimaissa. Tuo luokka ei perustu taloudellisiin etunäkökohtiin, vaan ammatillisiin sekä koulutuksellisiin tekijöihin ja tietynlaiseen liberaaliin arvomaailmaan.

Inglehart (1990, 372-375, erit. 382-392) väittää, että materialistinen/postmaterialistinen arvoulottuvuus on esittänyt ratkaisevaa osaa uusien liikkeiden kehityksessä ja laajenemisessa. Postmaterialistiset arvot selittävät hänen mukaansa erityisesti aktiivista osallistumista, toimintaan liittymistä. Ympäristöliikkeissä on postmaterialisteja viisi ja puoli kertaa materialisteja enemmän, Inglehart laskee. Nuoria ja koulutettuja mukana on runsaasti, mutta arvoulottuvuus osoittautuu ikää, koulutusta, vasemmisto / oikeisto-ulottuvuutta ja muita muuttujia voimakkaammaksi aktivismia ennustavaksi tekijäksi. Postmaterialistit edustavat vakiintuneisiin puolueisiin nähden hyvin erilaisia arvoisältöjä: teollisena aikakautena syntyneen puoluelaitoksen tavoitteet (ennen muuta taloudellinen kasvu) eivät vastaa heidän arvojaan, joissa korostuu elämän laatu ei-taloudellisessa merkityksessä. Siksi postmaterialistit turvautuvat toisenlaiseen poliittiseen vaikuttamiseen. Kyse ei ole siitä, että postmaterialistit hylkää-

sivät taloudellisen vaurauden, vaan siitä, että heidän arvomaailmasaan teollisen kauden keskeiset arvot eivät ole määräävässä asemassa, koska ne ovat tavallaan täyttyneet. Tällä on suorat poliittiset seurauksensa. Kun esimerkiksi perinteinen vasemmisto tähdentää taloudellista kasvua yhtä lailla kuin ennenkin hyvänä ja edistyksellisenä, niin uusi vasemmisto suhtautuu molempiin epäluuloisesti.⁴⁹

Cotgroven ja Duffin (1980) empiiriset tutkimustulokset ovat yhdensuuntaisia Inglehartin teesin kanssa. Ympäristöliikkeiden jäsenet edustavat laajaa yleisöä suuremmassa määrin jälkimaterialistisia arvoja. He myös esittävät muita enemmän kritiikkiä teollisen yhteiskunnan instituutioita kohtaan. Inglehartista poiketen heidän tulkintansa kuitenkin on, että ympäristöliikkeiden toiminta ilmentää lähinnä niiden ihmisten luokka-asemaa, jotka toimivat työelämässä ei-tuottavalla sektorilla. Tuolle luokka-asemalle on ominaista pitkä välimatka ja perifeerisyys suhteessa kapitalismin ydinprosesseihin ja instituutioihin. Tällaisen aseman haltijat eivät siten ole kapitalismin ydinprosessien kahlitsemia, vaan he voivat suuntautua niistä suhteellisesti riippumatta. Selitys kytkee siten postmaterialistiset arvot yhteiskunnan ammattirakenteeseen.

Lowe ja Goyder (1983, 30) puolestaan suhtautuvat kriittisemmin jälkimaterialistisia arvoja koskevaan teesiin ja sanovat myös materiaalisien elementtien olevan läsnä ympäristöaktivistien toiminnassa,

---

⁴⁹ Näyttää, että Inglehartin ajattelulla olisi yhteistä tältä osin niiden uusien liikkeiden selitysyritysten (kuten Brand, Büsser & Rucht 1983; Brand 1990; Habermas 1981) kanssa, jotka kytkevät uusien liikkeiden nousun yhteiskunnan keskeisiin modernisaatioprosesseihin kohdistuvan kritiikin vahvistumiseen. 1970-luvun lopulla uudet liikkeet arvostelivat voimakkaasti taloudellista kasvua (nolla-kasvu-ideologia), "kovaa" teknologiaa (ydinvoiman vastaisuus), tiukan rationaalisia oppijärjestelmiä (marxismista luopuminen), valtiobyrokratiaa (byrokratian ja teknokratian kritiikki) ja tähdensivät omassa toiminnassaan sellaisia sisältöjä, kuten yksilöiden ja pienryhmien autonomia, subjektiivinen autenttisuus, lähidemokratia ja lähimiljöiden laatu, ei-hierarkkiset toimintamallit jne (Suomen osalta, ks. Konttinen 1998, 197-212). Myöhemmin ainakin Rucht (1994, 155, nootti 32) on päätellyt itsekkriittisesti, ettei uusia liikkeitä voi selittää yksiviivaisesti mistään yhdestä näkökulmasta, kuten antimodernismi-teesistä käsin.

kuten omistus-asunnon arvona, johon paikallisen ympäristön laatu vaikuttaa (jälkimaterialististen ja materialististen arvoelementtien esiintymistä samanaikaisesti on tähdentänyt myös Klages, 1984). He myös laajentavat teemaa kulttuurisesti ja väittävät, että ympäristöhuolen kehittyminen laajaksi yhteiskunnalliseksi kysymykseksi merkitsee sitä, että myös yhteiskunnan eliittiryhmien näkemysten täytyy resonoida ympäristön laatua korostavien arvojen kanssa, muutoin niiden laaja hyväksyntä ei olisi mahdollista.

Chris Rootes (1995, 229) päättelee, että korkea-asteen koulutus on sinänsä liian laaja kategoria kyetäkseen ennustamaan ihmisten osallistumista uusien yhteiskunnallisten liikkeiden politiikkaan. Sen sijaan koulutuksen ja ammatin yhdistelmä toimii paremmin. Rootesin argumentti tiettyjen korkeasti koulutettujen professionaalien syistä osallistua uusiin liikkeisiin on tämän tutkimuksen kannalta kiinnostava. Hän arvostelee näkemystä, jonka mukaan korkeasti koulutettujen luokka-asema ja siihen perustuvat luokkaintressit määrittelisivät tuota osallistumista ja esittää, että asiaan vaikuttavat ratkaisuvammin tiettyihin *professioneihin ja korkeaan koulutukseen liittyvät arvot yhdessä*. Rootes katsoo, että tuollainen arvosäältä hankitaan osaksi jo lapsena perheen piirissä tapahtuvassa sosialisatiossa. Perheen sosialisatatiovaikutus suuntaa lasta myöhemmin esimerkiksi ammattialueelle ja tietyntyyppeisiin työtehtäviin. Koulutusalat, jotka tähdentävät yleishumaaneja arvoja ja kriittisyyttä, ovat omiaan suuntaamaan oppilasta näiden arvojen mukaiseen yhteiskunnalliseen vapaaehtoistoimintaan.

Ammattirakenteen merkitystä liikkeiden toimijoiden analyysissä on tähdentänyt myös Klaus Eder (1993, 66-69, 73-74) kytkemällä tarkasteluun kulttuurin ja *habituksen* näkökulmat. Eder hyödyntää Pierre Bourdieun (1977, 1998) kulttuurisen pääoman ja habituksen käsitteitä ja arvostelee Inglehartin arvotutkimusta tyytymisestä muusta yhteiskunnasta irralliseen arvomuutosten empiiriseen kirjaamiseen. Eder myös torjuu uusi luokka -näkökulman mukaisen käsityksen objektiivisten asemien ja niihin kytkeytyvien statuslähteiden merkityksettömyydestä ja hyökkää samalla sellaista näkökantaa vastaan, joka ymmärtää niiden merkityksen mekaanisena kausaalisuhteena. Eder (1993, 93, 132) tarjoaa tilalle näkökulmaa maailman kokemisesta, havainnoimisesta ja tulkitsemista luokan edustajille ominaisissa käytännöissä ja enemmän tai vähemmän laajoissa

kulttuurisissa viitekehyksissä, jotka määräytyvät luokan historiallisesta kehityksestä ja myös luokkien ulkopuolelta, kuten uskonnollisista traditioista. Ederin mielestä maailman ja tilanteiden *kulttuurinen kokeminen* onkin tullut avainasemaan. Juuri tästä viitekehyses-tään käsin hän puhuu ”puhtauden perspektiivistä” (*”purity perspective”*) ja siihen liittyvistä arvoista, kuten terveys, ruumis tai sielu. Sen vastailmiöitä ovat saastuminen, voimankäyttö ja kuri. Uudet keskiluokat ovat emotionaalisesti kytköksissä puhtauden ideaan ja sen mukaiseen ”hyvään elämään”. Eder (1993, 135) katsoo, tosin melko epä-määräisesti ja vaikeaselkoisesti, tällaisen orientaation seuraavan sel-laisista keskiluokkaisista käytännöistä kuin ”yksilöllisen toiminnan organisoimisesta systeemisä prosesseja vastaan”, minkä tarkoituk-sena on suojella yksilön elämismaailmaa saastumiselta. Taustalta voi kuitenkin hahmottaa Habermasin (1981) konseption uusista yhteis-kunnallisista liikkeistä, jonka mukaan uudet liikkeet ovat ilmausta siitä, että yksilöt ovat ryhtyneet puolustamaan autenttista elämis-maailmaansa kaikkialle tunkeutuvien talouselämän ja hallintokoneis-tojen mukauttamisuhkia vastaan.

Puhtauden etsintä tuottaa uusien keskiluokkien kollektiiviselle toi-minnalle protestiliikkeissä vahvan *moraalisen leiman*, tähdentää Eder. Kollektiivinen protesti saakin usein moraalisen ristiretken hahmon. Eder katsoo, että ensi kertaa historiassa keskiluokat ovat voineet nousta avainasemaan yhteiskuntadynamiikassa ja esittää siinä itsenäistä osaa.

Esitelyjä ajatuskulkua voi syntetisoida seuraavasti. Palvelusektori on laajentunut erityisesti hyvinvointivaltion rakentamisen yhteydessä. Sen ammateissa toimivat ihmiset, keskeinen osa niin sanottua palvelu-luokkaa (Goldthorpe 1982; 1995), toimivat suhteellisesti erillään tuotannosta ja markkinoista, eivätkä ole ajattelunsa suuntautumisen puolesta niiden ”kahlitsemia”. Työssään suuri osa palveluluokkaa orientoituu paljolti ei-taloudellisten arvojen perustalta. He – sosiaali-työntekijät, opettajat, terveydenhoitajat jne. – ovat ihmisiä, jotka Ederin (1993, 146) sanoin huolehtivat huono-osaisista ja kaltoin kohdelluista, mutta eivät itse ole heitä. Ammatti-asema ja työprosessin luonne olisivat siten tärkeitä jälkimaterialististen tai ”puhtauden peri-aatteen” mukaisten arvojen suuntaajia kohti kollektiivista ympäris-tötoimintaa.

Suomalaisten tutkijoiden havainnot ympäristöliikkeiden aktivisti-en sosiaalisesta ominaislaadusta ovat yhdenmukaisia muualla tehty-

jen tutkimusten kanssa. Meillä ei tosin ole tehty laaja-alaisia kartoituksia liikkeisiin osallistuneista (ympäristöhuolen esiintymisestä eri väestöryhmissä sen sijaan on tutkittu verraten runsaasti), mutta lukuisat tapaustutkimukset (Järvikoski 1982; Lampinen 1984; EVA 1987; Lehtinen & Rannikko 1994; Kortelainen & Kotilainen 1994; Konttinen 1994a; Konttinen & Litmanen 1996; Konttinen 1996a) osoittavat keskiryhmien, opiskelijat mukaan lukien, vahvaa edustusta ympäristöliikkeissä.⁵⁰ Melko yhdenmukaisia ovat havainnot nuorten ja naisten (esimerkiksi A. Konttinen 1990, 76-77) vahvasta eduksesta. Ainakin paikallisiin liikkeisiin on osallistunut myös eläkeläisiä (E. Konttinen 1994b). Selkeästi aliedustettuja suuria ammattiryhmiä ovat muun muassa teollisuustyöläiset ja viljelijäväestö.

Vuonna 1993 tehty luonnonsuojeluliiton imagotutkimus antaa vertailumahdollisuuksia liiton koko jäsenkuntaan eräiden taustatekijöiden osalta. Vaikka liiton jäsenmäärä on tasaisesti kasvanut tutkimusten välisenä viitena vuotena, yleislinjojen osalta vertailtavuus on hyvä. Viiden vuoden aikana ei ole sattunut sellaisia murroksia liitossa ja sen järjestökentässä, joiden voitaisiin ajatella muuttaneen merkittävästi jäsenkunnan rakennetta.

Miehiä ja naisia, keski-ikäisiä koulutettuja

Asennetutkimusten mukaan naisille on ominaista miehiä jonkin verran suurempi ympäristöhuoli ylipäättään. Sitä on selitetty naisille ominaisella huolenpito-orientaatiolla ja siihen liittyvällä vastuurationaalisuudella, taipumuksella tuntea vastuuta kokonaisuudesta (ks. A. Konttinen 1990), kun taas miehet ovat enemmän talous- ja julkisuusorientoituneita. On myös katsottu (Schnaiberg 1986, 243 Kortelaisen 1994, 116 mukaan), että virallinen poliittinen järjestelmä tietyyntyyppisissä yhdyskunnissa ei anna naisille tasavertaisia

---

⁵⁰ Vuonna 1994 tehdyn selvityksen mukaan Oulun yliopiston lääketieteen ensimmäisen ja toisen vuosikurssin opiskelijoista 14 prosenttia oli luonnonsuojelujärjestön jäsen: kuusi prosenttia kuului Greenpeaceen, SLL:n jäseniä oli kolme prosenttia ja jonkin muun järjestön viisi prosenttia (Virokannas, Järvelä, Käsmä 1994).

vaikutuskanavia, jolloin vaihtoehdoksi tarjoutuu toiminta riippumattomissa kansalaisryhmissä.

Imagotutkimuksen mukaan yleistendensi jäsenistön naisenemmistöä toteutuu myös Suomen luonnonsuojeluliitossa (54 prosenttia – 44 prosenttia, ks. myös A. Konttinen 1990, 76-77). Näyttää kuitenkin siltä, että ydintoimijoiden tai avainasemien haltijoiden sukupuolijakauma on yleisesti miesvoittoinen (esim. A. Konttinen 1990, 76-77). Tämä tulee esiin myös imagotutkimuksen aineistosta, kuten myös 1990-luvun eläinoikeusliikkeen väkivaltaista aktivismia koskevasta aineistosta (Kalliala 1999).

Paikallisyhdistysten johtokuntien jäsenistön lievä enemmistö on miehiä. Annamari Konttisen ja Imagotutkimuksen tuloksiin verraten näyttäisi siltä, että erot olisivat hitaasti pieneneään päin. Tämä johtopäätös saa tukea, kun sukupuolijakaumaa tarkastellaan yhteiskunnan yleisen modernisaation näkökulmasta, siis olettaen, että modernisaatio- ja urbanisaatiokehitys jatkuvat. Sukupuolijakauma näyttää riippuvan lievästi yhdistyksen kotikunnan koosta asukasluvulla mitattuna siten, että pienimmissä kunnissa sijaitsevilla yh-

Taulukko 23. Johtokuntien sukupuolijakauma yhdistyksen sijaintikunnan koon ja elinkeinotyyppin mukaan

	Naisia %	Miehiä %		N
Kuntakoko				
Yli 30 000 asukasta	48	52	100	191
8 000 - 30 000	49	51	100	456
Alle 8 000 asukasta	43	57	100	502
Elinkeinotyyppi				
Palvelukunta	49	51	100	441
Teollisuuskunta	47	53	100	417
Alkutuotantokunta	40	60	100	125
Kaikki	47	53	100	983

distyksissä miesenemmistö on kahta muuta kokoluokkaa suurempi. Tämän suuntainen ero tosin ei ole yhtä suuri kuin aikaisemmin todettiin puheenjohtajien osalta – heistä pienimmässä kokoluokassa alle kolmannes (29 prosenttia) on naisia. Sukupuolijakauma näyttää noudattavan siten hierarkia-asemia. Tämä tilanne pätee selkeästi ainoastaan pienimmässä kuntakokoluokassa.

Miesenemmistö toteutuu suurimpana alkutuotantokunnissa. Palvelukunnissa eroa ei esiinny ollenkaan ja teollisuuskunnissakin se on hyvin lievä. Samansuuntaiset, mutta selkeästi voimakkaammat tendenssit esiintyvät puheenjohtajien kohdalla (ks. kuvio 4, s. 49), samoin sihteeritehtävien sukupuolijakaumassa.⁵¹

Havaitut tendenssit ovat helposti tulkittavissa. Alkutuotantokunnat ovat sosio-kulttuuriselta ominaislaadultaan perinteisempiä kuin kaksi muuta elinkeinotyyppiä. Korkeammassa yhdistysasemissa perinteinen roolijako on alempia asemia vahvempi. Vanhat totunnaiset roolijaot ovat niissä järjestöasemien osalta edelleen olemassa, kun ne muualta ovat liudentuneet. Urbanisoituminen ja modernisaatio jälkiteollisten sosiaalisten rakenteiden ja kulttuurimallien vahvistumisen merkityksessä (palvelukunnat) heikentävät ja hävittävät sukupuolten välisiä perinteisiä roolimalleja yhdistyselämässä.

Ympäristöyhdistysten ydintoimijat ovat keski-ikäisiä. Vankka enemmistö (73 prosenttia) johtokuntien jäsenistä sijoittuu ikävälille 30–60 vuotta. Alle 20-vuotiaat puuttuvat johtokunnista lähes tyystin. Suurten kaupunkien profiili kuitenkin poikkeaa muista kokoluokista, sillä kaupungeissa nuorempia jäseniä on suhteellisesti enemmän ja vanhempia vähiten. Tämä selittyy suurten kaupunkien suuresta suhteellisesta opiskelijamäärästä.

Alkutuotantokuntien johtokunnissa on muita elinkeinotyyppejä hieman iäkkäämpiä ydintoimijoita. Alle 20-vuotiaat puuttuvat niiden johtopaikoilta tyystin. Nuorten vähäistä määrää johtokunnissa selittää yleisemmin se, että nuoret toimivat etupäässä SLL:n nuorisjärjestössä Luonto-Liitossa ja sen paikallisissa luontokerhoissa.

Monet ovat liittyneet yhdistykseen aikuisiässä. Yli 40-vuotiaista puheenjohtajista 72 prosenttia oli liittynyt yhdistyksen jäseneksi 32-

⁵¹ Sihteeistä 62 prosenttia on naisia. Palvelukunnissa tilanne on tasaisin (59 prosenttia — 41 prosenttia), epätasaisin alkutuotantokunnissa (71 prosenttia — 29 prosenttia).

Taulukko 24. Johtokuntien jäsenten ikäjakaumat eri kuntatyypeissä, prosentteina

Ikäryhmä	Kuntakoko			
	Yli 30 000 %	8000 - 30 000 %	Alle 8000 %	Kaikki %
Alle 20 vuotta	1	2	3	2
20-29 v.	24	14	11	15
30-39 v.	22	19	20	20
40-49 v.	28	31	28	30
50-59 v.	17	24	24	23
60 v. ja yli	8	10	13	11
	100%	100%	100%	100%
N	197	468	362	1027

Ikäryhmä	Elinkeinotyyppi		
	Palvelukunta %	Teollisuuskunta %	Alkutuotantokunta %
Alle 20 vuotta	3	2	-
20-29 v.	16	15	11
30-39 v.	21	20	21
40-49 v.	32	27	29
50-59 v.	20	25	23
60 v. ja yli	8	12	16
	100%	100%	100%
N	444	425	140

vuotiaana tai sitä vanhempana.⁵² Se, että luonnonsuojeluliiton paikallisosastot ovat vankasti keski-ikäisten ja iäkkäämpien hallitsemia, saattaa yhtäältä ilmentää järjestön vahvaa historiallista jatkuvuut-

⁵² Tämä aineistosta nouseva tendenssi ei kuitenkaan sulje kokonaan muita mahdollisuuksia pois Lomakkeessa tiedusteltiin yhdistyksen jäseneksi tulon vuotta. Henkilö on kuitenkin voinut jo olla aikaisemmin SLL:n jonkin muun paikallisyhdistyksen jäsen. Kysymys ei ota huomioi muutoliikkeen vaikutusta. Edelleen, Luonto-Liitto on Luonnonsuojeluliiton nuorisojärjestö. Tutkimuksessa ei selvitetty kuinka moni on tullut paikallisyhdistyksen toimintaan Luonto-Liitosta.

ta. Yksittäisen jäsenen näkökulmasta voi tulkita, että kerran mukaan tultuaan aktiivijäsen harvemmin eroaa, ainakaan aktiivisena ratkaisuna. Suomen luonnonsuojeluliitto kiinnittyy vankasti yhdistystoiminnan kansalliseen pitkään linjaan. Kulttuurihistoriallinen vakaumus suosii vanhempia ikäryhmiä.

Johtokuntien jäsenet ovat varsin koulutettua väkeä. Lähes puolet hallituspaikkojen haltijoista on suorittanut korkea-asteen tutkinnon. Osuus on hiukan korkeampi kuin SLL:n jäsenistössä keskimäärin, joka sekin on varsin koulutettua (liiton jäsenistä 38 prosenttia oli suorittanut korkeakoulututkinnon vuonna 1991 – *Imagotutkimus* 1993). Korkea-asteen koulutus korostuu puheenjohtajien kohdalla. Heistä peräti 59 prosentilla oli vuoden 1997 keväällä korkea-asteinen koulutus ja vain kahdeksalla prosentilla perusasteen koulutus. Myös sihteereistä puolet (52 prosenttia) oli suorittanut korkeakoulututkinnon.

Toisin kuin saattaisi odottaa, alkutuotantokunnissa korkeasti koulutettujen osuus ei ole paljonkaan keskimääräistä pienempi. Alkutuotantokuntien perinteisempää ominaislaatua ilmentää kuitenkin alimman koulutusasteen suorittaneiden jonkin verran muita kunta-

Taulukko 25. Johtokuntien jäsenten koulutusaste kuntatyypeittäin, prosentteina

Kuntakoko	Prosenttia johtokunnan jäsenistä				N
	Kansa- tai peruskoulu %	Keski-aste %	Korkea-aste %	%	
Yli 30 000 asukasta	4	32	64	100	186
8000 - 30 000 as.	11	45	45	100	440
Alle 8000 as.	18	43	39	100	348
Elinkeinotyyppi					
Palvelukunta	12	36	52	100	430
Teollisuus kunta	10	49	41	100	400
Alkutuotantokunta	17	39	44	100	128
Kaikki	12	42	46	100	974

tyyppenä korkeampi suhteellinen osuus.⁵³

Ammatilliset taustat

Siirryn johtokuntien jäsenten ammatillisen taustan ja ammattiaseman tarkasteluun. Etenen yleiskuvauksesta eriytyneempään tarkasteluun ja etsin erilaisista näkökulmista selityksiä nykyiseen tilanteeseen. Aikaisemmin jo huomautin ammatillisiin tietoihin liittyvistä ongelmista. Pulmat eivät koske puuttuvien tietojen määrää, vaan tietojen jäämistä usein melko karkeiksi. Opettajan ammatista ei esimerkiksi ole aina ilmoitettu opetusala, toisinaan taas on ilmoitettu vain tutkinto. Myös johtajanimikkeitä esiintyy ilman tarkempaa täsmennystä. Puutteellisuudet merkitsevät lähinnä sitä, ettei esitettäviä jakautumia pidä ymmärtää tarkasti todellisuutta vastaavina. Tiedot ovat kuitenkin epäilemättä riittävän luotettavia ilmaisemaan yleiset tendenssit.

On luontevaa, että 140 vapaaehtoisyhdistyksen aktivistien ammatillinen kirjo on verraten laaja. Ympäristöyhdistysten johtokunnissa toimivat edustavat henkistä ja ruumiillista työtä, julkista ja yksityistä sektoria, itsenäisiä yrittäjiä, palkkatyöntekijöitä, johtavaa asemaa ja heidän alaisiaan. Mukana toiminnassa on siivoojia, koulujen rehtoreita, sihteereitä ja toimistovirkailijoita, viljelijöitä, teollisuustyöläisiä, yrittäjiä, autonkuljettajia, virkamiehiä, teknikoita, kirjastonhoitajia, työnjohtajia, myyjiä, tilintarkastajia, opiskelijoita, terveydenhoitajia, taiteilijoita, toimittajia ja monia muita ammatteja edustavia. Varsinaisessa virallisessa työelämässä olevien lisäksi yhdistysten hallituksissa on kotiaiteja, opiskelijoita, eläkeläisiä ja työttömiä.

Tämä moninaisuus ei kuitenkaan merkitse sitä, että toimijat muodostaisivat pienoiskuvan maan aikuisväestöstä. Tästä on antanut viitteitä edeltävä koulutustaustaa koskeva empiirinen tarkastelu. Ydinaktivistien ammatillinen suuntautuminen ilmentää suurta keskittymistä tiettyihin ammatteihin ja tiettyihin ammatillisiin lohkoihin.

---

⁵³Alkutuotantokunnissa kuitenkin sihteereistä oli suurempi osa korkeasti koulutettuja (67 prosenttia) kuin muissa kuntien elinkeinotyypeissä. Korkeasti koulutettujen sihteerien osuus oli kuitenkin korkein suurissa kaupungeissa (74 prosenttia). Tendenssit ovat samansuuntaiset puheenjohtajien osalta.

Taulukko 26. Paikallisyhdistysten hallitusten jäsenten yleisimmät ammatit

Opettaja	242	26%
Opiskelija	63	7 %
Tutkija	51	6 %
Insinööri	33	4 %
Maanviljelijä	31	3 %
Johtaja	26	3 %
Terveystenhoitaja	24	3 %
Yrittäjä	22	2 %
Toimittaja	22	2 %
Teknikko	<u>20</u>	<u>2 %</u>
	534	58 %
Kaikki	921	100 %

Luokkaan sijoittamisessa ammatti on ollut ensisijainen kriteeri, ei työelämässä tai sen ulkopuolella oleminen. Aineistossa on useita työttömiä, kuten myös eläkeläisiä. Tutkijaksi on luokiteltu myös ne lisensiaatit, tohtorit ja yliopistolla työskentelevät, joiden tehtävää ei ole tarkemmin määritelty. Taulukkoon on sisällytetty ammatit, joiden edustajia 921 henkilön tutkimusryhmässä (joiden ammatit on nimetty) on vähintään 20. Prosenttiosuudet ovat kunkin ammatin kohdalla minimiarvoja, hieman todellisia osuuksia pienempiä, sillä osa nimetyistä ammanteista on epätarkkoja. Niinpä esimerkiksi listauksen ulkopuolelle jääneen 17 biologin joukossa saattaa olla niin tutkijoita, opettajia, kenttäbiologeja kuin opiskelijoitakin.

Kymmenen ammattia sulkee piiriinsä yli puolet yhdistysten johtokunnan jäsenistä. Avaintoimijoiden ammatillista keskittymistä voidaan siten pitää voimakkaana.

Ylivoimaisesti yleisin paikallisyhdistyksen johtoon liittyvä ammatti on *opettajan* ammatti, joka vastaa yksin neljänneksestä hallitusten jäsenistä. Puheenjohtajista koulujen opettajia on vieläkin korkeampi osuus eli noin 30 prosenttia. Opettajan ammatti on yleinen ydinaktivistien ammatti maaseudulla ja kaupungeissa, kuten eri osissa maatakin. Opettajat edustavat lukuisia opetusaloja, lukiota, peruskoulua kuten muitakin oppilaitoksia.⁵⁴ Kuitenkin eräs opetusala korostuu, nimittäin *biologia*. Biologian opettajia on noin kuusi prosenttia

⁵⁴Yliopistossa työskentelevät on luettu tutkijoiksi.

yhdistysten ydinaktivisteista. Heitä on itse asiassa enemmänkin, sillä epäilemättä niiden opettajien ryhmässä on useita biologian opettajia, joiden tarkempaa opetusala ei ole ilmoitettu.⁵⁵ Koulun rehtoreita yhdistysten johtokunnan jäsenistä on vajaa pari prosenttia.

Yhdistysten hallituksiin kuuluu myös suhteellisen runsaasti insinöörejä ja teknikoita. Luettelon ulkopuolelle jääneitä, mutta kuitenkin melko tavallisia ammatteja ovat biologit (17), teollisuustyöntekijät (15), taiteilijat (15) lääkärit (14), puutarhurit (14) ja perheenemännät (14).

Entä millaiset yleiset ammatit ovat vahvasti aliedustettuina ympäristöyhdistysten hallituksissa. Tällaisia lukumääräisesti laajoja ammatteja ovat korkeasti koulutettujen ryhmässä esimerkiksi lakimiehet (4), ekonomit (3) ja upseerit (3). Vahvasti aliedustettuja ovat niin ikään teollisuustyöntekijät, joita on noin kaksi prosenttia ammatillisesti määritetyistä johtokunnan jäsenistä. Aliedustettuja ovat myös maanviljelijät, vaikka heitä onkin johtokunnan jäsenistä viidenneksi eniten. Koululaisten varsin pieni määrä (3) ympäristöyhdistysten johtokunnissa selittyy paitsi sukupolvinäkökohdista myös Luonto-Liitosta.

Kuva tarkentuu ammattialan mukaisella erittelyllä.

Taulukko 27. Ympäristöyhdistysten johtokuntien jäsenten yleisimmät ammattialat

	Osuus prosentteina
Opetus	27
Tutkimus	8
Hallinnollinen ja toimistotyö	8
Teknillinen työ	8
Terveystenhoito	7
Opiskelijat, koululaiset	7
Toimittajat, kulttuurityö, taiteilijat	6
Kaupallinen työ	5
Sosiaaaliala	4
Maanviljelijä	3
Muut	17
Yhteensä	100

⁵⁵ Lähes puolen (44 prosentin) tarkasti määriteltyjen opettajien opetusalana on biologia. Mikäli sama suhde pätee opettajien koko ryhmään, biologi-

Hallinnollinen työ on luokittelukriteerinä toissijainen, siihen on sijoitettu alueeseen viittaava ammatti tai työ, jota ei ole voitu sijoittaa muuhun luokkaan. Kulttuurityöhön on sijoitettu mm. kulttuuri-sihteerit ja kirjastonhoitajat

Palveluluokan palvelusuuntautuneet ydinammattit (opetus, terveydenhoitoala, sosiaaliala) vastaavat noin 40 prosenttia johtokuntien jäsenkunnasta. Itse asiassa niistä vain opettajien osuutta voidaan pitää korkeana. Sosiaalialan edustajien osuus ehkä pienempi kuin teoreettisen katsauksen perusteella saattaisi odottaa. Teknisten ammattien edustajien määrä on heihin nähden kaksinkertainen ja myös kaupallisen työn ammattilaisten määrä on suurempi. Tutkimustyötä tekeviä on alan työvoimaosuuteen nähden paljon. Myös erilaista hallinnollista ja toimistotyötä tekeviä johtokunnissa on melko runsaasti. Mukana on sihteereitä, henkilöstöpäälliköitä, palkanlaskijoita, ympäristövirkamiehiä jne.

Vaikka johtokuntien jäsenet keskittyvät melko voimakkaasti tiettyihin ammatteihin, kuitenkin monet ammatilliset alueet ovat pelkkiä yksittäistapauksia laajemmin edustettuina, myös teknilliset ja kaupalliset alat.

Toimihenkilöt muodostavat selvän enemmistö (63 prosenttia) ympäristöyhdistysten hallituksen jäsenistä. Eläkeläisiä on noin kymmenesosa. Nämä tiedot vastaavat koulutus- ja ikärakennetta koskevia jakaumia.

Ammatillista kuvaa johtokunnan jäsenistä tarkentaa työnantajatyyppin mukainen tarkastelu. Kolme neljännessä ydinaktivisteista on aktiivisessa työelämässä.

Julkisen sektorin keskeisyys on hyvin selvä. Lähes kolme neljäsosaa virallisessa työelämässä olevista työskentelee julkisen sektorin tai niin sanotun kolmannen sektorin (itsenäiset järjestöt, säätiöt yms.) piirissä. Ammattitiedot eivät mahdollista tarkkaa erontekoa näiden sektoreiden välillä, mutta kolmannen sektorin osuus jää joka tapauksessa alle kymmenen prosentin yhdistetyn sektorin luvusta.

Virallisen työelämän ulkopuolella olevista suurin ryhmä on *eläkeläiset* (11 prosenttia johtokuntien jäsenistä) ja toiseksi suurin *opiskelijat* (viisi prosenttia). Loput ovat perheenemäntiä, työttömiä ja koululaisia.

---

an opettajia olisi yhdistysten ydinaktivisteista noin 12 prosenttia.

Taulukko 28. Paikallisyhdistysten hallitusten jäsenet ammatti-aseman mukaan

---

	Osuus prosentteina
Ylempi toimihenkilö	44
Alempi toimihenkilö	19
Eläkeläinen	11
Työläinen, ruumiillinen työ	8
Opiskelija, koululainen	7
Yrittäjä ⁵⁶	5
Maanviljelijä	3
Perheenemäntä	2
Taiteilija	1
Yhteensä	100 N = 922

Johtokunnan jäsenten enemmistö edustaa koulutettua keskiluokkaa, jonka Inglehart on tutkimuksissaan todennut jälkimaterialististen arvojen pääasiallisiksi edustajiksi. Nuoret kylläkin puuttuvat tästä aineistosta, mutta Luontoliitto selittää osan siitä.

Inglehartin teoria, kuten myös Habermasin konseptio elämiskaailman kolonisaatiosta, ovat kuitenkin karkeita näkökulmia ympäristöliikkeen ammatillisen jakauman erittelyyn. Kumpikaan niistä ei anna viitteitä postmaterialististen ammattikuntien *keskinäisiin* suuriin eroihin aktivistikunnassa. Monet Inglehartin määrittelyn mukaiset suuret ”postmaterialistiset” ammattiryhmät, kuten esimerkiksi hyväpalkkaiset ekonomit tai lakimiehet ovat heikosti edustettuina aineistossa. Cotgroven ja Duffin (1980) Inglehartin näkemysten kehittäely näyttää antavan oikeansuuntaista täsmennystä. C:n ja D:n argumentin mukaisesti ydinaktivisteissa on runsaasti opetusalan, terveydenhoidon ja jonkin verran sosiaalialan ammattilaisia, paljon tutkijoita, taiteilijoita ja muita kulttuuri työntekijöitä. Aktivisteihin kuitenkin

---

⁵⁶ Yrittäjien määrä ja osuus on tässä edellistä taulukkoa suurempi, koska tässä ammattiasema on ensisijainen luokituskriteeri, edellisessä taulukossa taas ammatti on ensisijainen luokituskriteeri. Edellisessä taulukossa yrittäjäksi on merkitty henkilö, jonka ammatti on nimetty tällä nimikkeellä.

kuuluu, kuten sanottu, melko suuria ryhmiä myös teknisen ja kaupallisen alan ammattilaisia sekä hallinnossa työskenteleviä.

Karkeasti arvioiden paikallisyhdistysten hallitusten jäsenistä puolet sijoittuu talouselämän ydinprosesseista suhteellisen kaukana olevaan professionaalisesti leimautuneeseen palveluluokan osaan.

Esimerkiksi opettajan ammatin yleisyys aktivistikunnassa viittaa siihen, että tarvitaan eriytyneempiä tarkastelukulmia ammattijakauman tulkitsemiseksi. Yleensäkin johtokuntien jäsenten voimakas keskittyminen tiettyihin ammatteihin herättää kysymyksiä.

Yhden lähtökohdan eriytyneempään keskusteluun voisi tarjota Gerard Hanlon (1998), joka on Englantia koskevaan aineistoon nojautuen äskettäin esittänyt, etteivät professiot tai edes professionaalinen palveluluokka muodosta mitään homogeenista ammattiryhmää, vaan että se olisi *fragmentoitumassa* sisäisesti. Hanlonin (mt., 57) mukaan professionaalisen palveluluokan sisällä on käynnissä kamppailu siitä, kenellä on oikeus valvoa ja määritellä professionaalien työprosesseja ja käyttäytymistä. Hanlon väittää, että kamppailu käydään niiden kesken, jotka kannattavat professionaalien perinteistä laajaa itsemääräämisoikeutta omaan työhönsä ja orientoituvat perinteisen professionaalisen palvelu-eetoksen mukaisesti, ja niiden kanssa, jotka ovat ottaneet vastaan vahvistuvan kaupallistumisen haasteen. Han-

lonin näkemyksessä uutta on professioiden sisäisen kaupallistumisen määrittäminen uhaksi perinteiselle professionalismille⁵⁷. Jako kulkee siten, että edellistä edustavat lähinnä ”vanhat” palveluperiaatteen mukaisesti suuntautuneet julkisen sektorin ammattikunnat, lähinnä sosiaalialan, koulutuksen ja terveydenhuollon professionaalit, jälkimmäisiä uudemmat kaupallisten kriteerien mukaisesti toimivat ammattilaiset myös palveluiden kentällä. Jakoja kulkee kuitenkin myös professioiden sisällä. Ammattikunnat fragmentoituvat ja niissä on hyvinkin eri tavoin suuntautuneita sektioita.

Hanlonin näkemys on selvästi läheistä sukua Cotgroven ja Duffin näkökannalle. Mutta ehkäpä teesin voisi kääntää myös toiseen suuntaan? Syntyykö ”kaupallisissa ammattikunnissa” sektioita, jotka edustavat ei-kaupallista orientaatiota? Tällainen fragmentoituminen voisi koskea professioita esimerkiksi tekniikan ja taloudenkin alueella. Voisiko sieltä löytyä selittäviä tekijöitä sille, että yhdistysten johtokunnissa on paljon esimerkiksi tekniikan edustajia?

Edellisestä voidaan johtaa seuraava eriytynyt näkökulma. Kuinka tärkeä tekijä rekrytoitumisessa on oman *ammattitoiminnan suhde ympäristö- ja luontokysymyksiin*? Merkitystä voi olla ainakin ammattitoiminnalla, joka itse liittyy ympäristönhoitoon tai luontoon tavalla tai toisella. Se, että oma työ koskee ympäristöstä huolehtimista tai esimerkiksi esteettistä kannanottoa ympäristöön tai luontoon, voi orien-

---

⁵⁷ Laajaa sen sijaan on tutkimuskirjallisuus, joka on asettanut vastakkain byrokraattisen hallintokoneiston ja professionaalien ammattitoiminnan toiminnan (ks. Kontinen 1988 ja 1989). Hanlonin kehittämä tuo kiinnostavan lisän professioiden sosiologiaan. Sosiologisen professiotutkimuksen ensimmäinen klassikko Émile Durkheim (1958 ja 1964) esitti vuosisadan alussa teesin professioista kaupallistumisen vastavoimana. Durkheim oli huolissaan kapitalistisen talouselämän levittämästä oma-kohtaiseen voitonpyyntiin perustuvasta ”rehottavasta individualismista”, joka uhkasi yhteiskunnan kiinteyttä. Durkheim pani toivonsa paljolti professioihin: palvelu-ektokselle omistautuneet professiot voisivat muodostaa vastavoiman tuolle uuden maailman itsekkyydelle. Koko funktionalistinen professiotutkimus Durkheimista lähtien nojasi tähän käsitykseen. Talcott Parsons jatkoi ajatusta niin, että myös talouselämässä syntyisi uutta yhteisöllisyyttä sen professionaalistumisen myötä. Nyt siis Hanlonin mukaan kaupallistuminen työntyisi professioihin itseensä ja fragmentoisi professionaalista kenttää sisältä päin.

toida toimintaan myös vapaaehtoisorganisaatioissa.

Toisen eriytyneen näkökulman tarjoaa *historiallinen tarkasteluote*. Missä määrin ydintoimijoiden nykyinen ammattirakenne ilmentää jatkuvuutta, toisin sanoen onko aktivistien ammatillinen jakauma historiallisessa mielessä suhteellisen pysyvä vai onko siinä tapahtunut olennaisia muutoksia? Voidaanko nykyistä tilannetta selittää aiemmin erityisissä olosuhteissa syntyneillä erityisillä lujilla rakenteilla? Tällöin tietyt ammattikunnat ikään kuin pitäisivät vakiintuneen vapaaehtoisen luonnonsuojelun ydinkenttää hallussaan. Tämän ei tarvitse toteutua tietoisena poissulkemisena, ja tästä tuskin voikaan olla kysymys. Ammatillista valikoitumista voi kuitenkin tapahtua arkipäivän rakenteisiin perustuvan kulttuuris-sosiaalisen värväytymisen tuloksena. On mahdollista, että tietyt voimakkaat ja vakaat sosiaaliset verkostot ylläpitävät värväytymistä samoista ryhmistä. Muodostavatko ammattikunnat värväytymistä sääntelevien verkostojen tärkeän alusrakenteen?

Otan ensin tarkasteltavaksi järjestön varhaisten ydintoimijoiden ammatillisen taustan merkityksen. Teen vertailevan yleiskatsauksen poikkileikkaustilanteeseen 1960-luvun lopulla, jonka jälkeen eritellen eräiden kiinnostavien ammattien asemaa historiallis-yhteiskunnallisesta näkökulmasta.

Historiallinen näkökulma ammatinmukaiseen rekrytoitumiseen

Luonnonsuojeluliiton edeltäjän, Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen perustivat vuonna 1938 neljä tieteellistä seuraa ja yksittäiset tutkijat. Järjestö oli alusta lähtien korostetun akateeminen: sitä johti lähinnä Helsingin yliopiston luonnontieteen tiede-eliitti. Tämä saattaa tarjota yhden avaimen aktivistikunnan nykyisen kokoonpanon ymmärtämiseksi. Saamme selvyyttä asiaan tutkimalla jäsenkunnan rakennetta aikaisemmassa historiallisessa vaiheessa.

Vertailukohdaksi otetaan tilanne kolmekymmentä vuotta sitten. Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen vuoden 1968 jäsenistöä koskeva kartoitus (Nurminen 1968) on kaudelta, jolloin Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen kolmiportainen organisaatiomalli oli vasta alustavasti suunnitteilla. SLY:llä ei ollut virallista paikallisyhdistysten ver-

kostoa, mutta kuitenkin paikallisyhdistyksiä eri puolella maata. Näin voidaan mahdollisesti selvittää, onko järjestöorganisaation uusiminen vaikuttanut tavalla tai toisella olennaisesti jäsenkunnan rakenteen muutokseen. Paikallisyhdistystason virallistamisen voi ajatella avaa-
van toimintakenttää lukuisille uusille potentiaalisille toimijoille ja monipuolistaneen jäsenkenttää. Vielä suurempi vaikutus on saattanut olla sillä ideologisella murroksella, jonka yhdistys juuri noina vuosina koki. Nuoret radikaalit ”valtasivat” yhdistyksen vuoden 1967 liittokokouksessa ja nostivat aiempaa vahvemmin huomion kohteeksi uudenlaisia kysymyksiä, kuten tehometsätalouden ympäristövaikutukset, teollisuuden vesistö päästöt ja ympäristön saastumisen. Vuosi 1968 vertailukohtana tuo esiin murroksen vaikutuksen, sillä vuoden 1967 ”vallankumous” tuskin saattoi vielä vaikuttaa jäsenkuntaan.

Vuonna 1968 Suomen luonnonsuojeluyhdistyksessä oli vajaa viisi tuhatta jäsentä. Ammattinsa nimesi 68 prosenttia jäsenistä. Heistä osa on syytä sulkea tarkastelun ulkopuolelle vertailuasetelman parantamiseksi.⁵⁸ Vuoden 1968 vertailuryhmä käsittää 2708 ammattinsa ilmoittanutta SLY:n jäsentä.

Taulukko 29. Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenten yleisimmät ammatit vuonna 1968

	Jäseniä	Osuus ammat- tinsa ilmoittaneista
Opiskelija, ylioppilas	932	34 %
Metsänhoitaja, metsäteknikko	316	12 %
Maisteri	258	10 %
Opettaja, lehtori, rehtori	241	9 %
Dipl.insinööri, insinööri, maanmittausinsinööri	154	6 %
Professori, tohtori	140	5 %
Agronomi, maanviljelijä	68	3 %
Lääkäri, hammaslääkäri	<u>54</u>	<u>2 %</u>
	2163	81 %

Laskelman perustana Nurminen 1968, 26-28.

⁵⁸ Vuoden 1968 jäsenistä huomattava osa (618) oli koululaisia, jotka puuttuvat tämän tutkimuksen aineistosta. Koululaiset kuuluvat luonnons-

Vertailu osoittaa sekä suurta samankaltaisuutta vuosien 1968 ja 1998 välillä että eräitä selkeitä eroja.⁵⁹ Merkittävin yhtäläisyys nykypäivään on opettajien ja yliopistoväen vahva asema jo vuonna 1968. Vuonna 1968 opettajia ja maistereita (useimmat heistä olivat arvatenkin opettajia) oli yhteensä 19 prosenttia vertailtavasta jäsenkunnasta, vuonna 1998 opettajien osuus paikallisyhdistysten johtokunnissa oli yli neljäsosa. Myös insinöörejä näyttää olleen mukana suhteellisen runsaasti jo tuolloin.

Opettajien osallistumista SLY:n ja SLL:n toimintaan voidaan tulkitta yhteydessään järjestön alkuperäiseen luonteeseen luonnontieteen tiede-eliitin järjestönä. Vuonna 1968 yhdistyksen jäsenenä oli 60 professoria ja lisäksi 80 tohtoria. Tämänkin perusteella on johdonmukaista ja luonnollista, että jäsenistössä on edelleen runsaasti opiskelijoita ja opettajia. Rekrytoitumismekanismiin voi rekonstruoida seuraavanlaisiksi. Luonnontieteen tiede-eliitti värväsi vapaaehtoiseen luonnonsuojelutyöhön omia opiskelijoitaan. On voinut vallita jonkinlainen epävirallinen suositus tai käytäntö, että kasvitieteen, biologian ja eläintieteen opiskelijoita liittyisi alan vapaaehtoiseen järjestöön. Mahdollisesti näiden tieteenalojen arkipäivään kuului tietty ”vetoomus” luonnonsuojelutyöhön osallistumiseksi. Olihan moni alan professoreista (Helsingin yliopistossa) vapaaehtoisen luonnon-

---

suojeluliittoon Luonto-Liiton kautta ja heitä ei siksi ole tänä päivänä paljoakaan SLL:n paikallisyhdistysten jäsenenä. Paikallisyhdistysten hallituksista he puuttuvat lähes tyystin. Vertailtavuuden lisäämiseksi heidät on syytä sulkea tarkastelun ulkopuolelle. Samoin suljetaan kollektiivijäsenet (kerhot, koulut yms.), joita v. 1968 oli yhteensä 52.

⁵⁹ Yksi selkeä ero, opiskelijoiden suuri määrä ja osuus vuoden 1968 jäsenkunnassa verrattuna vuoden 1998 aineistoon verrattuna, on kuitenkin lähinnä näennäinen ja ilmentää tarkasteltavien perusjoukkojen eroa. Onhan selvää, että opiskelijajäsenet sijoittuvat opiskelupaikkakunnille, ennen muuta suuriin kaupunkiin. Suurissa kaupungeissa yhdistykset ovat jäsenmäärältään verraten suuria, mutta hallitukset suurin piirtein samankokoisia kuin pienemmälläkin paikkakunnilla. Esimerkiksi Helsingin luonnonsuojeluyhdistykseen kuuluu nykyisin noin 4000 ja kolmen muun kaupungin paikallisyhdistykseen kuhunkin toista tuhatta jäsentä. Siitä seuraa, että opiskelijoiden osuus näyttyy paljon pienempänä paikallisyhdistysten hallituksia koskevassa aineistossa kuin koko jäsenkunnassa.

suojelutyön keskeisiä toimijoita.

Tässä tapauksessa keskeistä osaa esittivät arkipäivän tiheät verkostot. Opiskelijakunta oli vielä lukumäärältään 1960-luvun puolivälissä kyllin pieni, jotta professorit tunsivat monet oppilaistaan henkilökohtaisesti. Olisi luontevaa, että vapaaehtoiseen luonnonsuojelutyöhön liittyvät kysymykset olisivat tulleet esille kanssakäymisessä opiskelijoiden kanssa, ehkä tuohon aikaan myös varsinaisessa opiskelu/opetus -kanssakäymisessä. Tämän kaltaiset verkostot ovat tutkimusten mukaan tärkeä rekrytoitumisperusta yhteiskunnallisiin liikkeisiin (yhteenveto: della Porta & Diani 1999, 113).

Luonnontieteen opiskelijoista osa jatkoi jäsenyyttään varsinaiseen työelämään siirryttyään. Monen työ oli toimi alansa opettajana jossain päin maata. Tätä kautta luonnonsuojeluaate saattoi levitä kouluihin, oppilaille ja opettajainhuoneeseen. Luultavasti moni luonto- ja lintukerho on saanut alkunsa näin, mahdollisesti jokunen paikallinen luonnonsuojeluyhdistyskin. SLY:n jäsenhankintaa myös suunnattiin alkuvuosina nimen omaan opettajakuntaan⁶⁰.

Opettajien vanha kansallinen eetos on saattanut merkitä aktiivista jäsenen rekrytointia. Suomessahan opettajilla on ollut erittäin merkittävä kansanvalistajan osa 1800-luvun fennomaanisesta liikkeestä ja koulukamppailusta lähtien. Kansallinen liike oli voimakas ja jatkui pitkälle tälle vuosisadalle. Se jätti merkkinsä opettajien habitukseen, joka myös ammatilliselta kutsumukseltaan tähdentää vastuuta tulevasta sukupolvesta. Kansanvalistajan perintö säilyi luultavasti vahvimmin kansakoulun (peruskoulun) opettajan ammatissa, ja vasta yhtenäiskulttuurin murtuminen 1960-luvulla merkitsi pitkäaikaisten kulttuuristen sidosten höltymistä. Moraalis-aatteellisia painotuksia on senkin jälkeen esiintynyt ainakin valtiollisissa kouludiskursseissa (Simola 1995, 236-243, 341).

Valistuseetos on luonut opettajissa herkkyyttä osallistumiseen maltillisen luonnonsuojeluliikkeen toimintaan. Luonnonsuojeluliiton yleinen toimintalinja soveltuu hyvin tällaiselle orientaatiolle. Tietenkin opettajat ovat itse lukumäärältään suurena ryhmänä voineet määrittellä tuota linjaa. – Toisille opiskeluaikainen osallistuminen on ehkä ollut enemmänkin luontoharrastusta, joka sekin on saattanut

---

⁶⁰ Timo Järvikosken antama tieto.

siirtyä kouluihin ja niiden luontokerhoihin tai paikallisiin lintutieteellisiin yhdistyksiin.

Myös muiden kuin biologian opettajien vahvaa edustusta voidaan ymmärtää osaltaan historiallisesta tarkastelukulmasta. Luonnontieteen kautta muidenkin opettajien on ollut kulttuurisesti ja sosiaalisesti helpompaa tulla toimintaan mukaan. Paikalliset opettajayhteisöt ovat tiiviitä verkostoja (erityisesti menneinä vuosikymmeninä) ja tuttavuussuhteiden kautta mukaan toimintaan on yksinkertaista rekrytoitua. Tällä seikalla on merkitystä Suomen luonnonsuojeluliiton kaltaisen vapaaehtoisjärjestön tapauksessa, johon liittyminen on kaukana monen ammattiyhdistyksen kaltaisesta ”automaattijäsenyydestä”.

Opettajien osallistumisaktiivisuutta ei kuitenkaan voi selittää vain historiallis-kansallisista tekijöistä käsin. Opettajien herkkyyys osallistua uusiin liikkeisiin on kansainvälinen ilmiö. Johtopäätös eri maissa tehdyistä tutkimuksista on, että yleisimmät ammatilliset ryhmät rauhan-, ympäristö- ja naisliikkeessä ovat professionaalit, erityisesti opettajat, sekä opiskelijat (Pakulski 1995, 80). Ylikansallisesti tuota orientaatiota voisi tulkita yhtäältä henkilön valikoitumisella kasvatuservoja ja vastuuta tulevasta sukupolvesta tähdentävään ammattiin, ammatillisella kulttuurilla, professionaalisen työn vahvalla autonomia-asemalla sekä ammattityön antamalla konkreettisilla toimintavalmiuksilla (esiintymiskyky, kyky kirjalliseen toimintaan jne.).

Palatkaamme jäsenkunnan vertailuun vuonna 1968 ja 30 vuotta myöhemmin. Yksi selkeimmistä *eroista* aktivistikunnassa koskee *metsätoimihenkilöitä*. Vuonna 1968 metsänhoitajia ja metsäteknikoita oli toistakymmentä prosenttia ammattinsa ilmoittaneista, jota vastoin metsäluontoon ammatiltaan liittyviä henkilöitä oli noin viisi prosenttia paikallisyhdistysten *johtokunnissa* vuonna 1998. Tämä ero ei ole selitettävissä vertailtavien ryhmien eroista (koko jäsenistö/paikallisyhdistysten johtokunnat). Muutokselle voidaan löytää kiinnostavia historiallisia selityksiä, jotka koskettavat läheisesti myös uusien liikkeiden osallistujakunnan teoriaa.

Metsänhoito ja luonnonsuojelu ovat olleet Suomessa vanhastaan lähellä toisiaan. Alusta (vuodesta 1938) lähtien SLY:n jäsenkunnassa oli runsaasti metsätoimihenkilöitä. Tiedemiesten johtamien luonnonsuojelijoiden ja metsätoimihenkilöiden välillä ei ollut näkyviä risti-

riitoja, sillä metsien taloudellinen käyttö ei järkyttänyt pahasti metsäluontoa. 1960-luku kuitenkin muutti kaiken. Syynä oli tehometsätalouden läpimurto 1950-luvun lopulta lähtien. Puuntuotannon tehostamiseksi kehitettiin intensiivisiä ohjelmia, joita edustivat esimerkiksi ja erityisesti vuoden 1963 Teho-ohjelma ja vuoden 1964 MERA-ohjelma⁶¹. Tuo ideologia oli keskeinen osa yleisempää teollistumisen ja luonnon taloudellisen hyväksikäytön maailmankuvaa, jonka vallassa historiansa suurinta teollistumisen murrosta elävä kansakunta oli. Kansakunta teki nopeaa nousua agraariyhteiskunnasta moderniin teolliseen yhteiskuntaan. Muutoksen tärkein vipusin oli metsäteollisuus. Metsän taloudellisen hyötykäytön ideologia valtasi myös suuren osan metsätoimihenkilöstöä.

Metsätaloustyöntekijöinä monet omaksuivat nopeasti tehometsätalouden opin oman ammatillisen toimintansa ohjenuoraksi.⁶² Risiriidat heidän ja luonnonsuojelijoiden välillä puhkesivat 1960-luvun puolivälin paikkeilla. Luonnonsuojelijoiden kärkiryhmä karsasti tehometsätalouden kaikkia keskeisiä osa-alueita. Metsäluonnon muokkaus, jota ohjelmat merkitsivät, oli liian intensiivistä, se yksipuolistaisi metsän ekosysteemejä, uhkasi suoluontoa ja voisi muuttaa metsät puupelloiksi, joista ei enää olisi virkistyskäyttöön, arvostelivat luonnonsuojelijat. Soiden kuivatuskysymykset nousivat laajimman huomion kohteeksi. Laajamittaisia kuivatusohjelmia arvosteltiin SLY:ssä. Tämä asia, kuten koko kysymys tehometsätaloudesta oli usein esillä *Suomen Luonnon* palstoilla, kuten myös monissa neuvottelukokouksissa. Kummatkin osapuolet käyttivät laajoja puheenvuoroja perustellakseen omaa kantaansa. Vastakkaiset kannat tulivat esiin SLY:n järjestämässä tilaisuudessa Metsäpäivien osanottajille keväällä 1967 (*Suomen Luonto* 3/1967, 85-91). Pekka Nuorteva

⁶¹ Ohjelmien olennaisena sisältönä oli: 1) tuottamattomien ja puolituottoisten alojen täyteen tuottokuntoon saattaminen, 2) siirtyminen metsäntuotannossa melkein kokonaan metsänviljelyyn, 3) puuston rodullinen jalostaminen, 4) veden vaivaamien metsien ja puuttomien soiden kuivaaminen ja metsittäminen, 5) metsien laajamittainen lannoittaminen.

⁶² Sitoutuminen teollistumisen projektiin saattoi saada jyrkkiä ilmauksia, kuten erään metsänhoitajan luonnonsuojelun määritelmässä, jonka hän esitti luonnonsuojelun neuvottelupäivillä vuonna 1965. *Suomen Luonnon* (4/1965, 121) kokousselosteen mukaan metsänhoitaja määritteli luonnonsuojelun taloudelliseksi ajattelutavaksi.

varoittelee tehometsätalouden vaaroista ekosysteemeille ja metsien moninaiskäytölle. Hänelle vastasi vastapuolen edustajana Matti Leikola, joka teroitti kuulijoiden mieleen, että metsänhoito on 400-päisen metsänhoitovirkakunnan vastuulla ja että tuo virkakunta valvoo järjestyksen säilyvän metsässä ja metsätaloudessa. Leikola pyrki osoittamaan kohta kohdalta Nuortevan pelot aiheettomiksi ja päätyi tiukasti tehometsätalouden kannalle. Tehometsätalous oli keskeisenä aiheena myös Jyväskylän kulttuuripäivillä samana vuonna, ja ristiriita luonnonsuojelijain ja metsänhoitajien kesken oli jyrkkä. Luonnonsuojeluyhdistyksen kritiikki oli kuitenkin vielä luonteeltaan ”maltillisen sivistynyttä”. Näyttää siltä, että varottiin katkaisemasta suhteita metsänhoitajiin. Jyrkän tuomitsemisen sijasta pyrittiin vaikuttamaan järjestämällä keskustelutilaisuuksia ja valmistelemalla perusteellisia, rauhallisia puheenvuoroja.

Tilanne kärjistyi aivan 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun taitteessa. Luonnonsuojelurintama radikalisoitui. Ympäristön saastumista koskevat kirjoitukset ja muut esiintymiset saivat aiempaa vaativamman leiman. Radikalisoituminen ulottui metsäkeskusteluun, mistä Suomen Luonto -lehden vuoden 1970 kolmannen numeron otsikot puhuvat havainnollisesti: *Metsähallitus raiskaa suojametsät, Metsähallitus kylvää myrkyä*. Otsikot olivat liikaa monelle metsänhoitajalle. Numeron takia liitto menetti suuren määrän metsämattilaisjäsenistään ja suhtautuminen metsänhoitoon repi liiton yhdistyksiä.

Tehometsätalous ei ollut ainut tekijä, joka saattoi vapaaehtoisen luonnonsuojeluliikkeen murrostilanteeseen. 1960-luvun kulttuurija yhteiskuntaradikalismilla oli oma merkityksensä. Se tarjosi yleisen laajan taustakehyksen radikaaleille virtauksille luonnonsuojeluliikkeessä. Rachel Carsonin 1960-luvun alun *Silent Spring*-teoksella oli huomattavaa vaikutusta ympäristöheräämiseen myös Suomessa. Radikalisoitumista tapahtui erityisesti Luonto-Liitossa (Heimonen & Kaaro, 1999, 106-140). Luonto-Liittolaiset saivat asemia SLY:ssä 1960-luvun puolenvälin jälkeen ja ottivat yhdistyksen hallituksen valtaansa vuonna 1967. Tässä yhteydessä SLY suuntautui vanhasta konservatismista ympäristönsuojeluun.

Oman lusikkansa vapaaehtoisen luonnonsuojelun kiehuvaan soppaan toi 1970-luvun taitteen ja alun politisoitunut opiskelijaliike, joka sovelsi järjestöjen valtaustaktiikkaansa myös tällä kentällä.

Kamppailua vallasta käytiin perinteisen luonnonsuojelijoiden, modernimpien ympäristönsuojelijoiden, poliittisen opiskelijaliikkeen radikaalien sekä metsäammattilaisten kesken. Kulttuuri- ja yhteiskuntaradikalismi oli tullut 1960-luvun lopussa vaiheeseen, jossa se alkoi yhtenäistyä marxilaisen teoreettisen ajattelun kehykseen. Yhdensian liikkeitä integroitiin nyt yhtenäiseen teoreettiseen oppiin. Politisoituminen ulottui erityisesti Luonto-Liittoon ja taistolaisilla oli näkyvä asema liiton toiminnassa 1970-luvulla.

Luonnonsuojeluyhdistyksen organisaatiota uudistettiin ensin vuonna 1969 luomalla piirijärjestötaso. Vuonna 1974 organisaatorakenne muutettiin kolmiportaiseksi perustamalla paikallisyhdistystaso. Monin paikoin kehkeytyi kamppailuja luonnonsuojelupiirin ja paikallisyhdistysten hallinnasta. Kamppailua käytiin muun muassa Keski-Suomessa, jossa perinteiset luonnonsuojelijat, marxilainen opiskelijaliike ja metsätalouden ammattilaiset ottivat mittaa toisistaan (Virmasalo 1996). Vasemmistolaiset opiskelijat valtasivat piirin vuonna 1974, mutta maan keskeisen metsätalousalueen hyvin järjestäytyneet metsäammattilaiset vastasivat pian. Metsätalouden ja -teollisuuden järjestöjen tukemana metsäammattilaiset perustivat viikon kuluessa yksitoista paikallisyhdistystä Keski-Suomeen. Tämä laaja, hyvin valmisteltu ja tehokkaasti toteutettu offensiivi kertoo, että vapaaehtoisen luonnonsuojelun kentän hallinta koettiin metsäpuolella tärkeäksi. Olihan luonnonsuojeluliikkeen sisällä käyty vain vähän aikaa sitten ankara kiista tehometsätalouden luonto- ja ympäristövaikutuksista. Radikaalien virtausten vallattua alaa erityisesti yliopistopaikkakunnilla pelättiin paineiden kasvavan tehometsätaloutta kohtaan, mikäli radikaalit saisivat vahvoja asemia luonnonsuojeluliikkeessä. Metsäpuolella koettiin, että näitä uhkatekijöitä vastaan oli puolustauduttava ja torjuttava ne, mikäli mahdollista.

Keski-Suomessa tilanne säilyi tulehtuneena ja ratkaisemattomana aina 1980-luvun alkuun saakka, jolloin se normalisoitui. Muuallakin (kuten Pirkanmaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa) käytiin vastaavanlaisia suuntakamppailuja. Poliittinen opiskelijaliike laantui 1970-luvun lopulla ja Luonnonsuojeluliiton paikallisjärjestöjen kenttä joutui vahvemmin puoluepolitiikasta erillisten ympäristönsuojelijoiden ja perinteisempien luonnonsuojelijoiden haltuun.

Metsänhoitajien ammattikunta on erityisen mielenkiintoinen luonnonsuojelullista suuntautuneisuutta koskevan analyysin kohteena –

tempautuihan perinteisen luonnonsuojeluliikkeen ydinryhmästä suuri joukko parissa kolmessa vuodessa tehometsätalouden kärjekään industrialistisen opin kannattajiksi ja puolestapuhujiksi. Suunnanmuutosta ja sitoutumista industrialismin ideologiaan voi osaltaan selittää se, että mittavat ja kunnianhimoiset teollistumishankkeet tähdensivät tämän työntekijäryhmän merkitystä – ne suorastaan nostivat metsänhoitajat avainasemaan kansantalouden keskeisellä alueella. Vihreän kullan toimihenkilöt olivat tärkeä lenkki siinä ketjussa, joka muutti vihreän kullan keltaiseksi. Tällainen tehtävänmäärittely lupasi merkittävän yhteiskunnallisen toimijan asemaa kansakunnan kiihkeässä kehitysvaiheessa, jossa tuon kehityksen edistäjien asema korostui. Suomessahan teollistuminen merkitsi keskeisesti juuri metsäteollisuuden nousua. Sen lupaus vauraudesta oli nyt toden teolla toteutumassa.

Vallitsevina oli paitsi suuria houkuttimia omaksua industrialismi myös vahvoja pakkoja siihen suuntaan. Metsätoimihenkilöillä ei juuri ollut muuta mahdollisuutta kuin sopeutua heidän yläpuolellaan tehtyihin päätöksiin. Ala nautti vahvasta hegemonia-asemasta kansallisen talouspolitiikan koko pelikentällä. Niin maan poliittiset päävoimat kuin hallintoeliitti olivat lujasti sitoutuneita edistämään kansantalouden veturiksi mielletyn alan intressejä. Suomen hyvinvointivaltion tuon kauden rakentamisen yksi erityispiirre onkin poliittisten voimien vahva sitoutuminen metsäteollisuuden etupyrkimykseen (Kosonen 1987). Asettuminen vastahankaan tehometsätalouden oppien kanssa olisi yksinkertaisesti johtanut vastaan hangoittelevien syrjäyttämiseen tehtävistään.

Metsätoimihenkilöiden orientaatiomuutosta ja joukkopakoa luonnonsuojeluyhdistyksestä voi siis selittää hyödyntämällä Cotgroven ja Duffin ajatusta siitä, että ammatin kytkennät (tai riippumattomuus) kapitalismin ydinprosesseihin selittää merkittävästi osallistumista liikkeisiin. Tapaus kuitenkin osoittaa riittävän eriytyneen tarkastelun välttämättömyyttä myös tämän teoreettisen konseptin tapauksessa. Metsätoimihenkilöt olivat vanhastaan vahvasti kytköksissä suomalaisen kapitalismin keskeisimpään ja voimakkaimpaan yrityssektoriin, mutta silti osallistuminen vapaaehtoiseen luonnonsuojeluun oli pitkään laajamittaista ja harmonista järjestön muiden toimijoiden kanssa. Vasta siirtyminen tehometsätalouden kauteen muutti tilanetta olennaisesti. Vasta kapitalismin ja industrialismin olennainen

kiihtyminen ja intensivoituminen, jossa luontoympäristö alistettiin riistonomaiseen alistussuhteeseen talouden ydintoimijoille, saattoi Cotgroven ja Duffin teesin voimaan.

Luonnonsuojeluliiton jatkuvuutta vasten voi myös tulkita *eläkeläisten* edustusta paikallisyhdistysten johtokunnissa. Johtokuntien jäsenistä yli kymmenen prosenttia oli vuonna 1997 eläkeläisiä. Yli 60-vuotiaiden osuus oli samansuuruinen.

Osaselitys eläkeläisten huomattavaan osuuteen on, että luonteeltaan vakaassa järjestössä jäsenet eivät kovinkaan helposti eroa, vaan jatkavat toimintaansa myös eläkkeellä ollessaan. Suomen luonnonsuojeluliitto on ollut koko historiansa ajan ympäristöliikkeen kentän hallitseva järjestö ja sellaisena monille itsestään selvä ja ainoa vaihtoehto. SLL:lla ei ole niissä ikäryhmissä vahvoja kilpailijoita, joita johtokuntien jäsenet yleisemmin edustavat.

Ympäristöuran jatkumiseen ja mahdolliseen uuteen aktivoitumiseen vaikuttaa sekin, että eläkkeellä olo vapauttaa aikaa yhdistystoimintaan. Siirtyminen eläkkeelle merkitsee myös vapautumista työelämän auktoriteetti- ja muista sidonnaisuuksista: ihminen on jälleen vapaampi toiminaan arvojen mukaisesti. Eläkeläisissä onkin suhteellisesti hieman enemmän ruumiillisen työn tekijöitä kuin johtokunnan jäsenissä keskimäärin. Ero tosin saattaa selittyä siitäkin, että vanhemmissa ikäryhmissä on heitä ylipäättään suhteellisesti enemmän kuin nuoremmissa. Kaiken kaikkiaan eläkeläisten ammattijakauma muistuttaa keskimääräistä jakaamaa.

Eläkeläisten merkittävää osuutta voi tarkastella myös järjestön kulttuurisen luonteen kontekstissa. Heille on kulttuurisesti helppoa toimia sellaisessa järjestössä, joka tähdentää perinteisiä kansallisia kulttuuriarvoja, kuten valistuksen merkitystä, joka toimii järjestäytyneesti ja kurinalaisesti ja joka on yhteistyössä vakiintuneen kansallisen vapaaehtoisen yhdistyskentän kanssa.

On myös perusteltua eritellä ammattikuntia, joiden edustajia on *hyvin vähän* luonnonsuojeluliiton avaintoimijoina. Yhtä hyvin kuin vilkkaaseen, myös vähäiseen osallistumiseen saattaa olla historiallisia syitä. Tämä tarkastelu rajoitetaan kahteen ammattitapaukseen. *Lakimiesten* määrä yhdistysten johtokunnissa on vähäinen (neljä lakimiestä tutkimusaineistossa) heidän kokonaismääräänsä verrattuna. Myös *teollisuuden työntekijöitä* yhdistysten ydintoimijoissa on vähän (tämä luultavasti koskee myös SLL:n jäsenyyttä ylipäättään).

Lakimiesten ammattikunta on sisäisesti eriytynyt toiminta-alueen mukaan. Lakimiehiä on julkisella ja yksityisellä sektorilla, lähellä talouden ydinprosesseja ja myös kaukana niistä. Suuri osa lakimiehistä on siis suhteellisen erillään talouden ydinprosesseista ja siten potentiaalisia ympäristötoimijoita Cotgroven ja Duffin teoreettisessa kehyksessä tarkasteltuna. Inglehartin postmaterialististen arvojen näkökulmasta heidät voitaisiin lukea ympäristötoimintaan herkästi osallistuvaan ryhmään. Mutta näin ei siis ole. Tunnetut yksittäistapaukset eivät muuta yleiskuvaa. Seuraavassa esitän ammattikunnan historiallisesta taustasta suuntautuvan tulkinnan.

Lakimiesten vähäistä osallistumista vapaaehtoiseen luonnon-suojelutoimintaan voi yrittää tulkita ammattikunnan kauan sitten muotoutuneesta *habituksesta*⁶³ lähtien, jota maamme lakimiehet ammattikuntana ehkä vieläkin osittain edustavat. Kyseisen habituksen muodostumisen avaintapahtumat liittyvät yhtäältä valtion muodostumiseen ja toisaalta johtavien yhteiskuntaryhmien dynamiikkaan suomalaisen yhteiskunnan syntyprosesseissa. Niistä tärkein oli keskusbyrokratian luominen välittömästi Suomen Venäjään liittämisen jälkeen. Siitä lähtien lakimieshabituksen keskeisimmäksi elementiksi muodostuivat byrokratian korkeat virka-asemat. Juridinen yliopistokoulutus määriteltiin pääsyehdoksi keskushallinnon ylimpiin virkoihin niinkin varhain kuin vuonna 1817, samana vuonna kuin Preussissa. Samassa yhteydessä lakimiehen ammatista tuli asiaankuuluva tausta suuriruhtinaskunnan poliittisiin asemiin.

Lakimieshabitus kytkeytyi autonomian ajan alussa tiukasti myös johtavaan yhteiskuntaluokkaan, aatelistoon ja keskusbyrokratian joh-

---

⁶³ Habituksen käsitteen on tuonut sosiologien arkipäivään ennen muuta Pierre Bourdieu. Hän (1977, 72-95; 1998) tarkoittaa habituksella suhteellisen kestävien, mutta muuntumiskykyisten, yhteiskunnan rakenteissa sisäistettyjen toiminta- tai käyttäytymistapausten eli dispositioiden järjestelmä. Jonkin ryhmän ja yksilön habitus on muodostunut aikaisemmissa rakenteellisissa käytäntöyhteyksissä. Habitus on perusta, josta käsin nykyisyyteen, sen käytäntöihin ja sitä koskevaan tavoitteenasetteluun suuntaudutaan. Habituksen muodostumisessa on aina mukana myös subjektiivinen puoli, ihmisten aktiivinen, luova subjektiveetti ja sopeutumiskyky uusiin tilanteisiin ja uudelleensuuntautuminen kulloistenkin tilanteiden asettamien ehtojen mukaisesti.

topaikkoihin (Konttinen 1991, 106-121). Aateli, jonka maanomistus-asema oli kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen heikko, koki syvän kriisin upseerin ammatin romahdettua Suomen sodassa Venäjälle kärsityn tappion seurauksena. Uudesta keskushallinnosta tuli pelastus. Aateli miehitti nyt paitsi suuriruhtinaskunnan poliittiset johtopaikat, myös suuren osan keskushallinnon korkeimmista virkapaikoista. He muodostivat virkamieskunnan ja lakimieskunnan ytimen.

Ammattikunta omaksui tuolloin tiukan byrokratiajohtoisessa yhteiskunnassa samalla kertaa hyvin patriarkaalisen itseymmärryksen ja valtion virkamiehen roolin. Sen edustajat miehittivät kansakunnan statusrakenteen ydinalueen. Konservatismi ja valtio-orientaatio ovat myöhemminkin kuuluneet ammattikunnan edustajien habitukseen. Erityisesti keskushallinnon yleisten, siis hallinnollisten osastojen korkeammat virat ovat säilyneet pitkään lakimiesten hallussa (Stenvall 1995).

Voisi väittää, että lakimieshabitus sisältää edelleenkin erityislaatuisia, kauan sitten syntyneitä historiallisia elementtejä. Tuo me-tietoisuus esiintyy diffuusina vahvojen lakimiesjärjestöjen ylläpitämänä tuntemuksena. Vahvan valtion perinteen jatkuvuus on osaltaan ylläpitänyt sitä. Menneisyys luultavasti vaikuttaa vieläkin ammattikunnan jäsenten itseymmärrykseen esimerkiksi koulutusinstituutioiden välittämänä (vanhojen yliopistojen antama lakimieskoulutus), vaikka myös merkittäviä muutoksia ja ammatillista eriytymistä onkin tapahtunut.

Tuo suuntautuminen on hyvin erilaista verrattuna palveluluokan ydinammattikuntien suuntautuneisuuteen. Lakimiehen ammatti on historiallisesti kytkeytynyt yhteiskunnalliseen valtaan, toimeenpanovaltaan ja esivaltaan. Palveluprofessiot ja lakimiesvirkamies eivät ole kuuluneet meillä samaan suuntautuneisuus-kategoriaan, ne päin vastoin ovat perinteisesti olleet kaukana toisistaan⁶⁴. Esimerkiksi

---

⁶⁴ Tähän liittyvänä kiinnostavana yksityiskohtana mainittakoon, että vanha soturisäätö ja erityisesti aateliset vierastivat aina 1800-luvun puoliväliin saakka sellaisia ammatteja, jotka koskivat tavalla tai toisella kansan palvelua (Wirilander 1974, 322, 360). Vasta 1840-luvulta lähtien alkoi ilmaantua aatelisiä pappeja tai lääkäreitä. Aatelin itseymmärrykselle soveliaita professioita olivat ennen muuta upseerin ja lakimiehen ammatit (Konttinen 1991, 71-179).

opettajan historiallisesti rakentunut itseymmärrys on etäällä tyyppillisestä kansallisesta lakimieshabituksesta.

Kuitenkin 1960- ja 1970-lukujen kulttuuri- ja yhteiskuntaradikalismi mursivat vanhaa lakimieshabitusta erityisesti nuorten lakimiesten ja lakimiehiksi opiskelevien ryhmissä. Tuossa yhteydessä syntyi Demokraattiset Lakimiehet -järjestö. Murroksen kokeneet kuitenkin suuntautuivat muihin suuntiin – kuten ihmisoikeuskysymyksiin, sosiaali- ja yhteiskuntapolitiikkaan – kuin vapaaehtoiseen ympäristöliikkeeseen tai luonnonsuojelutyöhön. Tätä voi tulkita siitä lähtien, että 1960-luvun yksi pääteema koski vähäväkisten *oikeuksia*. Oikeusteema soveltui hyvin ajankohdan tasa-arvoideologialle herkistyneille nuorille lakimiehille. 1960-luvun ja 1970-luvun alun liikejakson valtavirta sisälsi vahvoja modernistis-rationaalisia painotuksia, mikä myös oli lähellä kansallista lakimieshabitusta. Se tähdensi rationaalista järjestystä ja järjestäytyneisyyttä sekä suuntautui tiedeperustaisesti. Myös marxismi-tulkintoissaan liike ilmensi rationaalista oppijärjestelmää, järjestäytyi itse rationaaliin järjestöihin ja hyväksyi valtiokeskeiset vaikuttamisen keinot. Sen sijaan vuosikymmenen jälkimmäisen puoliskon uudet liikkeet, kuten feministinen naisliike ja elämäntapaliikkeet sekä viimeksi mainittuja lähellä ollut ympäristöliike ilmensivät subjektiivisuutta, autenttisuutta, ei-keskitettyä ruohonjuuritason toimintaa (Konttinen 1998) ja arvostelivat rationalistisia oppijärjestelmiä ja teknokraattisia ratkaisuja.⁶⁵

---

⁶⁵Vasta-argumentti yllä sanottuun kuuluu, että tämän tutkimuksen kohde, Suomen luonnonsuojeluliitto ei suinkaan edusta irrationaalisia elementtejä tai vahvaa subjektiivisuutta, vaan päin vastoin kurinalaisuutta ja järjestystä, joka taas hyvin sopii yhteen lakimieshabituksen kanssa. Esitettyä tulkintaa pitääkin täsmentää yhtäältä niin, että *ympäristöprotestien aallot* kansalliselle lakimieshabitukselle vieraana kollektiivisen toiminnan muotona eivät ole houkutteleet mukaansa runsaasti tämän ammattikunnan edustajia ja sitä kautta tuoneet järjestöön juurikaan lakimiehiä (muistetakoon myös ympäristöliikkeen tietty erillisuus 1960-luvun radikaali-järjestöistä). Toiseksi, kansallista lakimieshabitusta osaltaan ilmentäen, lakimiesten historialliset kytkennät Luonnonsuojeluliittoon ja sen edeltäjään, Luonnonsuojeluyhdistykseen puuttuvat kutakuinkin tyystin. Vuonna 1968 liiton jäsenluettelossa on vain kolme henkilöä, joiden nimetty ammatti edellyttää lakimieskoulutusta (Nurminen 1968). Lakimiehiä ei tietävästi kuulunut liiton edeltäjän, Suomen Luonnonsuojeluyhdistyksen

Myös *teollisuuden ruumiillisen työn tekijät* ovat heikosti edustettuina ympäristöyhdistysten hallituksissa. Sama ilmeisesti koskee luonnonsuojeluliiton jäsenyyttä ylipäätään, vaikkakin mahdollisesti keskimääräistä vahvemmin johtokuntia. Vähäistä osallistumishalukkuutta voi tulkita industrialismin ideologiasta käsin: teollisuustyöntekijät kuuluvat industrialismin pääasiallisiin edustajiin. Industrialismin suhde luontoon ja ympäristöön edustaa luonnon ymmärtämistä tuotteiden raaka-ainevarastona. Siinä määrin kuin työ ja asema tuotannossa vaikuttavat yksilön suuntautumiseen ja maailmankuvaan, tuo merkitys ei tue osallistumista vapaaehtoiseen ympäristötoimintaan, vaan päinvastoin ehkäisee sitä. Tarkemman tarkastelun kohteeksi otankin Suomen teollistumisen kauden keskeisimmän työntekijäryhmän, metsäteollisuuden työläiset.

Suurilla metsäteollisuuspaikkakunnilla voi nähdä, että suurten metsäyrityksen työntekijöiden osallistuminen vapaaehtoiseen ja avoimeen ympäristötoimintaan ei ole yleistä, vaan ainakin tämän aineiston perusteella verraten vähäistä⁶⁶. Kotilaisen (1995, 30 ja 1994) havainnot Uimaharjun selluloosatehtaan jätevesipäästöjä koskeneesta kamppailusta ovat samansuuntaisia. Tehtaan työntekijät mielsivät julkisen keskustelun ja tehtaan arvostelun yksipuolisena, syyttävänä ja liioittelevana. (Kamppailun edetessä mielialat muuttuivat myönteisempään suuntaan.) Yrityksen työntekijät ovat esiintyneet ympäristönsuojelua koskevien vaatimusliikkeiden aloitteentekijöinä lähinnä tapauksissa, joissa heidän välitön terveytensä työpaikalla on ollut uhattuna. Tilannetta pitää tarkastella tässäkin tapauksessa konkreettisesti ja eriytyneesti. Sitä voi tulkita yrityksen suorista odotuksista työntekijöihinsä nähden, mutta luultavasti tänä päivänä yhä enemmän myös työntekijöiden itsensä teolliseen ideologiaan perustuvi-
ta tulkinnoista.

---

perustajiin, ei ainakaan näkyvästi, eikä näillä ydinaktivisteilla juuri ollut institutionaalisia tai läheisiä kulttuurisiakaan suhteista lakimieskuntaan. Nämä olivat luonnonsuojeluliikkeen perustajien arkiverkoston ulkopuolella.

⁶⁶ Aikaisempi tutkimukseni Päijänne-liikkeestä (Konttinen 1994b) tukee tätä kuvaa, samoin Jämsän metsäteollisuuskeskuksessa tekemäni selvitykset.

Työntekijöiden suuntautumista ja varovaisuutta metsäteollisuuskeskuksissa vahvistaa työtilanteen epävarmuus. Jo kolmisen vuosikymmentä metsäteollisuustyöväestöä, joka on usein hyvin riippuvaiset paikkakunnan yhdestä suuresta yrityksestä, on koetellut työpaikkojen määrän lasku voimakkaan tuottavuuden nousun seurauksena. Suuri määrä työntekijöitä on saneerattu kortistoon. Moni heistä on joutunut jättämään paikkakunnan ja etsimään työtä muualta, monet ovat päätyneet työttömiksi. Ei ole ihme, jos jäljellä olevia työtilaisuuksia halutaan puolustaa viimeiseen asti. Tässä tilanteessa ympäristönsuojelulliset vaatimukset koetaan helposti uhkana: ne tulkitaan lisäinvestoinneiksi, jotka uhkaavat yrityksen kilpailukykyä ja sen kautta työpaikkoja. Metsäteollisuuspaikkakuntien yleinen ilmapiiri on perinteisesti vahvan industrialistinen ja tämän päivän näkökulmasta vanha ideologia voi kriisitilanteessa tuottaa voimakasta ympäristönsuojelun vastaista suuntautumista. Vaikean työllisyystilanteen vallitessa 1990-luvulla ympäristönsuojelun vastaisia äänenpainoja on kuullut muun muassa ammattiyhdistysliikkeen piiristä.

Tässä tulkinnassa voidaan tukeutua Cotgroven ja Duffin teesiin henkilön suhteesta kapitalismin ydinprosesseihin ja tuon suhteen merkityksestä ympäristöorientaatioon. Cotgroven ja Duffin mukaan läheisyys ydinprosesseihin on ympäristöorientaatiota heikentävä tekijä. Metsäteollisuuden työntekijät, jos ketkä, kuuluvat suomalaisen kapitalismin sydänalueeseen. Tässä yhteydessä Cotgroven ja Duffin teesiin on kuitenkin syytä pureutua tarkemmin. Se näet näyttää menettäneen vajaan kahdessakymmenessä vuodessa osan pätevydestään.

Henkilön suhde talouden ydinprosesseihin ei enää selitä yhtä suoraviivaisesti ympäristöorientaatiota kuin aikaisemmin. Tämä on seurausta siitä, että kapitalismin ydintoimijat eivät ole enää yksiviivaisen ympäristövastaisia. 1980-luvun lopusta lähtien *kapitalismin ydintoimijoiden* suhde ympäristönsuojeluun on muuttunut. Ympäristöstä on tullut tärkeä taloudellisen toiminnan tekijä yrityksille.⁶⁷ Tä-

---

⁶⁷ Erinomainen esimerkki on Oy Metsä-Serla Ab:n kehitys (Konttinen 1994b; Konttinen 1997; Mäntylä 1998) 1980-luvun puolivälistä 1990-luvulle. Vuosien 1982-1985 voimakas ympäristökamppailu, Päijänne-liike, esitti tärkeää osaa siinä, että yhtiö oli pakotettu toteuttamaan 1980-luvun puolivälissä Äänekoskella mittavat vesiensuojeluinvestoinnit vähentääkseen ympäristökuormitusta Päijänteeseen laskevaan vesistöön. Yritys sai näil-

män seurauksena yritysten suhtautuminen ympäristökysymyksiin on muuntunut myönteisempään suuntaan⁶⁸ ja sen voi otaksua vaikuttaneen myös yritysjohton asennoitumiseen vapaaehtoiseen ympäristötoimintaan.

Jos yritysten kansalaisten vapaaehtoista ympäristötoimintaa ja myös asenteita sääntelevä merkitys on muuttunut, niin miten työntekijöiden keskuudessa edelleenkin vallitsevaa vähäistä osallistumista vapaaehtoiseen ympäristötoimintaan ja myös ympäristötoiminnan vastaisuutta tulee tulkita? Merkitystä näyttää olevan sisäistetyillä *kulttuurisilla* malleilla ja *työtilanteen varmuuteen/epävarmuuteen* liittyvillä tekijöillä yhdessä. Voisi väittää, että nykyisin kysymys on usein myös työntekijöiden ja toimihenkilöiden omista merkityksenannoista ja tulkinnoista, jotka eivät aina vastaa reaalityodellisuudessa tapahtuneita muutoksia.⁶⁹

---

lä toimenpiteillään merkittävän kilpailuedun (esimerkiksi ensimmäisen pohjoismaisen ympäristömerkin paperin valmistajana) ympäristötietoisiksi muuttuneilla markkinoilla ja oppi nopeasti käyttämään tuota etua hyväkseen. Tässä yhteydessä, noin 1990-luvun taitteessa, yrityksessä toteutui nopea ympäristöorientaation muutos. Perustettiin ympäristöpäällikön virka, ympäristösuojelun organisaatiota kehitettiin ja ympäristöorientaatiota levitettiin yrityksen kaikille tasoille. Konflikti johti uuden ajattelun omaksumiseen muita metsäyhtiöitä nopeammin.

⁶⁸ On perusteltua otaksua, että muutosta olisi tapahtunut Haavion ja Järviskosken (1990) kartoituksen jälkeen. 1980-luvun lopulla tehty tutkimus osoitti yritysjohton ympäristöasenteiden olevan vähemmän myönteisiä kuin muissa ammattiryhmissä. Muutos yritysmaailman ympäristösuuntautumisessa kuitenkin vasta käynnistyi Haavion ja Järviskosken tutkimuksen aineistonkeruun aikoihin.

⁶⁹ Tilanne voi olla suorastaan paradoksaalinen yritysten sisällä. Eräs haastattelemani ympäristöaktivisti merkittävällä metsäteollisuuspaikkakunnalla kertoi kohdanneensa 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun taitteessa työntekijöiden suunnalta suoranaista vihamielisyyttä näkyvää toimintaansa kohtaan. Työväki pelkäsi vaatimusten johtavan lisäinvestointeihin puhdistuslaitteisiin ja sen uhkaavan yrityksen kilpailukykyä ja sitä kautta työpaikkoja. Työntekijöistä kuitenkin päaluottamusmies antoi varauksettoman ja julkisen tukensa hänen toiminnalleen. Hänellä oli toinenkin merkittävä tukija yrityksen piirissä, pian eläkkeelle jäävä yrityksen paikallisojohtaja, joka kehotti ympäristöaktivistia jatkamaan toimintaansa yritysensä ympäristöongelmien paljastamiseksi.

Historiallisella tarkastelulla olen halunnut osoittaa konkreettisten tekijöiden huomattavan merkityksen vastattaessa vapaaehtoisen ympäristöjärjestön jäsenistön ja kaaderien rekrytoitumisen kysymyksiin. Tapauskohtainen tarkastelu on luonnollisesti jättänyt sivuun monet kiinnostavat ammattikunnat.

Myös muualla tehdyt tutkimukset osoittavat ympäristöliikkeiden osallistujakunnassa vahvaa jatkuvuutta. Britanniassa ydinaseiden vastaisen ja ympäristöliikkeiden osallistujat ovat rekrytoituneet vahvasti keskiluokan korkeasti koulutettujen piiristä, niin että erityisen runsaasti edustettuja ovat opetustyön, hoito- ja hyvinvointipalvelujen professioissa työskentelevät (Rootes 1995, 225-227). Rootesin mukaan useat tutkimukset ovat osoittaneet kyseisen trendin. Ajalliset vertailut viittaavat siihen, että osallistujien sosiaalinen rakenne on tuskin lainkaan muuttunut neljännesvuosisataan. Liikkeiden osallistujakunnan sosiaalinen perusta on paljolti rajoittunut samaan yhteiskunnan sektoriin, jonka piirissä tuo liikehdintä alunperin 1960-luvulla syntyi. Samaa osoittavat tutkimukset Hollannissa: uuden liikkeen kannattajat ovat painottuneet sosiaali- ja kulttuurialan spesialisteihin sekä palveluprofessioihin (Kriesi 1989).

Ammattitoiminnan ympäristösuuntautuneisuus osallistumisen selittäjänä

Luonnontieteen opettajat ja metsätoimihenkilöt suurina aktivistiryhminä tukevat hypoteesia ammattityön laadun ja erityisesti sen luonto- ja ympäristösisältöjen huomattavasta merkityksestä rekrytoitumisessa luonnonsuojeluliiton paikalliseen toimintaan. Metsänhoitajien ristiriitaista tilannetta ja suuntautumismuutosta koskeva katsaus osoittaa kytkennän myös käänteisesti: olennainen muutos ammattityön sisällössä voi tehokkaasti katkaista henkilön luonnonsuojelullisen suuntautuneisuuden ja tuottaa aivan toisentyyppistä orientaatiota. Ammattityön huomattavaan merkitykseen viittaavat myös taulukon 30 tiedot.

Johtokunnan jäsenistä yli viidennes ammattityö liittyy enemmän tai vähemmän suoraan ympäristöhoitoon. Tällaisia ammatteja ovat biologian opettajien ja metsänhoitajien lisäksi huomattava osa tutkijoista, ympäristövirkamiehet, arkkitehdit, puutarhurit, luonto-

Taulukko 30. Johtokuntien jäsenten ammatillinen ympäristösuuntautuneisuus

Ammattityö

Metsäluontoon liittyvä	42	5 %
Muu luontoon liittyvä	130	14 %
Muu ympäristöön liittyvä	32	3 %
<i>Liittyy luontoon tai ympäristöön, yhteensä</i>	204	22 %

Muu ympäristöön liittyvä viittaa rakennettuun ympäristöön. Siihen kuuluvia ammatteja ovat esimerkiksi arkkitehdit, liikennesuunnittelijat ja ympäristövirkamiehet.

oppaat, ympäristökonsultit, kalastajat, liikennesuunnittelijat, kaavoitusteknikot. Voidaan päätellä, että johtokuntien jäsenistä on ympäristöammattilaisia ainakin neljännes, sillä täsmentämättömiin ryhmiin sisältyy varmasti myös ympäristönhoitoon liittyviä ammattilaisia.⁷⁰

On siten varsin ilmeistä, että ammattityön ympäristösisällöillä on myös vapaaehtoistoimintaan suuntaavaa merkitystä. Tärkeäksi koettua ammattityötä halutaan jatkaa varsinaisen ammattitoiminnan ulkopuolellakin. Itse asiassa tähän yhteyteen täytyy liittää vielä yksi lisätekijä: *luontoharrastus*. Varsin monet SLL:n aktivistit – tämä koskee luultavasti erityisesti ydinaktivisteja – harrastavat luontoa sen lisäksi, että osallistuvat ympäristöliikkeen muuhun toimintaan. Luonnonsuojeluliittolaisen harrastustoiminnan keskeisin muoto on perinteisesti ollut lintuharrastus ja se elää edelleen vireänä. Erään luonnonsuojelupiirin toimintaan aktiivisesti osallistuva haastattelemani aktivisti sanoi, että kaikilla hänen tuntemillaan piirinsä aktivisteilla on myös jokin luontoharrastus. Hän katsoi luontoharrastuksen on tuoneen liiton toimintaan muun muassa lukuisia sellaisia insinöörejä ja teknikoita, joiden ammattitoiminta on kaukana luonto- ja ympäristökysymyksistä.

⁷⁰ On tietenkin pulmallista, mihin raja tulisi vetää, sillä todellisuus ei ole kaksijakoinen. Johtokuntiin kuuluu muun muassa kirvesmiehiä ja maanviljelijöitä, joilla myös on ammattityöhön liittyvä luontosuhde.

Nämä havainnot täydentävät luvun III verkostoaalyyisiä henkilökohtaisen osallistumisen osalta. Onhan ammattityön kenttä yksi tärkeimmistä henkilökohtaisten verkostosuhteiden alueista. Niiden kautta ympäristöyhdistyksillä on runsaasti suoria henkilöyhteyksiä ympäristöhoidon viranomais- ja asiantuntija-instituutioihin ja niiden edustajiin. Tavallaan ammattityöntekijöiden työinstituutiot ikään kuin työntyvät ympäristövaikuttamisen kansalaisyhteiskuntaan ja osallistuvat epäsuorasti paikallistason vaikuttamiseen – sikäli kuin ammattilaiset ilmentävät suuntautumisessaan instituutiotaan tai institutionaalista ammattiaan. Tässä on korostettava sanaa ”epäsuorasti”, sillä instituutiot eivät toteuta tätä vaikuttamista instituutioina (siis organisoidusti), vaan joidenkin työntekijöidensä vapaaehtoisen osallistumisen muodossa. Samalla kun nämä ammattityöntekijät toteuttavat omaa henkilökohtaista vaikuttamisen tarvettaan, he kuitenkin tuovat enemmän tai vähemmän myös instituutiionsa edustamaa asiantuntemusta ja näkökulmaa yhdistyksensä toimintaan. Suhde on myös toisensuuntainen: kansalaisyhteiskunnan järjestön näkökantoja ja tunteja välittyy ympäristöhoidon asiantuntija- ja viranomaisorganisaatioihin.

Ammattityön sisältö vaikuttaa kahdella tavalla osallistumiseen ympäristöjärjestön johtokunnan toimintaan: omaehtoisena hakeutumisenä ja muiden tekemänä valintana. Ympäristöjärjestön jäsenyyteen tulo on oma valinta ja omaehtoista hakeutumista. Läheisverkostot ovat tärkeitä rekrytoitumista helpottavia alusrakenteita, mutta valinta on kuitenkin henkilön itsensä. Sen sijaan yhdistyksen hallituksen jäsenyys ilmentää paitsi omakohtaista myös muiden tekemää valintaa. Johtoon ehkä halutaan tiedollista asiantuntemusta, jota ammatikseen luonnon ja ympäristön kanssa toimivat edustavat.

Toimijat ja toiminta

Tarkastelu on osoittanut, että *ikä, koulutus, ammatti, historiallisesti muotoutunut rekrytoitumismekanismi* verkostoieneen ja *ammattityön sisältö* ovat luonnonsuojeluliittolaiseen vapaaehtoiseen järjestöosallistumiseen suuntaavia tekijöinä. Sukupuolen merkitys liittyy tiettyihin sosiaalisiin ympäristöihin. Merkitystä on myös työntekijän *kontrolliasemalla omaan työhönsä*, kuten työautonomian alalla eli va-

paudella toimia suhteellisen itsenäisesti vailla välittömien sanktioiden pelkoa. On ilmeistä, että *ammattillinen kulttuuri* on järjestöön liittymisen kannalta aktivoiva tai passivoiva tekijänä. Eräiden ammattikuntien, ennen muuta opettajien, vahva jatkuvuus toimijoiden ydinryhmässä ilmentää sekä kulttuurisia että institutionaalisia tekijöitä.

Luonnonsuojeluliiton aktivistikunta edustaa selkeästi uusien yhteiskunnallisten liikkeiden osallistujakunnista eri maissa tunnistettuja tavanomaisia väestö- ja ammattiryhmiä. Kuitenkin nuoret puuttuvat tästä toimijaryhmästä, mitä osaltaan selittää liiton nuorisojärjestö, Luonto-Liitto.

Ydintoimijoiden sosiaalinen koostumus on tärkeällä tavalla yhteydessä yhdistysten toiminnan luonteeseen ja painotuksiin siinä. Monet toiminnan puolet tulevat helposti ymmärrettäväksi tästä näkökulmasta. Paikallisyhdistysten toiminnasta on paljastunut muun muassa (1) järjestäytyneen toiminnan malli vakiintuneine yleisesti hyväksyttävine yhdistys- ja kokouskäytäntöineen, (2) yhdistysten verkostoituminen ensi sijassa muiden luonto- ja asukas-yhdistysten kanssa ja niiden lisäksi perinteistä yhdistyskenttää edustavien ryhmien (Martat, 4H-yhdistykset, SPR ym.) kanssa, ja (3) moraalisten ja valistuskeskeisten näkökantojen korostus toiminnassa sekä selkeä irtisanoutuminen väkivaltaa edustavista toimintamuodoista. Nämä tunnuspiirteet on helposti yhdistettävissä ydinaktivistien koostumukseen. Keskeisin ammattillinen ryhmä, opettajat, edustavat eri ammattikunnista kenties puhtaimmin pitkän linjan kansallista kollektiivisen toiminnan ideaalia, järjestäytyneisyyden ja kurinalaisuuden korostamista sekä koulutus- ja valistuseetosta.

Liitto ja sen jäsenistö omaavat vahvoja jatkuvuuksia kansallisen kulttuurin perinteeseen, kunnioittavat valtakulttuurin yhdistystoiminnan periaatteita, tähdentävät laillisuutta ja suhtautuvat penseästi väkivaltaisiin toiminnan muotoihin. Tuo perintö tähdentää tiedollista rationaalisuutta pätevän toiminnan yleisenä mittana. Uskottavuus on julkisuudessa esiintymisen keskeinen kriteeri. Sen mittana on paitsi eettinen perustelu myös tiedollinen pätevyys. Julkisen argumentaation tulee perustua esitettävän tiedolliseen ja tieteelliseen pitävyyteen.

Tunnustetun kansallisen koodiston noudattaminen on epäilemättä tärkeä avain järjestön nauttimaan arvovaltaan ja sen lähes horjuttamattomaan asemaan vapaaehtoisen luonnonsuojelun kentällä.

Luonnonsuojeluliitto on hankkinut ja saanut jopa eräänlaisen puolivirallisen aseman: oikeutus sen toiminnalle ja tarkoitusperille tunnustetaan ja järjestö nauttii nykyisin laajaa yhteiskunnallista arvostusta ja hyväksyntää. Liiton (SLY) johdon yhteiskunnallinen status oli alusta lähtien verraten korkea. Ylin koulutus on nauttinut maassamme historiallisesti katsoen verraten suurta arvostusta. Helsingin yliopisto puolestaan oli erityisesti aikaisemmin tuon kentän ehdoton ydin.

VIII

YMPÄRISTÖKANSALAIUUUTTA
KANSALLISESTI

Uusien liikkeiden tunnuspiirteitä

Olen tarkastellut tutkimuksessani Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten toimintaa ja ydintoimijoita niin sanottujen uusien liikkeiden teorian näkökulmasta. Vaikka uudet yhteiskunnalliset liikkeet ideologiassaan korostavat organisoitumista uudenlaisen hajautetun demokratian mallin mukaisesti, yhteiskunnallisten liikkeiden viimeaikainen tutkimus (della Porta & Diani 1999, 163-164) tähdentää tämän päivän liikkeiden osallisyhmien organisoitumismallien kirjavuutta. Niihin kuuluu erilaisia ryhmiä, järjestäytymättömiä ja järjestäytyneitä, valtarakenteeltaan hierarkkisia ja ei-hierarkkista ruohonjuuridemokratiaa tähdentäviä, yhteen kysymykseen keskittyviä ja laaja-alaisempia. Toiset niistä institutionaalistuvat pysyvämpään rakenteeseen, eräät suuntautuvat puoluerakenteen mallin mukaisesti, jotkut taas muokkautuvat radikaaleiksi, väkivaltaisiksi solumuotoisiksi toimintaryhmiksi. Ryhmät ja organisaatiot muodostavat elastisesti verkostoja keskenään ja muihin organisaatioihin. Verkostorakenteet muokkautuvat kaiken aikaa, niitä syntyy ja kuolee. Myöskään liike-organisaatioiden päämäärät eivät ole muuttumattomia. Niillä on taipumus muokkautua mobilisaatiokehityksen vaihetta noudattaen.

Tutkimuksen kohteena ovat olleet Suomen luonnonsuojeluliiton 205 paikallisyhdistystä eri puolella maata. Yhdistyskentästä on piirtynyt monessa suhteessa tasarakenteinen kuva. Tämä selkeys tai homogeenisuus koskee ainakin seuraavia seikkoja.

1. Yhdistykset kuuluvat kansalaisyhteiskunnan alueeseen, joka Janoskin kansalaisyhteiskunta-kartassa (s. 14) sijoittuu kansalaisten muodostamien puhtaiden vapaaehtoisyhdistysten kentän osaan, jolla ei (toistaiseksi) ole institutionaalistuneita yhteisiä alueita virallisen järjestelmän kanssa. Yhdistykset pitävät itsensä erityisen tiukasti erillään paikallisesta puolueorganisaatioista. Niihin otetaan tietoisesti etäisyyttä. Yhteisiä kosketuspintoja *puoluejärjestöihin* esiintyy vain aktivistien henkilökohtaisen osallistumisen tasolla. Tutkimusaineisto toi esiin suuren yhdenmukaisuuden tältä osin, poikkeuksia ei esiinny.

Aivan viime vuosina kosketuskohtia viralliseen järjestelmään on kuitenkin syntynyt sen kautta, että kuntaorganisaatiot ovat melko yleisesti tunnustamassa yhdistykset eräänlaiseksi puolilegitiimiksi asiantuntijaosapuoleksi, jonka kantaa ajankohtaisiin ympäristöhankkeisiin kysytään. Tässä esiintyy paikallisesti eroja, mutta yleinen laaja tendenssi on tällaisen suhteen yleistyminen. On myös ilmeistä, että juuri Suomen luonnonsuojeluliiton yhdistykset ovat saamassa kyseisen aseman: juuri ne tunnustetaan legitiimeiksi kansalaisyhteiskunnan edustajiksi paikallisten viranomaisorganisaatioiden suuntaan. Useimmat yhdistykset katsovat olevansa valmiita nykyistä laajempaan yhteistyöhön ja osallistumiseen ajankohtaisten paikallisten ympäristökysymysten suunnittelussa. Valmiutta on eniten osallistumiseen kaavoituskysymyksiin, mutta myös muihin ympäristö- ja luontokysymyksiin. Puheenjohtajat arvioivat yhdistyksensä omaavan yleisesti sen kaltaista asiantuntijatietoa, jota paikallinen päätöksenteko voisi käyttää hyväkseen. Ydinaktivistien sosiaalisen koostumuksen tarkastelu osoittaa yhdistyksiin kuuluvan runsaasti luonnon- ja ympäristönsuojelun asiantuntijoita.

2. Institutionaalisten yhteyksien puuttuminen poliittisiin järjestöihin ei kuitenkaan merkitse yhdistysten olevan ei-poliittisia. Puheenjohtajat määrittelevät yhdistyksensä *kansalaisvaikuttamisen järjestöinä*. Suhteellisen pieni vähemmistö vastaajista antoi muunlaisen yleismerkityksen yhdistykselleen. Toimintasisällöt osoittavat samaa. Vaikuttamiseen käytetään useita väyliä. Fyysiseen ympäristöön vaikutetaan suoraan järjestämällä ympäristön kunnostus- ja hoitotalkoita. Kansalaisten mielipiteisiin ja arvostuksiin pyritään vaikuttamaan valistuskampajoilla ja harrastustoiminnoilla (luontopolut, keskustelutilai-

suudet ja luontoesitelmät). Paikallisiin päättäjiin vaikutetaan kannanotoilla, vetoomuksilla, lausunnoilla ja ääritapauksissa mielenosoituksilla. Lähinnä kaupunkiympäristöissä on kehkeytymässä osallistumisen muoto, jossa ympäristöjärjestön edustaja on mukana kunnallisessa suunnittelutoiminnassa.

Suoranaisen kansalaistottelemattomuuden turvaudutaan harvoin. Aktivistien nuorin ikäluokka ilmentää kuitenkin muita militantimpia asenteita. Radikaali kansalaistottelemattomuus nähdään yleisesti viimeiseksi keinoksi, johon on lupa turvautua lähinnä vain hätätilanteessa, jolloin mikään muu ei voi estää ympäristöä uhkaavaa tuhoa. Suora toiminta laaja-alaisesti ymmärrettynä on kuitenkin yhdistysten vaikuttamisen yleinen leimallinen ominaisuus.

3. Yhteinen piirre on myös vahvan kriittinen asennoituminen paikallisiin päättäjiin, joiden katsotaan ajavan huonosti paikallisen ympäristön etuja. Arvostelu suunnataan päätöksentekoaosemassa oleviin, kunnanjohtajaan ja poliittisiin järjestöihin. Kriitikki ei ole eriytymätöntä, sillä kuntaorganisaatiosta löytyy useimmiten myös paras liittolainen ympäristökysymyksissä, ympäristönsuojelusihteri. Yhdistyksille ominainen poliittisuus ilmenee tässä kritiikissä, joka on yhdensuuntaista puheenjohtajien yhdistykselleen antaman yleisen merkityksen kanssa. Sellaiset merkitystä koskevat ilmaisut, kuten ”luonnon ja ympäristön edunvalvoja” ja ”herättäjä ympäristöasioissa” ovat tavanomaisia. Vastuurationalisuus, moraalinen vastuu paikallisesta ympäristöstä ilmaistaan toiminnan keskeiseksi motiiviksi.

Päätöksentekijöihin suunnattu kritiikki on vahvaa, mutta epäluottamusta edustukselliseen järjestelmään ei esiinny siinä mielessä, että järjestelmän yleinen legitimiisyys kiistettäisiin. *Kukaan* ei vaadi virallista päätöksentekojärjestelmää kumottavaksi, eikä kukaan vaadi omalle järjestölleen virallista päätöksentekovaltaa. Aktivistit mieltävät järjestönsä kansalaisten vapaaehtoisjärjestöksi sille kuuluvine oikeuksineen. Yhdistysten johdossa vallitsee vahva laillisuutta tähdentävä tendenssi. Poliittisuus on siten toimintaa ja vaikuttamista vallitsevan edustuksellisen ja hallinnollisen järjestelmän tunnustamisen perustalta.

Kaikki kolme yhdistysten yleistä tunnuspiirrettä vastaavat kuvaa, jonka yhteiskunnallisten liikkeiden *new social movement* -teoriaperin-

ne on näille liikkeille antanut. Tuossa perinteessä uudet liikkeet ymmärretään poliittisiksi samankaltaisessa ei-puoluepoliittisessa merkityksessä kuin ympäristöyhdistysten ydintoimijat tekevät. Yhdistysten aktivistien kritiikin kohteena ovat edustuksellisen poliittisen ja hallinnollisen järjestelmän paikalliset pääedustajat. NSM-perinteen määrittelyn taustalla on käsitys, että uudet liikkeet tulee ymmärtää uhatuksi joutuneen elämismaailman itsepuolustukseksi sitä saartavia, siltä tilaa vieviä ja kapeuttavia systeemipaineita vastaan. Talouselämän päiväkohtaiset paineet ja hallinnon kansalaisten esineellistäminen oman toimintansa objekteiksi asetetaan kritiikin alaiseksi.

Monenkaan paikallisyhdistysten kohdalla tuskin voidaan kuitenkaan puhua samanlaisista identiteettiryhmistä kuin esimerkiksi nuorten eläinoikeusryhmät tai feministiset tiedostusryhmät. Ympäristöyhdistysten aktivistit ja jäsenet edustavat suurempaa kirjavuutta. Myös heidän keskuudestaan löytyy huomattava vain luontokysymyksille omistautuneiden osaryhmä, joille luonto ja ympäristövaikuttaminen ovat kansalaistoimintaan osallistumisen yksinomainen motiivi. Monelle heistä ympäristötoiminta on niin tärkeä elämän sisältö. Yhdistyksiin kuuluu runsaasti myös ”yleisaktivisteja”, jotka toimivat vapaaehtoistoiminnassa monella rintamalla. Ympäristöyhdistysten kokoontumistiheys vaihtelee suuresti ja vain osa yhdistyksistä kokoontuu niin tiheästi, että toiminnalla on tässä mielessä keskeinen arkielämää jäsentävä sija toimijoiden elämässä.

4. Varsin monet osallistujista ovat korkeasti koulutettuja ammattilaisia, joiden identiteetissä *ammattilla* on keskeinen sijansa. Analyysit ovat osoittaneet, että ammatilla ja ammattityöllä on tärkeä suuntaava vaikutus osallistumiseen luonnonsuojeluliiton edustamaan vapaaehtoiseen ympäristötoimintaan (vastaavasti voi sanoa, että ammatilla ja ammattityöllä on merkitystä myös osallistumattomuuteen). Monen osallistuminen liittyy selkeästi ammattiin ja ammattityöhön ja sen eetokseen (sekä ammatillisiin verkostorakenteisiin). Voi otaksua, että monelle aktivistille ammatti, ammattityö ja vapaaehtoistoiminta yhdessä muodostavat samastumiskokonaisuuden tai -kompleksin. Tähän kokonaisuuteen luultavasti tulisi lisätä myös luontoharrastus.

Aktivistien ydinryhmän muodostavat julkisen palvelusektorin hyvin koulutetut professionaalit. Tulos vastaa muualla tehtyjen tutkimusten esittämiä tietoja ympäristöliikkeiden osallistujista. Tämä on neljäs yhdensuuntainen tekijä uusien liikkeiden tutkimuksen esittämien johtopäätösten kanssa.

Se, että ympäristöyhdistyksillä on identiteettimerkitystä osallistujilleen ja ehkä erityisesti ydinaktivisteille, ilmenee esimerkiksi yhdistysten merkityksen määrittelyissä. Niissä korostuvat moraaliset kannanotot ja luonnon moraalinen arvottaminen määrittelyille tunnusomaista. Osallistuminen on osa osallistujien identiteetti-projektia, moraalisen uran rakentamista siinä merkityksessä kuin Erving Goffman tarkoittaa. Jo pelkästään liittyminen ympäristöyhdistyksen edustamaan toimintaan edellyttää kynnyksen ylittämistä. Kysymys on tietoisesta valinnasta.

Vähän aikaa sitten tehdyn tutkimuksen (*Kansalaismielipide ja kunnat* 1997, 99) mukaan puhdas ympäristö ja luonto olisivat verraten merkityksellisiä asioita suomalaisille oman asuin ympäristön ominaisuutena.⁷¹ Luonto ja ympäristö ovat asukkaiden mielissä tärkein yksittäinen identiteettitekijä ylittäen jopa kunnalliset palvelut, perinteet ja harrastusmahdollisuudet sekä myös taloudellisen hyvinvoinnin.⁷²

Kuntatutkimuksessa mitattiin myös kansalaisten osallistumis- halukkuutta erityyppisten yhdistysten toimintaan. Ympäristöjärjestöjä korkeammalle vertailussa sijoittuivat vain harraste- ja hyvänteke-

⁷¹ Yli puolet kansalaisista mainitsi luonnon ja ympäristön identiteettitekijänä, kun esimerkiksi kunnan taloudellisen hyvinvoinnin mainitsi 35 prosenttia kuntalaisista (*Kansalaismielipide ja kunnat* 1997, 99). Ympäristö ja luonnonsuojelu ovat tärkeällä sijalla suomalaisten asenteissa ja arvomaailmassa ylipäätään. 1980-luvulla ympäristösuojelu ohitti suomalaisten asenteissa tärkeysjärjestyksessä työttömyyden vähentämisen (Tulokas 1990, 8). Tilanne on kuitenkin jonkin verran muuttunut 1990-luvulla. Työttömyyden kipuaminen lyhyessä ajassa 16-18 prosenttiin 1990-luvun alussa käänsi asenteita työllisyys- ja talouskasvupainotteisemmiksi. Niinpä ympäristön etusijalle asettaneiden osuus putosi vuoden 1989 huippulukemasta 63:sta prosentista 40 prosenttiin vuonna 1992 (Tanskanen 1997, 86; myös Tulokas 1998, 19).

⁷² Ympäristön suuri merkitys näkyy myös huolestuneisuutena paikallisen ympäristön tilasta. Vuonna 1992 suomalaisista 12 prosenttia oli erittäin huolestunut paikallisista ympäristöongelmista (Tanskanen 1997, 24).

väisyyjärjestöt.⁷³ Suurinta osallistumishalukkuus on nuorten keskuudessa. Peräti 69 prosenttia 15-24 -vuotiaista sanoi olevansa kiinnostunut vapaaehtoisesta ympäristötoiminnasta. Vähiten kiinnostunut väestöryhmä on tutkimuksen mukaan maatalousväestö.

Asenteiden ja todellisen käyttäytymisen välillä esiintyy suuri ero erityisesti ympäristötoiminnan osalta. Suomalaisesta aikuisväestöstä on ympäristöjärjestöjen toiminnassa mukana noin neljästä kuuteen prosenttia⁷⁴, siis vain pieni osa niistä, jotka sanovat osallistuvansa mielellään tai erittäin mielellään luonnonsuojelu- tai ympäristöjärjestön toimintaan⁷⁵. Peräti viisi kertaa suurempi osa suomalaisista osallistui ammattiyhdistysten ja harrastejärjestöjen toimintaan (*Kansalaismielipide ja kunnat* 1997, 137). Asenteiden ja todellisen osallistuminen välinen ero oli kaikista vapaaehtoisen toiminnan alueista suurinta juuri ympäristötoiminnan suhteen.⁷⁶

Asenteiden ja osallistumisen väliseen kuiluun voi olla useita syitä. Kuten sanottu, ympäristötoimintaan osallistuminen edellyttää kynnyksen ylittämistä, vaikka asenteellista valmiutta olisikin. Sii-

⁷³ 14 prosenttia asukkaista sanoi osallistuvansa erittäin mielellään ja lisäksi 35 prosenttia melko mielellään luonnonsuojelu- tai ympäristöjärjestön toimintaan. Kuntabarometrin tuloksista silmiinpistävimpiä oli *puolueyhdistysten verraten vähäinen suosio*. Puolueyhdistykset sijoittuivat 18 järjestön vertailussa selkeästi viimeiselle sijalle tiedusteltaessa kuinka mielellään haastattelun kohdehenkilö lähtisi mukaan järjestön toimintaan. Kansalaisista vain kolme prosenttia lähtisi erittäin mielellään ja lisäksi kuusi prosenttia mielellään mukaan niiden toimintaan. Yli puolet vastasi, ”ettei lainkaan mielellään”.

⁷⁴ Kartoitusten tulokset eroavat pari prosenttiyksikköä: neljä prosenttia – *Kansalaismielipide ja kunnat* 1997, 137; kuusi prosenttia – Tanskanen 1997, 73.

⁷⁵ Maamme kansalaisten ympäristö-osallistuminen on keskimääräistä länsieurooppalaista tasoa. Hollanti poikkeaa muista Euroopan maista selkeästi; siellä 17 % aikuisväestöstä on ympäristöjärjestön jäsen. Maailmanlaajuisesti yhtä suuri osallistumisaktiivisuus tavataan Uudessa-Seelannissa (Tanskanen 1997, 73).

⁷⁶ On olemassa myös jäsenyyttä lievempiä osallistumisen muotoja. Ympäristöjärjestön toimintaa ilmoittaakin joskus tukeneensa yli kolmasosa aikuisväestöstä (Tanskanen 1997, 73). Osuus on Länsi-Euroopan maista korkeimpia.

hen ei tulla mukaan esimerkiksi samalla tapaa työn ”liitännäis-toimintana”, kuten tänä päivänä ammattiyhdistyksen jäseneksi, ei myöskään yhtä helposti kuin harrastejärjestöjen, esimerkiksi urheiluseuran toimintaan. Useimmille ympäristöjärjestöön liittyminen on maailmankatsomuksellinen kannanotto, jonka tehdessään yksilö tunnustautuu sellaisen yhteiskuntapolitiikan kannattajaksi, joka vielä vähän aikaa sitten muodosti monien mielestä epäilyttävän ja omituisenkin haasteen vallitsevalle maailmankuvalle.⁷⁷ Mahdollisesti sitoutuminen koetaan myös henkilökohtaisesti velvoittavana tekona: ympäristöjärjestön jäsenen tulee toimia yhdistyksen edustamien periaatteiden mukaisesti. Vaikka noita periaatteita kunnioitetaan, ei ehkä olla varmoja omasta itsestä niiden toteuttajana.

NSM-teorian esittämät uusien liikkeiden tunnuspiirteet toteutuvat ympäristöyhdistyksissä selvimmin *urbaaneissa* toimintaympäristöissä ja yleisemmin toimintaympäristöissä, joissa jälkiteolliset rakenteet ovat vahvoja. Varsinaisten kaupunkiympäristöjen ohella tällaisia ympäristöjä ovat yhdyskunnat, joissa on vahva palvelusektori.

Yhdistysten toiminnallista ympäristöistä selkeimmin omaksi tyyppikseen erottautuvat alkutuotantokunnat, joista melkein kaikki tässä tutkimuksessa ovat vahvoja maanviljelyskuntia. Ne ovat yleensä pieniä kuntia, ja osa eroista (epäsäännöllinen aktiviteetti, suuremmat vaihtelut toiminnassa alkutuotantokunnissa) selittyy potentiaalisen osallistujamäärän pienuudella ja ympäristön fyysisillä ominaispiirteillä (puhtaampana säilynyt luonto). Kaupunkiympäristö on fyysisenä elinympäristönä kuormittunut ja siellä asuvat ympäristöaktivistit reagoivat maaseudun aktivisteja voimakkaammin. Päittäjiin kohdistuva kritiikki on kaupunkiyhdistyksissä kärjekkäämpää. Siihen vaikuttavat myös sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö. Urbani kulttuuri antaa enemmän tilaa ympäristöliikkeille muun muassa siksi, että niissä perinteiset yhteisöllis-kulttuuriset sidokset ovat

---

⁷⁷ Asiaan vaikuttavat luonnollisesti osallistumismahdollisuudet. Maan kattava suhteellisen tiheä verkko ympäristöjärjestöistä on vain Suomen luonnonsuojeluliitolla. Ydinaktivistien sosiaalisten ominaispiirteiden tarkastelun perusteella voi myös kysyä, muodostaako paikallisyhdistysten ydinaktivistien sosiaalinen koostumus (ammatillinen rakenne, ikärakenne) helposti jonkinlaisen kulttuurisen sulkeuman, joka tekee etenkin nuorille suhteellisen vaikeaksi liittymisen mukaan toimintaan.

menettäneet otteensa. Alkutuotantokuntien yhdistysten toiminnassa on nähtävissä perinteisen kulttuurin vaikutusta. Perinteisen kulttuurin ote heijastuu esimerkiksi ei-poliittisten merkityksenantojen muita kuntatyyppisiä suurempana yleisyytenä.

Jälkiteollis-urbaani elementti on vahva toimijakunnan ammatillisessa koostumuksessa, joka toteutuu, vaikkakin vaihtelevassa määrin, kaikissa toimintaympäristöissä. Johtokunnan jäsenistä melkein puolet on suorittanut korkeakoulutasoisen tutkinnon. Valtaosa työskentelee ei-tuotannollisella sektorilla, kuten opetus-, palvelu, kulttuuri- sosiaali-, terveydenhoito- ja hallinnollisissa tehtävissä. Eläkeläiset ja opiskelijat ovat huomattavia ryhmiä.

Myös maaseudulla toimivien yhdistysten aktivisteista suuri osa on korkeasti koulutettuja, mutta ero kaupunkeihin on selvä korkeasti koulutettujen osuuden korostuessa jälkimmäisessä ympäristötyypissä. Kuten sanottu, opettajat ovat ylivoimaisesti vahvimmin edustettu ammattiryhmä yhdistysten johdossa.

Vanhan ja uuden välittäjä

Puhuminen uusista yhteiskunnallisista liikkeistä Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistysten yhteydessä voi monen mielestä kuulostaa oudolta. Uudet liikkeet -termi luo helposti ensimmäiseksi miellejohdon sellaisiin kollektiivisiin ilmiöihin, kuten elämäntaparyhmät, feministiset ryhmät, nuorten talonvaltausliike ja radikaalit ympäristöryhmät. Ne mielletään usein ”radikaaleiksi”, pesäeroa valtakulttuuriin tekeviksi ryhmiksi. Yleiskuva Suomen luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksistä ei erityisen hyvin vastaa kyseistä mielikuvaa. Selvää onkin, että jos käsite rajataan koskemaan vain vakiintuneesta toiminnan kulttuurista erottuvia ryhmiä ja ilmiöitä, SLL:n paikallisyhdistysten sulkeminen uusien liikkeiden ulkopuolelle on perusteltua.⁷⁸ Ympäristöyhdistykset eivät edusta epäjatkuvuutta suh-

---

⁷⁸ ”Uudet liikkeet” -termi on osoittautunut ylipäättään problemaattiseksi. Tässä tutkimuksessa sitä käytetään NSM-teorian merkityksessä kiistämättä, etteikö samantyyppisiä ilmiöitä olisi esiintynyt aikaisemminkin historiassa.

teessa kollektiivisen toiminnan kulttuurin valtaperinteeseen.

Suomen luonnonsuojeluliitto ja sen paikallisyhdistykset kuuluvat päivittäin kansalaisyhteiskunnan sen osan ytimeen, joka rakentaa kansalaisuutta suomalaisen yhteiskunnan perinteistä kollektiivisen toiminnan koodia noudattaen. Sen sisarliikkeitä eivät tästä näkökulmasta ole uusien liikkeiden sellaiset ilmentymät kuin elämäntapaliike vahvassa merkityksessä, puhumattakaan nuorten eläinoikeusaktivistien 1990-luvun ryhmistä. Paikallisyhdistysten ydinaktivisteilla on olemattoman vähän yhteyksiä mainittuihin tai muihin sen kaltaisiin ryhmiin. Yhteyksiä on sen sijaan runsaasti perinteisen kansallisen koodiston mukaisesti orientoituneeseen yhdistyssektoriin. Yhteistyökumppaneita ovat sellaiset tunnustetut pitkään toimineet järjestöt kuin Martat, Suomen Punaisen Ristin paikallisosastot ja 4H-yhdistykset.

Läheisiä yhteistyösopuolia ovat muiden luontoyhdistysten ohella *asukas- ja kylätoimikunnat*. Asukas- ja ympäristöyhdistyksillä onkin yhteisiä piirteitä. Molemmat luovat ruohonjuuritason kansalaisuutta suomalaisen kollektiivisen toiminnan kulttuurin kivijalalla. Molemmat ovat luonteeltaan poliittisia käsitteen laveassa merkityksessä. Ne tekevät selkeästi eron puoluepoliittisiin ryhmiin ja kokoavat kansalaisia yli puoluerajojen ja puoluekentän ulkopuolelta.

Keskeisin ja tinkimättömin toiminnan normi yhdistyksissä on *rationaalisen, tietoon perustuvan ja järjestäytyneen käyttäytymisen korostus*. Tämä näkyy kaikkialla paikallisyhdistysten toiminnassa. Kokoukset etenevät rationaalista työjärjestystä ja sääntöjenmukaista vuosikiertomallia noudattaen. Yhdistystoiminnan laillisia periaatteita kunnioitetaan tarkasti: hyvän toimintakulttuurin periaatteet ymmärretään tinkimättömän rationaalina (ei-mielivaltaisina) ja järjestystä noudattavina. Virallista järjestystä kunnioitetaan, vaikka politiikan sisältöä ja poliittista valtaa pitäviä arvostellaan.

Toimintaa ohjaa keskeisesti uskomus, että myös sosiaalinen ympäristö toimii tai ainakin, että se on saatava toimimaan rationaalisesti. Vaikuttamisen tehokkuuden katsotaan olevan tiukasti yhteydessä uskottavuuteen muiden silmissä. Uskottavuuden kriteerinä on rationaalinen, tiedollinen argumentaatio, yhteisön jäsenten vakuuttaminen valistavalla perustelulla. Uskottavuuden normia varotaan rikkomasta. Yksikin virhe voisi johtaa siihen, että toimintaryhmä leimautuu julki-suudessa epäluotettavaksi. Tällaista asetta ei vastustaja-osapuolelle

ei haluta antaa. Kysymys on enemmästä kuin taktiikasta, yhdistyksen kunniaista.⁷⁹

Kuvattua suuntautumista on lupa kutsua kulttuuriseksi koodiksi siksi, että kysymys on suomalaisen kulttuuriin kaukaa periytyvästä ja syvälle juurtuneesta toimintamallista. Järjestyneisyyden korostus mielenosoituksissa periytyy autonomisen Suomen Venäjä-suhteista. Harkinta kaikessa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa oli ensimmäinen ja tärkein normi voimakkaan keisarikunnan yhteydessä, joka saattoi milloin tahansa riistää maalta sen suhteellisen autonomisen aseman. Rationaalisuus ja itseuri siirtyivät myös työväenliikkeen kollektiivisen toiminnan ominaisuudeksi. Niillä haluttiin tähdentää liikkeen arvokkuutta.

Kyseistä rationaalista toiminnan mallia edustaa suomalaisen kollektiivisen toiminnan ominaispiirre, sen yhdistysmuotoisuus. Kollektiivisen toiminnan ryhmät järjestäytyvät meillä yleensä mieluusti virallisen yhdistyksen muotoon. Yhdistysmuotoon järjestäytyessään ryhmät omaksuvat kansallista yhdistystoiminnan kulttuuria ja sen perinteeseen latautunutta harkitsevaa rationalismia. Suomen luonnonsuojeluliitto ja sen paikallisyhdistykset edustavat varsin puhtaasti tuota kollektiivisen toiminnan kulttuuria.

Kollektiivisen toiminnan kansalliseen perinteeseen liittyy yhdistyksissä toinen, edellisen tunnuspiirteen kanssa hyvin sopusoinnussa oleva ja sitä vahvistava tendenssi, nimittäin *valistuksen* ja opetuksen korostus vaikuttamisen keinona. Luotetaan esimerkin voimaan, järjestetään keto- ja pönttötalkoita, otetaan kantaan kierrätyksen edistämiseksi, rakennetaan luontopolkuja. Järjestetään tilaisuuksia, joissa tiedollinen valistus ja koulutus ovat keskeisellä sijalla, otetaan kantaa julkisin kannanotoin. Tämä puoli korostuu myös keskusliiton toiminnassa, sen säännöllisesti järjestämine lukuisine leireineen ja seminaareineen.

Tiedollisen ja aatteellisen valistuksen korostus periytyy ehkä keskeisimmin kansallisesta herätyksestä 1800-luvulla. Kansan koulut-

---

⁷⁹ Tämä normi nousi vahvasti esiin toisessa yhteydessä haastattelemieni ympäristöaktivistien spontaanisti esittämänä. Kamppailutilanteissa koettu henkilökohtainen stressi liittyi ennen muuta juuri tähän seikkaan ja pelkoon luotettavuuden mielikuvan menettämisestä muiden silmissä.

taminen ja sivistäminen kuuluivat fennomaanisen liikkeen ideologiseen keskiöön. Fennomaaninen liike loi kansallista identiteettiä sivistyksellisten arvojen perustalta: kansaa tulee kouluttaa tietoiseksi itsestään ja kansallisesta tehtävästään. Yhtä voimakkaasti valistuksen ideologian mukaisesti toimivat monet muut yhteiskunnalliset liikkeet, yhtenä niistä työväenliike. Opillisen sivistyksen arvostaminen oli varhain suomalaisen työväenluokan ominaispiirre (Mäkelä 1985, 256).

Suuntautuminen perinteisestä kollektiivisen toiminnan kulttuurista erottaa paikallisyhdistykset yhteiskunnallisten liikkeiden monista uusimmista ilmentymistä ja selittää myös vähäisiä yhteyksiä niihin. Vanha koodisto soveltuu luonnollisesti erityisen hyvin sellaisille ammattiryhmille, jotka ovat historiallisesti olleet tuon koodiston tärkeitä kantajia. Opettajat ovat tällainen ryhmä. Nämä ryhmät myös takaavat tehokkaasti tuon kulttuurisen koodin jatkuvuuden. ”Häviäjiä” tässä ”kulttuuripelissä” ovat helposti nuoret, jotka etsivät samastumisen kohteita uusista lähteistä, ja jotka helposti kokevat sukupolviuurin ylipääsemättömäksi.

Kansallinen koodisto on osoittautunut erittäin kestäväksi Suomessa. Sen rikkominen on herkkä kysymys, ja tuon koodiston kanssa ristiriitainen kollektiivinen toiminta saa osakseen voimakkaita reaktioita, kuten viime vuosien eläinoikeusiskut ja reagointi niihin osoittavat. Kysymyksen herkkyyks näkyy myös tämän tutkimuksen tuloksissa. Vaikka aktivistien keskuudessa esiintyy paljonkin ymmärtämystä nuorten eläinoikeusaktivistien ajamia tavoitteita kohtaan, aktivistien tekemät iskut tuomitaan verraten yksimielisesti ja usein myös tiukasti.

Kollektiivisen toiminnan kulttuurin jatkuvuus perustuu yleisemmin *kansallisen kulttuurin jatkuvuuteen*. Sen taustalta voidaan löytää tiettyjä rakenteellisia tekijöitä yhteiskunnan tasolla. Yksi niistä on Suomen erityislaatuinen varhainen luokkarakenne, feodaaliaateliston puuttuminen (ja vastaavasti laajan itsenäisen talonpoikaiston olemassaolo).⁸⁰

---

⁸⁰ Mäkelän (1985) mukaan Suomeen ei feodaaliaateliston heikkouden vuoksi päässyt syntymään jyrkän luokkajakoista kulttuuria, koska perinteinen perusluokkajako oli heikko. Kansallisesta kulttuurista ei muodostunut jyrkän hierarkkista, luokkaperustaista mallia, kuten esimerkiksi Ranskassa. Fennomaanisen liikkeen ”rakkaus kansaan”, koulutus- ja valistus-

Voidaan päätellä, että tuon koodiston kunnioitus on tärkeä edellytys luonnonsuojeluliiton vakaalle asemalle ja sen nauttimalle arvostukselle. Paikallisyhdistysten kulttuurinen samankaltaisuus ja selkeä, riidaton itseidentiteetti ilmentää perittyjen kulttuurisisältöjen vahvaa asemaa.

Toiselta puolen perinteisen koodiston kunnioitus tuottaa helposti myös eräänlaisen turvallisen hitauden ilmiön. Se on varovaista asennetta uusien ilmiöiden edessä. Torjunta voi olla asenteena tavallisempi kuin vaikkapa aktiivinen pyrkimys sulauttaa omasta kulttuurista poikkeavia ilmiöitä itseensä ja ”normaalistaa” niitä sitä kautta.

Ympäristöliikkeen sukupolvihalkeama

Uusien liikkeiden käsite voi olla helposti hämäävä siihen arkielämässä liittyvien vahvojen mielikuvien vuoksi. Niinpä ympäristöliikkeen tapauksessa kansainvälisen Greenpeacen toimintaryhmien iskut tai suomalaisten nuorten 1990-luvun eläinoikeusliikkeen iskuryhmien näkyvät tempaukset houkuttelevat vetämään jyrkän rajan heidän ja muiden liikkeiden välille. Tuossa jaossa termi ”uudet liikkeet” samastuu nuorten radikaaliin toimintaan. Tällaisessa luokittelussa kriteereinä ovat toiminnan radikaalius ja näkyvyys. Tuollaista dikotomisointia ei *NSM*-perinteen liiketutkimuksen keskeisten johtopäätösten perusteella pidä kuitenkaan mielestäni tehdä. Kuten edellä on osoitettu, myös luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksissä ja niiden aktivistien toiminnalleen antamissa merkityksissä on useita-kin sellaisia piirteitä, joita tutkimus on liittänyt jopa keskeisesti niin sanottuihin uusiin liikkeisiin. Nimilappuluokittelua kiinnostavam-

---

korostukset sekä niihin ja kielitaisteluun liittynyt laaja koulutuksen vallankumous (Konttinen 1991, 191-216) yhtenäistivät kulttuurisesti kansakuntaa 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä ja 1900-luvun alussa. Tuossa murroksessa myös korkein opetus eli Helsingin yliopisto avautui eri yhteiskuntaluokille, myös rahvaalle, naisille ja suomenkielisille. Tämäkin edisti sitä, että kansa saattoi omaksua yhtenäisen kulttuurisen koodiston. Samaan suuntaan vaikutti luokkarakenteen tasainen kehitys, hidas teollistuminen ja maatalous- ja teollisuusproletariaatin yhtäaikaan kasvu ja myös työväenliikkeen ideologisten oppien omaksuminen.

paa ja tärkeämpää on liikkeiden ja vapaaehtoisjärjestöjen paikantaminen luotujen teoreettisten käsitteistöjen avulla. Ideallisyyppi-käsitteiden merkitys on siinä, että ne tarjoavat paikannustyyhön koor-dinaatteja.

Uusien liikkeiden teoretisoinnin kaltaista laajaa näkökulmaa ei myöskään pidä ymmärtää kaiken kattavana ja itseriittoisena. Kysy-myksessä on abstrakti näkökulma, joka itsessään on riittämätön jon-kin erityisen yhteiskunnan puitteissa esiintyvän liikehdinnän ym-märtämiseen. Sen käsitteistöä käydään lisäksi vilkasta keskustelua kaiken aikaa, tilanne ei ole riidaton.

Kansalaisyhteiskunnan vapaaehtoisen yhdistystoiminnan ja lii-keiden alue on nykypäivän Suomessa varsin moniaineksinen. Sen sisällä on jyrkkiäkin jakoja. Tämä koskee myös ympäristöliikkeitä. Yksi tällainen vahvan dikotominen jako piiryy varsin selvänä tä-män tutkimuksen perusteella. Kysymyksessä on sukupolvijako, mutta samalla se on myös perinteiseen kansalliseen kulttuurikoodistoon kantaa ottava jako.

Jaon toista osapuolta voitaisiin nimittää kansallisen kulttuurin jatkuvuuden kohtioksi. Sillä viitataan liikkeisiin tai järjestöihin, jot-ka toiminnassaan tähdentävät kansallisen perinteisen kulttuurisen koodin mukaista kollektiivista toimintaa. Tämän kansalaisyhteis-kunnan sektorin tärkeimpiä edustajia ovat luonnonsuojeluliiton pai-kallisyhdistykset ja paikalliset asukasyhdistykset, joilla on myös ym-päristöliikkeen tehtäviä. Molemmat järjestöt edustavat suoran toi-minnan maltillisia muotoja (esimerkkinä toimiminen, käytännön teot, valistus ja koulutus, lausunnot ja ehdotukset, päättäjille suunnatut vetoamukset) ja tähdentävät järjestäytyneen yhdistystoiminnan nou-dattamista. Pitäytymistä laillisissa toimintamuodoissa korostetaan ja asettuminen ristikkäin virkavallan kanssa hyväksytään vain ääri-keinona uhkaavan tuhon estämiseksi. Kummatkin järjestöt ovat kuitenkin poliittisia ei-puoluepoliittisessa merkityksessä ja tekevät ehdotuksiaan ja asettavat vaatimuksia paikallisille päättäjille. Tär-keä toiminnan alue on julkisuus.

Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistykset ja asukasyhdistykset edustavat järjestäytyntä aikuismaailmaa. Toimijat ovat keski-ikäi-siä ja järjestöihin kuuluu myös sitä vanhempia. Sen sijaan nuoret puuttuvat aktivistikunnasta lähes tyystin. Tutkimus on osoittanut tämän SLL:n paikallisyhdistysten osalta, mutta summittaisten ha-

vaintojen perusteella sama pätee myös asukasyhdistyksiin. Niillä on kontaktipintoja perinteiseen yhdistyssektoriin ja yhteiskunnan virallisiin järjestelmiin. Virallinen järjestelmä hyväksyy ne kansalaisyhteiskunnan yhteistyöosapuolikseen. Niihin otetaan yhteyttä ja niiltä pyydetään lausuntoja niiden alaan liittyvissä paikallisissa kysymyksissä. Ne ovat monin paikoin saavuttaneet puolivirallisen aseman yhdyskunnissaan neuvoo-antavina asiantuntija- ja paikallisdemokratian yhteisöinä.

Niiden asema suhteessa viralliseen järjestelmään sekä ainakin suhteellisen laaja kannatus väestön keskuudessa perustuvat osaltaan kansallisen kulttuurisen koodiston omaksumiseen ja pitäytymiseen sen mukaisessa toiminnassa. Tärkeitä kansallisen koodiston tukirakenteita Luonnonsuojeluliiton paikallisyhdistyksissä ovat paitsi edustettuina olevat ikäryhmät myös eräät ammattiryhmät, ennen muuta yhdistysten hallitusten keskeisin ammattiryhmä, opettajat.

Sukupolvinäkökulmasta tarkastellen kyseiset rakenteet ovat helposti jakavia elementtejä. Nuorten mukaantulo tähän vapaaehtoistoiminnan maailmaan merkitsisi toimimista keski-ikäisten vakiintunutta yhteiskuntaa edustavien aikuisten ehdoilla, vieläpä sellaisten aikuisten (opettajat), jotka nuorten arkielämässä edustavat heille nimen omaan virallista yhteiskuntaa ja sen auktoriteettia. Yhtä hyvin kulttuurinen kiulu ympäristöyhdistyksistä nuorten suuntaan on usein leveä. Järjestäytyntä yhdistyskäytäntöä tarkoin noudattavien yhdistysten näkökulmasta nuorten spontaanius voi tuntua vieraalta. Sukupolvinäkökulmasta ja ympäristöyhdistysten kulttuurisen laadun kannalta nykyinen SLL:n sisäinen organisatorinen ratkaisu, erillinen nuorten järjestö, Luonto-Liitto, vaikuttaakin sangen onnistuneelta ratkaisulta. Sen puitteissa nuoret voivat omaehtoisemmin toteuttaa elämänvaiheeseensa mukaista ja vakiintuneisiin muotoihin nähden erilaista, myös niiden rajoja koettelevaa toiminnallisuutta.

Ympäristöliikkeen sisäinen sektoroituminen on 1990-luvulla saanut alati selkeämmän sukupolvijaon luonteen tai sukupolvijako leimaa kenttää pitkästä ajasta (sitten 1960-luvun lopun ja 1980-luvun taitteen) vahvasti. Nuorten liike on tuonut agendalle paitsi spesifejä sisällöllisiä teemoja ja vahvasti moraalista eetosta, myös uusia kollektiivisen toiminnan muotoja. Vaikka ekotaasi-iskut ovat ilmeisesti pienen ryhmän käsialaa, aiempaa militanteimmilla toimintamuodoilla on nuorten ympäristöaktivistien keskuudessa suhteelliseen laajaa

kannatusta. Myös tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kollektiivisen toiminnan rajavyöhykettä koskevissa näkemyksissään nuoret poikkeavat muista selvästi radikaaliin suuntaan. Kansalliset kollektiivisen toiminnan kulttuurikoodit ovat saaneet antaa periksi omaehtoiselle nuorisokulttuurille ja kansainvälisille vaikutteille. Se, mihin nämä viime vuosina vahvistuneet kehityskulut johtavat – syntykö laaja repeämä kollektiivisen toiminnan rajavyöhykkeellä, vai alkaako kiulu purkauksen jälkeen pikemminkin umpeutua – ei ole vielä nähtävissä.

Aallokkomaista kansalaisyhteiskuntaa

Yhdistysten toiminnan ja toimijoiden erittelyt ovat tähdänneet eri näkökulmista sen selvittämiseen, millaisesta kansalaisyhteiskunnan ilmiöstä on kysymys, minkälaista ympäristökansalaisuutta yhdistykset tuottavat ja millä tavoin. Olen tutkimuksessani myös selvittänyt ympäristökansalaisuuden tuottamisen paikallis-sosiaalisia ehtoja ja tehnyt tulkintoja rakenteellisten ehtojen, kuten toimijoiden ammatillisen koostumuksen vaikutuksesta toiminnan tavoitteenasetteluihin, muotoihin ja sisältöihin.

On perusteltua päättää tutkimus teoreettisen johdannon kansalaisuutta ja kansalaisyhteiskuntaa koskevaan laajaan tarkastelukulmaan. Kiinnkohdan tarjoaa näkökulma, jota voisi nimittää raskaan ja kevyen yhteisöllisyyden kysymykseksi. Raskailla yhteisöllä viitataan sen kaltaisiin kansalaisyhteiskunnan tai muihin yhteisömuodostumiin, joille on ominaista yksilön kiinnittyminen niihin lujasti, pysyväisyyden näkökulmasta ja kokonaisvaltaisesti. Idea sisältää myös sen, että yhteisö pitää yksilöä tiukasti otteessaan antaen tämän sosiaaliselle olemiselle ja toiminnalle vahvan normin. Perinteisen yhteiskunnan yhdyskuntarakenteiden on katsottu edustavan tyypillisesti tällaista yhteisöllisyyttä. Yhdyskunta ja luokkaan kytkeytyvä sosiaalinen syntyperä määrittävät yhteisön jäsenen sosiaalista olemista ja tulevaisuutta vahvassa merkityksessä. Poikkeaminen tyypillisestä elämäkulusta oli harvinaista. Raskaan yhteisöllisyytysin kohtioon sijoittuvat myös ”vanhat” luokkaperustaiset kansalaisyhteiskunnan muodostumat, kuten perinteiset työväenjärjestöt ja viljelijäväen etujärjestöt. Niihin kasvettiin yhdyskunnan luonnol-

lista järjestystä seuraten. Ne o(li)vat vahvoja intressijärjestöjä luokan jäsenille.

Arto Noro (1989) viittaa *kevyillä yhteisöillä* ja kevyellä yhteisöllisyydellä kulutusryhmien tai -enklaavien ja harrastusjärjestöjen kaltaisiin kollektiiveihin, joista hän käyttää myös nimitystä posttraditionaalinen yhteisö. Noro katsoo artikkelissaan tällaisen yhteisöllisyyden yleistyvän ja syrjäyttävän ”raskaat” yhteisöt. Yleistyville posttraditionaalisille yhteisöille on ominaista yksilön ”kevyt” kiinnittyminen. Kulutusryhmä ei anna siihen kuuluvalla vahvaa normia; yksilö voi helposti vaihtaa ryhmää, joka itsekin on altis esimerkiksi muodinmukaisille muutoksille.

Vanhan yhteisöllisyyden purkautumista ilmentävät vanhojen paikallisyhteisöjen eroosio, mihin muun muassa työelämän rakenteiden muutos, muuttoliike, koulutuskulttuurin vahvistuminen ja uusi informaatioteknologia johtavat. Eroosiokehitys on edennyt pisimmälle luonnollisesti kaupungeissa, mutta etenee myös maaseudulla seuraten paljolti elinkeinorakenteiden muutosta ja muuttoliikkeen vaikutusta. Yksilön on myös tehtävä elämänsä aikana yhä useammin itsenäisiä valintoja. Työelämän rakenteet kokevat perusteellisia murroksia. Perinteiset elämänsäkulun sosiaaliset mekanismit, kuten vanhempien tai yhteisön tyyppillisten jalanjalkien seuraaminen maaseutuyhdyskunnissa ja muualla tulee kysymykseen aiempaa harvemmin.

Vahvan yhteisöllisyyden rapautumistendenssit merkitsevät, ettei yhteisöihin ja instituutioihin, samassa määrin kuin ennen, kiinnitytä ”lopullisen” tai ”pysyväisyyden” näkökulmasta. Liikkuminen ryhmistä toisiin on yleistynyt ja myös hyväksyttävää.

Michel Maffesoli (1996) puhuu uuden heimollisuuden (*neo-tribalism*) yleistymisestä. Maffesoli ei hyväksy teesiä yksilöllistymisen vahvistumisesta vaan katsoo, että kollektiivisuus saa uusia muotoja. Nyky-yhteiskunnassa ihminen kuuluu jäsenenä suureen joukkoon osittain toisiinsa työntyviä ryhmiä, joissa hänellä on kussakin oma roolinsa. Ne tuottavat yksilöille ’väliaikaisia’, ryhmäkiinnitteisiä samaistuksia. *Elämäntyylikulttuurit* vahvistuvat. Tämä ei koske vain kapea-alaisesti määriteltäviä kulutusryhmiä tai nuorison alakulttuureja, vaan ulottuu myös harrastusryhmiin ja esimerkiksi ympäristöliikkeiden kaltaisiin kollektiivisiin ilmiöihin. Myös heimolaisuutta ilmentävät poliittiset ryhmät yleistyvät. Sellaisia ovat erilaiset lobbaus-

ryhmät, kuten kulutusryhmien etujärjestöt, jotka koettavat vaikuttaa poliittisiin päätöksentekijöihin. Näissä ryhmissä samankaltaisen elämäntyylin omaavat samanhenkiset ihmiset organisoituvat toimintaan näkemyksensä edistämiseksi ja etujensa ajamiseksi.

Maanlaajuisen ympäristöjärjestön paikallisten ryhmien jäsenet tähdentävät ekologista elämäntapaa ja pyrkivät tuottamaan kestävä kehityksen elämäntapaan perustuvaa kansalaisuutta. Elämäntapa ja elämäntyyli kohtaavat niissä ainakin väljässä merkityksessä. Uusheimolaisuuden käsitteen mukaisesti myös ympäristöyhdistysten jäsenille ominainen sitoutuminen on vahvasti tunne- ja moraalikeskeistä, mihin myös niiden jäsenten keskinäinen solidaarisuus perustuu.

Jos ympäristöryhmien jäsenkunnassa löytyy joitain yhtäläisyyksiä elämäntyyliin, on käsite kuitenkin toisaalta liian laaja ja samalla liian kapea riittääkseen luonnehtimaan ympäristöryhmiä kansalaisyhteiskunnan ilmiönä. Joko se ei ole riittävän erottelukykyinen tai sitten se erottelee kapean suuntaavasti. Ympäristöryhmien rinnastaminen esimerkiksi kulutuksenklaavien kaltaisiin löyhiin ja kevyisiin yhteisöihin ei näytä perustelulta. Jäseneksi ja aktivistiksi tuleminen edellyttää toisentyypisiä moraalisia valintoja kuin liittyminen esimerkiksi harrastusryhmään, se edellyttää paljon perustavanlaatuisempaa sitoutumista päämääriin ja tietoista asettautumista alttiiksi ympäristön paineille. Tämä koskee erityisesti aktivisteja, jotka joutuvat usein toimimaan voimakkaiden vastaosapuolten arvostelun kohteena.

Ympäristöyhdistykset ja -ryhmät poikkeavat kuitenkin selkeästi myös ”vanhojen” luokkajärjestöjen raskaasta yhteisöllisyydestä muun muassa siinä mielessä, että ne eivät ole ”itsestään selviä” tai ”luonnostaan kuulumisen” ryhmiä, joihin kasvettaisiin osana *yhteisön* normaalia kiertokulkua. Ryhmiin mukaan tuleminen on selvästi yhteydessä ammattiin ja ammatti-asemaan, mutta suhde ei ole samankaltainen intressisuhde kuin esimerkiksi luokkajärjestöissä. Ympäristöyhdistykset edustavat, vaikkakin tavallisesti varsin maltillisesti, vastakulttuuria valtakulttuurille ja valtaideologioille (joskaan ei vastakulttuuria *kollektiivisen toiminnan* kulttuuriperinnön monelle keskeiselle piirteelle, kuten olemme nähneet). Yhdistysten puheenjohtajien toiminnalleen antamat merkityksenannot ja paikallisten päätöksentekijäin kritiikki osoittavat tämän selkeästi.

Koska yhdistykset ovat tavallaan sivussa paikallisyhteisön ydinrakenteista (vanhojen raskaiden yhteisörakenteiden näkökulmasta tarkastellen), niihin kiinnittyminen on myös toisenlaista. Niissä esimerkiksi havaitaan harvemmin sen tyyppisiä ”raskaita” johtajauria kuin esimerkiksi työläisyhdyskuntien poliittisissa järjestöissä. Näissähän on melko tavallista, että toiminta on keskittynyt johtajan tai muutaman harvan henkilön tiukkaan otteeseen, joka säilyy vuosikymmeniäkin vakaana. Ympäristöyhdistysten kaltaisissa kollektiivisissa johtajuuden kierto on paljon suurempaa ja pitkäaikaiset yhtämittaiset johtajaurat harvinaisempia. SLL:n paikallisyhdistyksille on tunnusomaista suurempi muuntuvuus, vaihtelevuus ja toiminnan ”sykkivä” ominaislaatu kuin vahvoille intressiryhmille ja niiden organisaatioille. Ryhmien toiminta on enemmän suhdanneluontoista, sisältäen korkean aktiivisuuden kausia ja hiljaisia lepokausia. Toiminnallisuus kytkeytyy vahvemmin muun muassa kulttuurisiin *suhdanteisiin*.

Urbanisoituminen muokkaa niille vahvempaa yleistä perustaa. Jäsenet ovat koulutuksellisilta valmiuksiltaan hyvin resurssoituja ja pystyvät hyödyntämään uuden informaatioteknologian antamia mahdollisuuksia.⁸¹ Toimintatapa soveltuu hyvin Manuel Castellsin (1996) kuvailemaan verkostoyhteiskuntaan.

---

⁸¹ Merkittävien yksittäistenkin ympäristökonfliktien toimijaryhmät (Suomessa esimerkiksi Vuotos-, Vaarunvuori, metsäliikkeet ja uusimmat nuorten perustamat ryhmät) ovat jo luoneet WWW-kotisivujaan, joita kuka tahansa voi seurata missä tahansa päin maailmaa.

LIITE. LUETTELO TAULUKOISTA, KAAVIOISTA JA KUVIOISTA

Taulukot

1. Yhdistykset kotipaikkakunnan asukasluvun ja elinkeinotyyppin mukaan	46
2. Puheenjohtajien koulutusaste yhdistysten kotikunnan tyyppin mukaan	50
3. Puheenjohtajien jäsenyysaika yhdistyksessä kuntatyyppin mukaan	51
4. Yhdistysten kokousten määrä vuonna 1997 eri kuntatyypeissä	58
5. Ympäristöyhdistysten toiminnan alueet yhdistysten yleisen toiminta-aktiivisuuden mukaan	66
6. Yhdistysten osallistuminen kiistakysymykseen toiminta-aikana	69
7. Ympäristöyhdistysten yleisimmät yhteistyökumppanit: vapaaehtoisjärjestöt	81
8. Kanssakäyminen viranomaisten kanssa	86
9. Puheenjohtajien osallistumisala: muu yhdistystoiminta, kuntatyypeittäin	87
10. Puheenjohtajien toiminta muissa kansalaisjärjestöissä	89
11. Paikallisyhdistysten yleinen merkitys	97
12. Yhdistysten yleinen merkitys yhdistyksen kotikunnan tyyppin mukaan	100
13. Yhdistysten yleinen merkitys sukupuolen mukaan	101
14. Paikalliset osapuolet ympäristönsuojelun edistäjinä, prosenttia vastanneista	112
15. Yhdistysten ja paikallisten viranomaisten kanssakäyminen kuntatyypeittäin	123
16. Arviot yhdistysten arvostuksesta paikkakunnalla kuntatyypeittäin	125

17. Yhdistysten asiantuntemuksen hyväksikäyttö- mahdollisuudet päätöksenteossa kuntatyypeittäin	126
18. Yhdistyksen mahdollinen asiantuntemuksen alue kuntatyypin mukaan	127
19. Turkistarhauksen hyväksyttävyyden, kuntatyypeittäin	140
20. Eläinaktivistien suoran toiminnan hyväksyttävyyden, kotikunnan tyypin mukaan	143
21. Suoran toiminnan hyväksyttävyyden, jos omaisuutta ei vahingoiteta	147
22. Merkittävien suomalaisten ympäristöliikkeen	152
23. Johtokuntien sukupuolijakauma yhdistyksen sijaintikunnan koon ja elinkeinotyypin mukaan	169
24. Johtokuntien jäsenten ikäjakaumat eri kuntatyypeissä, prosentteina	171
25. Johtokuntien jäsenten koulutusaste kuntatyypeittäin, prosentteina	173
26. Paikallisyhdistysten hallitusten jäsenten yleisimmät ammatit	174
27. Ympäristöyhdistysten johtokuntien jäsenten yleisimmät ammattialat	175
28. Paikallisyhdistysten hallitusten jäsenet ammatti-aseman mukaan	177
29. Suomen luonnonsuojeluyhdistyksen jäsenten yleisimmät ammatit vuonna 1968	181
30. Johtokuntien jäsenten ammatillinen ympäristösuuntautuneisuus	197

Kuviot

1. Yhdistysten ikä	45
2. Puheenjohtajien sukupuolijakauma paikkakuntien kokoluokissa	47
3. Puheenjohtajien sukupuolijakaumat kotikunnan elinkeinotyypin mukaan .	48
4. Puheenjohtajien ikäjakauma	49
5. Suhtautuminen turkistarhaukseen, sukupuolen mukaan	141
6. Suhtautuminen turkistarhaukseen, koulutusasteen mukaan	142
7. Suhtautuminen turkistarhaukseen, iän mukaan	142
8. Suhtautuminen eläinaktivistien suoraan toimintaan, sukupuolen mukaan	144
9. Suhtautuminen eläinaktivistien suoraan toimintaan, koulutusasteen mukaan	145
10. Suhtautuminen eläinaktivistien suoraan toimintaan, iän mukaan	145
11. Suhtautuminen suoraan toimintaan, jossa ei omaisuutta tuhota, sukupuolen mukaan	150
12. Suhtautuminen suoraan toimintaan, jossa ei omaisuutta tuhota, koulutusasteen mukaan	150
13. Suhtautuminen suoraan toimintaan, jossa ei omaisuutta tuhota, iän mukaan	151

14. Työelämässä olevat ympäristöyhdistysten johtokuntien jäsenet, työnantajatyypin mukaan	178
--	-----

Kaaviot

1. Modernin länsimaisen yhteiskunnan osa-alueet	14
2. Suomen luonnonsuojeluliiton organisaatorakenteen kehitys	33
3. Ympäristönsuojelun tehokkaimmat edistäjät kuntatyyppin mukaan	115
4. Ympäristönsuojelua vähiten edistävät osapuolet kuntatyyppin mukaan	117
5. Viisi yleisintä kärjekkääksi koettua ongelmaa kunnan kokoluokan mukaan	118
6. Viisi yleisintä vähiten pulmalliseksi arvioitua tekijää kuntatyyppin mukaan	119

KIRJALLISUUS

- Aaltonen, Sanna. 1994. Jerisjärven ympäristökonflikti Rauhalan kylälaisten tulkitsemana. Teoksessa Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, 72-94. Helsinki: Gaudeamus.
- Alapuro, Risto. 1997. *Suomen älymystö Venäjän varjossa*. Helsinki: Tammi.
- Barbalet, J.M. 1993. Citizenship, Class Inequality and Resentment. Teoksessa Bryan Turner (toim.), *Citizenship and Social Theory*, 36-56. Newbury Park: Sage.
- Barbalet, J.M. 1998. *Emotion, Social Theory, and Social Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bartholomew, Amy ja Mayer, Margit. 1992. 'Nomads of the Present': Melucci's Contribution to 'New Social Movement Theory'. *Theory, Culture & Society* 9, 141-159.
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourdieu, Pierre. 1998. *Järjen käytännöllisyys*. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, Pierre & Wacquant, L.J.D. 1995. *Refleksiiviseen sosiologiaan. Tutkimus, käytäntö ja yhteiskunta*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Brand, Karl-Werner. 1990. Cyclical Aspects of New Social Movements: Waves of Cultural Criticism and Mobilization Cycles of Middle-Class Radicalism. Teoksessa Russel J. Dalton ja Manfred Küechler (toim.), *Challenging the Political Order*, 23-42. Cambridge: Polity Press.
- Brand, Karl-Werner, Büsser, Detlef ja Rucht, Dieter. 1983. *Aufbruch in eine andere Gesellschaft. Neue sozialen Bewegungen in der Bundesrepublik*. Frankfurt: Campus.
- Carroll, William K. Ja Ratner, R. S. 1996. Master Framing and Cross-Movement Networking in Contemporary Social Movements. *Sociological Quarterly* 37, 601-625.

- Castells, Manuel. 1996. *The Rise of the Network Society*. Massachusetts: Blackwell.
- Castells, Manuel. 1997. *The Power of Identity*. Massachusetts: Blackwell.
- Clark, Terry Nichols ja Rempel, Michael 1997. Post-Industrial Politics: A Framework for Interpreting Citizen Politics Since the 1960s. Teoksessa Clark & Rempel (toim.), *Citizen Politics in Post-Industrial Societies*, 9-54. Boulder: Westview Press.
- Clark, Terry Nichols ja Hoffman-Martinot (toim.). 1998. *The New Political Culture*. Boulder: Westview Press.
- Close, Paul. 1995. *Citizenship, Europe and Change*. London: MacMillan.
- Cohen, Jean. 1985. Strategy or Identity. New Theoretical Paradigms and Contemporary Social Movements. *Social Research* 52 (2), 663-716.
- Cohen, Jean ja Arato, Andrew. 1992. *Civil Society and Political Theory*. Massachusetts: The MIT Press.
- Collins, Randall. 1993. Emotional Energy as the Common Denominator of Rational Action. *Rationality and Society* 5 (2), 203-230.
- Cotgrove Stephen ja Duff, Andrew. 1980. Environmentalism, Middle-Class Radicalism and Politics. *Sociological Review* 28 (2), 333-351.
- della Porta, Donatella ja Diani, Mario. 1999. *Social Movements. An Introduction*. Massachusetts: Blackwell.
- Diani, Mario. 1992. The Concept of Social Movement. *The Sociological Review* 40 (1), 1-25.
- Doyle, Timothy ja McEachern, Doug. 1998. *Environment and Politics*. London: Routledge.
- Eder, Klaus. 1993. *The New Politics of Class. Social Movements and Cultural Dynamics in Advanced Societies*. London: Sage.
- Durkheim, Émile. 1958. *Professional Ethics and Civic Morals*. Illinois: The Free Press of Glencoe.
- Durkheim, Émile. 1964. *The Division of Labor in Society*. London: Collier-MacMillan.
- Eder, Klaus. 1996. *The Social Construction of Nature. A Sociology of Ecological Enlightenment*. London: Sage.
- EVA (Elinkeinoelämän valtuuskunta). 1987. *Avautuva ja sulkeutuva Suomi*. Helsinki: EVA.
- Evans, Sara M. ja Boyte, Harry C. 1986. *Free Spaces*. New York: Harper and Row.
- Foweraker, Joe. 1997. Social movement theory and the political context of collective action. Teoksessa Ricca Edmonson (toim.), *The Political Context of Collective Action. Power, Argumentation and Democracy*. London: Routledge.

- Gamson, William. 1992. The Social Psychology of Collective Action. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Mueller (toim.), *Frontiers in Social Movement Theory*, 53-76. New Heaven: Yale University Press.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and Self-Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving. 1961. *Asylums*. New York: Doubleday.
- Goffman, Erving. 1974. *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.
- Goldthorpe, John, 1982. On the Service-Class, its Formation and Future. Teoksessa Anthony Giddens ja Kevin McKenzie (toim.), *Social Class and the Division of Labor*, 162-185. New York.
- Goldthorpe, John, 1995. The service class revisited. Teoksessa Tim Butler ja Mike Savage (eds.), *Social change and the middle classes*, 313-329. London: UCL Press.
- Gould, Roger V. 1997. Multiple Networks and Mobilization in the Paris Commune, 1871. Teoksessa McAdam, Doug and Snow, David. A. (toim.) *1997 Social Movements. Readings on their Emergence, Mobilization and Dynamics*, 133-144. Los Angeles: Roxbury.
- Gouldner, Alvin. 1979. *The Future of the Intellectuals and the Rise of the New Class*. New York: Seabury.
- Greenwood, John D. 1994. *Realism, Identity and Emotion*. London: Sage.
- Haavio, Ari ja Järvikoski, Timo. 1990. Ympäristökysymykset ja yhteiskunnallinen konsensus. Teoksessa Osmo Kivinen (toim.), *Muutoksen pysyvyys*. Turun yliopiston julkaisuja C 83. Turku.
- Habermas, Jürgen. 1981. New Social Movements. *Telos* 49, 33-37.
- Habermas, Jürgen. 1982. *Theorie des kommunikativen Handelns. Band 2. Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft*. Frankfurt: Suhrkamp.
- Haila, Yrjö, Laine, M., Peltonen, L. 1996. Kuntien ympäristötoimen asema valtakunnallisessa ympäristöpolitiikassa. *Kunnallistieteen aikakauskirja* 4, 369-379.
- Hanlon, Gerald. 1998. Professionalism as Enterprise: Service Class Politics and the Redefinition of Professionalism. *Sociology* 32 (1), 43- .
- Haveri, Arto. 1994. On adaptive and strategic behaviour of local level communities. *Acta Univesitatis Tamperensis*, ser A, vol. 393. Tampere.
- Heimonen, Jyrki ja Kaaro, Jani (toim.) *Luonto-Liiton historia 1943-1998. — Jatkosodan varjosta Jerisjärven tielle*. Helsinki: Luonto-Liitto r.y.
- Helander, Voitto. 1998. *Kolmas sektori*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helsingin Sanomat* 8.4.1998.
- Hyyryläinen, Torsti. 1994. *Toiminnan aika. Tutkimus suomalaisesta kylätoiminnasta*. Vammala: Line Sixtyfour publications.
- Imagotutkimus 1993. Suomen luonnonsuojeluliiton imago*. 1993. Jäsenkartoitus. Moniste.

- Ilmonen, Kaj. 1998. Uudet ja vanhat yhteiskunnalliset liikkeet. Teoksessa Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*, 7-42. Tampere: Vastapaino.
- Ilmonen, Kaj ja Siisiäinen, Martti. (toim.) 1998. *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino.
- Inglehart, Ronald. 1977. *The Silent Revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 1990. *Culture Shift in Advanced Industrial Society*. Princeton: Princeton University Press.
- Janoski, Thomas. 1998. *Citizenship and Civil Society*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Joas, Marko. 1995. *Local Environmental personnel: in the Municipal, Environmental and Governmental Context*. Department of Public Administration. Åbo Akademi.
- Järvikoski, Timo. 1982. Koijärvi-liikkeen synnystä ja ideologiasta. *Sosiologia* 19 (3), 175-182.
- Järvikoski, Timo. 1991. Ympäristöliike suomalaisessa politiikassa. Teoksessa Ilmo Massa ja Rauno Sairinen (toim.), *Ympäristökysymys*, 162-179. Helsinki: Gaudeamus.
- Järvikoski, Timo. 1994. *The Finnish Environmental Movement: Between Conservationism and Environmentalism*. Paper presented in the XIII World Congress of Sociology, Bielefeld, July, 1994. (Julkaisematon)
- Järvikoski, Timo ja Kylämäki, Juha. 1981. Ketkä kannattavat ympäristöliikkeitä? *Suomen Luonto* 40 (2), 153-156.
- Järvikoski, Timo ja Kempainen, Tiina. 1991. *Ammattiryhmät ja ympäristökysymys*. Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 81. Oulu.
- Kalliala, Mari. 1999. Yksi taistelu, monta rintamaa. Uusi vaihtoehtoliikehdintä Suomessa. Teoksessa Mikko Mattila ja Petri Uusikylä (toim.), *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostoanalyysiin*, 127-152. Helsinki: Gaudeamus.
- Kansalaismielipide ja kunnat*. Ilmapuntari 1997. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämisyhtiö.
- Kaunistmaa, Pekka. 1997. Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. *Sosiologia* 34 (3), 220-230.
- Kettunen, Aija. 1996. *Kuntien ympäristöhallinnon asema ja tila. Fakta ja käsityksiä*. Ympäristöministeriö, julkaisu 59 (ympäristöpolitiikan osasto).
- Kettunen, Aija. 1998. *Kunnat ja ympäristöongelmat*. Åbo Akademi n:o 96.
- Klages, H. 1984. *Wertorientierungen im Wandel*. Frankfurt: Campus.
- Klandermans, Bert. 1988. The Formation and Mobilization of Consensus. Teoksessa Bert Klandermans, Hanspeter Kriesi and Sidney Tarrow (toim.), *International Social Movement Research. From Structure to Action: Comparing*

- Social Movement Research Across Cultures*, 173-196. Vol 1. London: JAI Press.
- Klanderfans, Bert. 1992. The Social Construction of Protest and Multiorganizational Fields, Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Mueller (toim.), *Frontiers in Social Movement Theory*, 77-103. New Heaven: Yale University Press.
- Konttinen, Annamari. 1990. Maan äitejä, sisaria ja tyttäriä. Teoksessa Annamari Konttinen (toim.), *Pääpensaaseen. Ympäristösosiologian mahdollisuuksia*. Turun yliopiston sosiologian tutkimuksia. Turku.
- Konttinen, Esa. 1991. *Perinteisesti moderniin. Profiisoiden yhteiskunnallinen synty Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Konttinen, Esa. 1994a. ”Päijänne puhtaaksi, reittivedet raikkaammiksi”. *Jyväskylän yliopiston sosiologian laitoksen julkaisuja* 57.
- Konttinen, Esa. 1994b. Kansalaisyhteiskunnan leimahdus Säynäsalossa. Teoksessa Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, 116-138. Helsinki: Gaudeamus.
- Konttinen, Esa. 1996a. Ympäristön muodostuminen yhteiskunnalliseksi kysymykseksi 1980-luvun taitteen murroksessa. *Sosiologia* 33 (4), 270-284.
- Konttinen, Esa. 1996b. Taistelu vuoresta. Teoksessa Konttinen, Esa ja Litmanen, Tapio. 1996. *Ekokuntia ja ökykuntia. Tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta*, 191-254. Jyväskylän yliopisto: SoPhi 6.
- Konttinen, Esa. 1997. Paikallinen ympäristöliike mahdollisuutena ja muutosvoimana. *Alue ja ympäristö*, 26 (1), 39-54.
- Konttinen, Esa. 1998. Uusien liikkeiden tuleminen subjektiviteetin puolustamisen kulttuuri-ilmastossa. Teoksessa Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*, 187-218.
- Konttinen, Esa. 1998b. From industrial consensus to environmental regulation: the coming of the Finnish waste-water policy. *Water Policy* 1 (3), 305-319.
- Konttinen, Esa. 1999. Four Waves of Environmental Protest. Teoksessa Esa Konttinen, Tapio Litmanen, Matti Nieminen ja Marja Ylönen, *All Shades of Green. The Environmentalization of Finnish Society*. University of Jyväskylä: SoPhi
- Konttinen, Esa ja Saaristo, Kimmo. 1993. Puun ja kuoren välissä? Selvitys Keski-Suomern kuntien ympäristönsuojelusihteereistä. *Ympäristö ja terveys* 10, 646-649.
- Konttinen, Esa ja Litmanen, Tapio. 1996. Ympäristönhallinnan paikallinen eriaikaisuus. Teoksessa Konttinen, Esa ja Litmanen, Tapio. 1996. *Ekokuntia ja ökykuntia. Tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta*, 2-14. Jyväskylän yliopisto: SoPhi 6.

- Kortelainen, Jarmo. 1994. Paikalliset keskiluokat ja ympäristötietoisuuden muutos. Teoksessa Jarmo Kortelainen ja Juha Kotilainen *Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa*, 71-131. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 109. Joensuu.
- Kortelainen, Jarmo. 1996. *Tehdasyhdyskunta talouden ja ympäristötietoisuuden murrosvaiheissa*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 24. Joensuu.
- Kortelainen, Jarmo ja Kotilainen, Juha. 1994. *Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 109. Joensuu.
- Koski, Heikki. 1995. *Kansalainen, kunta ja kansalaisyhteiskunta*. Kunnallissalan kehittämissäätiö, Polemia-sarja 11. Helsinki.
- Koskinen, Keijo. 1994. *Ympäristönsuojelusta ”Kestävään kehitykseen”. Kansallinen ympäristöpolitiikka ja ekologinen modernisaatio*. Turun yliopisto, Satakunnan ympäristöntutkimuskeskus, Syke A 6. Pori.
- Kotilainen, Juha. 1994. Selluloosatehtaan työntekijöiden ympäristötietoisuus. Teoksessa Jarmo Kortelainen ja Juha Kotilainen. *Ympäristön paikalliset tulkinnat. Ympäristötietoisuuden muutos tehdasyhdyskunnassa*, 25-70. Joensuun yliopisto, *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 109. Joensuu.
- Kotilainen, Juha. 1995. Ympäristökeskustelun tieteellistyminen ja työväestö: Näkökulmia ympäristökysymysten yhteiskunnallisiin yhteyksiin. *Alue ja Ympäristö* 24 (1), 25-34.
- Kriesi, Hanspeter. 1989. New social movements and the new class: the class base of the mobilization potentials of Dutch new social movements in 1986. *American Journal of Sociology* 94, 1078-1116.
- Kriesi, Hanspeter; Koopmans, Ruud; Duyvendank, Jan-Willem; Giugni, Marco. 1995. *New Social Movements in Western Europe*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Kumpulainen, Mikko. 1989. Yhteistyöstä kylätoimintaan. Tutkielma kylätoiminnasta ihmisen alueellisen sidoksen yhteiskunnallistumisen vastatendenssinä. Joensuun yliopisto, *Kulttuuri- ja suunnittelumaantiede, tiedonantoja* 9.
- Ladd, Everett C. Jr. 1978. The New Lines are Drawn: Class and Ideology in America. *Public Opinion* 1, 48-53.
- Lampinen, E. 1984. *Uusien liikkeiden jäsenet: esimerkkinä Energiapoliittinen yhdistys*. Tampereen yliopisto, valtio-opin yleisen linjan pro gradu-tutkielma. Tampere. (Julkaisematon).
- Latour, Bruno. 1986. The Powers of Association. Teoksessa J. Law (toim.), *Power, Action and Belief*. Sociological Review Monograph 32, 264-280. London: Routledge.

- Litmanen, Tapio. 1990. *Kansalaisaloite ympäristökamppailuna. Sievin, Nivalan ja Reisjärven suojelijoiden tarkastelua 1980-luvun ympäristökamppailuna ja kansalaistoimintana*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. (Julkaisematon). Jyväskylän yliopisto, sosiologian laitos.
- Lowe, Philip ja Goyder, Jane. 1983. *Environmental Groups in Politics*. London: Allen & Unwin.
- Luukka, Panu. 1998. *Ei ole oikeutta, on vain me. Radikaali eläinoikeusliike Suomessa*. Yleisen valtio-opin pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. (Julkaisematon).
- Marwell, Gerald; Oliver, Pamela, E.; Prahl, Ralph. 1988. Social Networks and Collective Action: A Theory of the Critical Mass. *American Journal of Sociology* 94 (3), 502-534.
- Maffesoli, Michel. 1996. *The Time of Tribes. The Decline of Individualism in Mass. Society*. London: Sage.
- Mattila, Mikko ja Uusikylä, Petri. 1999. Mitä on verkostoa analyysi? Teoksessa Mattila & Uusikylä (toim.), *Verkostoyhteiskunta. Käytännön johdatus verkostoa analyysiin*, 7-31. Helsinki: Gaudeamus.
- McAdam, Doug and Snow, David. A. (toim.) 1997. *Social Movements. Readings on their Emergence, Mobilization and Dynamics*. Los Angeles: Roxbury.
- Melucci, Alberto. 1988. Getting Involved: Identity and Mobilization in Social Movements. Teoksessa Bert Klandermans, Hanspeter Kriesi and Sidney Tarrow (toim.), *From Structure to Action: Comparing Social Movement Research across Culture*, 329-348. *International Social Movement Research*, vol 1. Greenwich: JAI Press.
- Melucci, Alberto. 1989. *Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society*. London: Hutchinson Radius.
- Melucci, Alberto. 1995. The Process of Collective Identity. Teoksessa Hank Johnston ja Bert Klandermans (toim.), *Social Movements and Culture*, 41-63. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Melucci, Alberto. 1996. *Challenging Codes. Collective Action in the Information Age*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mitä kuuluu Kojjärvi?* TV2:n dokumenttiohjelmalla 1.2.1995.
- Mol, Arthur P.J. 1996. Ecological modernization: industrial transformations and environmental reform. (Moniste).
- Mouzelis, Nicos. 1995. Modernity, Late Development and Civil Society. Teoksessa John A. Hall (toim.), *Civil Society. Theory, History, Comparison*, 224-249. Cambridge: Polity Press.
- Mäkelä, Klaus. 1985. Kulttuurisen muuntelun yhteisöllinen rakenne Suomessa. *Sosiologia* 22 (4), 247-260.
- Mäntylä, Hans. 1998. Ympäristöjohtamisen muotoutuminen suomalaisessa metsäkonsernissa – Case Metsä-Serla. Lisensiaattitutkimus. *Helsingin kaupakorkeakoulun julkaisuja B* 19.

- Nieminen, Matti (1997). Kunta, kuntalainen ja valtio rakennuslain uudistuksessa. Eduskuntakeskustelun tarkastelua. *Yhteiskuntasuunnittelu* 35 (2), 13-31.
- Noro, Arto. 1989. Kansalaisyhteiskunta, modernisoituminen ja yksilöllistyminen. *Tiede ja Edistys* 14 (4), 241-248.
- Nurminen, Aarno. 1968. Suomen Luonnonsuojeluyhdistys ry:n jäsenistö. *Suomen Luonto* n:o 2-3, 26-28.
- Pakulski, Jan. 1995. Social Movements and Class: The Decline of the Marxist Paradigm. Teoksessa Louis Maheu (toim.) *Social Movements and Social Classes. The Future of Collective Action*, 55-86. London: Sage.
- Palviainen, Simo (1998). Syrjäinen maaseutu ja ympäristönhoitotyöt. Joensuun yliopisto, *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 123. Joensuu.
- Parikka, Anu. 1998. ”Voi eläinparat”. Tutkimus nuorten suhtautumisesta eläinsuojeluun ja eläinten oikeuksiin. Turun yliopisto, *Sosiologista keskustelua* B 31.
- Princen, T. Ja Finger, M. 1994. *Environmental NGOs in World Politics: Linking the Local to the Global*. London: Routledge.
- Rannikko, Pertti. 1994. Ympäristökamppailujen aallot. Teoksessa Ari Lehtinen ja Pertti Rannikko (toim.), *Pasilasta Vuotokselle. Ympäristökamppailujen uusi aalto*, 11-30. Helsinki: Gaudeamus.
- Rimmi, Mervi. 1988. Kylätoiminta kansalaisaktiivisuutena. Joensuun yliopisto, *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 87.
- Roche, Maurice. 1995. Rethinking Citizenship and Social Movements: Themes in Contemporary Sociology and Neoconservative Ideology. Teoksessa Louis Maheu (toim.), *Social Movements and Social Classes. The Future of Collective Action*, 186-219. London: Sage.
- Rootes, Chris. 1995. A New Class? The Higher Educated and the New Politics. Teoksessa Louis Maheu (toim.) *Social Movements and Social Classes. The Future of Collective Action*, 220-235. London: Sage.
- Rucht, Dieter. 1994. *Modernisierung und neue soziale Bewegungen*. Frankfurt: Campus.
- Ruostetsaari, Ilkka. 1992. *Vallan ytimessä. Tutkimus suomalaisesta valtaeliitistä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saaristo, Kimmo. 1996. Ympäristösihteeri: ’räksyttävä koira’ vai ’vakio-kalustoa’? Teoksessa Esa Konttinen ja Tapio Litmanen (toim.). *Ekokuntia ja ökykuntia. Tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta erikaikaisuudesta*, 89-119. Jyväskylän yliopisto: SoPhi 6.
- Schnaiberg, Allan. 1986. Reflections to Resistance to Rural Industrialization: Newcomers’ Culture of Environmentalism. Teoksessa Pamela D. Elkind-Savatsky (toim.), *Differential Social Impacts on Rural Resource Development*. London: Westview Press.

- Selznick, Philip. *The Moral Commonwealth*. Berkeley: University of California Press.
- Siisiäinen, Martti. 1990. *Suomalainen protesti ja yhdistykset*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Siisiäinen, Martti. 1992. Social Movements, Voluntary Associations and Cycles of Protest in Finland 1905-91. *Scandinavian Political Studies* 15 (1), 21-40.
- Siisiäinen, Martti. 1999. Voluntary associations and social capital in Finland. Teoksessa Jan W. Van Deth, Marco Maraffi, Ken Newton ja Paul W. Whiteley (toim.), *Social Capital and European Democracy*, 120-143. New York: Routledge.
- Siisiäinen, Martti. 1998. Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Kaj Ilmonen ja Martti Siisiäinen (toim.), *Uudet ja vanhat liikkeet*, 219-244. Tampere: Vastapaino.
- Simola, Hannu. 1995. *Paljon vartijat. Suomalainen kansanopettaja valtiollisessa kouludiskurssissa 1860-luvulta 1990-luvulle*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos, tutkimuksia 137.
- Sinko, Matti. 1976. Elinympäristö ja uudet painostusryhmät. Katsaus 1970-luvun kansalaisliikkeisiin Suomessa. *Tasa-arvon ja demokratian tutkimus*, tutkimusraportti n:o 8. Helsinki.
- Snow, David A.; Rochford, Burke E.; Worden, Steven K.; Benford, Robert D. 1986. Frame alignment processes, micromobilization, and movement participation. *American Sociological Review* 51, 464-481.
- Snow, David A. ja Benford, Robert D. 1992. Master Frames and Cycles of Protest. Teoksessa Aldon D. Morris & Carol McClurg Mueller (toim.), *Frontiers in Social Movement Theory*, 133-155. New Haven: Yale University Press.
- Stenvall, Jari. 1995. *Herrasmiestaidosta asiantuntijatiivon*. Helsinki: Hallinto-historiakomitea.
- Ståhlberg, Krister. 1997. Yhdistysten vaikutuskanavat ja valta. *Kunnallistieteen aikakauskirja* 3, 276-282.
- Suhonen, Pertti. 1994. *Mediat, me ja ympäristö*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Suomen luonnonsuojeluliiton puhelinmuistio v. 1997. Moniste. *Suomen Luonto* 1967, n:o 3.
- Tammilehto, Olli. 1994. Miksi viidettä ydinvoimalaa ei rakennettu? — ydinvoiman vastaisen liikkeen historiaa. Teoksessa Timo Myllyntaus (toim.), *Liikkeen voima — Kansalaistoiminta ympäristökysymysten muovajana*, 73-107. Oulun yliopisto, Research Institute of Northern Finland, research reports 122.
- Tanskanen, Eero. 1997. Suomalaiset ja ympäristö kansainvälisestä näkökulmasta. *Tilastokeskuksen tutkimuksia* 225. Helsinki.

- Tilly, Charles. 1988. Social Movements, old and new. Teoksessa: Louis Kriesberg, Bronislaw Misztal ja Janusz Mucha (toim.) *Research in Social Movements, Conflicts and Change*, Vol 10, 1-18. Greenwich: JAI Press.
- Tilly, Charles. 1993-94. Social Movements as Historically Specific Clusters of Political Performances. *Berkeley Journal of Sociology: A Critical Review*, 28, 1-30.
- Touraine, Alain. 1981. *The Voice & the Eye. An Analysis of Social Movements*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Touraine, Alain. 1985. An Introduction to the Study of Social Movements. *Social Research* 52, 749-788.
- Tulokas, Raija. Suomalaiset ja ympäristö. SVT *Ympäristö* 1990:2. Helsinki.
- Tulokas, Raija. Suomalaiset ja ympäristö. SVT *Ympäristö* 1998:10. Helsinki.
- Turner, Bryan S. 1993. Contemporary Problems in the Theory of Citizenship. Teoksessa Bryan S. Turner (toim.), *Citizenship and Social Theory*, 1-18. London: Sage.
- Weber, Max. 1985. *Wirtschaft und Gesellschaft. Grundris der verstehenden Soziologie*. Tübingen: J. C. B. Mohr.
- Westermarck, Harri. 1991. Yrittäjärengastoiminta turkistarhauselinkeino tuloksellisuuden ja kilpailukyvyyn lisäämiseksi. *Helsingin yliopiston neuvontaopin laitos, julkaisu* 25.
- Willberg, Harri. 1995. Kunnan päättäjät ja biodiversiteetti. Teoksessa J. Hiedanpää ja Y. Haila (toim.), *Biodiversiteetin arvo päätöksenteon ongelmana*, 70-77. Sykesarja C2. Turun yliopisto/Satakunnan ympäristöntutkimuskeskus.
- Wirilander, Kaarlo. 1974. Herrasväkeä. Suomen säätyläistä 1721-1870. *Historiallisia tutkimuksia* 93. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Virmasalo, Ilkka. 1996. Uudistuvan luonnonsuojeliikkeen suunta-kamppailu 1970-luvun Keski-Suomessa. Teoksessa Esa Konttinen ja Tapio Litmanen (toim.), *Ekokuntia ja ökykuntia. Tutkimuksia ympäristönhallinnan paikallisesta eriaikaisuudesta*, 120-147. Jyväskylän yliopisto: SoPhi 6.
- Virokannas, Hannu, Järvelä, Katriina ja Käsmä, Lea. 1994. Lääketieteen opiskelijoiden ympäristökäsitykset ja ympäristöaktiivisuus. *Suomen Lääkärilehti* 49 (31), 3191-3195.

MUITA SOPHEJA

ESA KONTTINEN, TAPIO LITMANEN, MATTI NIEMINEN &

MARJA YLÖNEN: ALL SHADES OF GREEN

The Environmentalization of Finnish Society

The spreading and institutionalization of environmentalism and the overall greening of society are processes that take place in different ways spatially, chronologically and in different areas of society.

An important question is whether the process of environmentalization has penetrated Finnish society? The studies in this anthology indicate that it both has and has not. It has penetrated it as an administrative project and as a marketing gimmick, and in many ways environmentalism has become part of people's everyday life (recycling, "green consumption", etc.). However, it is still very much evident that this development has not been coherent or stable, and it definitely has not permeated all levels of society to the same extent.

196 sivua, ISBN 951-39-0425-3, 110 mk

TAPIO LITMANEN, PEKKA HOKKANEN & MATTI KOJO (TOIM.):

YDINJÄTE KÄSISÄMME

Suomen ydinjätehuolto ja suomalainen yhteiskunta

Ydinjätteen ajankohtaisuus ei vähene, vaikka kiiivas keskustelu ydinjätteiden loppusijoituksesta kallioperäämme on jatkunut jo toistakymmentä vuotta. Kiistelyn on katsottu johtuvan siitä, että loppusijoitus on teknisesti liian monimutkainen hanke tavallisen kansan ymmärtää.

Entäpä jos hankkeen monimutkaisimman osan muodostavatkin hankalat sosiaaliset ja poliittiset kysymykset? Tässä kirjassa pitkään ydinjätehuollon kanssa tekemisissä olleet tutkijat, virkamiehet ja liikeaktivistit käyvät näiden kysymysten kimppuun. Asioita selvitetään sosiologisesta, politiikan-tutkimuksellisesta, teknisestä, hallinnollisesta, juridisesta ja kansalais-näkökulmasta. Kohteena on ydinjätettä ympäröivä erikoislaatuinen muodostelma tietoa, uskomuksia, pelkoja ja toiveita.

Kirjassa pureudutaan myös "vuosisadan YVA:ksi" kutsuttuun loppusijoituksen ympäristövaikutusten arviointiin ja kiiltokuvamaisen ydinjätehuoltomme yhteiskunnallis-historialliseen perustaan.

210 sivua, ISBN 951-39-0546-2, 110 mk